

C

No. 3

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

9

ANUL III SEPTEMBRIE
1 9 5 0

$\frac{0.08}{V_{SM}}$

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.
Apare sub conducerea unui comitet de redacție

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

81 88

9

Biblioteca Judei Maria
"OVID DENSUSIANU"
Hunedoara - Deva
Nr. Inv. P/544694

ANUL III SEPTembrie
1 9 5 0

24

★ P / 5 4 4 6 9 4 ★

CUPRINSUL

Pag.

LUPTĂM PENTRU PACE

Mihai Beniuc: La Gori	3
Maria Banuş: În munţii Georgiei	12
Dan Deşliu: Sus, pe Smtajminda, lângă Tbilisi	15
Ion Gh. Boldici: Carul ăsta pentru pace	17
Heinrich Simonis: Lupta pentru pace (trad. de Al. Philippide)	20

Serghei Smirnov: Cuvântul păcii (trad. de Victor Tulbure)	22
Min Ben Ghiun: Slavă Armatei Sovietice (trad. de Cristian Sârbu)	24
Co Kio En: Partizanii (trad. de E. Pietraru)	25
Ernst Fischer: Rapsodia apuseană (trad. de Petre Solomon)	29

* Mihai Novicov: Încredere (roman, sfârşit)	30
---	----

Marga Rădulescu: La maşina de scris	205
Florin Marcu: Prietenei mele învăţătoarea	207
Paraschiva Nandrea: Sunt o colectiveancă bătrână	209

George Demetru Pan: Te-ajunge mânia poporului, Tito!	210
--	-----

TEORIE ŞI CRITICĂ

Horia Bratu: Mesajul lui Balzac	230
Eugen Luca: O poezie a vieţii	242
Mihai Gafiţa: Despre „Caetul cultural C. G. M.”	254

RECENZII

Eugen Campus: Un luptător dela 48 „uitat”	261
Virgil Teodorescu: Creşte un tineret minunat în Uniunea Sovietică	266
Teodor Mihăilescu: Cântăreţul năzuinţelor poporului bulgar	270
Taşcu Gheorghiu: „Aşa e viaţa” în America imperialistă	276
Mihnea Gheorghiu: O carte pentru toate vârstele	279

BIBLIOGRAFIE

L U P T Ă M P E N T R U P A C E

MIHAI BENIUC

L A G O R I

Doină tu, doină bătrână,
inimile toate-adună,
Zi-mi tu, doină, zi-mi din plin,
Zi-mi de țara lui Stalin.

Ieri mi-ai zis de multe cele,
Mai de dor și mai de jele,
Foate verde de pelin
Doină, zisu-mi-ai de chin.

Dar de-ai zis tu de urgie,
Zis-ai și de haiducie,
Foate verde, bob de linte,
Te țineau boierii minte.

Cântec însă nu le-ai fost,
Chiar de te știau de-a rost;
Numai omului sărac
Fostu-i-ai alin prin veac.

El cu tine se'ndulcea
Când amnaru-și scăpăra
Foc s'aprindă sus pe-o coamă
Focul ce voinicii-l chiamă.

Horea, Tudor te cântară,
De suna întreaga țară,
Iar din fundul închisorii
Te cântară muncitorii —

Doină liberă de azi
Zi-mi tu, răsunând în lume,
De-o cetate din Caucaz,
Gori-i spune ei pe nume.

Ei! tu Gori, tu cetate
Mândră în eternitate,
Nu orașe multe sânt
Ca și tine pe pământ.

Poate că mai sânt orașe
Mai mărețe, cu trufase
Frunți suind înalt spre cer, —
Dar ca tine, nicăeri

Nu-i oraș să poată zice:
„Stalin s'a născut aici!
Ce e drept, copil sărac,
Dar îndrumător de veac”.

Munții hodinesc alene
Tolăniți greoi pe pântec,
Somnul să li-l ia din gene
N'ai putea găsi descântec.

Dup'amiaza cea de Iulie,
Fără seamăn luminoasă,
Ochi'n raze prea destule
Să-i deschizi nici că te lasă.

Frunza 'n duzii de pe margini
De cărări e nemișcată,
De gândești: Acuș se sparge'n
Mii de țandări de odată!

Numai Kura frământându-și
Unda 'n țarmurii de piatră,
De dogoare seamă dându-și
Mânioasă parcă latră.

Dar se'mbună când copiii-i
Mângâie'notând spinarea —
Rîde soarele chindiei,
Rîsu-i vesel împlie zarea.

De departe se arată
Adormită pe un deal
O cetate dărăpnată
Din trecutul feudal.

Urme dintru începuturi
Viața peste tot vădește,
Cum lovești ceva sau scuturi
Vremea veche se trezește.

Vezi îngrămădite peșteri
Ca știubeie-n zid de stîncă;
Le-au zidit întâii meșteri,
Ștînși în depărtare-adîncă.

Vezi prin ziduri cu crenele
Veacuri de robie grele,
Sus la strâmbii domni belșugul,
Jos pentru popor doar jugul.

Poate Șota Rustaveli
Cîntînd „Vephis Tkaosani”
Știe tâlcul vremii-acelei
Ce ni-l dau ceșos doar anii.

Și pe-atunci răsadul rodnic
Al iubirii de vieață

Spor da veșnic mai ahotnic
Spre-o mai bună dimineață...

Martori neclintîți: Kazbekul
Dih-Tau, Laila și Elbrus,
Bine ei cunosc înnecul
Multor timpuri ce-au apus.

Dar căruntă fruntea lor
Ține tare bine minte,
Cum ce-i nou și 'nvingător
Se avîntă înainte!

Au văzut robii, cărușe,
Grele, care mai de cate,
Lunghi convoaie prin cenușe,
Dar cu ochi privind în zare, —

Către timpuri mai încoace,
Pe un drum pietros și greu,
Au visat belșug și pace.
Adăstînd mereu, mereu...

Or fi rîs amar cu dinții
De zăpezi aceste vîrfuri,
Cînd sub stîncă suferinții
Se făceau strădanii stîrvuri.

Dar s'au rumenit la față
Bucuroși de bună seamă,
Proletari văzînd ce cheamă
Lumea la o nouă viață!

Știe Tbilisi și Baku
Ce mai oameni, ce mai fapte,
Ce spărgeau a vieții noapte,
A văzut aicea veacul!

Iară Gori cu mîndrie
Spune lumii, ca o mamă:
Fost-a fiul meu să fie
Dintre toți cel mai de seamă!

Stalin, al lui Lenin frate
Intru lupte și victorii
Pentru-a muncii libertate, —
A plecat de-aici, din Gori,

Căci, pornind chiar cu'nceputul,
Lenin, geniul omenirii,
A văzut într'însul scutul
Omului scăpat robirii.

A văzut ne'nfrântă spadă,
Gând tăios și luminos,
Despre care-au dat dovadă
Lupte grele, cu prisos.

Stalin, mintea înțeleaptă,
Ce arată omenirii
Cum se schimbă visu'n faptă,
Pentru era fericirii.

Stalin luptătorul falnic
Ce deschide drum și'nvață,
Cum popoarele, năvalnic,
Să-și croiască o nouă viață.

Cum robia milenară,
Foame, furt, războaie, jaf,
Ce strivesc viața'n praf,
Omul muncii le doboară.

Stalin, cel ce'nvins-a hoarde
Ce duceau prăpădu'n lume,
Ce scriau grozavul nume
Pe-a vieții frunte: „Moarte”.

Stalin, gând măreț ce'n unde
De lumină se desface
Și în inimă pătrunde
Azi în lupta pentru pace,

Brațului tărie dându-i
Să lucreze cu nădejde,

Să se bată-atuncea cându-i
De dușman pus în primejdii;

Să semneze contra celor
Ce din nou urzesc măceluri;
De-i în lanțuri, lanț să sfărme,
Zid de temniță să darme,

Steag biruitor și mândru
Să înalțe către soare,
Steagul păcii'ntre popoare,
Pace peste tot pământul!

Roțile mașini - adună
Kilometrii cu iuțeală,
E'n amiezi, sirene sună,
Iată Gori ca'n beteală.

Ochii sunt furați de dealuri,
De costișele cu vii,
Ori de repezile valuri
Ce străfulgeră-argintii,

Către Tbilisi cu grabă,
Către Caspică cu treabă,
Dând uzinelor putere,
Cai-putere, cât se cere!

Dar frumseța țării toată
Am s'o cânt eu altă dată;
Nici nu știu de înțelesu-i
Pot în vorbe să-l înghesui.

Deși poate de-un colhoz
Bucuros o vorbă-aș spune,
De recoltele minune,
Ori de-un vin, colea, spumos.

Mi-ar plăcea să cânt ospețe
— Nu-s ospețe ca la ei! —
Ori vestita frumusețe
A gruzinelor femei.

Cinstea mare-aş vrea s'o cânt
Ce femeii se dedică;
Pentru ea se'nchină când
Prima cupă se ridică.

Ori să cânt de o potrivă
Dragostea de oaspeţi care,
Cum gruzinul o cultivă,
N'are 'n lume-asemănare.

Cântec aş clădi pe strune,
Cât e dragostea gruzină
De'nfocată pentru cel
Ce îndrumă lumea muncii,

Pentru cel ce-l ştiu şi pruncii,
Numele nu i se spune
Când în cinstea lui se'nchină:
Ştiu cu toţi: Este el!

Aş dori să povestesc
Cum cununile ninsorii
Sus pe creste strălucesc —
Dar să stăm un pic la Gori!

Şi aici, nu tot oraşul...
Să cătăm numai lăcaşul
Unde Iosif Djugaşvili
A văzut lumina zilei.

An tu şaptezeci şi nouă
Dup'o mie şi opt sute,
Vrere-ai să ne spui tu nouă
Despre-acele vremi trecute?

Casa e. Dar sărăcia
Risipită-i ca şi ceaţa
Când răsare, dimineaţa,
Soarele 'ncălzind câmpia.

O grădină cu verdeaţă
Şi miresme te primeşte;

Arbori tineri, — tot ce creşte
In grădină-i nouă viaţă.

Nou e tot. Bătrâna casă
Cu odăile ei, două,
Stă acum sub alta, nouă,
Mândră, 'naltă, luminoasă.

Invălită de coloane
Şi de luminosul zid,
Casa cu odăi sărmame
Nici că este de zărit.

Numai de aproape, iată,
Vezi de unde a pornit
Cel ce astăzi e slăvit
Şi iubit de-o lume toată.

Sed pe laviţi, duşi pe gânduri,
Ori vorbesc vizitatorii,
Pe când alţii, rânduri-rânduri,
De departe vin la Gori.

Un colhoznic din Ucraina
Dumirindu-şi parcă taina
Veche ce-l frământă, spune:
„Că-i cu noi, nu e minune.

E de-al nostru doar, vezi bine.
Uită-te de unde vine.”
Dup'o clipă se ridică
Şi iar intră'n casa mică.

Stă căscioara de-altă dată,
Sub a vremii de-azi clădire,
Ca o rană vindecată,
Vie doar în amintire.

Simbol timpului de azi,
Erei noui e casa asta,
Relele străvechi, năpasta,
Izgonite-s din Caucaz.

Oamenii-și aduc aminte,
Ca de-un vis urît, de țar,
Dar copiii, în zadar!
Să-l priceapă n'au cuvinte.

Ei văd urme, cicatrice
Dela răni ce nu le știu;
Știu doar viața lor ferice,
Cred în visul vieții viu.

Căci visează și azi pruncii,
Cum să nu viseze oare?
Toți se văd eroi ai muncii.
Asta-i visul lor cel mare.

În Uniune azi așa e!
Unde-a fost amar și jale
Viața cale nouă-și taie,
Fericirea-și taie cale.

Tu, Octomvru 'șaptespre'ce,
Ai întors a vremii roată,
Alt vânt, viu și proaspăt, trece
De atunci prin lumea toată.

Iată cum pe una a șasa
Din a sferei noastre scoară,
Unde, ieri, întreagă clasa
Muncitoare 'n cruntă harță

Cu țarismul, cu burghejii,
Auzind pe Aurora
Semnul ce-l dădură treji
Comuniști, să sune ora

Altei ere 'n omenire,
A pomit, tăindu-și cale 'n
Viitor, spre fericire,
Cu stegarii Lenin, Stalin, —

Azi, în loc de sate triste,
Sărăcie la orașe,

Negre vremi capitaliste,
Domni cu mutrele trufașe,

Sânt colhozuri și uzine,
Oameni zdraveni, plini de viață,
Este timpul care vine:
Comunista dimineată!

Vrut-ar fi dușmani, cum vecii
N'au văzut pe lume alții.
Viața nouă să o 'nece,
Sus pe Elbrus steag să'nălțe.

Steag cu ghiară 'ncârligată,
Steagul morții și pieirii, —
Vrut-ar fi să stingă toată
Tinerețea omenirii.

Vrut-au Moscova măreață
S'o sugrume 'n cerc de foc —
Stalin i-a oprit pe loc;
Spus-a 'n gradul său ce'nvață

Sfânt cuvânt de'mbărbătare
În amarnicul război:
„O să fie sărbătoare
Și pe uliță la noi!”

Zi era de frig, de groază,
Orice gând era un ghimp,
Moartea zăngănea din coasă,
Omul se'ndoa sub timp.

Dar Kremlinul neclintit
Sta gigant ce nu se'nclină,
Iar când Stalin a vorbit,
Parcă s'a făcut lumină!

Tot așa prin viitor groaznic
Fulgerul despică norii,
De'n prăpăd cumplit, năpraznic,
Văd cărarea călătorii.

Hei ! acel Noemvre şapte,
Din viforniţa turbată,
Viu izvor de'nalte fapte.
Nu se uită niciodată !

Oamenii'n mantale sure
Şi cu inimi înfocate,
Fremătând ca o pădure,
Spus-au : „Noi avem dreptate !”

Ce-a văzut apoi pământul,
Să le prindă'n vers pe toate
Mii de ani de-acum cuvântul
De-ar tot spune, n'o să gate !

— Şi te uiţi la casa mică,
Dus pe gânduri stai în tindă.
Vezi în vis cum se ridică
Tot stejarul dintr'o ghindă !

Fost-am nu de mult acasă,
În sătucul meu pe Criş —
Te atrage, nu te lasă
Dorul vechiu — pînjeniş.

Văile pe-acolo dragi-mi
Sânt, şi munţii de asemeni
Cu păduri, izvoare, padini
Şi cu colţii lor de cremenii.

Dar amărăciuni trecute
Îmi trezesc în gânduri jale —
Gândul totuşi zice : Du-te
Să mai vezi ce-i nou pe vale.

Chiar în valea mea natală
Am văzut ateliere.
Vechi ortaci mi-au spus cu fală :
Uite ce-am făcut noi, vere !

Eu văd lemne, stivă-s'ivă.
Ştiu : din munie-s adunate.

Ei vor o locomotivă,
Însă, mie să-mi arate.

Asta au făcut-o ei,
Din fier vechi şi nou : îi zice
„August douăzeci şi trei” —
Ceva s'a schimbat aici.

Şi mai sus, pe Valea Lungă,
Unde-i drumul foarte rău,
Tocma'n culme la Ciordău,
Unde nu poate s'ajungă

Decovil sau car cu boi,
Întâlnit-am oameni, doi,
Fasonând un fag bătrân, —
Altul aştepta la rând.

Ameţit priveam la stîncă
Ce-ai fi zis : Acu' s'aruncă
Cu făgetul în adîncă
Clocotită Valea Lungă !

Cum şi-or fi găsit ei locul —
Măntrebam — pe-această coastă,
Unde oricând nenorocul
Viaţa ar putea să-i coaste ?

Zice unul : „Apoi noi
În Partid ni-s amîndoi.
Dela noi trebe să'nveţe
Alţii, să nu se răsfeţe,

Unde-i greu ne ducem noi.
Vin şi alţii mai apoi.
Taie lemnul mai fierbinte,
Când Partidu-i înaintea !”

Şi mi-am zis atunci : Pe creste
Sus, ori jos în mine, este
Azi Partidul, el aprinde
Viaţă nouă pre'tutindeni.

El învață omul cum să
Frângă dușmăni ascunse,
Viața nouă cum se face,
Cum se luptă pentru pace !

Uite munții, Apusenii,
Invățară de la Lenin,
Dela Stalin învățară
Cum învață 'ntreaga țară.

Și de n'apărea pe lume
Lenin, Stalin să ne'ndrume,
Prin aceste văi adânci
Noaptea se târa pe brânci.

Doină tu, doină bătrână,
inimile toate-adună,
Zi-mi tu doină zi-mi din plin,
Zi-mi de țara lui Stalin.

Zi-mi tu de orașul Gori
Din măreții munți Caucaz,
Să tresalte muncitorii
Toți de bucurie azi.

Zi de Gori, doină, zi-ne,
Căci de-acolo Stalin vine,
Zi tu doină, zi din plin,
Cântă doină de Stalin.

Stalin, gând măreț ce'n unde
De lumină se desface
Și în inimă pătrunde
Azi în lupta pentru pace,

Brațului tărie dându-i
Să lucreze cu nădejde,
Să se bată-atuncea cându-i
De dușman pus în primejdii,

Să semneze contra celor
Ce din nou urzesc măceluri,
De-i în lanțuri, lanț să sfărme,
Zid de temniță să darme.

Steag biruitor și mândru
Să înalțe către soare,
Steagul păcii'ntre popoare,
Pace peste tot pământul !

MARIA BANUŞ

IN MUNȚII GEORGIEI

Acum doi ani scriam un cântec
Despre copiii din Săcel,
Un sat de sus, din Maramureș,
Un sat golaș, cu prunci la fel.

Cântau întâia dată-atuncea
Copiii celor din Săcel —
Un cântec scump venit odată
Cu muncitorii, la tunel.

Și dacă „Internaționala”
De-abia n’șteleasă fu de prunci,
Slăvită fie totuși vecinic,
Sămânța ce ncolțea atunci.

După doi ani mă aflu iarăși
Printre copii, în sat de munte.
Dela Săcel la munții Georgiei
Se-așterne nevăzut o punte.

Ne pare basm. Și totuși nu e,
Suntem aici și jos e Gori.
Deasupra crestele pleșuve,
În vale, dulcile podgorii.

Stăm sub un dud. Copiii-s oacheși.
Ochi mari lucesc de catifele,

Sub tichiuțele gruzine
Și pe sub vițele rebele.

Întrebă ochii: „Ce se'ntâmplă
La voi? Și cum sunt pionierii?
Și ei fac focuri mari în taberi
Și-și cântă cântecele serii?

Și ei strâng spicele din miriști?
Bat mingea bine? Fac serbări?
Scriu ei scrisori către copiii
Prietenilor, din alte țări?”

Răspund. Zâmbim. Mi-e dulce umbra
Și-aguda-i dulce'n cerul gurii.
Aproape-mi sunt de tot copiii,
Dar cel mai drag îmi e Zaurii.

E'n el sfială și lumină,
Râs, joacă și îngândurare.
Copilăria'n el e'ntreagă,
Cu zborul ei fără hotare.

„Ce vrei să fii, când vei fi mare?”
L-am întrebat cum se întreabă.
Nu mi-a răspuns. Tăcut, în sine
S'a cufundat și fără grabă.

În străveziile adâncuri
A coborât s'aleagă visul,
Mărgeamul lui de preț, mesagiul,
Adânc sădit, adânc înscrisul.

Apoi a râs ca toți copiii
Sub tichiuțele gruzine.
Dar eu știam: încet, din taină,
Urca răspunsul către mine.

Încet a spus: „Când mă fac mare,
Mă fac erou, erou al muncii.”
...Suntem aici. În vale-i Gori,
Și sus dogoarea-albă-a stâncii.

Suntem aici și totuși gândul
O ia pe nevăzute punte,
Către Săcelul de pe Iza,
La țărănușii mei din munte,

La țărănușii cari, din aer,
Prindeau un fir de melodie.
Ea curge-aici, în munții Gruziei,
Puternic trup de apă vie.

Auzi-o, „Internaționala”,
Ce limpede răsună'n ei.
Ea le e cântecul de leagăn
Și focu-aprins din stei în stel.

Pe aripa aceasta mare
Mă duce gândul către casă :
La fel vor fi și pruncii noștri
Și viața lor va fi frumoasă.

De-aici, de pe înalta punte,
Ce leagă drumurile toate,
Văd și mai bine, simt mai tare
Pământul drag ce'n chin se sbate :

Aici, în liniștea amiezii,
Vuiesc sirene din Coreea.
Strivit, copilul mai respiră
Și îl mai leagămă femeia.

De-aici, de pe înalta punte
Mi-arunc blestemul spre apus,
Spre monștrii care vor copilul
Să fie-așa, strivit și dus.

Aici, sub dudul care-și cerne
Lumina lui, și-a ta, Zaurii,
Mai tare crește'n mine focul,
Precum al dragostii, și-al urii.

De-aici, din vatra caldă-a lumii
Mi-asvârl chemarea'n patru zări:
Să nu'ncetăm o clipă lupta,
Până nu-i pace peste țări.

Chem răsăritul și apusul,
Nordul și chem și sudul,
Pentruca'n pace să rodească
Vița și grâul, mărul, dudul.

Pentruca'n pace să se'nalțe
Ana, Zaurii, John, și Petre,
Și să se'ntindă curcubeul
Peste copii și peste vetre.

Iulie 1950

DAN DEȘLIU

SUS, PE SMTAȚMINDA, LANGA TBILISI

Noapte de aur, scânteietoare noapte gruzină...
Muguri albaștri ies în seninul învăpăiat,
mândrul Tbilisi scapără'n vale: stup de lumină,
de strălucirea stelelor toate încununat.

Cântec răsună pe înălțimea stâncii aceste,
cântec de slavă omului liber, cutezător,
care nălțat-a peste vechimea sterpelor creste,
mândră grădină de bucurie pentru popor.

Iată și omul: om sovietic, simplu și mare ;
stă pe o bancă și povestește unor flăcăi
vre-o amintire de prin campanii, vre-o întâmplare
dela uzina unde lucrează lângă ai săi.

Semne de luptă poartă pe pieptu-i. Semne pe frunte...
Poate-i acesta — însuși viteazul vultur gruzin,
acel Cantaria, ce-a fost întâiul care să'mplănte
steag de lumină — steagul dreptății peste Berlin...

Iată și clubul ce licărește până departe :
(fagure harnic cu sclipitoare zeci de ferești)
puștiul zâmbeste basmelor toate câte-s pe carte,
tatăl învață cum să dea viață altor povești...

În ceasul ăsta de frumusețe neistovită,
de ce mă poartă oare prin noapte gândul fugar,
colo, în vale, pe-o stradă veche și înverzită,
spre o căsuță îndepărtată din Avlabar ? ¹⁾

Toate-s acolo nestrămutate ca altădată :
pivnița scundă... presa de mână... lampa de gaz...
...Ca vâlvătaia de vijelie învolburată,
de-acolo'n vremuri sbucni peste larguri marele glas...

...Cu slovă simplă, răscolitoare, crește talazul,
cheamă poporul fără odihnă glasul voinic.
Stalin de-acolo cheamă la luptă Transcaucazul,
pururi în frunte, cutezătorul șoim bolșevic !

Prin asprul viitor al prigonirii, peste vâltoare,
steagul lui Lenin crește spre zări tot mai înalt...
Urcă mânia, mare de valuri răscolitoare,
sue Partidul spre gloriosul roșu asalt !

...În noaptea asta, pe fericite plaiuri gruzine,
peste întinderi, hăt peste anii care-au trecut,
viu și puternic, glasul acela urcă în mine :
pururi în frunte, pururi năvalnic, bine-l aud.

El netezit-a limpede cale de primăvară
Patriei mele care-l urmează fără popas.
El aripează oștile păcii, țară de țară,
rodnic le-avântă către izbândă, ceas după ceas.

Și'n frumusețea neistovită ce mă'mpresoară,
în strălucirea omului simplu, în cerul clar,
eu văd scânteia care se'ncinse odinioară
într-o căsuță îndepărtată din Avlabar...

1) Tipografia clandestină din strada Avlabar, din Tbilisi, a fost în anii ilegalității cea mai bine organizată din întreaga țară. Ea era condusă de tov. Stalin.

Din ea rodit-a mândra lumină, vremea măreață
 așa cum floarea ce unduște astăzi în vânt,
 tainic sorbit-a întâia oară stropul de viață
 din rădăcina neagră de vreme de sub pământ.

Iar dac'aceste slobode raze, raze ne'nfrânte
 mâine cerca-va să le atingă brațul dușman,
 mai cresc pe-aicea destui Cantaria care să'implânte
 steagul dreptății pe-o casă albă, peste ocean.

ION GH. BOLDICI

CARUL ȚSTA PENTRU PACE

Peste prund, ca o beteală,
 svârle Oltul aburi albicioși.
 De pe deal coboară dimineața
 legănată'n cântec de cocoși.

Râde păpușoiu'n lanuri,
 fluturând mătasea fumurie,
 rodul galben strâns în bete
 stă'n cămașe străvezie.

Ies pândarii spre răzoare
 cu răcoarea pe cojoacă,
 vrăbiile'n colb de drumuri
 s'au pornit, sprintar, la joacă.

Paza bună străjuește
 fructul păcii, rod bogat,
 chiaburani — venin și ură —
 încă latră peste sat.

P/544694

Au sosit colectiviştil.
Ca 'ntr'o sârbă tinerească
s'au şi rânduit în cete:
La întreceri să pornească.

De ştiuleţi se umple coşul,
Sanda-l urcă peste umeri:
„Pregăteşte-te, bătrâne,
rodul muncii să ni-l numeri”.

Moşul râde şi zoreşte
pe răboj să tot însemne:
„Să socot recolta asta,
oiu cresta un car de lemne!”

În sudoare fruntea râde,
braţul nu mai pridideşte,
sburdă cântecu'n vâlcele
tot mai tânăr — olteneşte.

Iată un năpârstoc aleargă
— numai ochi şi numai fotă —
de sub deal ea parcă-aduce
tot izvorul într'o botă.

Auriu şi plin e rodul,
urcă bucuria'n zare,
a plecat un car... şi altul
cu belşugul spre hambare.

Dumitraş îndeamnă caii:
„Scurtăm drumul spre imaş,
să primească muncitorii
rodul nostru, la oraş”.

De-a răzbit prin hat tractorul
și-am zidit gospodăria,
ei ne-au dat temeiul luptei
să sfârșim cu sărăcia.

Tot în frunte stă Tudose,
e îndemnu-i ciocârlie :
„Hai, grăbiți, de vreți odată
în „Scânteia” să ne scrie !”

„Carul ăsta pentru Pace
să-l umplem !” — a spus Varvara :
„... că a noastră este viața
și a noastră este țara”.

Oltul sprinten se desface,
grea, pe-araci se'nalță via :
„Hei, am prins belsug în brațe
și în inimi bucuria !”

LUPTA PENTRU PACE

În sală s'a făcut tăcere ;
Mii de priviri s'aprend. Și acum
Cuvinte spuse cu putere
Își fac, vijelioase, drum.
Vorbește-un muncitor. Și mii
De inimi bat cu 'nflăcărare
Căci sunt cuvinte dârze, vii,
Și adevărul lor e mare :

„La Casa Albă acum tâlharii
Se pregătesc să prade iarăși
Și-și flutură, vicleni, dolarii.
Cumplit să-i înfierăm, tovarăși !
Ei nu știu, alta decât banul.
Setoși de sânge și 'nrăiți,
Aruncă aur cu toptanul
Complicilor nelegiuți.

„Și sunt și trădători cu ei,
Toți lacomii, toți îmbuibăți !
Doar bani vânează' acești mișei,
Dar fac pe desinteresați.
Pentru-o scârbavnică simbrie,
Sub scutu-atomicelor arme,
Ar face orice mișelie
Și-o lume 'ntreagă'ar vrea să sfarme.

*) Poet de limbă germană din R.P.R.

„Dar frontul păcii dârz veghiază
Și partizanii vremii noi,
Cu vigilența veșnic trează,
Nici când nu vor mai da'napoi.
Tovarășe ! și tu la fel
În lupta păcii te aruncă
Având mereu, în drum spre țel,
Drept armă, norma ta de muncă !”

Tovarăș — ce frumos cuvânt !
Ce-adînc și limpede răsună !
În el atîtea'ndemnuri sînt
Spre-o viață rodnică și bună !
Îl ducem toată viața 'n noi ;
El binele de rău desparte ;
În el e vîaga lumii noi,
Un foc ce nu mai are moarte !

Din mii de guri s'aude — acum
Mereu năvalnica chemare ;
Din fabrici ea își face drum,
Pe colectivele ogoare ;
Și ca o flacără crescîndă,
Tot mai puternică se face,
Vestind avîntul spre izbîndă
Al marei lupte pentru pace.

În românește de AL. PHILIPPIDE

CUVÂNTUL PĂCII

Voiu vorbi și nu din auzite —
căci din greu războiul l-am trăit,
Flăcările luptelor cumplite
patru ani din viață mi-au răpit.

Ca soldat bătui destule drumuri.
Știu să lupt, să sufăr și să cred.
Știu și case să zidesc duiumuri,
știu să dorm sub plăpumi de omăt.

Pot să sap tranșei, să'nfrunt nămolul
și în clipe grele nu mă'ndoi,
Știu ce este focul și pârjolul,
știu ce'nseamnă vreme de război.

Dar e fericirea cea mai mare
trai să duci ca pașnic muncitor
Noi avem destul pământ și zare
sub acest stindard ocrotitor.

Zi senină. Pruncii ies la joacă,
cerul este beat de albăstrimi.
Lume veche, putredă și seacă,
iar de tine azi ne amintim !...

Tinerețea, tu o ții sub cască —
și-i arunci în lanț pe cei mai buni,
Știe pressa ta să otrăvească
și să'mproaște salve de minciuni.

Papa în odăjdiile sfinte
a turbat strângând dolari, morman.
Decât cu'n asemenea „părinte”,
mult mai bine-i să te naști orfan.

Ochii martori sunt și știu să vadă.
Deslușesc prin negură și nor.
Asta-i fața ta adevărată:
ești gândacul hâd, otrăvitor!

Pregătești iar bombă, tun și navă.
Avion și tancuri pregătești,
Însă Moscova nu-i măr pe tavă,
i-a mai strâns ea pe fasciști în clești.

Lumea noastră dârză e, și tare,
Nu ne sperie nici un dușman.
Azi, „cetățile” acestea „sburătoare”
n'au călcâiul lor ahilean?

Corbi ai morții, credeți că ni-i frică,
De atomii voștri că ni-i groază?
Porumbelul păcii se ridică,
Lumea noastră îi va sta de pază.

Vom zdrobi și piedici și răscruce,
Neclintii vom sta pe baricade.

Drumul care în spre Kremlin duce
Azi cuprinde patrii și noroade.

În românește de V. TULBURE

SLAVĂ ARMATEI SOVIETICE

Trist a fost pământul nostru drag !
Piatră și paragini. Nearat.
Rob poporul, ca'n străin meleag,
Se stingea de foame'ncovoiat.

Dar, luptând, ostașii Sovietici
Eliberatori, sub roșu fald,
Juțul samurailor besmetici
L'au zdrobit cu sângele lor cald.

Ei vitejii ce au oțelit
În Coreea sfântul vieții dor,
De pe tancuri grele-au chiuit
Vestea dimineții în popor.

Vântul luptei lor a destrămat
Ceața groasă de pe Handsiam.
Soarele ni-i sus : A deshămat
În August cu bucurii pe lam.

Iarba râde. Libertatea crește.
Pe ogoare, cad mănoase ploi.
Cântul nostru arzător slăvește
Țara voastră, țară de eroi.

Avântați, poeții scriu fierbinte.
Inima le-a renăscut din scrum.
Stalin ne îndeamnă : — Înainte !
Coreeni, fiți pregătiți de drum.

În românește de CRISTIAN SARBU

*) Poet revoluționar coreean.

PARTIZANII

O, pământ al strămoșilor,
 Chiar după cinci mii de ani
 În vinele poporului
 Mai curge-un sânge roșu !
 Pământ străvechiu,
 În care cuțitul japonezilor,
 Spintecându-l fâșie cu fâșie, din plin,
 S'a adăpat cu sângele nostru !
 Când patria mea
 Zăcând pe-un pat funerar,
 Zguduită de chinuri cumplite,
 Lupta să-și salveze viața,
 Zeci de mii de ostași
 Plecară tăcuți pe cărările nopții
 S'ajungă'n desişul pădurilor tainice
 Din munții tăi falnici, o Pektu !
 De câte ori, acolo, departe
 N'ar fi dorit ostașii să doarmă
 O clipă măcar
 Pe frunzele moarte !
 De câte ori, nu pierdură ei, drumul,
 Sleși de puteri,
 Mergând spre o țară — asemeni țării morții !
 Vorbește, o Pektu,
 Munte-al străbunilor mei ;
 Acum, că-i liberă țara,
 Spune-ne numele celor ce pentru popor se luptară,
 Numele celui ce'n fruntea lor stând, a'nălțat
 O sabie dreaptă, de jar în văzduhuri !

O, Pektu, o munte,
 Călcâiele-armatelor
 Lui Genghis Khan

*) Poet revoluționar coreean.

Rămas-au săpate
Adânc în inima ta.
Urmele grele-ale rănilor
Deschise de sabia lui Hidejachi
Udă de sângele fiilor tăi,
Nici azi nu-s închise.
Cinci sute de ani
Dinastia Ri
Crestat-a pe trupul tău şanţul ruşinii
Şi azi încă vie.
Nu trecea an
Fără ca solii,
Purtând ocară pe umerii lor,
Să nu coboare cărările tale,
Ca să se ducă la Annokkang.
Poporul, el singur,
A înălţat mereu mai sus
Fulgerul libertăţii.
Atunci când Hang Kjengne ridică steagul revoltei în vânt,
Îl urmă cu dragoste, din loc în loc,
Şi răspândi'n întreaga ţară
Învăţătura lui Tonghok.
Când, cinci mii de ani mai târziu, ţara
Căzu'n mâini banditeşti, japoneze,
Dealungul anilor roşi de venin,
Tu singur vărsat-ai lacrimi amare,
Plecându-ţi cu jale pe umerii-i fruntea,
Cu ochii-ţi albaştri cercând s'o alini.
Dar, încă odată, copiii poporului
Treziră trăsnetul vocilor lor,
Traseră sabia.
Noui luptători apărură
Şi, cu ei împreună, ziua de'ntâi Martie, roşie de sânge şi ură.
Mânia grevelor stinse'n uzine cuptoarele.
De foame muşcaţi, fugiră sătenii
La Songhwagang, peste maluri,
Unde-a niponilor umbră hoţească
Învăluia'n negru soarele.
Când, batjocorit de-un călcâiu ticălos,
Zidul cel lung
Se prăbuşi'n pulbere-amară,

Nalți, partizanii se ridicară
Cu sânge vopsiră steagul aprins
Al Rezistenței. O Pektu !
Cum îți umflă inima dreapta mânie
Ce șuiera
Pe uriașele valuri sburlite
A mării chineze,
Izbind dușmanul.
Cu câtă ură, cu ce ochi roșii de sânge
Privit-ai năvălitorul
Ce-ți frământa'n picioare pământul !
Tovarăși,
Nu-i vorba doar de marea armată
Pe care-am bătut-o
Aici, în orașul aces'a de munte,
— Aceasta n'ajunge —,
Ci de marea flacără pe care-o stârnirăm
În inima unui popor muribund,
Făcut-am să scapere scânteile luptei.
Am bătut
O seamă de dușmani.
Dar nu s'a terminat,
Vom merge mai departe.

Iată, conducătorul nostru Kim,
Învârte peste piscuri, sus, spada libertății.
Jurându-i, toți, credință
Ostașii'naltă armele,
Scăpărătoare'n aer
Ca holda ce scânteie.
Da, îți făgăduim !
Vom reveni, Coree.
Cât va trăi poporul,
Puterile ni-s fără de hotar,
Căci nu, nu suntem singuri,
Tovarăși !
Intocmai ca o strajă,
Veghind la postul cel mai avansat
Al veacului,
Uniunea Sovietelor
Și marele Stalin

Insufleteşc o lume uriaşă :
Inscăuneaz-o nouă omenire.
Sabia libertăţii,
Izbind în agresor.
Tăia-va nedreptăţi rădăcinile.

Îşi scutură Pektu tâmpilele-i albe,
De veacuri binecuvântate
Şi-apoi vorbeşte :
„Văd, zi de zi,
Ridicându-se furnale de uzine,
Sforţarea arzătoare a muncii creatoare.
Văd câmpiile de muncă-ale libertăţii,
Orezării,
Gemând de bogăţia recoltelor, în soare.
Văd la Nord
Domnia poporului ;
Coreea,
Gata, să-şi iee sborul cu aripi de uragan,
Ajuns-a pân'la poarta istoriei măreaţă,
Cu-avântul unui vultur, c'un pas de partizan.
„Dar colo, jos, la poarta munţilor Samgaksan,
Zăresc brădetul fraged al munţilor din Sud
O'ntreagă bandă neagră de trădători murdari.
Holbaţi, iaţi-le ochii'ngheţaţi de crunta spaimă,
Pândind spre zarea unde va răsări lumina.
Zăresc brădetul fraged al munţilor din Sud
Sclipind sub ceru-albastru,
Străluminat de lupta poporului întreg,
Ce-şi smulge libertatea, cu „arma”.
Şi, iaţi, Pektu face chemarea-i să răsunе :
„Lume, ascultă-mi glasul !
Aicea, pe pământul acesta, ce-i al nostru :
Noi ridicăm
O ţară nouă.
Cu voinţa de granit a stâncilor
De miloane de-ani bătătorite,
Eu strâng şi înmulţesc puterea
Ce creşte în poporul meu, de veacuri.
Zdrobi-voiu nedreptatea !
Sub pavăza poporului,

Clădi-voiu țara mea
Atât de temeinic,
Incât eu însu-mi mă voiu încrusta'n temeliile pământului, --
De nestrămutat ca trunchiul stâncilor,
Înaltă ca piscurile-mi cele mai înalte,
În limpezimea sclipitoare, de lac albastru, — a cerului,
În culorile-i scânteietoare,
O, țară a libertății!
Țară fără sclavi!"
Aceasta-i chemarea lui Pektu
Trimisă omenirii...
De-o să-ți apleci urechea
Prea bine-o să'ntelegi
Că'n ea găsești chemarea Coreei noastre'ntregi.

În românește de E. PIETRARU

ERNST FISCHER *

RAPSODIA APUSEANĂ

Habar n'au de omoruri asasinii
Și mâna lor a hoit deloc nu pute!
Afișe-au pus pe rănile ruinii,
În care iarba crește mult mai iute.
Mai sprinteni decât morții, ce în viață
Sicriele — ca lăzi le aruncă jos.
Își ling șacalii laba, se răsfăță,
Cu zâmbetul de găzi, prea cuvios.

O năvălită haită de bandiți,
De târfe și tâlhari la drumul mare,
Din balamucul vremii lor ieșiți
Ca balele și râia, râd la soare,
Infulecă și beau pe săturate.
Iar când le crapă burțile obeze
Ei vor, cu goale minți și pungi umflate
Printr'un sughiț — Apusul să-l salveze!

*) Poet austriac.

Să mântuie Apusul, cată cloaca !
In fața luminoaselor vitrine
Stă un copil plăpând. Își uită joaca
Privind la bunătăți. E-atât de bine!
Apusul e un vis de ciocolată,
O feerie, un văzduh de bal,
Mâncăruri grase, viață'mbelșugată
In spatele vitrinei de cristal.

Și între două vorbe din scriptură,
Intre afaceri, dancier și bordeluri,
Putreziciunea, harnică la gură,
Se lăfăie, bravează'n mii de feluri.
Escrocii deveniți putere'n stat,
Grăsanul Falstaff, predică iubirea
Aproapelui. Tartuffe, înlăcrimat,
Proclamă că virtutea-i fericirea.
Avizi de avuții și de dobândă
Au ca livrea drapelul înstelat.

Iar marele zaraf ce stă la pândă
Peste ocean, i-a binecuvântat
Cu un dolar. Zeița libertății
Ei o târâsc în cruntul lor desfrâu
Și-o pun să stea la porțile cetății,
Ingenunchiată, goală pân'la brâu.

In umbra catedralei, proxeneții
Vând sânge — generalilor trufași
Ai „reclui război” — dușman al vieții
Ce-și poartă'n lume blestemații pași.
Pe munții de dărâmături tronează
Năpraznic speculantul, care știe
Să'mbrace într'o mincinoasă rază
A Occidentului escrocherie.

E ca și cum într'o pustie sală
O stinsă generație s'ar strânge
Ultima dată. Cade tencuiala,
Oglinzile se cască mari, nătânge.

Un vânt de gheață trece prin tapete
 În timp ce, cocoțat peste valize,
 Un bețivan privește, fără sete
 La maldărul de rochii și devize.

În jurul lui trec umbre nesfârșite :
 Miniștri, ofițeri, consilieri.
 Un zăngănit de săbii ruginite,
 Un țipăt stins... Prin goale încăperi
 Cutreeră un blestem și adie
 Un vânt uscat. Și'n liniște, deodată,
 Își picură surpata zidărie
 Imensa groază — lavă sbuciumată.
 Astfel odată'n sala de-așteptare
 A vremii, Capitalu-i pregătit
 Pentru călătoria cea din urmă.

Fiare !

În lături ! Încă nu v'ați potolit ?
 Bătrâna Europă vă aruncă
 Din ea, ca pe duhoarea unui mort,
 Și lumea tânără, crescând din muncă,
 Vă dă către neant un pașaport.

În lături fiarele ! Magnați, miniștri,
 Călăi cu biblia în mâini, tâlhari,
 Experți ai legilor, bandiți sinistri,
 În lături Occident de cămătari
 În lături Occident al asupririi,
 Al crimei și-al femeilor ușoare.
 În lături port-drapelul tău și sbirii !
 Da ! Europa e pentru popoare !

În românește de PETRE SOLOMON

MIHAI NOVICOV

IN CREDERE

(Sfârșit)

CAP. IX

1.

Timpul fugea. Zilele însorite ale lui Septembrie, cu amiezile lor calde, cu nopțile răcoroase cedară locul unui Octombrie ploios și putred. Noroiul umplu totul. Se așternu ca o pastă cleioasă peste șosele, peste cărările din munți, pe vatra tunelului. Internații nu vedeau să curețe podelele barăcilor de glodul ce se aducea mereu de afară. Nicăeri nu puteai să scapi de umezeala pătrunzătoare, obsedantă. Bogăția de culori a peisagiului se încețoșă parcă în plasa monotonă și tristă a unei ploi mărunte și dese ce cădea fără conținere, zi și nopți, nopți și zi, fără nici un semn care să lase să se bănuiască măcar când va veni sfârșitul.

Odată cu ploaia, apărură noi șicane și greutate. Ca niște vedenii negre și urâcioase, parcă născute din ploaie, își făcuseră apariția printre internați, niște indivizi suspecti, care porniră îndată să răspândească cu deosebită sânguință tot felul de șvonuri.

Unul dintre ei, Stein, era, după spusele lui, croitor. Cu orice preț căuta să repete că e croitor, făcând din asta un merit, toți ceilalți croitori, români sau evrei, fiind lăsați în lagăr. Înalt, îngust și deșirat, umbla mereu cu un palton lung până sub genunchi. Tocurile îi erau complect tocite, ceea ce îi permitea să se apropie neauzit și neobservat. Avea în permanență un surâs lat pe buze mereu la dispoziție, împreună cu o ploconeală, oricui și oriunde. Nasul său era atât de turtit, încât de la mijloc nu se mai deosebea de luciul obrazului. Numai deasupra acestui surâs se ridica o mică pătlăgică rotundă,

roșie; dar când surâdea mai stăruitor, această bucăjică de născior se scurta și ea, fața îi devenea netedă ca o clătută. Cum zâmbea mereu, semăna mereu cu o clătută. Moise Epurașul îl poreclise „clătută amară” și așa i-a rămas numele.

Despre un altul, un oarecare Butnaru-Olt, se spunea că ar fi fost boxeur în tinerețe. Acesta spre deosebire de Stein — mereu gârbov —, umbla cu pieptul bombat, aruncând în dreapta și în stânga priviri obraznice. Purta cisme înalte, lucioase, iar pe umeri, aruncată neglijent, o splendidă scurtă de piele. Era îmbrăcat cu atâta prezenție, încât sfida cu înfățișarea sa mizeria și sărăcia celor din jur.

— Țsta nici nu ascunde că a poposit aici direct din Siguranță — spunea Andrei.

Un al treilea, mic și cocoșat, vorbea puțin și se ascundea mereu pe la colțuri. Alți vreo doi n'aveau nimic deosebit la înfățișare, dar după felul cum umblau mereu cu alte svonuri pe la urechile oamenilor, îți puteai da seama cu cine ai de-aface.

— Toți comuniștii din închisori au fost împușcați...

— Uniunea Sovietică a cerut pace...

— Patru armate sovietice au fost distruse...

— În curând toți evreii comuniști vor fi predați Germaniei.

...Puțini îi ascultau și încă și mai puțini le dădeau crezare, însă de vorbit nimeni nu putea să-i oprească. Mereu puteau fi văzuți ori Stein, proptit în picioaroangele lui nesfârșite, stând lângă un om posomorit și picurându-i otrava printre surâsuri, ori Butnaru-Olt, gesticulând cu aprindere în mijlocul unui grup de gură-cască...

În timp ce svonurile se lăteau, zdruncinând puterea de rezistență a celor mai slabi, Poșircă și antreprenorii inventau noi și noi șicane. Timp de două săptămâni după vizita lui Bunescu nu se mai dădu pâine. Apoi vreo treizeci de internați fură scoși să lucreze noaptea, pe întuneric. Se aleseră cu mâinile sdrobite și fură trimiși în lagăr. Internații protestară. Într-o noapte de mare încordare refuzară chiar să iasă fără felinare. Poșircă își ieși din minți de turbare, dar cedă. În schimb, a doua zi, repaosul de la amiază fu redus de la două ore la o oră și jumătate.

2.

Petruț lupta din greu cu ravagiile ploii. N'avea bocanci, iar pantofii i se descususeră pe de-ăntregul, tot frecându-se de pietrele ascuțite ale munților. Ii legase cu sârmă, ca să aibă măcar ceva în picioare, dar reparația asta se dovedea lipsită de orice rezistență. Adesea era nevoit să plece la muncă numai cu târligi de lemn în

picioare .Dar târligii nu-i fereau nici talpa, nici degetele, de apă și frig.

Nici cu îmbrăcămintea nu stătea mai bine. Scurteica cu care ieșise din închisoare se rupsesse de mult, pulovărul așisderea, cămășile erau acum mai mult găuri decât țesătură; iar de cârpit n'avea nici timp, nici cele trebuincioase.

De câteva săptămâni nu mai primise nicio veste de-acasă. Mizeriei îi se adăugase, astfel, și îngrijorarea. Știa că mamă-sa se sbătea în greutăți din ce în ce mai mari și că trebuia să se aștepte din ce în ce mai puțin la vreun ajutor din partea ei. Dar dincolo de această certitudine, îl măcina neconținut o presimțire... Din această cauză suferea mereu mai mult.

În sfârșit, ca o încoronare a tuturor mizeriilor și suferințelor, ofensiva păduchilor se desfășura pe toate fronturile cantonamentului, din ce în ce mai puternică, din ce în ce mai largă și nestăvilită.

Administrația refuzase categoric să amenajeze o baie pentru internați. Spălatul de seară, lângă cișmea, în frig și sub ploaie, cu perspectiva de a se umple din nou de noroi, orbecăind prin întuneric și lovindu-se de pietre la întoarcerea în baracă, devenea un adevărat calvar pentru fiecare internat. Pe zi ce trecea, mai mulți internați renunțau să se spele, aducând în dormitoare scunde și murdare, noroiul și sudoarea, și odată cu acestea pe aliatul lor nedespărjit — păduchele.

Sică și Petruț luptau cu înverșunată perseverență împotriva meschinului dușman. Furând, după îndeplinirea tuturor obligațiilor, din orele scumpe de somn, urmăreau pas cu pas insectele, controlând fiecare cusătură, ungându-se regulat cu gaz, spălând săptămânal așternuturile.

Zadarnic! Sforțările unora erau anulate de neglijența altora. Nu era chiar atât de ușor să impui disciplina curățeniei și tuturor internaților neorganizați.

Sică, ceva mai bine îmbrăcat decât Petruț, suferea acum din cauza lipsurilor pe care le îndura prietenul său. Dar n'avea vreun obiect de îmbrăcămintă sau încălțăminte care să-i prisosească și pe care să-l poată ceda. Rezervele fuseseră împărțite de mult la cei care fuseseră aduși în lagăr numai cu ceea ce aveau pe ei. Neputându-și ajuta prietenul direct, Sică se frământa mereu în căutarea altor soluții, care să ușureze cât de cât situația acestuia.

Într-o zi îi propuse să se mute cu munca în tunel, ca, barem, să nu-l plouă mereu de sus. Petruț șovăi. Avea, de-altfel, mai multe motive, pentru aceasta. Pe de-o parte nu-i venea bine să folosească respectul, pe care reușise să-l impună administrației, pentru aranjarea

unor asemenea chestiuni personale. Pe de-altă parte, nu prea îi venea să părăsească terasa cu orizontul ei larg, cu multă lumină și cu o relativă libertate. Tunelul, cu întunericul scund, cu forfota, sgomotul și apăsarea lui, îi era urât, respingător.

Sică aranjă însă totul peste capul prietenului său. Intr'o bună dimineață, Petruț se pomeni pur și simplu cu ordinul de a trece la vago-nete, în tunel. Acolo fu încadrat într'o echipă cu alți trei salahori, toți zilieri, țărani din împrejurimi.

I se oferî, astfel, posibilitatea de a sta de vorbă cu oameni din afara lagărului, ceea ce compensă întru totul supărarea din primul moment. Il neliniștea numai gândul că-i va fi mai greu să introducă linia, să convingă pe țărani să nu se omoare cu munca.

Temeri inutile ! Nu numai că nu fu împins să lucreze mai repede, dar noii săi ortaci îl și învățară cum trebuie organizat chiulul, pentru ca stăpânul să nu-l observe.

— Parcă ne-am tocmît pe viață aici ? — spunea unul dintre ei, un flăcău chipeș, spătos, cu primul puf de mustață sub nas. Lasă că pentru banii ce ni se plătesc, muncim încă prea mult.

Ceilalți doi, mai în vârstă, erau mai temători, dar și mai vorbăreți. În special un moșneag cam de vreo șaiszeci-șaptezeci de ani, pe care ceilalți îl cam cruțau de muncă, descoperind că Petruț este un om învățat și nemulțumit de rosturile stăpânirii, legă cu el lungi și întortochiate conversații.

Când a doua zi chiar, șeful șantierului îi surprinse lângă gura tunelului, stând în jurul unui vagonet gol și discutând lucruri fără nicio legătură cu munca, tânărul răsturnă atât de repede vagonetul, forțând astfel și pe ceilalți trei să se scoale îndată și să se apuce de ridicarea lui, încât șeful șantierului nici nu se opri măcar.

Petruț profită de prilejul ce i se oferea acum, pentru a aduce vorba de război. Își spuse părerea fățiș, fără înconjur, alegând cu grijă cuvintele, dar păstrând sensul celor cuprinse în Platforma Partidului. Se aștepta la unele împotriviri sau cel puțin la neînțelegeri din partea țăranilor, dar fu plăcut surprins când văzu că nici unul nu-l contrazicea. Cel tânăr mormăi, ce-i drept, ceva printre dinți, despre datoria față de țară, și că ei, oamenii săraci, n'au ce să discute hotărârile boierilor, ci trebuie să se supună ordinelor — însă nu fu sprijinit de ceilalți. În special moșneagul îi tăie scurt vorba :

— Ce vorbești tu, Grigore — se înfierbântă el, sâsâind (îi lipseau aproape toți dinții din gură) — ce vorbești ca un neisprăvit, măi băiete ! Și dacă o să-ți dea ordin să-ți împuști copiii, o să-i împuști ? Când s'a mai pomenit una ca asta, că să luptăm noi împotriva rușilor ? N'am

luptat noi întotdeauna împreună cu ei ? și în șaptezeci și șapte, și în nouă sute șaisprezece. Istoria asta nu-mi place. N'o să iasă nimic bun din ea...

Discuția avea loc la capătul liniei, unde se răsturna, într'o prăpastie îngustă și adâncă, „materialul” — pietrele și noroiul scoase din tunel. Stăteau lângă vagonetul răsturnat și se prefăceau că scot cu lopata resturile rămase înăuntru. Ploaia se opri și nimeni nu se grăbea înapoi în duhoarea tunelului. Bătrânul scuipe, se așeză pe o piatră și aprinse un muc de țigară.

— Boerii vorbesc despre Basarabia — continuă el să-și descarce sufletul — ce vorbă mai este și asta ? Dar parcă eu nu știu că e pă-mânt rusesc ! Am auzit eu un cunoscut ce venise tocmai aici de frica jandarmilor, după ce intraseră ai noștri în Basarabia, în nouă sute-optsprezece. Ce crezi că-mi spunea ? Că atâta așteaptă : să vie iar rușii, că i-au scăpat odată de boieri ! Ce, parcă nu-mi povestea cum îi luau în bătaie de joc jandarmii noștri ! Și acum ce vor ? — se aprindea din ce în ce mai tare moșul. — Mare e năpasta ce s'a abătut peste țară ! În mare bucluc ne-au băgat boierii ! Auzi Doamne ! Să se pună împotriva rușilor ! Cum se poate una ca asta ! A fost oare până acum vreun neam pe care să nu-l bată rușii ? N'au bătut și pe tătari, și pe turci, și pe francezi, și pe nemți ? Să auziți ce povestește unul din sat dela noi, care a căzut rănit la Prut. Zice că nu există neam să aibă atâta coraj cât au rușii. Și-acum să-i bată nemții ?! Ce prostie ! Parcă a intrat necuratul în sufletele oamenilor ! Și-apoi, de unde și până unde suntem noi prieteni cu nemții ? Să-l auzi pe cârciumarul nostru din sat: „au venit nemții la noi să ne instruiască”. Adică să ne învețe să luptăm, cam așa vine asta. Dar eu tot nu înțeleg — se adresă el mai mult lui Petruț, — cum vine asta ? Adică... noi i-am bătut la Mărășești și acum... tot ei vin să ne învețe ? Adică, cel bătut vine să-l învețe pe acela care l-a bătut ! Mari comedii mai sunt și în lumea asta ! Dar de plătit, tot românul plătește, că uite, ne ia și flăcăii și vitele...

Se împrieteni repede cu cei trei țărani. În curând obșinu dela ei unele servicii. Li aduseră câteva chile de brânză, iar bătrânul acceptă chiar să-i expedieze o scrisoare la București. Numai că prietenia nu dură mult. Nu trecuse nici o săptămână și Petruț alunecă în tunel, prinzându-și piciorul într'o groapă. Nu și-l scrânti, însă și-l vătămă rău de tot : se umflă până la genunchi și fu împiedicat chiar să meargă.

Poșircă refuză categoric să-l scutească până și de o oră de muncă, însă de împins vagonete și în general de tunel nu mai putea fi vorba.

Se întoarse pe terasament, unde, datorită „șestului” organizat cu multă chibzuință de Sică, stătea aproape toată ziua nemîșcat pe un culcuș de frunze uscate, la adăpostul unei stînci.

Cînd se făcu bine, după cîteva zile, și se întoarse din nou în tunel, nu mai întîlni pe niciunul dintre cei trei prieteni. Pe semne că se săturaseră de șantier. Nu-i mai revăzu niciodată.

Zilele treceau. Pe la sfârșitul lui Octombrie mai avură parte de un rest de soare, dar odată cu venirea lui Noembrie, totul se înfășură în ceață. În curînd primele geruri începură să lovească cu putere.

O comisie de triere, sosită între timp în lagăr, eliberă cîteva sute de oameni, printre care și un grup dintre cei trimiși pe Valea Jiului. Drept urmare, un număr de internați politici, mai desbrăcați, se aleaseră cu ceva îmbrăcăminte și încălțăminte.

Colectiviștii aduceau obiectele singuri, așa cum erau obișnuiți din închisori și din lagăre, unde fiecare petrecuse o parte din viață. A lăsa, la plecare, tovarășilor care rămăneau înăuntru tot ceea ce priosea cuiva, era pe atunci un lucru tot atît de firesc, cum era, de pildă, să se scoale dimineața sau să se culce seara.

Nu tot astfel se petreceau lucrurile cu cei neorganizați. Unii nu se lăsau rugați. Căutau singuri pe cineva căruia să-i poată lăsa ceva lucruri. Alții, însă, se făceau că nu observă „mișcarea”. Atunci careva, de preferință tot dintre acei ce plecau, lua pe câte unul la o parte. Mai de rușine, mai din convingere, omul accepta. Nu se insista asupra cantității obiectelor, ci doar asupra gestului. Plecînd afară, fiecare trebuia să simtă că a lăsat în lagăr un front de luptă, de care rămănea legat. Astfel, din vorbă în vorbă, din exemplu în exemplu, mișcarea se întinse, cuprinzînd tot mai mulți. Atunci se amestecară Stein, Butnaru-Olt și alte lepădături.

Ca din senin se deslănțuiau svonurile: „cine lasă obiecte comunistilor, va fi însemnat și readus la lagăr”.

În privirile oamenilor apăru teama. Partidul mobiliză în grabă pe colectiviști pentru contra-atac.

Intr'o seară, Petruț se pomeni singur, înconjurat de un grup de „eliberați”. Veniseră să-și ia rămas bun, să-i mulțumească. Profită de ocazie, pentru a lovi încă odată în provocatori.

— Noi, aicea, suntem ca un fel de lume mică, aparte, o insulă a verificărilor. Fiecare dă examen. Prin câte nu trecem: boli, mizerii, bătaie. Toate lasă câte o urmă. Urme grele, amare. Dar toate se vor șterge, — tot mai inspirat răsuna vocea tînărului — toate, afară de una: ștampila rușinei... Cine a plecat de aici cu ștampila asta, cu ea va muri. Și oare poate fi o rușine mai mare decît să lovești în to-

varășul de suferință numai pentru ca să te lase călăul să-i lingi bucle ? Nu păături și haine ne trebuie, ci dovezi că măcar o bucățică din sufletul omului a rămas aici, lângă acei cu care a suferit împreună, — pentru ca atunci când ne vom întâlni mâine, atunci când vom ieși afară, să se găsească cât mai puțini foști internați purtând ștampila de neșters a rușinei pe frunte...

Vorbi îndelung. Oamenii îl ascultau cu atenție și cu dragoste. Totdeauna era ascultat așa. Povestea dus de avânturi, cu ochii aținți în depărtare și obrajii înrumeniți.

Oamenii se răspândiseră. Dar se însuflețise el însuși atât de tare, că nu putea să plece. Mai rămase în întuneric, iscodind de jos cerul negru ca păcura. Undeva, în depărtare, norii se rupseră ; câteva stele se iviră... sclipiră parcă ostentativ, straniu și dispărură iar.

— Până când, până când — se gândi Petruț —, până când ne vor înșela stelele ?

Pași timizi îi întrerupseră meditația. Un om se apropia. Petruț privi atent, străduindu-se să identifice figura prin întuneric. Omul se opri la o distanță de doi-trei pași. Se codea. Ba se lăsa într'un picior, ba într'altul, balansând greoi un trup voluminos. În cele din urmă se descărcă, mâncând cuvintele :

— Domnule Voinescu, așa de frumos ați vorbit... Eu nu sunt rău... dar mi-este teamă... luați asta... Și 'puse jos, pe pământ, o pătură. Apoi fără a aștepta vreun răspuns, parcă temându-se de aceasta, se grăbi să se îndepărteze... Se întoarse, totuși :

— Dar vă rog, să nu știe nimeni... Fugi ca o rață speriată din mijlocul drumului...

Petruț zâmbi :

— Cine o fi ăsta ? Nu-i recunoscuse glasul — și, în întuneric, nu izbutise să-i vadă decât trupul plin, greoi.

Printre acei ce se îmbrăcară și se încălțară ceva mai bine în urma plecărilor se afla și Petruț. Când încălță pentru prima oară bocancii se simți parcă alt om. Nu mai stătea un minut locului, se plimba de colo până colo, uitându-se fără să vrea la vârful picioarelor.

— Măi Sică, cât de puțin îi trebuie omului... Uite la mine : am ca o senzație fizică de fericire când simt că pot să calc fără frică în noroiu, fără să mi se scufunde piciorul în cleiu și fără să simt apa plescăind între degete. Mă simt ca și cum aș fi câștigat o mare victorie.

— Și este o victorie — răspunse Sică, — nu una mare, dar totuși o victorie. Dacă noi nu am fi știut cum să ne purtăm cu toți oamenii aceștia, desigur că niciunul nu ne-ar fi lăsat ceva din lucrurile sale. Noi, însă, am izbutit să realizăm legături strânse, să ne împrietenim

eu cei mai feluriți oameni, așa cum ne cerea atunci Andrei. Ne-am împrietenit pe o bază politică...

— Adevărat! — răspunse Petruț, amintindu-și de întâmplarea cu necunoscutul.

După nenumărate rapoarte, proteste și chiar amenințări cu părăsirea lucrului, internații reușiră să smulgă Administrației baia.

În ciuda frigului, viața se normaliză oarecum. La prânz și seara, fiecare considera de datoria sa să nu se întoarcă „acasă” cu mâna goală. Rupeau câte o cracă mai mare, sau chiar un copac mai mărunțel sau adunau resturi putrezite de bârne de pe lângă drum. Seara, trofee se puneau laolaltă, apoi se împărțeau frățește între camere. Cei de serviciu le spărgeau și focul pornea să trosnească mângâietor și prietenos, încălzind încăperile mohorâte și răspândind o dulce toropeală în trupuri și destindere în suflete.

Viața interioară a cantonamentului își urma cursul obișnuit. Comuniștii munceau mai departe cu aceleași metode. În fiecare seară perechile se plimbau în lungul și în latul curții, până ce toți oamenii erau informați și instruiți asupra ceea ce aveau de făcut. Dacă mai rămânea timp, se inițiau discuții colective, în aparență „inofensive”, în camere. Despre geografie sau matematică, despre teoria lui Einstein sau originea petrolului și răspândirea lui în lume sau orice altceva, fără vreo legătură vizibilă cu marile probleme politice la ordinea zilei. Dar totdeauna cei lungiți pe scânduri și înfășurați în păături, care nu prea luau parte la discuții, se alegeau cu câte o învățătură folositoare pentru orientarea lor.

Tineretul reuși să alcătuiască o mică echipă artistică. De nu se știe unde, își făcură apariția o chitară și o mandolină. Câteva cântece și câteva recitări fură învățate în scurt timp. În fiecare Sâmbătă echipa vagabonda din cameră în cameră, primită peste tot cu dragoste și voie bună. Se foloseau de faptul că Duminica internații dormeau mai târziu. Nu odată și cei mai incorigibili pesimiști — cei ce nu mai conteneau să mârâie împotriva acelor care „mi-au nimicit speranțele” — se urneau, se ridicau întâi într-un cot, se așezau apoi pe pat, și, mai codindu-se, mai îndemnându-se porneau, care să râdă, care să țină isonul cântăreților. Vocilor proaspete și limpezi li se alăturau altele, mai întâi parcă ruginite, dar din ce în ce mai încrezătoare. Cei mai înstăriți ofereau tinerilor câte o tratație. Cei mai tineri, se rugau să fie primiți în echipă. Dar mai presus de toate, uteciștii se considerau răsplătiți când primeau din sbor câte o privire aprobativă a lui Zelțer, Anton, Brunea și ale altor tovarăși din Partid.

Între șicane și mizerii, cu muncă grea și eforturi încordate, vremea trecea.

Dar nici Comandamentul, nici Administrația nu stăteau cu mâinile în sân.

După diversiunea schimbului de noapte și introducerea jumătății de oră de muncă în plus — „pentru compensarea întârzierilor”, — se rostogoli un nou val de pedepse. Dar toate atacurile se frâneau de zidul unității internaționale, ridicat temeinic în urma acțiunii pentru pâine, în urma prelucrării cu prilejul vizitei lui Trăger și mai ales în urma cuvântului nou, răspândit în suflute de Platforma Partidului.

Era evident, că împotriva acestui zid își va îndrepta noua sa lovitură dușmanul, cu scopul de a produce o spărtură.

Asupra acestui pericol, ai cărui vestitori erau provocatorii trimiși din lagăr, conducerea atrăgea mereu atenția. În cadrul grupelor de colectivști se făcură o serie de prelucrări noi, subliniindu-se că vigilența nu trebuia să slăbească nici o clipă, că legăturile de prietenie cu cei neorganizați trebuiau întărite pe toate căile, pentru a se câștiga mereu mai adânc încrederea masei.

Comuniștii primeau zilnic sarcini noi, fie pe șantier, fie în cantonament. Se schimba garda — trebuiau înjghebate fără întârziere noi prietenii cu soldații; erau angajați noi zileri — în câteva zile trebuiau să fie tonați, iar apoi, prin cât mai multe legături, apropiați, câștigați pentru acțiunile internaționale politici. Pe de-altă parte, agenții cunoscuți și suspecții nu puteau fi scăpați din vedere nici un moment; trebuiau supravegheați pas cu pas, în toate mișcărilor lor. În întretărirea continuă a tuturor acestor obligații, mereu mai variate, mereu mai noi, timpul trecea neobservat, ca un mare ghem de fire încâlcite, care, deșirându-se mereu în alte direcții, nu numai că nu se micșora, pe măsură ce firele se întindeau, formând o vastă plasă multicoloră, ci, dimpotrivă, creștea neîncetat, dând la iveală noi capete, care și ele trebuiau neîntârziat apucate, trase, întinse.

Disdedimineață în picioare, când la munca voluntară, în gospodăria internațională, când la prelucrări, când supraveghind câte un suspect, sculat și el cu noaptea'n cap, apoi la muncă, alergând mereu dela un capăt la altul al șantierului, îmbucând la prânz, în grabă, castrolul de ciorbă caldă, pentru a se apuca de îndeplinirea altor sarcini; aplanând conflicte, ascultând cele mai variate nemulțumiri, lămurind neînțelegerile în măsura îngăduită de jumătatea de oră liberă de la prânz și din nou la muncă, până la căderea nopții — iar după întoarcerea în cantonament până dincolo de stingere — mereu în vâltoarea treburilor, Petruț, n'avea timp să se dedea altor preocupări, decât

acelora cărora trebuia să le facă față pe loc și în mod imperios. Durețile și frământările personale, când mai puternice, mai dureroase, când mai potolite, ca niște doruri tainice, care stăruiau undeva, în ascunzișurile sufletului, n'aveau cum să răzbească la suprafață și să cucească o existență atât de plină de însărcinări.

În clipele de relativă lipsă de însărcinări imediate, i se întâmpla să fie cuprins deodată de marea, acută îngrijorare pe care i-o producea îndelungata tăcere a mamei. Atunci, cuțitul disperării i se înfiea ca un junghiu în miezul inimei, copleșindu-i corpul sub un val năprasnic de căldură. Dar nu era timp ca frământarea să dureze mai mult. O sarcină nouă, care nu îngăduia întârziere, îl smulgea din pânza de păianjen a neliniștei, iar noaptea, somnul adânc și fără de visuri al tinereții își afirma atotputernic drepturile. Altă dată scrisoarea enigmatică a Lenuței apărea la suprafață, ca o năluca trecătoare. De fiecare dată stârnea aceeași undă de neînțelegere, aceeași ușoară înclaudare pe care o pricinuisese și prima oară. Dar nici aceasta n'avea cum să se statornicească. Ca o gazelă sprintenă, atunci când adulmecă ceva neliniștitor, gândul alerga în altă parte. Întrebarea Lenuței rămânea fără răspuns. Chipul ei stingher și parcă uitat se păstra undeva, într'un ungher foarte îndrăgit, dar tot atât de bine ferecat al inimii.

În puținele minute care mai rămăneau pentru conversații intime, tinerii își împărtășeau impresiile, constatând aproape de fiecare dată că această neîncetată încordare le era tuturor plăcută dar și prea istovitoare uneori. Toți erau de aceeași părere, pe care Moise o exprimă poate cel mai plastic :

— Nu-i timp nici de gândit...

Marius acceptă râzând formula, dar ținu să adauge :

— Nu-i timp de gândit prostii, căci de gândit trebuie să gândești mereu dacă vrei să faci bine ceeace ți s'a dat să faci.

Se apropia sărbătoarea cea mare a lui 7 Noembrie. O săptămână întreagă au prelucrat cu fiecare internat, sub cele mai diferite forme, dar în lumina situației și sarcinilor actuale, însemnătatea celui mai mare eveniment în istoria tuturor timpurilor.

Dela o poștă se putea vedea că Administrația își luase și ea măsurile de rigoare. Agenții, parcă anume dresați, porniră să mișune cu o și mai mare neobrăzare prin toate camerele și ungherele curții, împiedecând adesea ținerea ședințelor, chiar atunci când se țineau doar cu trei inși și în picioare. Din lagăr sosiră complectări la garda fiecărui cantonament; printre soldații nou-veniți, se aflau, și nu întâmplător, mulți răi, gălăgioși — pe semne chiaburi, special instruiți în

lagăr. Poșircă umbla, și el, agitat, improșcând în toate părțile răutate după răutate, ură, șicane... Și totuși, în ciuda atâtor piedici îngrămădite, în seara zilei de 6 Noembrie prelucrările erau terminate. Cu excepția doar a provocatorilor, cuvântul Partidului ajunsese, într-o formă sau alta, direct sau indirect, până la fiecare internat. O gravă și înălțătoare atmosferă de luptă plutea în seara aceea deasupra Văii, umplând inimile de îndârjire și încredere.

Petruț își terminase treburile abia seara, târziu. Ultimul cu care vorbise era Lulu. Inadins îl lăsase la urmă. Voise să discute pe îndelete, fără să se simtă grăbit de altă îndatorire. Fu răsplătit cu o nouă și mare bucurie. Lulu îl întâmpină parcă așteptându-l, ca și cum nimic n'ar fi fost mai firesc decât ca Petruț să-l caute în acea seară, îndată după cină. Acesta porni de departe, dela situația de pe front și dela alte știri din ziare; dar Lulu îl întrerupse, puțin încurcat dar totuși ferm:

— Petruț, știi ce?...

— Ce ?

Se uită mirat la chipul neobișnuit de senin al interlocutorului său și se întrebă ce mai scornise această minte neastâmpărată, veșnic în goană după cele mai năstrușnice invenții.

— Știi ce... Vreau să-ți spun că eu...

Apoi, deodată, mai liniștit și mai limpede :

— Eu știu de ce m'ai chemat. Nu sunt chiar atât de străin. Anul trecut mi-ai povestit Jeny. Tot așa a început și ea, de departe, apoi a ajuns la revoluție. Știu că e cea mai mare sărbătoare a voastră, mâine. Și te-am așteptat cu nerăbdare, am așteptat, spune mai repede...

Cu cât elan i-a vorbit atunci ! Ochii negri ai lui Petruț ardeau în întuneric ca doi tăciuni ațâțați de vânt. Iar ochii albaștri îi răspundeau ca două flăcări încă potolite, dar care creșteau mereu mai puternic. Când termină, Lulu îi căută mâna într-o pornire sinceră, pătimașă. Și-au strâns mâinile cu putere. Apoi, limpede, direct, răsună angajamentul :

— Promit, începând de azi, să fiu și eu un soldat devotat al revoluției. Puteți conta pe mine...

Astfel căpătă Lulu, în seara aceea de Noembrie, lucrul cel mai prețios din viață: legătura cu mișcarea muncitorească. Evenimentul coincise, fericit, cu încadrarea lui Petruț în grupa a șaptea, a comunistilor, în urma desființării grupei a șasea, din care făcuse până atunci parte.

Petruț rămase până târziu în curte, sorbind răcoarea îmbătătoare a aerului de munte și bucurându-se, în sufletul său larg și plin de entuziasm, că reușise să recruteze încă un om pentru cauza poporului muncitor.

Deasupra văii cerul se însenină brusc și undeva, mult mai jos de cât s'ar fi așteptat Petruț, stelele toamnei porniră să strălucească puternic, cu luminile lor multicolore.

Era cufundat în visare, când Marius îi atinse umărul cu mâna :

— Măine să te scoli devreme de tot și să vii în spatele bucătăriei. Ii dădu parola și se îndepărtă...

6.

Se culcă cu gândul la această nouă și neașteptată întâlnire cu Partidul, și rămase treaz până târziu, căutând să ghicească ce însărcinări sau comunicări noi avea să primească.

Reconstitui în gând scena ce avusese loc cu două seri înainte, când Poșircă venise să-i provoace încă odată cu ordinul de a ieși, în grup de douăzeci, la munca de noapte. Cum nu li se dase, la cerere, feli-nare, refuzară. Printre cei douăzeci era și el. Vorbise foarte dârz și răspicat cu locotenentul. Apoi, împreună cu alți trei, fusese legat de copac pentru două ore...

Nu ținea minte să fi spus ceva care să fi depășit îndrumările date de conducere. Isbutise să-și stăpânească temperamentul impulsiv, care îl împinsese spre atâtea ieșiri anarhice. Ceva îi spunea stăruitor, că nu despre asta va fi vorba mâine, că îl așteaptă ceva frumos, în legătură cu 7 Noembrie. Cu acest gând, adormi surâzând...

Se strecură, neobservat de nimeni, în spatele bucătăriei, cu mult înainte de revărsatul zorilor. Iși făcea socoteala că avea să aștepte mult, dar se nșela. Nu trecură nici zece minute și apărură, ca o umbră bună și prietenoasă, figura înaltă și uscățivă a lui Anton, cu o scurtă neagră aruncată pe umeri. Venea încovoiat și strângându-și pieptul. Era răcit și tușea ușor în mâini. Se apropie și spuse parola. Petruț răspunse cu un tremur ușor în glas...

Apoi, i se păru că o mână uriașă — tot atât de puternică, bună și caldă ca și mâna lui Anton, pe care o strângea acum cu putere, îl ridică deasupra munților și-l lăsă să plutească ușor-ușor, pe valurile bucuriei și entuziasmului.

— Îți transmit, din partea Organizației Partidului Comunist, felicitări de ziua Marelui Revoluții Socialiste, precum și încrederea noastră că vei face noi eforturi pentru a-ți lichida slăbiciunile și a deveni un ostaș din ce în ce mai vrednic al oastei comuniste...

Apoi, de departe, parcă în sunetul unei nevăzute fanfare, veni și cuvântul așteptat :

— Cu toate că ai făcut multe greșeli și că ai dat dovadă adeseori de lipsă de cumpătare și de apucături anarhice, apreciind felul cum te-ai purtat în ultimul timp, curajul și dârzenia cu care ai împlinit, aici, în condițiile grele de pe Vale, însărcinările Partidului, celula a socotit că ești demn de a fi considerat, începând de azi, șapte Noembrie, candidat pentru Partid..

Ce a urmat după aceea, cum a răspuns, încurcat și zăpăcit, dar plin de elan, cum se uita la el, cu o privire bună, înțelegătoare și zâmbitoare, Anton, cum a plecat apoi la lucru și ce a făcut acolo, toate acestea abia le mai ținea minte Petruț. Amintirile se învălmășiseră, cedând locul altora, mai vechi. Ca niște mari tablouri, luminate de fulgere, din nou se perindară prin fața lui câteva crâmpree de viață: gara din Iași, tatăl său, cu lanțurile de picioare, privind din ușa dubei spre copilul întins pe zăpadă, o cămăruță plină de fum din mahalaucă Nicolinei — devenise utecist — arestarea, Doftana, figura blândă, bărbătească, parcă turnată în bronz, a lui Gheorghiu-Dej, strângându-i mâna lângă celula în care îi murise părintele și din nou chipul bun, mereu vesel și plin de viață, al acestuia...

Sus, pe terasament, udat de ploaie, cu capul gol și haina descheiată, Petruț strângea cu putere coada târnăcopului, repetând în șoaptă: „Tată, tăticule ce bucuros ai fi, dacă ai putea să afli și tu asta...”

7.

La începutul lui Decembrie căzu prima zăpadă. Apoi alta, mai mare. Comunicațiile între oraș și Vale se îngreunară și comandamentul profită de acest prilej pentru a suspenda ziarele. Timp de câteva zile fură întrerupte și legăturile conspirative dintre cei din lagăr și cei de pe Vale.

Atunci se întinse svonul:

„Moscova a căzut”.

Poșircă și ceilalți ofițeri instruiău de zor pe oamenii lor, pentru a exploata situația. Stein, Butnaru-Olt și toată banda, mișunau cu îndrăcită sprinteneală printre rândurile internaților. Se opreau peste tot undă se afla câte o ureche, care, cuprinsă de îndoială, era dispusă să se aplece și să le asculte șoptele. Ici-colo apărură primele semne de panică:

„Peste câteva zile toți comuniștii vor fi împușcați...”

Neliniștea cuprindea tot mai puternic mințile. Oamenii începură să vorbească mai puțin, să se privească chiorîș. Tot mai des izbucneau certurile: pentru un cuțit, pentru o bucată de lemn, pentru câteva grăunțe de sare.

Comuniștii abia mai găseau timp să închidă ochii. Unii dintre ei picau de oboseală; alții constatau, îngrijorați, că svonurile începeau să le tocească dârzenia. Cei slabi cădeau literalmente din picioare. Dar lupta continua. Poziția trebuia păstrată cu orice preț. Printr'un scurt ins'ructaj, conducerea arătase că nimeni nu trebuia să dea crezare svonurilor, că la mijloc nu era decât o nouă încercare de a sparge unitatea internaților și că trebuia să se răspundă prin înzecirea acțiunii de lămurire. „Toate forțele pentru menținerea moralului celor neorganizati”, se transmise din gură în gură cuvântul de ordine.

Petruț nu-și găsea as'âmpăr. Iși dădea seama că cel mai bun leac pentru a nu se lăsa influențat de atmosfera de groază ce începuse să stăpânească tot mai mulți internați era să lucreze fără încetare cu oamenii. În fiecare sfert de oră liber sta de vorbă cu un altul.

— Și de ce nu crezi, mă rog — îl întreba câte unul, cu fața speriată și ochii injectați de panică —, Solcan spunea că a citit cu ochii lui în ziar...

— Prostii — riposta cu îndârjire Petruț. Nu se poate, înțelegi, nu se poate. Nu poate să cadă Moscova, cum nu poate să se prăbușească așa, netam-nesam, muntele ăsta, în Jiu. Moscova este inima revoluției, creierul și lumina luptei de eliberare. Dacă n'au reușit hitleriștii să frângă Uniunea Sovietică la început, când s'au năpustit pe neașteptate asupra ei, cum să izbutească acum? De furie, înțelegi, de furia neputinței răspândesc asemenea svonuri... Ca să ne ingenunche pe noi, aici. Nu spuneau așa și în Iulie, și în Septembrie, și în Octombrie? Și ce s'a ales din avalanșa vorbelor? Nimic. Nici acum nu-i adevărat. Sunt minciuni, minciuni și iar minciuni...

Asemenea conversații se auzeau în fiecare colț.

— Ce crezi — se repeta în curte, în camere, pe șantier —, dacă ar fi într'adevăr așa, nu ne-ar aduce ei un ziar, să citim cu ochii noștri?

— Da, așa e, dar vezi, prea multe amănunte se dau... Nu este totuși exclus...

Mereu în acelaș fel — aceeași luptă grea, istovitoare, cu frica, cu cucerea zilnic alte minți.

Se făceau eforturi aproape supraomenești pentru a se face rost măcar de un petec de ziar. Zelțer și Brunea reușiră să procure unul, mai vechi, care nu făcu decât să confirme absurditatea născocirilor dușmănoase.

Atmosfera începuse să se limpezească din nou, când, după numai câteva zile, svonurile se rostogoliră cu și mai multă înversunare, cu și mai multe amănunte, care de care mai fantastice. Amănuntele se

contraziceau, se loveau cap în cap — însă oamenii nu mai vroiau să audă nimic. Fiecare vedea în fața spectrul morții. Era limpede că Poșircă și ciracii lui pregăteau o provocare în stil mare, pentru a izola pe comuniști de restul internaților.

Conducerea ceru comuniștilor să-și înzecească vigilența, pentru a nu permite dușmanului să găsească noi pretexte de provocări.

Și totuși pretextul fu găsit, în urma unui incident, în aparență cu totul neînsemnat, care, în alte împrejurări, n'ar fi avut, desigur, nici o urmare.

Printre soldații din gardă se afla un caporal rău ca ciuma, un chiarbur de prin partea locului, bogat și prost, pentru care singurii dușmani ai omenirii erau comuniștii. Era dintre acei care răspândeau cel mai asiduu svonurile privitoare la căderea Moscovei și la apropiata masacrare a comuniștilor din lagăr. Intr'o zi, în timpul repausului dela prânz, pe când își debita mârșăviile în fața unui grup de internați neorganizați, caporalul fu apostrofat de Grigore Stoica, unul din prietenii cei mai buni ai lui Petruț. Pierzându-și cumpătul, Grigore îl numi „alarmist” adăogând că pentru răspândirea de svonuri ar merita să fie dat în judecată.

Caporalul raportă această ieșire lui Poșircă, iar acesta profită de ocazie pentru a încorda și mai mult situația. Grigore fu legat de copac, cu fața spre trunchiul copacului. Când se întoarseră dela lucru, internații îl găsiră în această poziție, aproape înghețat.

Zelțer organizează în grabă o delegație, în care isbuti să atragă și doi internați neorganizați, dintre cei mai apropiați, și începu să discute cu Poșircă. După cum se află mai târziu, discuția fu extrem de violentă. Zelțer îl preveni pe Poșircă, că răspundea pentru viața fiecărui internat, și-l amenință că, în cazul în care nu va da imediat ordin să fie deslegat cel pedepsit, internații vor semna cu toții un proces-verbal, în care se va specifica limpede că Poșircă fusese prevenit de urmările pe care le putea avea ținerea unui om, în asemenea poziție. Poșircă se înfricoșă și promise că va satisface cererea internaților. Peste câteva clipe, însă, se răspândi o nouă variantă: Grigore va fi deslegat numai după ce fiecare internat îi va aplica, în prezența lui Poșircă, o lovitură de băț în spate.

În camere se stârni o furtună de indignare. O atmosferă de adâncă revoltă cuprinse până și pe cei mai temători. Părerea aproape unanimă era că nu trebuia să se aștepte provocarea lui Poșircă, ci să se treacă imediat la redactarea procesului-verbal. Atunci, provocatorii deslănțuiră diversiunea cea mare. Stein strânse în jurul lui un mic grup de prieteni, și-i anunță, în mare taină, că cererea lui Poșircă e un fel de

încercare : cine va lovi pe Grigore, va dovedi prin aceasta că nu e comunist ; cine va refuza să lovească, se va recunoaște comunist și va fi trecut pe lista celor propuși pentru împușcare. Lovitura era bine calculată.

Din curtea scufundată în întuneric, prin ușa întredeschisă, putea fi văzut cum sta ușor aplecat și sfredelea cu priviri șirete sufletele înfricoșate ale oamenilor. În altă parte, într'un colț, Butnaru-Olt perora pe aceeași temă, gesticulând sigur de sine și obraznic. Ceilalți provocatori alergau dela un internat la altul, plasând aici o vorbă, colo un gest, dincolo un oftat ipocrit. Vestea se răspândi repede și în rândurile internaților se produse desorientare.

Atunci, Zelțer intră ca o furtună în camera în care se afla Stein. Parcă din obișnuita lui stăpânire de sine, nu mai rămăsese nici urmă. Ochii îi scânteiau, nările îi erau umflate, părul sbârilit, fața învolburată. Il apucă pe Stein de guler și-l sili să se așeze pe pat.

— Căine, de ce minți ? îi spuse.

Stein se ghemui ca un ariciu în paltonul lui lung și cenușiu ; butonul nasului i se roși, se făcu ruginiu, iar privirile îi jucară speriate jur-împrejur.

— Dacă am auzit așa...

— Minți !...

Ieșirea lui Zelțer răspundea, totuși, unei acțiuni deliberate, căci, în celălalt colț al curții, Anton îl ținea și el pe Butnaru-Olt de reverele hainei de piele și-l scutura atât de repede, încât s'ar fi zis că vrea să golească acolo, pe loc, din el, tot gunoiul adunat dealungul anilor :

— Te sugrum cu mâinile mele, lepădătură ! — șuera Anton printre dinți...

Boxeurul, obișnuit să se laude că nimeni nu era în stare să se măsore cu el, ca putere fizică, nici nu încercă să se împotrivească. Repeta doar, alb, tremurând :

— Domnule Anton, domnule Anton, linișteți-vă, domnule Anton, doar știți că vă vreau binele...

Însă Anton parcă nu-l auzea. Ochii săi parcă străpungeau fața palidă a provocatorului. Cu mâinile încordate ca niște arcuri, scuturătura continua din ce în ce mai înverșunată.

— Spune că ai mințit, javră, spune, să audă toți...

— Da, am mințit, iartă-mă...

Mâinile lui Anton se opriră o clipă pentru a se destinde într'o singură mișcare — ca lovitura unei pietre, luând sborul în prăpastie.

Gâfâind, Butnaru-Olt căzu jos, ca un sac. Nimeni nu se apropie de el.

Era însă prea târziu. Ceilalți provocatori își îndeplinsesă cu succes misiunea. Svonul se răspândise cu iuteala fulgerului, dând peste cap situația. Atunci, Poșircă profită de învălmășeală, pen'ru a trece la acțiune.

Spectacolul începu.

Internații fură strânși în curte. Zăpada scârția strident sub picioare ca un ecou al frământării nerăbdătoare a oamenilor... Din ușile deschise ale camerelor, luminile băteau în fâșii lungi peste curtea albă. Gerul era atât de aspru, încât aburii ieșii din gurile celor adunați rămăneau parcă suspendați în aer. Poșircă alege dinadins la început pe unul din cei mai puțin hotărâți — un bătrân ceasornicar din Dorohoi. Ii înmână bățul, și-i ordonă să aplice o lovitură lui Grigore. Bătrânul ceasornicar rămase zăpăcit în mijlocul curții. Se uita speriat în toate părțile, dar nu putea să se hotărască. Peste curte coborî o tăcere adâncă, întretăiată doar de pașii sentinelei care se plimba de-alungul malului. Albeața zăpezii și așteptarea încordată a oamenilor se contopiră. Atunci, Poșircă începu să sbiere :

— Bolșevicule ! Nu execuți ordinul ! Și mai spui că nu ești comunist ! Soldați ! Legați-l și pe el de pom !

Bătrânul începu să tremure. Statura lui scundă se profila pe zăpadă ca o trestie neputincioasă, care, copleșită de puterea uraganului, simte că se va îndoi, dar se încăpățânează totuși să reziste ; apoi, frântă, se aplecă desnădăjduită la pământ. Astfel porni și bătrânul, cu pași grăbiți, aproape alergând, spre copac. Inchise ochii și lovi. Lovitura nimeri mai mult peste copac, decât în om, însă Poșircă fu satisfăcut. Ordonă soldaților să ridice bățul și să-l dea altui internat. Rând pe rând, trei dintre cei neorganizați, cu ochii în pământ, fără a mai da în lături, îl loviră pe Grigore. Pedepsitul nu reacționa. Nici un geamăt nu ieșea din gura lui. Doar în momentul când primea lovitură, spatele-i lat și pătrat se cutremura ușor.

Atunci Zelțer se apropie grăbit de Petruț și de Moise Epurașul. Le ceru să iasă în frunte, în așa fel încât să li se înmâneze lor bățul; dar în loc să-l lovească pe Grigore, să pună bățul jos, lângă copac. Petruț nici nu ascultă până la capăt pe Zelțer. Îl apucă pe Moise și-l trase, aproape cu forța, înainte. În graba lui, apucă, în același timp, de mână, pe un tânăr slăbuț, sfios, un neorganizat, pe care, de altfel, abia îl cunoștea, antrenându-l și pe el înainte. Observă că fața acestuia era albă ca zăpada, însă nu mai avu timp să se gândească ce face. Manevra cerută de Zelțer reuși, dar... soldatul dete bățul tocmai tânărului. Acesta ieși, nehotărât, înainte, se uită la Poșircă, privi spre masa internaților și încercă să se dea înapoi; dar Poșircă începu să

răcnească din nou. Atunci, tânărul alergă spre copac, se prefăcu că-l lovește pe Grigore, aruncă bățul cât colo și fugi. Petruț simți cum i se strânge inima de durere și necaz. Făcu un pas înainte, ca să fie cât mai în văzul soldaților. Ca prin vis, auzi șueratul câtorva glasuri, înfierând gestul celui ce fugise :

„Lașule...”

Soldatul îi întinse bățul lui Moise. Epurașul porni cu pași mici, săritori, dar siguri, spre copac. Se opri o clipă, aruncă încet, în șoptă, câteva vorbe de încurajare lui Grigore, puse apoi bățul jos, lângă pom, se întoarse și se îndreptă calm, spre grupul internaților.

— Inapoi ! — țipă Poșircă — Inapoi ! Să lovești, auzi, să lovești !

— N'am să lovesc — spuse, calm, de parcă se mira el singur de-atâta liniște, Moise —, n'am să lovesc, că nu sunt câine !

Vorbea tare ca să-l poată auzi cât mai mulți.

— Așa ? — se înneacă de furie Poșircă. — Atunci legați-l și pe el !

Câțiva soldați se aruncară pe Moise și-l târâră spre al doilea copac. Petruț se folosi de învălmășeală pentru a ieși cât mai în față. Știa că gestul lui Moise nu făcuse decât jumătate din treabă. Trebuia repetat. Poșircă însă, îi întâlni privirea și înțelese. Il pironi cu răutate, porni cu bățul dealungul rândului, și-l înmână unuia dela celălalt capăt. Petruț căuta să vadă în mâinile cui nimerise bățul. Era Lulu. Incordarea crescuse. Dar Lulu nu șovăi. Se apropie de pom și repezi gestul lui Moise.

— Legați-l și pe el — ordonă răgușit Poșircă, — următorul...

În clipa aceasta stăvilăruie tăcerii se rupse.

— Leagă-ne pe toți...

— Ce-i cu bestialitatea aceasta !

— Asta nu scrie în niciun regulament !

— Câine !

— Nici unul dintre noi nu va lovi !

— Desleagă imediat pe cei pedepsiți !

— Ii vom deslega singuri !

— Huo ! Huo !

Se iscă un vacarm îngrozitor. Zăpada fu frământată de mișcări iute, năvalnice. Internații se'nghesuiau în jurul lui Poșircă, în timp ce soldații se retrăseseră spre marginea curții. Poșircă n'avu timp să răspundă. Apostrofele îl copleșeau din toate părțile ; Poșircă șovăi, căutând parcă un punct de sprijin. Peste tot însă, nu întâlnea decât ură și revoltă.

— Așa — țipă el în sfârșit —, rebeliune ! Bine ! Sergent ! Desleagă pe toți, dar vom vedea noi mâine ! Am să vă aranjez eu pe toți...

A doua zi Poșircă se prefăcu că nu-și mai aduce aminte de nimic. Trimise, ca de obicei, la lagăr după mica lui învârteală de cafea și zahăr, și nici nu mai pomeni de cele întâmplate în ajun...

CAP. X.

1.

În a treia săptămână a lui Decembrie, începu pe neașteptate desghețul. Drumurile se umplură cu apă. Șuvoaie pomiră să brăzdeze zăpada scurgându-se jucăuse din munți. Se făcuse cald. Peste noapte o pojghiță subțire de gheață abia reușea să stăvilească cât de cât deslănțuirea șuvoaielor; a doua zi, era sfărâmată și topită sub înrăurirea razelor ce se încăpățâneau să fie puternice.

Atunci veni vestea, că pe șantier lucrările vor fi suspendate, iar internații vor fi duși pentru o lună în lagăr. Pregătirile de plecare începură imediat și febril.

După înfrângerea lui Poșircă din seara în care Grigore fusese legat de copac, atmosfera de pe Vale se descărcă într-o anumită măsură. Poșircă nu se mai amesteca nici în treburile administrației șantierului, nici în gospodăriile cantonamentelor. Câteva zile chiar, se prefăcu bolnav, și nu ieși deloc din casă. Însă svonurile nu conteniră. Nici acum ziarele nu ajungeau pe Vale; cu atât mai mult cu cât legăturile se mai îngreunaseră încă din cauza desghețului. Deși mulți internați care citiseră câte un colț de ziar, sau avuseseră prilejul să stea de vorbă cu oameni serioși de afară, desmințeau categoric toate afirmațiile cu privire la pretinsa cădere a Moscovei, provocatorii nu încetau să lanseze noi și noi versiuni care mai de care mai de necrezut. Iar dacă aceste svonuri erau din ce în ce mai puțin luate'n seamă, majoritatea covârșitoare a internaților dumirindu-se până la urmă că totul e o poveste, altfel stăteau lucrurile cu „apropiata împușcare a comuniștilor”. Aici, și vorbele lui Poșircă din seara de pomină, și faptul că atunci se lăsase înfrânt, ca și atitudinea-i indiferentă din ultimele zile, erau folosite pentru a vâri mai adânc teama în sufletele oamenilor.

De ce să-și mai facă încurcături ? — insinua misterios și sentențios Butnaru-Olt — și așa scapă de toți comuniștii peste câteva zile.

Împotriva unor asemenea svonuri era mai greu de luptat. Până și

în rândurile comuniștilor unii dădeau semne de neliniște. Ca un mic spiriduș sfredelea capetele, gândul trădător; — nu era oare clar, dintru început, că dela fasciști poți să te aștepți la orice?! Totuși victoria câștigată în cazul lui Grigore, și mai ales viața tovărășească pe șantier, ca și neîncetata muncă de lămurire făceau ca situația să poată fi stăpânită. În rândurile internaților nu se putea observa nici o șovăială.

Atunci veni vestea plecării în lagăr și odată cu ea svonul cresc, năvălind ca o avalanșă. Apărură în primul rând — așa zisele „informații sigure”, răspândite cu perseverență de oamenii comandamentului și după ele, noi și mai caraghioase versiuni asupra succeselor de pe front ale hitleriștilor.

— De Crăciun va avea lor masacrul...

Fețele oamenilor, supte de foame și trig, se înegriră și mai mult în fiecare pătrunse încordarea. Agitația își atinse culmea. Deși svonul spunea că trimiterea în lagăr este strâns legată de apropiata executare, vestea plecării aduse cu ea o mare mulțumire. Și aceasta nu numai pentru că o lună de lagăr însemna o lună de relativ confort în comparație cu traiul de pe Vale, dar și pentru că tuturor le părea bine, că în sfârșit atmosfera de nesiguranță se va risipi, că vor afla adevărul, ceea ce va pune capăt chinuitoarelor frământări și neliniști. Căci multora, totul — până și moartea — le părea că este mai ușor de suportat, decât chinul îndoielii.

Porniră pe jos, încărcăți cu rucsacuri, geamantane, pături, fiecare cu mica lui gospodărie. Porniră disdedimineață, pe întuneric, mergând parcă în necunoscut. Drumul era greu, șoseaua desfundată, plină de pietre. Nimereau în gropi, cădeau, se ridicau din nou. Jur împrejur răsunau poruncile :

— Ține aproape !... Ține aproape !...

Și deși slăbiți, osteniți și încărcăți cu mari greutăți, oamenii grăbeau pasul. Li mânia speranța că — acolo, în lagăr, — vor afla în cele din urmă cum stau lucrurile.

Puțin câte puțin, loturile de pe tot lungul Văii, dela Livezeni până la Meri, se adunară pe șosea. Coloana se lungi pe o distanță de câteva sute de metri, ca o uriașă pată neagră șerpuitoare.

Pe la ora nouă dimineața ajunseră la Podul Sadului. După ce trecură de sat mai merseră vre-o 2-3 kilometri și făcură un popas. Petruț puse cu grijă rucsacul pe marginea șoselei și se așeză pe el. Nu se gândea la nimic. I se părea, că-i atât de obosit, încât nu are putere nici să se gândească. Cineva îl atinse pe umăr, Era Sică :

— Privește la noi cum arătăm...

Petruț se ridică. Ochii săi căutară oboșiți în lungul drumului. Incremeni.

— Intr'adevăr, — spuse încet, parcă numai pentru sine, — va fi greu să uităm vreodată...

Înainte de a se putea cuprinde cu privirea, coloana îmbrăcase șoseaua. Mulți dintre internați se așezaseră pe jos așa cum se opriseră din mers; se lăsaseră pe pământ chiar în locul în care picioarele încetaseră de a se mai mișca. Unii pe rucsacuri, alții pe cufere, ceilalți direct în noroiu, în apă, fără a avea putere să caute un loc mai uscat.

Intr'o parte și alta a șoselei câmpul avea o culoare sumbră, murdară, era un amestec de insule de zăpadă netopită încă și mari pete negre de pământ umed, plin de băltoace. Copacii se ridicau din loc în loc, urâți și schilozi, cu vâlmășagurile frunzelor ruginii, ude, atâr-nând neputincioase pe crăcile negre, mohorâte. Deși desghețul continua, semnele prevestitoare de noi geruri pluteau în aer. Dinspre Olt, bătea un vânt rece, pătrunzător. În ceața deasă a dimineții, oamenii păreau niște mogâldețe cenușii. Ici, unul învelit în pătura ridicată de-a supra capului ca un capișon, dincolo câte doi sau chiar câte trei, sgrîbuliți sub un singur palton; unii șezând, rezemați cu spatele de rucsacuri sau cufere, alții lungiți pe pământ; toți cu hainele rupte, cu bucăți întregi de sdrențe atârnând dealungul trupurilor, cu picioarele învelite în cărpe, în hârtie sau chiar cu desăvârșire desculți. Oamenii tăceau. Nu se zărea nici o mișcare.

Câteva clipe, Petruț și Sică stătură înmărmuriți, copleșiți de cele ce vedeau. În cele din urmă, Sică vorbi încet, încet de tot, parcă ferindu-se să nu stânjenească cu sunetul vocii sale pe oamenii din jur:

— Ce zici, Petruț? Când te uiți la oamenii aceștia ruți și oboșiți, aproape sfârșiți, nu-ți vine să întrebi de unde au ei tărie să reziste? Nu-ți vine să crezi că atunci când se va da semnalul de plecare, n'o să se ridice nici unul? Și totuși... sunt sigur că dintre noi, nimeni nu va rămâne pe drum.

— Tocmai în asta e puterea noastră... — întări Petruț, — forța vieții, încrederea...

2.

În lagăr, ajunseră târziu, după amiază. Trecură cu toții prin baie și etuvă și abia spre seară, după ce întunericul învăluia lagărul, intrară în grupă.

Fură primiți cu mult sgomot și alai, Petruț și Sică se pomeniră de îndată cu Lenuța, Ștefan, Fany, iar apoi cu Jeny, în jurul lor. Lenuța se atâr-nă sprintenă de gâtul prietenului. Petruț îi simți buzele mici

și ude arzându-i obraji. Când Jeny i-apăru în față, Sică nu știu ce să-i spună. Fata îl privea prietenos pe sub genele ei lungi, arcuite. Ștefan și Fany, — o fetișcană rumenă, vioaie cu obraji plini și glasul răsunător, — se uitau la cele două perechi surâzând.

Petruț îl căută cu privirea pe Lulu, dar nu-l zări nicăieri. Se gândi, răstimp de o clipă la cei doi tovarăși dragi și la fata pe care o iubeau amândoi. Curând alți tineri și tinere se alăturară grupului lor; se porni atunci o discuție desordonată, în care fiecare voia să povestească cele mai diferite lucruri, dar niciunul nu reușea să ducă la capăt ceea ce începea.

Cu toate că era bucuros s'o revadă pe Lenuța, cu toate că se simțea bine aici printre prietenii plini de voie bună, Petruț era nerăbdător să intre în baracă. Abia aștepta să pună mâna pe un ziar. Aflase în treacăt dela Ștefan, că în lagăr ziarele vin regulat și era cu gândul numai la veștile pe care le va citi în coloanele lor.

Lenuța nu înțelegea pricina reținerii pe care o simțea în gesturile și vorbele lui Petruț; totuși bănuindu-i dorința, renunță să-l mai întrebe despre asta; își aminti de mulțimea treburilor pe care le lăsase baltă și plecă grăbită, promițându-i că vor vorbi „mult-mult“, mai încolo. Apoi și restul grupului se destrămă. De îndată ce intră în baracă, Petruț văzu că ocupațiile Lenuței erau strâns legate de sosirea celor de pe Valea Jiului. Intr'adevăr, li se pregătise o primire măreață. În fiecare baracă ceaiul fierbea în căni mari, pe fiecare venit îl aștepta o porție bună de mâncare. În ciuda oboselii generale, cântecele și jocurile se înfiripau aproape în fiecare colț.

Petruț însă, nu lua seama la nimic. Nu se atinse nici de ceai, nici de mâncare. Își aruncă lucrurile la întâmplare, într'o boxă, se apropie de masă, se așeză și începu să citească. Cu ochii ținuiți de literele mărunte ale coloanelor, nemiscat, cu degetele încleștate de masă, sorbea cu lăcomie, rând pe rând, ultimile telegrame...

Când Sică se apropie de el și-l întrerupse, se strâmbă nemulțumit.

— Vezi, — grăise dânsul — a fost suficient să ne întoarcem în lagăr, să simtă oamenii căldura acestei primiri, pentru ca starea lor de spirit să se schimbe cu totul...

— Fleacuri, — replică Petruț sculându-se în picioare, — fleacuri. Nici căldura, nici mâncarea, nici dragostea, nici primirea aceasta, n'au schimbat starea de spirit a oamenilor, ci asta, asta...

Bătea cu dosul palmei hârtia larg desfășurată a ziarului care făcea cu putere.

— Citește!

Se aplecară amândoi, tăcuți peste ziar.

„...date fiind condițiunile războiului de iarnă, comandamentul suprem al trupelor germane a hotărât trecerea dela ofensivă la defensivă. Drept urmare s'au făcut unele rectificări de front și retrageri tactice...”

Petruț strângea cu tărie umerii înguști ai lui Sică, sgâlțându-l într'una.

— Mă...! Mănâncă nemții bătaie! Și încă ce bătaie!

3.

Zi de Crăciun; nimeni nu ieși la muncă. Tinerii dormiră fiecare în voie; dimineața când se strânseseră pe platoul alb, acoperit cu un covor proaspăt și gros de zăpadă, când se văzură din nou laolaltă după luni de despărțire, o veselie nestăpânită îi cuceri într'atâta, încât toți simțiră nevoia unei descărcări sgomotoase. Astfel se deslănțui lupta cu zăpada, care transformă în câteva minute platoul — dintr'o „promenadă” tăcută și ordonată, — într'un furnicar gălăgios. Cei care nu luau parte la joc se refugiară în apropierea barăcilor. Dinăuntru grupuri, grupuri, ieșiră să privească, mai toți internații. Și deși se luptau numai tinerii, se putea citi în fiecare zâmbet, — aici mai plin și mai deschis, dincolo parcă mai reținut de încetineala vârstei, dar tot atât de cald — aceeași părintească participare la bucuria celorlalți.

Petruț lupta ca un leu. Fără să știe de unde îi vin loviturile, răspundea în toate părțile, aplecându-se neîncetat, adunând mereu zăpada de pe jos în noi și noi bulgări, pe care-i arunca la întâmplare. Se încălzise atât de mult, încât desbrăcă și scurta și vesta de lână căpătată în ajun; zăpada topită i se prelingea pe piept, pe spinare, pătruzându-i până spre șolduri. Nu mai vedea nimic. Stăpânit în întregime numai și numai de bucuria jocului, se apăra și ataca mereu, cu înverșunare. Deodată, o lovitură bine țintită, îi umplu gura cu zăpadă și îl orbi. Parcă-l supărase îndemânarea cu care fusese dată lovitură; dar când, deschise ochii, văzu că autoarea era chiar Lenuța. Incercarea de supărare trecu. O prinse de mijloc și adunând de jos zăpadă în pumn, porni să-i frece fața. Totul, de jur-împrejur și platoul și aerul, și lagărul, și sufletul lui Petruț, se umpluseră de clinchetul clopoțelilor din râsul Lenuței.

Când jocul încetă, luptătorii porniră să se risipească, răsuflând greu, aruncându-și unul altuia în locul bulgărilor, glume prietenești. Se pomeniră alături, plimbându-se dealungul șanțului. Cu o mână, Petruț ținea scurta și vesta aruncate peste umăr, iar cu cealaltă cuprinsese mijlocul Lenuței.

— Ce bine îmi pare, că suntem iar împreună, măcar pentru o lună — spuse ea.

— Și mie. Sunt atât de fericit să te simt aproape...

Se priviră plini de încredere și fericire, ochi în ochi. Dar deodată, parcă scuturat de o amintire sâcâitoare și neplăcută, Petruț întoarse privirea. Se reținu, pentru că nu vroia să întunece cu nimic bucuria revederii.

— Vom putea petrece iar, toate serile împreună, — reluă Petruț. Se gândea că celor întorși aici ca într'un fel de vacanță li se vor da mai puține treburi, așa încât vor avea destul timp liber, cum poate și Lenuța dorea.

— Vom petrece toată vremea împreună... nu-i așa? — răspunse Lenuța. Tonul fetei, felul cum sublinia cuvântul „împreună”, îi aminti iarăși lui Petruț de conținutul scrisorii. Aproape fără să vrea, isbucni :

— Ascultă, de ce mi-ai scris scrisoarea aceea ?

Se opri din mers, se îndepărtase puțin și o privea ținută.

Fata-i răspunse cu ochii mari, mirați :

— Cum n'ai înțeles ?

— Am înțeles, adică... mi s'a părut că nu mă mai iubești, ca altădată...

Câteva clipe, Lenuța nu pronunță niciun cuvânt.

— Cu-u-um ? Asta ai înțeles ? Și eu care credeam, că... așa mi-a spus Lisaveta... că și tu simți la fel...

Din ochii ei îl loveau atâtea reproșuri, încât Petruț simți cum începe să i se urce în față fierbințelea rușinii. Se pregătea să răspundă, când dinspre barăci, se auzi o voce de femeie :

— Lenuța !

— Mă chiamă Veta, — tresări Lenuța — trebuie să mă duc...

— Stai puțin...

— Nu pot.

— Cum, — i se împotrivi Petruț — cum pleci, tocmai acum, când discutăm lucruri atât de însemnate pentru noi ?

Însă Lenuța îi și strângea mâinile cu degetele sale mici, roze.

— O să vorbim diseară, trebuie să mă duc.

Petruț scrâșni din dinți cu încăpățănare.

— N'o să te duci, acum, când vreau să-ți vorbesc; dacă te duci înseamnă că nu...

Se opri, simțind că n'are dreptul să-și termine fraza. Ochii Lenuței îl priveau nu numai cu mirare, nu numai cu reproșuri, dar și cu desaprobare.

— Înțelege, am treabă...

Plecă. La capătul şanţului se întoarse. Petruţ îi simţi privirea înţelegătoare, caldă. Dar nu răspunse. Inciudat, se uită în jos, la zăpadă.

N'o mai văzu toată ziua. Nici la masă nu se întâlneau. Lenuţa mânca într-o altă serie. Petruţ fierbea, repetându-şi mereu că trebuie să provoace o discuţie hotărâtoare.

— Ori, ori, — îşi spunea el — să-mi spună deschis.

Seara ieşi pe platou, supărat. Se plimba, cu paşi mari, adunând în minte cuvinte aspre, dar drepte, cu care să dovedească Lenuţei cât de vinovată era faţă de dânsul. Se revoltă mai ales, că în toată după amiaza (după cele ce s'au întâmplat între ei!) n'a căutat să-l vadă, deşi el fusese tot timpul liber.

Când auzi în spate zăpada scârţâind, se întoarse brusc. În loc de Lenuţa, îl văzu pe Sică. Deşi era supărat, Petruţ se bucură. Îi păru bine că nu mai trebuie să rămână singur cu gândurile-i amare.

Sică nu ştia de unde să înceapă. Era clar: nu venise din întâmplare, avea ceva de spus. Dar tot atât de limpede se vedea, că acest „ceva” era atât de neobişnuit, încât îl scosese din albia lui firească, îl copleşise. Petruţ ghici de unde vine frământarea prietenului, dar ca întotdeauna îl tachină, prefăcându-se că nu-l pricepe.

Sică încercă întâi şi întâi, să urnească discuţia interesându-se de revederea lui cu Lenuţa. Însă Petruţ care nu voia să discute cu nimeni neînţelegerea dintre el şi Lenuţa mai înainte de a o lămuri ei între ei, se feri cu multă îndemânare înşirând la întâmplare câteva fraze vagi. Tăcură. Doar zăpada scârţâia sub paşii lor. Târziu, Sică se hotărî:

— Ştii Petruţ, şi eu...

— Ce?

Şi până nu-i mărturisi totul, Petruţ nu-l lăsă în pace. Sigur, era vorba de Jeny. De cum intrase în lagăr, fata îl şi copleşise cu o serie de atenţii mici, sincere, din acelea care, deşi în aparenţă neînsemnate, vorbesc adesea mai grăitor decât cuvintele mari.

— Ştii — spunea incurcat Sică — la început, credeam că nu e nimic deosebit. Doar fiecare am căpătat câte un cadou la soşire. Apoi, însă, am simţit că e mai mult. M'a descusut cu deamănuntul: ce-mi lipseşte, şi de ce aş avea mai ales nevoie. Apoi mi-a procurat toate cele. S'a purtat aşa, de parcă la fel ar fi făcut cu fiecare, dar... nici nu ştiu ce să cred... Azi după masă ne-am plimbat mult, împreună...

— Am văzut.

— S'a interesat de viaţa noastră pe Vale...

Aici se poticni iar şi se opri pentru câteva secunde, căutând să-şi

limpezească gândurile. Apoi făcu un gest iute, de parcă își reproșa el însuși stângăcia.

— S'a interesat de băiatul ăla... de Lulu... Știi, Petruț, așa m'a mirat, cum deodată, fără s'o întreb, a început să-mi povestească despre raporturile dintre ei. Sunt prieteni din copilărie. Mama ei a fost colegă de școală cu mama lui... Mi-a vorbit de el, cum mi-ai vorbit și tu... că poate să devină băiat bun... că e cinstit... S'a bucurat mult când i-am spus cum s'a schimbat, când i-am povestit cum s'a purtat în seara aceea când cu provocarea, cu Grigore... Și parcă vorbind, voia să-mi spună... știi nu mi-a spus-o Petruț, dar tot am înțeles... dar tot am înțeles... că sunt numai prieteni...

Se opri, deabinelea zăpăcit. Atunci, uitând cu totul de Lenuța, bucuș de fericirea prietenului său, Petruț își jucă ștrengărește scântele privirii :

— Dar tu ce crezi ?

— Eu ?

— Da, da, tu!

— Eu ? Nimic... —

Râsul lui Petruț, se rostogoli în mici cascade peste liniștea lagărului. Sică era cât pe-acți să se supere... Redeveniră iar serioși și gravi.

— Spune Sică, tu o iubești ?

— Da ! — apoi mai încet — foarte mult !

— Atunci, spune-i ! Și dacă vrei să știi, ce cred — și ea te iubește, și-o spun eu ; pentru că ești curajos și înțelegător...

Sică se uită cu atâta recunoștință în ochii lui Petruț, încât acestuia îi veni să-i spună că n'o merită. Apoi, se luminează de fericire. Plecă fără să mai pronunțe vre-un cuvânt.

Rămas iar singur, Petruț se lăsă un timp în voia bucuriei prietenului său. Dar, cu atât mai dureros îl încercă după aceea, iarăși, propria-i neliniște.

Până seara târziu o așteptă în zadar pe Lenuța. Se culcă frământându-și amarul.

4.

Se trezi cu gândul la treburile pe care le avea de făcut și se miră mult, dându-și seama că, de fapt, nu-l aștepta nici o sarcină. Tulburat de această stranie senzație, se îmbracă în grabă și porni să-l caute pe Mihalcea. Il găsi în curte, plimbându-se împreună cu Anton. Cum îl zări, Mihalcea începu să zâmbească larg, mișcând cu iușeală ridurile ce-i brăzdau fața :

— Ei, cum te simți poetule, îl întâmpină el pe Petruț — ai mai făcut năsbâtii?

Petruț tăcea; în locul lui, răspunse Anton, zâmbind:

— A mai făcut el... în ultima vreme însă, s'a mai lăsat... acum s'a făcut serios de tot.

În același timp șopti ceva la urechea lui Mihalcea. Acesta tresări; îl învălui pe Petruț cu o privire nouă, plină nu numai de dragoste, dar și de stimă.

— Imi pare bine... — spuse el mai mult pentru sine, dar Petruț înțelese îndată despre ce e vorba și inima îi svâcni de fericire. Cu și mai multă îndrăzneală spuse:

— Tocmai de asta am venit. Dă-mi ceva de lucru, Mihalcea...

— Ce fel de lucru?

— Ceva de lucru, să fiu ocupat...

Mihalcea râse mirat.

Dar ce nevoie ai să lucrezi? N'ai muncit destul acolo? Mai odihnește-te...

— Nu pot... nu vreau... trebuie să am de lucru!

— Dar ce, — și deodată sprâncenele lui Mihalcea se apropiară, și ridurile-i încremeniră: — ai ceva pe suflet?... ceva greu?

Petruț tresări... Cât de bine le înțelegea pe toate Mihalcea! Simți o dorință vie, neașteptată, să spună tot... tot... Dar o mândrie nelămurită îl reținu...

— Nu, totuși...

— Lasă, băiete, — răspunse Mihalcea, parcă și mai aspru — vezi-ți de treabă... acasă ai scris?

Petruț roși. Iși dădu seama, că prins de vârtoarea neînțelegerilor cu Lenuța, uitase de mama sa, care departe, undeva, într'un sat pierdut al Moldovei, aștepta cu nerăbdare slova lui. Se despărți de ceilalți doi, îndreptându-se spre sala de mese, cuprins de vechea, dar mereu mai sfredelitoarea sa îngrijorare. Dece nu scrie mama? Cumpără o carte poștală și se așază la masă.

La început, creionul alerga repede, aproape pe negândite. Se obișnuise de mult cu formula scrisorilor din captivitate, destinate cenzurii... — Sunt sănătos, salutări, trimite cutare și cutare... Când ajunsese însă să umple opt din cele zece rânduri reglementare, se opri. Înțelese, că în ultimele două, trebuie să încapă ceva nou, mai dârz, care să transmită mamei măcar o frântură din ceea ce învățat el în ultimul timp aici.

„... și te strâng mamă, tare, tare, așa cum ne-a strâns tata când l'am văzut noi pentru ultima oară...”

Apoi scrise încet adresa și cu cartea poștală în mână ieși în curte. Mergea cu privirea în pământ, fără să se uite în lături... Când ridică ochii, se pomeni cu Lenuța în față...

Il privea surâzătoare, bucuroasă. Era fără palton, numai într'un pullover de lână albă, turnat pe corpul-i sprinten și svelt. I se păru atât de frumoasă încât era gata să uite de toate necazurile din ajun. Il primi cu mâna întinsă, șoptindu-i fericită:

— Am fost evidențiată...

— Tu? Dece?

Pomiră să se plimbe încet. Plină de freamătul primelor bucurii, Lenuța îi povesti, cum la început n'a știut să se împrietenească cu fetele și cum se certa mereu cu ele. Dar de când a venit Lisaveta și a lămurit-o că trebuie să fie exemplul, de când i s'a dat o muncă de răspundere, ajutând pe sanitarul grupei, de atunci o iubesc bolnavii.

— Eri, mi-a spus Lisaveta, că am fost evidențiată pentru sânguința cu care am lucrat la pregătirea primirii voastre...

Petruț nu răspundea nimic. Știa, că trebuia să se bucure și el de bucuria ei. Totuși, părerea de rău îi creștea, pe măsură ce Lenuța se antrena în povestirea amănunțită a succeselor sale.

„Acum, când știe că eu sufăr din cauza ei” — se gândea bosumflat Petruț, — „în loc să-mi spună ceva liniștitor în legătură cu discuția de ieri, îmi povestește de-ale ei...”

Până la urmă tot o întrerupse :

— Lenuța, dar dece nu spui nimic despre ceeace am vorbit eri?

Fata se posomorî. Deveni deodată serioasă, aproape gravă. Ridică spre Petruț niște ochi tulburați, care așa cum i se păru lui, erau înrou-rați de lacrimi.

— Tot așa ai rămas! Dece vrei să mă chinuiești mereu? O să vorbim noi și despre asta! Dar oare, mai întâi, nu trebuie să știi ce-am făcut în lipsa ta?

Undeva, sclipi aprins o rază de lumină; începu să priceapă și Petruț...

— Da... dar la mine nu te-ai gândit...

De necaz Lenuța roși.

— Iacă nuli

Incurcat, Petruț își scutură părul și porni să-l netezească agitat, ba cu o mână, ba cu alta.

— Atunci, dece n'ai spus-o de la început? Crezi, că am nevoie... Nu te-ai gândit, nu trebuie...

Nu mai știa ce vorbește. Se desmetici, doar când o observă că plânge. Își reaminti de plecarea lui și fu cucerit deodată de aceeași

dorință de a-i spune ceva bun, deosebit de dragăstos. Când își ridică mâna să-i mângâie părul, tresări însă... Era chemat. Din ușa unei barăci, Lulu îi făcea semne disperate. La început șovăi... câteva clipe numai. Apoi se aplecă la urechea Lenuței și-i șopti:

— Eu sunt vinovat, nu plânge... Mă întorc îndată...

Plecă, parcă rupându-se de lângă ea.

Lulu îi comunică lui Petruț o veste îmbucurătoare. În urma repetatelor intervenții ale tatălui său căpătase ordin de eliberare. Urma să plece chiar a doua zi. Spunea, că au mai primit ordin și alții, dar nu-i știa.

— Poate din grupa întâia — socoti Petruț.

— Nu! Se zice, că și câțiva de-aici.

Lulu îl chemă în boxă pentru a-i preda gospodăria pe care o lăsa colectivului. După aceasta cu obișnuita-i gravitate îi spuse fără înconjur:

— Ce-o să fac acum?

— Cum ce? Pleci acasă! Unde pleci? La Iași?

— Nu, la București. Tata s'a mutat acolo. Dar nu de asta am întrebat. Cum rămâne cu mine? Mi-am luat doar un angajament...

Petruț s'a bucurat, înțelegându-l; dar n'a răspuns nimic precis. Nici nu putea să răspundă. În gând însă, se hotărî asupra propunerii ce va face conducerii. Ii asigură că vor mai vorbi diseară și plecă spre baraca femeilor.

Jeny îl ascultă pe Petruț cu mult interes și-i întări întru totul părerea ce o avea despre el.

— Tu știi, — spunea ea, jucându-se încet cu codițele-i negre, — nici nu l'am recunoscut, așa s'a schimbat. Acum, nu mi-a mai vorbit de filosofie, ci numai despre luptele voastre de pe Vale.

Zâmbi:

— Nu mi-a povestit de la început despre curajul lui, atunci cu provocarea, însă după ce am aflat și l'am întrebat, să-l fi văzut ce mândru se uita la mine! Știi, ce mi-a spus? N'ar trebui să-ți spun, că poate o să te'ngâmfi, dar fie: că, se tot uita la tine și astfel a prins curaj.

Petruț nu răspunse nimic; dar nu putu să-și ascundă plăcerea ce-i făcu această mărturisire. A mai vorbit mult cu Jeny. Pe nesimțite, discuția alunecă spre Sică, și cât de mirat, aproape uluit rămase Petruț când Jeny i-a spus că ei s'au și hotărît. Atât de simplu și liniștit a spus-o...

— Ce crezi? O să vă înțelegeți?

— Sunt sigură, că da.

Petruț oftă ușor. Cu toate acestea, Jeny tot îl observase. Ii zâmbi șiret și calm.

Dintr'o parte a lagărului toaca îi chema la masă; înainte de a pleca, Jeny îi spuse cu subînțeles:

— Bagă de seamă. Ții în mână o minunată comoară de fericire. Dar e fragedă, ca tot ce e tânăr. Dacă nu vei fi atent, ai s'o spargi...

Fugi; în urma ei Petruț rămase încurcat și zăpăcit.

În sala de mase intră mohorît și îngândurat. Tot așa se așeză pe bancă, fără să schimbe vreo vorbă cu vecinii ce-l priveau mirați. Se lăsă cu totul în voia gândurilor, când deodată o mișcare neobișnuită, îl obligă să salte ochii. Ușa sălii de mese se deschise cu sgomot și în pervazul ei se opri Bunescu. Era în aceeași manta lungă, cu care venise pe Vale, dar cu un guler rotund de blană, ridicat pâlnie în jurul capului. Cu mâinile în buzunare și picioarele crăcănate, își plimba privirea învigorată peste capetele internaților.

Rămas în ușă, împiedeca astfel pe ceilalți să intre. Vântul, pornit tocmai atunci, sufla cu putere aducând înăuntru vârtejuri de zăpadă. În spatele lui Bunescu, mai mult se ghiceau decât se vedeau, ceilalți ofițeri: Crețu, Strihan, Poșircă și alții. În încăpere tăcerea deveni apăsătoare, încordată. Înstârșit, Bunescu izbucni:

— Așa! Va să zică, vă bucurați!

Făcu câțiva pași; porni apoi să măsoare când pe un internat, când pe altul.

— Vă bucurați, ha?

Își mișcă repede-repede, buzele, de parcă mesteca gumă.

— Degeaba! și se opri plin de mulțumire de sine în mijlocul sălii; — să știți dela mine: Rusia și Germania sunt două forțe atât de crâncene, încât nici una nu va putea învinge. S'au înlănțuit așa una în alta — Bunescu făcu acum un gest cu mâinile, împletindu-și degetele resfirate și scrâșnind din dinți în speranța realizării unei cât mai strașnice impresii, — s'au înlănțuit, zic, au intrat așa una în alta, încât se vor distruge reciproc. Numai Anglia va câștiga războiul! Numai Anglia! Auziți? Și de ce vă bucurați?

Își săltă victorios capul, îndreptându-se spre bucătărie, cu suita după el. Atunci se ridică Anton și începu să raporteze despre frigul din barăci și rația prea mică de lemne. Bunescu se făcu că nu aude. Când însă și alte voci porniră să-l sprijine pe Anton, se răsuci aproape de ușa bucătăriei.

— Ce? Iar veniți cu milogeala! Nici de Crăciun nu puteți să mă lăsați în pace! E frig, pentru că ardeți lemnele ziua. — Strihan, — se

adresă el locotenentului — am dat ordin, ca barăcile să se țină închise ziua. S'a executat?

Incurcat, Strihan porni să explice ceva cu privire la zilele de sărbătoare și împrejurarea, că majoritatea internaților nu lucrau în ateliere.

— Nimic — îl întrerupse Bunescu ; în acelaș timp Poșircă își îndreptă asupra locotenentului niște priviri în care se amesteca mila, scârba și ura ; — nimic... am dat ordin... — să se execute !

Vocile de protest ale internaților răsunară deodată puternice și hotărâte. Câțiva ieșiră de lângă mese și se apropiară de grupul ofițerilor. Dar Bunescu începu să curețe cu vârful cizmei scândurile dușumelei; descoperind urmele glodului rămas încă de pe timpul desghețului, se deslănțui iar:

— Murdărie, numai murdărie, peste tot murdărie! Câte zece zile carceră și sergentului și soldaților de aici, tuturor! Așa întâmpinați voi sărbătoarea cea sfântă, a Crăciunului?

Întră în bucătărie trântind ușa. Câteva minute în șir se auziră de acolo țipete și injurături.

A doua zi, ordinul lui Bunescu a fost pus în aplicare. Dimineața, Strihan îi chemă pe Mihalcea, Anton și Zelțer și-i asigură că se va duce personal la raport pentru a obține revocarea ordinului. Ceru în schimb, ca până atunci internații să-l execute întocmai. După o scurtă consfătuire conducerea colectivului hotărî să accepte propunerea lui Strihan, prelucrând apoi la iuteală, hotărîrea sa în grupe. S'a cerut tuturor colectivităților să fie prezenți în mijlocul masei pentru a menține moralul internaților și pentru a zădărnici eventualele diversiuni ale provocatorilor.

Prins în vârtejul noilor însărcinări, Petruț aproape că uită de necazurile din ajun. Abia acum, când zări pe Jeny cu Sică, ele răzbiră din nou, ascuțite și dureroase. Cei doi tineri stăteau la marginea crângului, discutând liniștiți. Ziua începea senină, dar excepțional de friguroasă. Sute de internați se plimbau agitați pe toate potecile; ei însă, parcă nici nu observau această mișcare; erau fericiți în izolarea lor. Jucând deasupra zăpezii sclipitoare ce îmbrăca întreaga natură, razele soarelui se răsfrângeau viu spre fețele lor, luminându-le. Petruț își aminti cuvântul din ajun al lui Jeny și simțea, cum îi crește necazul împotriva lui însuși, pentru că nu poate, sau nu știe, să-și păstreze la fel de intact, tezaurul fericirii sale.

Intorcând privirea zări în partea cealaltă a platoului pe Ștefan cu Fany. Ștefan stătea tăcut și îngândurat, desemnând cu un băț în zăpadă, iar Fany îi explica cu aprindere ceva. Simți iar, cum îi crește amarul.

Ștefan era cam de aceeași vârstă cu Petruț și cu Sică, dar mult mai copilăros. Cel mai bine îl cunoștea Petruț. Erau din aceeași mahala a Iașului, unde Ștefan lucrase la început ca ucenic, iar apoi ca lucrător la o frizerie. Aici se tundeă și se bărbiera Petruț. I-a plăcut tânărul vioiu, vorbăreț, veșnic bine dispus. L'a observat de câteva ori, cum în orice moment liber citește. Era în perioada când Petruț devenise utecist. Iși propusese, să orienteze într'un fel cititul tânărului frizer. I-a adus „Mama” de Gorki și a fost plăcut surprins de efectul pe care l'a produs. Când l'a prins pe stradă, Ștefan i-a vorbit o oră întreagă despre carte, cerându-i insistent și altele. La despărțire, foarte încurcat, i-a spus că „ar vrea și el”... Ce anume, nu prea înțelegea Ștefan pe atunci. Curând după aceea Petruț a fost arestat și nu l-a mai văzut aproape un an. A fost însă deosebit de bucuros, când într'o zi de cursă, Ștefan și-a făcut apariția la Dofana. Petruț considera ca o datorie de onoare să se preocupe de creșterea și educația lui. De atunci, Ștefan s'a legat și mai mult de dânsul, și apoi și de Sică. În lagăr, a devenit chiar un al treilea confident al bucuriilor și necazurilor celor doi. Fiind reținut la frizeria grupei, n'a fost trimis pe Valea Jiului, nici după ce renunțând la diversiunea „evreească” comandamentul începu să trimeată pe Vale pe toți internații, fără vreo alegere. Nu se putea spune, că acest privilegiu îl bucura. Impulsiv și entuziast cum era, s'ar fi simțit mult mai bine pe coastele abrupte ale munților, decât între cei patru pereți ai frizeriei.

În ultimul timp însă, găsi o supapă nouă elanurilor sale — dragostea pentru Fany. Curioasă era această dragoste; pe cât de nestăpânit și veșnic plin de întrebări era Ștefan, pe atât de stăpânită și sigură de sine era Fany. Deși nu trecuseră nici trei zile de când reveni în lagăr, Petruț a și avut ocazia să audă o serie de glume la adresa nesfârșitelor „dăscăli” pe care trebuia să le îndure Ștefan din partea tcvarășei sale. Acum însă, privindu-i fața gravă și liniștită, Petruț înțelegea că prietenul său se sinchisește prea puțin de asemenea glume și că e fericit.

— Toți sunt fericiți, — repeta în gând Petruț, parcă învinuindu-i, — numai eu nu... toți se înțeleg de minune, numai eu cu Lenuța 'nu... de ce?

Se smulse cu greu întrebărilor. Însărcinările primite de dimineață, îl chemară iar în mijlocul oamenilor. Deși cerul rămânea mereu orbitor de albastru, gerul nu numai că nu se îndulcea, ci dimpotrivă — parcă se înțehea. Mulți internați, foarte ușor îmbrăcați, învinețiră. Pe toate potecile curții puteai zări șiruri de oameni alergând. Pentru un timp, unii se ghemuiau desnădăjduiți în câte un colț; curând însă în-

cepea iarăși fuga, cu mai multă iuteală. Apărură primii degerați, complect incapabili să se miște. Cădeau din picioare. Erau duși pe furis în sala de mese, iar deacolo în bucătărie. Moralul oamenilor scădea; tot mai obraznice deveneau insinuările provocatorilor.

Alergând de la un grup la altul, Petruț o zări și pe Lenuța. Fata se apropia de grupul bolnavilor învăluiți în pături, așezați pe băncile și butucii de lemn de lângă baraca infirmeriei. Tocmai se gândea să meargă într'acolo, observând în mijlocul grupului pe Stein. Acesta le vorbea. Deși îl priveau chiorș, totuși, oamenii îl ascultau. Petruț nu auzea ce vorbea, dar putea să-și dea seama că nu erau lucruri tocmai potrivite pentru menținerea moralului unor oameni bolnavi, obligați să stea nemișcați afară, pe un ger de — 30°. Când o zări pe Lenuța între ei, renunță să se mai apropie; rămas locului, le urmărea pe rând mișcările. Fata adusese o cană mare plină de ceai. Incepu să umple ceștile pe care bolnavii i le întindeau. Fiecăruia îi oferea însă nu numai ceai, dar și câte un zâmbet, o vorbă bună, o glumă. Petruț putea vedea din depărtare cum se învionează fețele oamenilor, cum încep să le lucească ochii, să li se descrețească frunțile. Apoi, Lenuța aruncă pe sub sprâncene o privire foarte puțin prietenoasă spre Stein și-i spuse ceva. După felul cum izbucni deodată un hohot de râs și după cum Stein porni să tremure supărat, Petruț înțelese că lovitura nimerise în țintă. Parcă-l opărise cu apa din cană. Provocatorul însă nu cedă atât de simplu; întoarse spatele fetei și-și aținti privirea în altă parte. Figura sa parcă spunea: vorbește, vorbește, că tot o să pleci, iar eu rămân. Dar tocmai asta nu voia Lenuța. Petruț o zări cum își îndreaptă deodată făptura și cum vorbea, cu ochii pe Stein, spre marea satisfacție a celorlalți. Până la urmă provocatorul trebui să plece; nu mai putuse suporta.

— Bravo Lenuța, — își vorbi tare Petruț — bravo, uite cum l-ai gonit!

Alergă în întâmpinarea fetei. Fără să-i cunoască gândurile, Lenuța îl întâmpină rece și distantă:

— Am treabă.

Cearta izbucni din nou. Petruț nu mai știa cum; dar totuși, își aducea aminte că a dat să înțeleagă fetei, că nu mai are nevoie de dragostea ei. Lenuța a plecat supărată, fără să plângă; o zări însă cum la intrarea în sala de mese izbucni totuși în plâns.

Peste un sfert de oră se pomeni cu Lizaveta lângă el:

— Deși nu te cunosc bine, va trebui să stăm de vorbă. Și încă foarte serios.

6.

Lizaveta era o femeie slabă, mai degrabă mărunță. Trecuse de mult de prima tinerețe; se îmbrăca modest, aproape bătrânește, cu toate acestea oricine o întâlnea pentru prima dată, exclama: „ce frumoasă e!”. Pielea de pe față și obraji era încă proaspătă, catifelată. În ochii ascunși înapoia zăbrelelor gingașe a genelor lungi, mocnea un foc potolit, dar puternic, gata să izbucnească. Vorbea încet și rar ridicându-și vocea dar întotdeauna era sigură de sine; întotdeauna era gata să apere cu tărie și îndârjire, ceea ce credea că este just și drept. Nu se plângea niciodată de tinerețea-i petrecută; își povestea arareori viața; însă atunci când își depăna firul molcom și trist, prindea în cleștele mâniei până și cele mai uscate inimi. Fată de muncitor, ea însăși muncitoare de fabrică dela vârsta de 15 ani, nu cunoscuse aproape nimic în viață, în afară de muncă și de luptă. Grea, istovitoare, îi fusese munca pentru o bucată amară de pâine. Nu cunoscuse niciodată alte bucurii, decât bucuriile acestei lupte. Avea șaptesprezece ani când îi căzuse tatăl, în fața Teatrului Național, la 31 Decembrie 1918. Peste doi ani, în timpul grevei generale, îi murise mama. Pe la treizeci de ani îi licărise prima și ultima bucurie a ei: Constantin. Era un muncitor ceferist, tot atât de devotat ca și dânsa cauzei de eliberare a celor ce muncesc. Nu s'a întors în noaptea aceea și nici nu s'a dus să-l caute. Îi povestise un alt tovarăș că-i văzuse sângele prelingându-se pe caldarâmul înzăpezit al Griviței. Lizaveta, n'a plâns; dar i-au rămas de atunci presărate buchețele mici de ghiocci pe tâmpile și deasupra frunții... Inteligentă și precaută, reușise să se strecoare aproape necunoscută de Siguranță până la declanșarea războiului; a fost arestată într-o noapte, în plină stradă, într'unul din cartierele unde înfloriseră proaspete — primele chemări ale Partidului Comunist. Nimic, niciun cuvânt nu i-au putut smulge inchișorii. Din lipsă de probe, s'au mulțumit s'o trimită în lagăr.

Când Petruț ieși s'o aștepte pe una din potecile Crângului, soarele abia se ascunsese. În lagăr, atmosfera devenise liniștită, așa cum era de obicei după momentele de încordare. La prânz, locotenentul Strihan se întoarce de la Bunescu cu un răspuns negativ: barăcile vor trebui să rămână închise până la ora stingerii. Atunci se organizează în grabă o acțiune de proporții mai mari. Ultima serie, care nu apucase încă să ia masa, refuză să mănânce, iar un grup de cincizeci de internați s'au dus la infirmeria centrală să protesteze în fața medicului. Printre ei — câțiva bolnavi, ce abia se țineau în picioare. Între timp, cei rămași redactară în grabă un memoriu către Guvern, pe care Strihan după multe șovele, — acceptă totuși să-l prezinte imediat comandamentului. Mă-

surile concentrate avură efect. Spre ora trei, înainte de a se întoarce Strihan, un subofițer transmise ordinul de deschidere a barăcilor. Imediat se aprinse în fiecare sobă câte un foc zdravăn, care atrase înăuntru aproape întreaga populație a grupei. Afară gerul se întări gonind înăuntru până și pe cei mai rezistenți. Numai acei cu treburi grabnice se mai mișcau pe platou ca niște fantome aburite, ascunse de ceața serii ce se îndesea.

Petruț stătea în mijlocul Crângului, adâncit în gânduri. Deși era foarte subțire îmbrăcat, aproape că nu simțea frigul, atât de emoționat era. Bănuise, că Lizaveta voia să-i vorbească ceva cu privire la Lenuța; deaceea era nerăbdător. De când s'au despărțit pentru ultima dată, când o zărise pe Lenuța izbucnind în hohote de plâns, o rușine cumplită îl rodea; cu toate acestea, nu avusese curajul s'o caute iar. El își tot repeta mereu, că și ea e de vină. Atunci, la ce bun să se mai explice? Iar se vor certa!

Privea atent la crengile salcânilor; zăpada de pe ele înghețase în țurțuri argintii, în care razele luminilor de noapte se răsfrângeau într'o puzderie de scântei.

— Oare acesta era sfârșitul? se tot frământa Petruț. Oare, aceasta era dragostea lui atât de frumos începută? Mărturisirile ce și-au făcut că o vor păstra neatinsă, că o vor duce cu grijă ca pe o dulce și nevăzută podoabă prin vâltoarele luptei, — până'n ziua victoriei —, au fost așa de curând uitate?

Petruț nu voia s'o accepte astfel. Simți însă, că dacă nu se va birui, dacă nu va îndrepta ceva, se va destrăma și ea. Dar nu vedea încă, destul de clar, ceea ce trebuia să facă. Cu siguranță, că Lizaveta vine să-l ajute și tocmai deaceea era emoționat și plin de nerăbdare.

Și nu greși. Fără introducere și fără menajamente, Lizaveta îi aruncă în față întreaga sa desaprobare.

— În loc s'o ajuți, să-i fii un sprijin în eforturile pe care le face pentru a-și învinge lipsurile și slăbiciunile, o împiedici. Am impresia, că ceri de la ea — nu să devină o luptătoare, o comunistă adevărată, ci un fel de fetișcană de pension, care să umble ca o domnișoară cu scrisorile și panglicile tale...

Petruț protestă. Oare nu și-au spus, nu și-au dat cuvântul, că vor vedea totdeauna înaintea dragostei, datoria...

— În vorbe, — îl întrerupse tăios Lizaveta. Flacăra începu să-i crească în ochi, în timp ce trăsăturile feței se înăspreau; — în vorbe. În fapte însă, îi ceri să se gândească în primul rând la tine.

Petruț simți că lovitura nimerește tocmai în țintă; n'avea ce să răspundă. Lizaveta schimbă tonul și-l întrebă deodată:

— Ascultă, ia spune, ce știi, tu, despre Lenuța?

Petruț rămase buimăcit. Nu putu să răspundă decât un „cum, ce?” încurcat. Atunci Lizaveta continuă:

— Ce știi despre ea, despre trecutul ei, despre dorințele necazurile și greutățile ei?

— Știu că e din Iași. S'a născut la Tg. Frumos. Tatăl ei a lucrat la o moară, la Lespezi sau la Podul Iloaiei. E contabil.

Are o familie mare; Lenuța e cea mai mică. A făcut liceul la Iași, apoi s'a logodit, dar s'a certat cu logodnicul ei... a intrat în U.T.C... A fost arestată odată... apoi dusă în lagăr...

— Frumos, foarte frumos... și te întrebi, cum poți pretinde că iubești un om, dacă știi numai atâta despre el? Atâta știi și despre mine și despre oarecare altă tovarășă de-aici... Dar spune-mi, ce greutăți a avut Lenuța în lagăr, a muncit bine cât timp erai tu aici?

Petruț tăcea...

— Vezi, n'ai ce răspunde. Pentrucă în egoismul tău... Da, în egoismul tău, — repeta Lizaveta răspunzând acelui gest vag de protest pe care încerca să-l schițeze Petruț, — în obiceiul ăsta al tău de a nu vedea nimic în afară de tine, ai văzut și ai îndrăgit în Lenuța numai o femeie frumoasă, dar nu și omul. Ori așa ceva oricare femeie care se respectă, și mai ales o comunistă, nu va accepta.

Lizaveta se opri. Petruț rămăsese cu privirea în pământ. Târziu, ea îi prinse umărul și continuă cu voce caldă, aproape părintească:

— Vezi, mai înainte de a veni să vorbesc cu tine, m'am interesat și mi-au spus tovarășii că ești un băiat bun, cinstit... Deaceia îți vorbesc atât de sincer, atât de aspru... Ai avut greșeli, destul de mari... Să nu crezi, că aceste greșeli n'au nici o legătură cu purtarea ta urâtă, revoltătoare, față de Lenuța... Au aceeași origină: egoismul. Ești comunist; după câte știu, încă din copilărie ești fecior de comunist... Ai trăit deci, în atmosfera convingerilor comuniste... Dar nu prea te-ai gândit să le pui de acord cu comportarea ta de om... Nu te-ai gândit, că a fi comunist, înseamnă nu numai să fii convins de dreptatea comunismului, dar să și te porți întotdeauna în viață, ca un comunist. Ori, asta e mult mai mult. Și mai greu. Ești impulsiv, iute și când îți sare țandăra, pentrucă-ți sare ție, pentrucă tu vrei să te descarci, uiți de ceilalți oameni... Așa s'a petrecut și când te-ai cerut pe Valea Jiului, cu toate că linia Partidului era categoric alta... Așa s'a întâmplat și acolo, unde erai cât pe-aci să dai ocazie la o mare provocare... Și nu pot spune, că aceste porniri ale tale sunt cu totul urâte; găsești un fond sănătos și în ele... Dar obiectiv vorbind, sunt dăunătoare, tocmai pentrucă tâșnesc din nemulțumiri și izbucniri personale și nu din participare con-

știentă într-o luptă comună, în ajutorul tuturor... Apoi vezi... acolo pe Vale... te-ai schimbat... Mi-au povestit tovarășii, că aproape nu te mai recunosc... Mi s'au povestit multe lucruri frumoase despre tine și m'am bucurat pentru Lenuța... Față de ea însă, parcă n'ai învățat nimic din loviturile pe cari le-ai primit și te porți exact cum te-ai purtat înainte de plecare. Oare nu-i așa ?

— Da, — răspunse Petruț fără a-și ridica privirea.

— Ori, tocmai Lenuței i-ai fi de mare folos, dacă te-ai vedea altfel, așa cum de fapt începi să devii acum. Este mult haos în câmporul ei. Când a intrat în mișcare, cred că și-a închipuit-o ca un fel de societate de binefacere care are un program de îmbunătățire a vieții celor săraci. Abia aici a început să-și dea seama de realitate. Și s'a speriat... Câte greutăți am avut cu ea. Când am venit și am preluat legătura cu tineretul în baraca femeilor, mi-a fost predată Lenuța ca una dintre cele mai dificile. N'a vrut să asculte de nici o disciplină. Credea că trebuie să împlinească diferite sarcini, să facă muncă culturală și să stea de vorbă cu alte fete numai când are dispoziție pentru asta, iar de gândit, numai la tine se gândea... Tocmai atunci când ne era mai necesară, umbla visătoare pe aici prin crâng, sau pe lângă șanțul ăla, unde mi s'a destăinuit apoi — că v'ați spus lucruri frumoase... Tu ai plecat de aici în împrejurări oarecum neobișnuite; ea nu prea și-a dat seama cât ai greșit... Mai ales în ochii multor fete tinere ai rămas un fel de erou... și ce bine îi părea Lenuței... E iubită de un erou ! Credea că asta-i destul în viață. Devenise obraznică chiar... Abia după ce am mai scuturat-o a început să înțeleagă... Am vorbit cu ea și despre tine și mereu îi repetam : crezi că te va putea iubi, când va vedea ce mică și meschină ești ? crezi că vei putea făuri voi o fericire adevărată, trainică, dacă nu vei înțelege în adâncime lupta căreia el s'a dedicat din tinerețe ? De mare ajutor mi-au fost aceste discuții. Dragostea pentru tine a susținut-o mult. I-a dat forța să-și îndrepte multe slăbiciuni, să se ridice... Și acum vii tu și în loc s'o întărești pe acest drum, în loc să te interesezi de viața ei, în loc să cauți să dai un conținut cât mai frumos raporturilor între voi, o tragi înapoi, îi ceri să fie doar așa, o distracție plăcută ; tu ai venit aici — chipurile — să te odihnești și ai vrea ca odihna asta să aibă și un pat bun, și o mâncare mai îndestulătoare, și nițică dragoste...

— O nu, nu — isbucni cu voce sugrumată Petruț, — să nu crezi că sunt atât de josnic...

— De loc, — zâmbi Lizaveta, — nu ești și tocmai de aceea vorbesc cu tine...

— Eu m'am bucurat mult când am văzut-o azi dimineață, cum l'ap
pus la punct pe Stein.

— Nu mă îndoesc...

— Și am venit să-i spun, dar nu voia să mă asculte...

— După ce două zile în șir ai ținut-o în reproșuri, că dece se
ocupă de bolnavi și nu de tine...

— Nu, nu asta am vrut să spun... Dar acum înțeleg... Și... — Pe-
truț își îndreptă privirea drept în ochii Lizavetei — îți promit...

— Nu e nevoie să-mi promiți... sunt sigură, că ai înțeles...

Se pregăteau să se despartă, când deodată, parcă amintindu-și
de ceva, Petruț o apucă pe Lizaveta de mână.

— Te rog, ai fost atât de bună și dreaptă... Mai spune-mi ceva...

— Ce ?

— Vezi... — și nu știa de unde să înceapă — vezi, este foarte just
tot ceea ce mi-ai spus... dar mi s'a părut că... vezi... că... și, într'un su-
flet, izbucni : — că nu mă mai iubește...

Lizaveta porni să râdă. Pentru prima dată auzise Petruț râsul ei
și i s'a părut atât de straniu. Dacă n'ar ști că alături de el stă o femeie
de aproape 40 de ani, încărunită și îmbătrânită de necazuri, ar spune
că râde o fetișcană. Lizaveta îl privi cu bunătate, aproape cu duioșie.

— Copii, — spuse ea încet — tot copii ați rămas... dece crezi că
plânge, dacă nu te-ar iubi? N'ar trebui să ți-o spun, dar fie: te iubește...
nici nu meriți tu atâta dragoste...

7.

Alte întâmplări și sarcini făcură ca Petruț să n'o poată întâlni prea
repede, pe Lenuța.

Întăiu l'a căutat Andrei, ca să-i comunice că Partidul este de acord
cu propunerea lui în privința lui Lulu și că-l însărcinează să aranjeze
cele necesare chiar în această seară.

Apoi se pomeni cu Sică, plin de cel mai neobișnuit neastâmpăr.
Il zgâlțâia cu atâta sburdălnicie, de parc'ar fi vrut să-l prăvălească în
zăpadă.

— Pleacă, auzi, pleacă!

— Cine ?

— Jeny !

Era într'adevăr o veste plăcută și neașteptată. E drept, că amândoi
știau că Jeny „n'ar fi nimic”; fusese luată pe o simplă bănuială și ca
fata unui director de liceu, avea oarecum, toate șansele să fie elibe-
rată. Dar Jeny devenise atât de convinsă, o activistă atât de bună, încât
le venea a râde de prostia siguranței care, pe de o parte ținea în lagăr

câte un comerciant ce fusese amestecat în frageda tinerețe în vre-o poveste cu „biblioteca” sau cu „un cerc cultural”, iar pe de altă parte, dădea drumul unor comuniști adevărați.

— Vezi, că nici tatăl ei nu știe! — explică Sică.

Dar oricum era o mare bucurie; cu atât mai mare cu cât Jeny pleca nu numai ca o tovarășe bună și înțeleghătoare, dar și ca logodnica lui Sică.

Se pomeniră deodată cu câte un bulgăre de zăpadă în ceafă. Erau : Jeny, Ștefan și Fany. Strigătele și râsetele lor umplură văzduhul. Jeny îl luă la o parte pe Petruț.

— E, ce-i cu Lulu ?

— În regulă ! S'a acceptat propunerea noastră.

— Ce bine îmi pare ! — și porni să bată din palme săltându-și co-dițele.

Între timp, Ștefan îl tachina pe Sică :

— S'a zis cu tine, rămâi văduv...

Lulu l'a căutat el însuși pe Petruț. Dar nu pentru a-i cere vreun răspuns, ci pentru a-i complecta o destăinuire, — cum se exprimase el. Imbrăcat într'un larg pieptar de lână, care-i lățea enorm figura, Lulu părea mult mai mic ; aceasta nu făcea decât să-i accentueze nefirescul gravității cu care îl reținu pe Petruț.

Termină însă mult prea repede. După cum ghicise Petruț dela primele cuvinte, era vorba de Jeny.

— Știi, mi-a spus tot, și n'aș vrea să rămâi cu o impresie falsă.

— Lasă, lasă, că nu rămân ; o cunosc prea bine...

Însă Lulu continua să insiste :

— Nu țin minte prea bine, cum m'am exprimat atunci ; dar s'ar putea să fi rămas cu impresia, că între noi există ceva...

— Mi-a spus, că sunteți prieteni.

— Și așa e...

Lulu se uită într'o parte, apoi se întoarce brusc și continuă mult mai încet, întrerupându-se :

— Vezi, poate... Eu poate o iubesc... Dar am vorbit și cu Sică... Îl prețuiesc mult... și-ți promit, îți promit Petruț...

— Știu, știu, nu e nevoie să „insişii” atâta... mai bine să-ți spun eu ceva.

Îi puse ambele mâini pe umeri și privindu-i ochii limpezi și albaștri pronunță răspicat, subliniind cuvintele, ce-l făcură pe Lulu să se simtă înălțat într'o lume de vis.

Ochii-i ce priveau cu extaz la Petruț, deveniră atât de mari, de parcă cerul întreg își adunase apele în ei. Nu putea să lege decât câteva vorbe de răspuns. Din ele, Petruț reținu doar :

— Voiu fi demn...

Așa murise în lagărul de la Târgu-Jiu micul și încăpățânatul filosof „obiectiv”, supranumit Lulu. A doua zi, plecă în spre București, plin de avânturi noi, utecistul Leopold Nemțeanu.

Se întâlniră abia seara târziu, în micul boschet de salcâmi de lângă baraca femeilor. Și-au vorbit puțin și nici nu era nevoie de mai mult ; s'au înțeles din ochi. Lenuța strângea în mâinile ei mâna-i aspră și plină de bătăături, repetând mereu :

— Eram sigură, că mă vei înțelege până la urmă...

— Dar mă ierți, Lenuța... mă ierți ?

Il privi copilărește, surâzând :

— Să nu mai vorbești așa...

De sus, cădeau ușor mari fulgi de zăpadă. Cei căzuți pe fețe și pe mâini, se topeau îndată umezindu-le pielea; dar, pe umeri, pe basmaua Lenuței și pe șapca lui Petruț, straturile creșteau mereu, albindu-i.

— Dacă ar fi după noi, — șopti Lenuța — am rămâne aici și ne-am transforma încet, în niște oameni de zăpadă...

8.

De obicei, după masa de prânz, curtea de lângă barăci sau acea cuprinsă între ele, e plină de oameni. Trec în toate părțile, cu castroane, cu cești, cu pături și cu alte obiecte; acum, înainte de repaus, se aranjează ultimele treburi. Mergând de la o baracă la alta, Rândunescu împărțea poșta adusă de soldat.

Petruț stătea singur pe platou. Înainte de masă, se înțelesese cu Lenuța să se mai plimbe puțin, împreună. Acum o aștepta, urmărind mișcările lui Rândunescu. Lui nu-i venise niciodată, nici măcar o singură veste ; deaceea nici nu mai spera să fie strigat. Totuși, simți cum neliniștea și durerea îl încercau din nou :

— Dece nu scrie mama ?

Lenuța veni în fugă să-i spună că a primit o scrisoare urgentă și că e nevoită să se ducă imediat la baracă.

Când porni și dânsul, văzu că Rândunescu se îndreaptă spre el cu o carte poștală în mână. Il copleși, deodată, un val de bucurie. Dar, după felul lui de a merge, după felul cum bătea încet cu cartea poștală peste degetele celeilalte mâni, după amestecul de durere, teamă

și milă ce-l ceti în ochii tovarășului, după cum se codise mai întâi de-a-i întinde scrisoarea, — înțelese totul. Presimțirea ce-o avusese la atîngerea cartonului, se transformă după lectura primelor rînduri în certitudinea celui mai crud dintre crudele adevăruri la care se putea aștepta...

Petruț nu știa cum ajunsese iar, — cu capul gol și cămașa deschisă pînă la piept, — între salcâmii crîngului. Zăpada pomită din ajun continua să cadă cu abundență, îngropînd totul în revărsarea sa. Mergea greu, poticnindu-se, privind mecanic șirurile negre ale pomilor. Fulgii cădeau ușor pe pătratul alb; topindu-se, întindeau peste semnele scrisului, pete mari, violete.

Nu vedea nimic în afară de chipul ei, așa cum i se întipărise atunci pentru ultima dată, la vorbitorul de la Galata; îl condamnase; aflase deja, că pleacă la Doftana. Se ținuse bine, îi povestise o seamă de nouătăți interesante și doar din sărutările ei îi simțise durerea de mamă. Abia când dăduse să plece, i se sbârcise deodată fața, cum se sbârcește un măr rumen lovit prea de vreme de ger. Se întorsese, își pusese batista la cchi și plecase. Degeaba strigase în urma ei; nu s'a mai întors; n'a vrut să-și mai arate lacrimile.

— Mamă, mamă, — repeta Petruț — uitându-se năuc la petele de pe cartea poștală, — ai plecat tocmai acum, când se apropie ceasul... fără să simți, câtă dragoste am prins pentru lupta noastră aici...

I se părea, că nu știuse niciodată să-i răsplătească așa cum trebuie, duiosia. Cartea poștală îi alunecase jos; își apucă o mână cu altă și le strânse pînă la durere, rămânând nemișcat cu privirea pierdută în gol...

Târziu, o mână ușoară, moale ca mîna mamei, i se așeză pe păr; mîngăierea îi cobora încet spre obraz. Se întoarse. Zări o femeie înaltă, tânără încă, dar cu trăsăturile feței aspre, dăltuite. De sub șalul negru ce-i învăluia capul, se zăreau șuvițe de păr alb, alb ca și zăpada din jur. Femeia ținea în brațul stîng un copilăș mic și roz, cu mînuțele întinse spre Petruț. Cu brațul drept îi netezea părul neastîmpărat, ud de zăpadă.

Petruț așeză capul pe umărul ei și simți o mare ușurare. Lacrimile porniră întâi încet, încălzindu-i obrazii, apoi mai repezi, din ce în ce mai repezi...

— Plîngi... plîngi... — repeta încet bătrîna Zelțer, — ușurează-te!

Îngrijorată, femeia îl strânse la piept; Petruț nu se împotrivi. Simți mînuța copilului prinsă în părul său.

— O să treacă... Trebuie să treacă... murmură bătrâna. Ai auzit doar, ceeace a spus el : va veni o sărbătoare și pe ulița noastră.

CAP. XI.

1.

Mai trecură câteva luni. Veni din nou August, apoi Septembrie... Hitler își măcina divizie după divizie la porțile Stalingradului...

Peste lagărul dela Tg. Jiu se așternu iar o arșiță grea, apăsătoare. Nu se mai putea dormi în barăci. Frunzele salcâmlor, uscate înainte de vreme, cădeau pe poteci, îngrămădindu-se în pete mici și jalnice. Vântul uscat și înfierbântat le ridica de pe jos și le juca în vârtejuri ruginii, prin fața barăcilor, pe alei, în parcurile din mijlocul grupelor. Florile se veștejiră și ele, aplecându-și, triste, capetele roșii, galbene, albastre. Praful mărunț și fierbinte pătrundea, împins de vânt, în barăci, așternându-se pe paturi, pe cărți, pe polițe, ajungând până și în cuferele oamenilor. Pământul crăpat ici-colo, asemenea palmelor bătătorite ale țaranilor, părea de piatră.

Intr'una din zilele acestea pline de vânt, praf și arșiță, internații politici dela Tg. Jiu se pomeniră, din nou, strânși laolaltă. În urma unui ordin, sosit cu totul pe neașteptate, cei de pe Valea Jiulului fuseseră aduși înapoi, în lagăr.

Au sosit într'o dimineață de cu noapte, în mai multe mașini. Au fost însă repartizați, nu în grupa de unde plecaseră cu luni și luni în urmă, ci într'o alta, fosta a VI-a, de lângă grupa a VII-a, a comuniștilor ; erau despărțiți printr'un gard de sârmă ghimpată.

După oboseala unor prea grabnice pregătiri și echipări, după o noapte nedormită, oamenii așteptau cu nerăbdare revederea și odihna care avea să-i urmeze. Cu atât mai mare le-a fost dezamăgirea.

Grupa a VI-a îi întâmpinara din toate părțile cu aceeași înfățișare de părăsire. Și în curtea nemăturată cu lunile și în barăci — învălmășeală, murdărie, desordine... Scândurile de pe paturi, răvășite, aruncate care încotro, acoperiseră dușumeaua, pătrunseseră în lavoar și eșiseră chiar în curte. La bucătărie, cazanele erau sparte ; cât despre celelalte unelte necesare gătitului, ele lipseau cu desăvârșire. Ferestrele mai toate aveau balamalele stricate ; unele, puține, atârnavu jalnice de câte un cui rămas prin cine știe ce minune la locul lui ; vântul le isbea de pereți și ele atârnavu atunci cu sgomot strident, supărător, altele stăteau rezemate de pereți în barăci sau în curte. Geamurile lipseau aproape la toate ; în schimb, bucățele de sticlă presărau ca o

stranie ninsoare pământul bătătorit de sub streășini, dându-i străluciri în toate culorile curcubeului. În curte, în barăci, și în sălile de mese, se întinsese un strat gros de praf.

Internații fură luați în primire de locotenentul Bontea, noul șef al grupei α VI-α, om mai în vârstă, înalt, posac, scump la vorbe și pieziș în căutătură. În primul rând te minuna la el expresia de dureroasă enervare, care-i năpădea fața roșie, arsă de soare, de câte ori asculta cererile ce i se adresau. Și nasul lung, cărnos, care la asemenea ocazii se ridica ciudat și de necrezut în sus, și ochii spălăciți, atât de spălăciți de ți se părea că toată vremea lăcrămează, și buzele subțiri, aproape albe, mereu întinse, tremurânde, într'un zâmbet uscat și silit, ca și efortările zadarnice de a găsi o întrebuintare mâinilor prea lungi, parcă spuneau :

— Dece nu aveți milă de mine ? Dece cereți atâta ? Nu știți, oare, cât e de greu de obținut ceea ce vreți voi ?

Internații însă, fie că nu observau, fie că nu voiau să ia în seamă rugămintele mute ale lui Bontea, îl năpădeau cu cereri și revendicări ce cădeau cascadă din toate părțile. La început Bontea și le notă într'un carnețel. Curând însă, renunță. Erau prea multe. Rămase, roșu și asudat, în mijlocul oamenilor. Nu se mișca aproape de fel. Doar din când în când își ștergea sudoarea de pe față și de pe ceafă ; apoi dădea desorientat și zăpăcit din cap. Atunci Zelțer și Mihalcea propuseră ca în numele tuturor să-i explice locotenentului întreaga situație. Bontea le aruncă o privire plină de recunoștință, prima privire cu înțeles ce se desprindea în dimineața aceea din ochii lui, și-i invită în „cancelarie”.

În așteptarea rezultatului, internații se risipiră prin curte. Observară de partea cealaltă a sârmei, câțiva tovarăși din grupa α șaptea. Unii, din cauza obligațiilor lor, alții pentru că erau bolnavi, nu ieșiseră la muncă, în ateliere. Dela ei aflară cei reîntorși, primele noutăți.

De fapt, găsiseră lagărul aproape la fel cum era când îl părăsiseră. Cu veșnice încăerări și mizerii, dar totuși cu o viață oarecum organizată. Domnea o atmosferă de luptă dărză mai ales în ceea ce privea o serie de revendicări imediate. Mâncarea era din ce în ce mai rea, hainele oamenilor se rupseseră aproape cu totul. Prin rapoarte, proteste, memorii individuale și colective se cereau îmbunătățiri radicale. După numărul mereu mai mare de inspecții, internații își dădură seama că acțiunile lor nu rămâneau fără efect.

Hoiărările comandamentului aduseră și unele înrăutățiri. Dintre acestea îl supăra mai ales pe Petruț despărțirea bărbaților și femeilor în două grupe separate. Încă în drum se gândea cu bucurie la vedere, plănuiind să se poarte în așa fel încât să repare cu totul greșelile

de la Crăciun. Acum însă, iată, că nici o vorbă n'are să schimbe cu Lenuța.

Dece au fost izolate femeile ? Unde sunt ? Se duc la ateliere ? Intre. bărilor vechi, cu privire la neașteptata readucere în lagăr, li se adăugau acum altele noi căroră nu li se găsiseră răspunsurile. De aceea câteva sute de tovarăși de partea aceasta a sârmei se grăbeau să se intereseze de ceva, copleșindu-i pe cei zece de partea cealaltă cu atâtea întrebări, încât îi împiedicau de fapt să răspundă temeinic la vreuna. Petruț renunță să mai caute lămuriri aici, spunându-și, că până la urmă tot le va primi prin organizație. Plecă de lângă sârmă făcându-și drum, prin mulțimea de oameni îngrămădită acolo. Deodată, în fața lui răsărise Ștefan, zâmbind larg, — la braț cu Sică. În ochii lui Petruț apărură lumini de bucurie. Prietenii se îmbrățișară cu căldură.

— Tu ce cauți aici ?

— Eram să fiu trimes și eu pe Valea Jiului... M'a pedepsit Bunescu... — zâmbi Ștefan șiret și satisfăcut.

Ceilalți doi, în ciuda oboselii și neliniștii, izbucniră în hohote de râs, atât de molipsitoare, încât porniră să zâmbească și alți internați din jur. Câteva clipe în șir nu putură să se liniștească, atât de nostimă li se păru ideia, că Ștefan să fie pedepsit cu împlinirea vechii și arzătoare sale dorinți. Intr'un târziu, Sică întrebă ceva mai serios :

— Te-a pedepsit ? Sau te-ai aranjat tu ca să fii pedepsit ?

— Nu, nu...

Ștefan porni să explice :

— Să vezi... mi s'a spus să scriu un memoriu către guvern în care să explic situația mea, mizeria din lagăr și să cer eliberarea... Am făcut memoriul, dar cum nu scriu frumos, am rugat un tovarăș să mi-l transcrie... El însă, nu mi l-a dat să-l iscălesc și a plecat așa...

— Ei și, — tot nu era mulțumit Sică, — doar nu numai tu ai scris memoriul... Am scris mulți... și la noi, și aci, probabil... I-a pedepsit pe toți ?

— Nu, dar al meu nu era iscălit...

— Și te-au pedepsit pentrucă te-au bănuț analfabet, — glumi Petruț.

— Ei, și tu : totdeauna ești așa, — îi aruncă Ștefan o privire nemulțumită de întrerupere și-și continuă explicația mai mult pentru Sică: — M'a chemat Bunescu și mi-a cerut să-i dau o declarație că n'am vrut să fac memoriul, că m'au silit... Apoi m'a băgat în carceră, pentru că, bineînțeles nu i-am dat-o... Trei zile am stat și iar m'a chemat Bunescu și m'a pus să scriu la el în birou cum e cu memoriul și dece nu l-am iscălit... Atunci m'am apucat și am scris din nou me-

moriul, așa cum m'am priceput de data asta cu iscălitură... Ce s'a înfuriat colonelul! A început să țipe că mă trimite „dincolo de Nistru”, să mă înjure... Până la urmă... — și iar clipiră șiret ochii negri ai lui Ștefan — până la urmă, mi-a declarat că voi fi trimes pe Valea Jiului... Și m'a izolat în grupa de peste șosea, unde sunt vagabonzii... Tare mult mă mai bucuram că o să vă văd... Și uite, în loc să viu eu la voi, ați venit voi la mine...

Petruț nu răspunse nimic. I se așternu peste ochi un nor ușor de îngândurare.

— Da, — își spunea el, — am venit noi la el... Dar, pentruce?

Nechemată, dar puternică, îi răsări deodată în față imaginea lui Bunescu, cu dinții lui de cal eșiți înainte, cu ochi aproape închisi, ridicându-se de pe scaun, bătând cu pumnul în masă și sbierând strâmbat de mânie, către Ștefan: „Am să te trimit dincolo de Nistru!...” O fi fost numai o întâmplare? N'avu timp să-și continue șirul gândurilor; Sică împinsese discuția pe un tărâm care-l interesa în deosebi.

— Sunt două săptămâni de când au fost izolate, — lămurea Ștefan, — decând le-a găsit Crețu că au părăsit lucrul înainte de vreme la spălătorie. L-au încolțit bine atunci... Erau și Fany și Lenuța, între ele, — sublinie înviorându-se Ștefan. Și se întoarse radios spre Petruț: — S'o fi văzut pe Lenuța cum s'a înfipt în Crețu! (mi-a povestit Fany) — Dar ce crezi, că putem să muncim cum vreți voi, cu hrana asta de aici?... Erau s'o bage la carceră pe ea și încă pe vre-o câteva... Dar s'au răsgândit apoi și le-au izolat pe toate... Sunt dincolo, lângă grupa vagabonzilor. Cât eram acolo, vorbeam în fiecare seară și cu Fany și cu Lenuța, de aici însă, nu se poate. Dar dacă te apropii de gard, lângă șosea, poți să le zărești. Așa m'am înțeles cu Fany să comunicăm azi dimineață, după ce-am aflat că mă mută aici.

Ștefan mai povesti câte ceva despre el și despre Fany, cum erau cât pe aci să se certe pentrucă ea-i cerea să învețe prea mult, cum i-au împăcat apoi alte fete... Observând însă că prietenii nu prea ascultă, se opri. Ca o bucată de lemn ce iese de-asupra apei ori-cât ai împinge-o spre fund, se ivi iar întrebarea cea mare, care-i frământa pe toți. Aici însă, Ștefan nu mai putea să-i lămurească...

— Nu știu... e drept, de vreo două zile s'a aflat câte ceva... se fac tot felul de presupuneri... Unii spun, că se va construi o fabrică mare aici, în lagăr, alții că o să ne mute...

— Să ne mute? Unde?

— Nu știu...

2.

Discuția fu întreruptă de strigătele care-i chemau pe internați în sala de mese. Mihalcea povesti pe scurt rezultatele raportului. Comandamentul promitea că în câteva zile va normaliza viața celor reînțorși de pe Vale. S'au și adus cazane noi și alte lucruri necesare bucătăriei, precum și măhuri, perii, cârpe de spălat pe jos... Se citiră apoi listele — cum au fost repartizați cei sosiți, pe barăci, echipele de curățenie în curte, în dormitoare, la bucătărie și treaba porni. Cât ai bate din palme, grupele se transformară într'un uriaș furnicar de oameni, alergând, măturând, spălând, frecând, ștergând și lustruind. Nimeni nu era lăsat fără lucru. Peste câteva ore, când goarna sună săltăreț repaosul dela amiază, barăcile căpătaseră aspectul lor obișnuit: cu boxe, cu intervale între paturi, cu așternuturile aranjate, iar în loc de mese, cu câteva lădițe.

După prânz, Petruț se îndreptă, așa cum îl sfătuisese Ștefan, spre gardul de lângă șosea. De departe, zări spinarea prietenului său și-l ghici mai degrabă, când îl văzu gesticulând și agitându-și neconținut mâinile. Nerăbdător, își aruncă privirea mai departe, peste drum, peste gardul celălalt... Stăteau acolo două fete, una mai înaltă, alta mai mică. În cea mai înaltă o recunoscuse de îndată pe Fany, după părul roșcat, ciufulit. Cealaltă? Petruț simți cum odată cu pașii i se iuțesc și bătăile inimii. Da! Ea era! Lenuța-l saluta fluturându-și deasupra capului palma mică. Îi răspunse cu mâinile strânse una într'alta, ridicate deasupra capului. Petruț bănuie din gesturile Lenuței aceeași neliniște care-l rodea și pe el...

Era de altfel o neliniște generală. Presupunerile pe care le cunoștea din spusele lui Ștefan, se răspândiseră — crescând ca un bulgăre de zăpadă răsturnat neîncetat de întrebările oamenilor și îngroșat mereu cu noi temeri și noi svonuri. Oriunde intrau auzeau diferite păreri, înfruntându-se, ciocnindu-se, despărțindu-se apoi pentru a se încrucișa cu altele.

— Va veni în lagăr o nouă comisie de triere, largă, largă de tot, — anunța sigur de sine, câte un optimist incorrigibil.

— Fuși de-aici, ce, o să se apuce ei să ne elibereze tocmai acum...

— Nu trebuia căutată nici o explicație, pur și simplu Trăger s'a convins că n'are cum să scoată randament dela noi și a reziliat contractul, — explica undeva câte un adversar al nesupunerilor fanteziste.

— S'o crezi tu! Nu renunță așa ușor lagărul la un contract atât de rentabil.

În alte colțuri, se frământau cele auzite deja de Petruț, dela Ștefan.

— Fac noi ateliere...

— Au făcut un contract cu regia...

— Ne mută.

— Unde ?

Dar tot fără răspuns rămânea întrebarea care le sporea mereu neliniștea.

Spre seară, Moise Epurașul veni să-l cheme pe Petruț la Mihalcea. În boxă mai găsi pe Grigore Stoica și pe Mișa Stregov. Acesta din urmă era un băiat înalt, cu față albă și privirea deschisă, surâzândă, luminată încă de părul bălai, de culoarea lanului copt. Lipovean, dintr'un sat de lângă Tulcea, șofer ori mecanic, era cunoscut mai ales ca unul ce se pricepea la toate. Înainte de a veni în lagăr, făcuse câțiva ani la Doftana ; aici adunase o bogată experiență, mai ales în ceea ce privește știința de a-și apropia oamenii. Știa să deschidă orice lacăt sufletesc și să facă să iasă la iveală, când era nevoie, și cele mai ascunse gânduri. Petruț nu-l cunoștea prea bine. Când fusese la Doftana, Stregov era celular; apoi, el, — Petruț, — plecase, iar de venit în lagăr, Stregov venise mai târziu, când internații erau duși pe Vale de o bună bucată de vreme. În cele din urmă fusese trimis la un alt cantonament. Totuși, Petruț auzise de calitățile și devotamentul lui și era bucuros să-l vadă.

Mihalcea fu scurt :

— Voi trei să formați comitetul barăcii dela capăt, — Grigore ca secretar, Petruț cu munca culturală, iar Mișa cu economatul. În baraca voastră sunt cei mai mulți dintre cei îndoelnici, așa că să fiți cu ochii în patru. Împărțiți colectivității în grupuri și căutați să organizați cât mai repede o viață normală și plină.

Se opri încrețindu-și ridurile și lui Petruț i se păru că citește, până și în ochii lui Mihalcea, ecourile neliniștii generale.

— Cred, că înțelegeți ce răspundere însemnată aveți. Printre oameni domnește o mare neliniște și încordare. E și firesc. Cine știe dece ne-au adus, așa, tam-nesam aici. Trebuie să fie ceva. Din păcate însă, nici noi nu știm ce anume se ascunde la mijloc. Sunt multe svonuri, — dar nici unul n'a putut fi verificat. Nu încape îndoială că Stein și ceilalți vor căuta să exploateze situația... Iată dece e atât de necesar să normalizăm viața... Să nu se simtă oamenii amenințați de cine știe ce evenimente... Între timp însă, trebuie să-i pregătim pentru orice evenimente... Între timp însă, trebuie să-i pregătim pentru orice eventualitate... Ar fi prea naiv și greșit să ne închipuim, că ne-au adus aici fără niciun motiv, numai așa, ca să ne facă viața mai comodă.

Putem să ne așteptăm la tot felul de provocări... Odată cu lărgirea acțiunilor pentru revendicări, trebuie să ne ascuțim și mai mult vigilența. Nu trebuie să așteptăm, ca ei să ne atace. Să atacăm noi, să lovim, să cerem mereu... mai ales că în ultimul timp, mai că nu trece o zi fără să vină câte o inspecție.

Și munca porni. Până seara târziu, Petruț era ocupat cu constituirea grupelor și prelucrarea ultimelor instrucțiuni ale conducerii. Neîncetat preocupat de împlinirea noilor sarcini, își regăsi echilibrul.

3.

Se pregătea să se culce, când Andrei intră în boxă și-l trase afară.

— Anton vrea să te vadă... E dincolo... În dreptul bucătăriei, sârmele sunt mai rare și se poate trece prin ele. Dar fii cu băgare de seamă... Te așteaptă un tovarăș acolo...

Petruț tresări. Amintirea lui Anton îl readuse în acea stare de încordare, pe care o simți când trebuie să faci eforturi deosebite pentru a te stăpâni, pentru a fi prudent.

În timp ce mergea grăbit, spre bucătărie, în minte îi reveniră în imagini dezordonate dar puternice, tablourile întâmplărilor care l-au împins pe Anton pe patul suferinții.

Era la începutul primăverii când au fost mutați să muncească pe terasa lor, și alți tovarăși, printre care și Anton. Zăpezile îngrămadite din cursul iernii pe potecile, râpele și vizuinile din munți, abea se topiseră, — păstrând doar, ici-colo, ca o ultimă amintire, câte o pată albă, acoperită cu grămjoare de frunze uscate și crengi subțiri. „Civili” îi preveniseră pe toți, că e deosebit de periculos să lucrezi în acest anotimp; spălând straturile de pământ dintre stânci, șuvoaiele primăverii îndepărtează chiagul ce le ține strânse una de alta. Este suficientă câte odată o mică mișcare cu ranga, pentru ca bolovani întregi să se prăbușească. Altele pornesc singure la vale, neanunțate nici de obișnuitele șuvițe de pământ curgător; pământul, fie că s'a scurs odată cu zăpada topită, fie că, udat de apă, nu se mai ține de stânci.

De o astfel de avalanșă a fost prins Anton. O observă în ultimul moment și reuși să fugă până la marginea râpei; aici se împiedică de ranga pe care o trăgea după el și se poticni. O piatră venită de sus căzu pe rangă, ținându-l la pământ. Îi lovise cu putere mijlocul. Câteva minute au trebuit băieților, să dea la o parte bolovanul și să-l elibereze pe Anton. De atunci rămăsese beteag.

O săptămână a stat în pat, în ciuda țipetelor isterice ale lui Poșircă; acesta trebui să se mulțumească în cele din urmă cu scoaterea din porție. Doctorul șantierului declară (e drept fără a se uita în ochii bolnavului), că nu e nimic grav și că poate să muncească fără grijă. De altă părere a fost studentul medicinist cu care venise Petruț pe Vale. Il examinase cu multă grijă pe cel suferind și spusese celorlalți tovarăși:

— După cât pot vedea eu, este destul de grav. Rinichii sunt deplasați, alte organe serios lovite. Dacă nu se iau măsuri grabnice, se pot ivi complicații.

După aceasta începu lupta pentru plecarea lui Anton de pe Vale: proteste, memorii, rapoarte colective. Toate însă, fără rezultat. Anton fu obligat să meargă la lucru și deși acolo nu prea făcea nimic, slăbea cu fiecare zi. Nu putea să mănânce, vărsa, avea adesea amețeli, cădea din picioare. Înalt și slab cum era, deveni parcă și mai înalt, ca o uriașă umbră mișcătoare. Cu meticulozitate calculată, Poșircă îl lipsea de orice ajutor medical, în timp ce doctorul repeta cu cinism că „n'are nimic”; doar studentul medicinist îi procura unele medicamente.

Astfel, zi de zi, încet dar sigur, Anton murea sub ochii tovarășilor. Până când, într-o zi, nu mai putu să se scoale din pat. Între timp vestea ajunsese afară. Ajutorul Roșu îi adusese familia la București. Un grup de prieteni din fabrica unde lucrase Anton, protestase. Comandamentul ordonă însăfârșit, să fie adus în lagăr; aici, tovarășii reușiră să-i asigure o îngrijire specială. Pe Vale, sosiră știri îmbucurătoare despre el... Dar cât de mare era îmbunătățirea sănătății sale? Cu vârful degetelor îndepărtă sârmele, — apucându-le dintre ghimpi, — cu mare precauție, Petruț căuta să-și închipuie cum îl va găsi pe Anton, dar nu reușea. Ii apărea dintr'odată în două imagini care se contopeau, pierzându-se... Dintr'o parte îi zâmbea o figură veselă, bine dispusă, cu o față energică, suptă de nevoi, dar plină de putere... Din alta, chipul unui om bolnav, cu ochii acoperiți de umbrele suferințelor.

Petruț îl găsisese în altfel, decum se așteptase. Anton stătea singur în boxă, lungit pe un pat îngrijit, cu cearceafuri curate, strălucitor de albe. Pe măsuta de lângă pat ardea o mică lampă cu gaz. Văzu cu groază, că bolnavul nu numai că nu se îndreptase, ci slăbise și mai mult. În locul obrazilor îi rămăseseră două adâncituri, care-i scoteau în relief nasul ascuțit. Ochii se retrăseseră în orbite atât de adânc, încât abia îi mai întrezăreai. Și totuși, de acolo, din adâncuri, strălucea nepotolit focul vieții.

Petruț îi strânse cu putere mâna osoasă, umedă, cu degetele

neobișnuit de lungi. Nu avu putere să spună ceva; deaceea tot Anton rupse tăcerea:

— Vezi, cât de rău am ajuns, — îi auzi vocea răgușită și între-tărită, ieșită parcă din tăcute adâncimi, — nu mai am mult, băiete...

Cu suflul răvășit, Petruț nu reuși să îngâne decât câteva cuvinte sugrumate:

— Dar mi-au spus băieții, că te simți mai bine...

Bolnavul zâmbi în colțurile gurii și vorbi din inimă, cu deosebită bunățate:

— Cum să nu... Mult mai bine... Dar vezi, asta nu-i totul, să te simți mai bine... Tovarășii de aici se îngrijesc foarte mult de mine... deaceea mă simt mai bine... Dar nu-mi pot da decât un pat mai moale și un ceai mai dulce... Mie-mi trebuie însă spital, doctori, tratament. De unde să-mi aducă astea? Comandamentul nici vorbă să vrea... dimpotrivă, are tot interesul să mă sting...

Se opri. Se vedea limpede, că aceste cuvinte îl obosiseră. Petruț se așeză pe marginea patului și aplecându-se peste trupul lui, începu să lege grăbit fraze încâlcite despre bolile care adesea se vindecă după o perioadă de criză.

Anton nu-i răspunse. Dar îi apucă mâna și printr'o strângere ușoară îi ceru să tacă.

— Lasă... nu pentru asta te-am chemat... Vezi, eu poate mă duc... Voi veniți în locul nostru... Tu ești băiat bun, te-am observat acolo, pe Vale, cum crești... Dar nu înveți destul...

Se opri se gâtâind; apoi șopti și mai încet, aproape stins:

— Nu mai pot... Du-te... Am să te mai chem...

Petruț privi din nou fața suptă și albă a tovarășului bolnav. Un nod greu și amar i-se urcă în gât. Abia acum observă, că Anton nu mai avea șuvița de păr cărunț de deasupra frunții; dispăruse în noianul celorlalte fire albe, nou apărute. Părul său negru și lucios devenise cenușiu deschis... Anton își săltă privirea... Petruț se aplecă grăbit și-i sărută fruntea rece, plină de sudoare. Ieși. Afară îl izbi un vânt puternic venit dinspre munți. Porni împotriva lui, alergând din ce în ce mai repede. Valurile aerului îl loveau în față, răcorindu-l. Cu toate acestea suspinul ce i se înodase în gât, creștea din ce în ce mai mult, amenințându-i răsufierea...

4.

Neliniștea și încordarea mai dură încă două zile. Când se află adevărul, acesta răsturnă încă odată și mai adânc viața lagărului.

Vestea fu precedată de o vizită cam neobișnuită. Unul din ciracii cei mai apropiați ai lui Antonescu, proaspătul sub-secretar de stat al ordinei publice, specialist în poker și trăgători, generalul de jandarmi Piky Vasiliu — sosise pentru o zi de inspecție.

Îl întâlniră după amiază cei opt tovarăși, — printre care Petruț și Mișa Stregov, — plecați la „aprovizionare”, după alimente. În așteptarea sacilor cu fasole verde și a marmidelor cu castraveți murați, stăteau în fața magaziei și discutau despre tot felul de nimicuri. Deodată se pomeniră cu un grup de ofițeri, venind pe șosea, dinspre comandament. În față, la o distanță de câțiva pași de restul ofițerilor, mergea Bunescu, explicând ceva, foarte servil, unui necunoscut înalt și corpolent.

Grupul trecu pe lângă ei, fără să-i privească și intră în magazie. Doar Bontea, care zăbovisese o clipă înainte de a intra ultimul în baracă, suflă lui Stregov :

— Terminați cât mai repede și plecați înăuntru.. Spuneți să fie aranjate barăcile să se facă curățenie peste tot.

— Firește, domnule locotenent, — răspunse degajat Stregov ; apoi întreabă în treacăt, de parcă ar fi fost cel mai firesc lucru să adreseze locotenentului o asemenea întrebare : — Cine e ?

— Domnul general Vasiliu, — răsunse Bontea și intră grăbit înăuntru.

Internații elaborară fără zăbavă planul de bătălie : patru vor încărca în grabă ceea ce este deja măsurat și cântărit și vor merge imediat în grupă, să prevină conducerea. Ceilalți, dimpotrivă ; vor târăgăna cât mai mult ridicarea alimentelor pentru a agăța pe Vasiliu aici.

Stregov plecă ; Petruț începu să pregătească în gând cele câteva fraze cu care să înceapă raportul. Nu trebui să aștepte mult. Pe coridor răsunară iarăși pașii ce se apropiau ; Vasiliu apărură în ușă, decis să treacă tot atât de indiferent pe lângă dâșii. Petruț însă îl apostrofă. Generalul se opri și-i aruncă de sus în jos, o privire mirată. Văzându-l, că n'are intenția să-l asculte, Petruț începu cu ceea ce era firesc să înceapă în asemenea împrejurări — mîncarea. Ceilalți trei internați tocmai încărcaseră pe targă cei doi saci, doar pe jumătate umpluți, cu fasole verde.

— Asta e mîncarea pentru patru sute de oameni, pentru o zi întreagă ! — spuse el îndârjit, încruntându-și sprâncenele.

Vasiliu nu răspunse nimic, dar se apropie de targă, Bunescu îl urmă, șoptindu-i ceva la ureche. Era probabil ceva plăcut și just, pentru că „ministrul” îl răsplăti cu un început de zâmbet. Apoi, se

plecă și apucă cu două degete o păstaie de fasole pe care o sparse. Petruț, vorbea mereu. În cele din urmă, i se adresase totuși, întrebător:

— Și ce, nu e bună ?

— E puțină, domnule general; închipuiți-vă, pentru patru sute de oameni...

— Depinde de bucătar...

Vasiliu se întoarse iar către Bunesu și-l întrebă ceva.

— Dintr'ai lor, domnule general; — răspunse Bunesu, — nu primesc ei să le gătească militarii.

— Vezi, — se adresă Vasiliu iarăși lui Petruț, vorbind pe nas și târăgănat, — vezi, porcul de bucătar e de vină, vrea să vă înfometeze...

Oricât de încordată, părea situația, ceilalți trei internați pufniră în râs. Privind chipul lui Petruț, Vasiliu nu observă când Bunesu le aruncă, de după spatele enorm al „ministrului”, câteva priviri furioase.

— Dealtfel, — continuă impasibil generalul — mâncarea nu se face numai din fasole. Se mai adaugă și altceva. Nu-i așa, domnule colonel ?

— Exact, — se grăbi să confirme acesta. Zgură, strigă el pe plutonierul cu aprovizionarea, — citește lista !

Plutonierul se apropie de dânsii în salturi mici, grăbite. Incepu să recite pe dinafară lungind silabele de parcă efectua un serviciu divin : mălai, untdelemn, ceapă, morcovi, boia, sare, lemne...

— Vezi, — explică Vasiliu lui Petruț, rupând între degete fasolea pe care tot o mai ținea în mâini; — din acestea toate, un bucătar bun știe să facă o mâncare minunată; dar bucătarul vostru e sabotor, voi sunteți de vină că l-ați pus..

Petruț simți, cum în piept începe să-i fiarbă mânia. Își prinse degetele și încet, dar ceva mai apăsător, continuă raportul. Când văzu fața lui Vasiliu înroșindu-se, înțelese, că nu reușise totuși să se stăpânească; vorbise prea tare, despre „bătăia de joc” și despre sistemul de a scăpa prin insinuări.

— Ești obrasnic ! — îl întrerupse Vasiliu; apoi se întoarse spre Bunesu și arătându-i construcția din capătul șoselei, întrebă : — Ce va fi acolo ?

— O biserică, domnule general.

— Așa, foarte bine. Să mergem...

Dar Petruț nu-l slăbi. În minte îi stăruia imaginea lui Anton, lipit de pat... Reîncepu, vorbind despre lipsa ajutorului medical, despre starea în care se găsea Anton.

Vasiliu îl privi întrebător pe Bunesu. Acesta îi explică iar, în șoaptă.

— Vezi, — se bucură Vasiliu, — tot aia e... E bolnav, pentru că ia tot felul de drăcovenii din acelea pe care vi le trimit comuniștii...

Aceasta fu ultima replică a lui Vasiliu. Intorcând spatele lui Petruț și angajând o conversație cu Bunescu, dădu să înțeleagă, că orice prelungire a raportului e zadarnică. Bontea se apropie de Petruț și începu să-l roage să se ducă în grupă.

— Restul spuneți acolo, că îndată vine... Trece prin toate grupele...

5.

Când intrară în grupă găsiră, totul pregătit pentru întâmpinarea musafirilor. Pe de o parte paturile au fost aranjate, pietrele de pe marginea potecii și pragul de lângă poartă — lustruite, mușamalele din sala de mese spălate din nou. Pe de altă parte un număr mare de tovarăși au fost pregătiți pentru a supune pe Vasiliu focului concentric al unui raport de masă. Petruț zăbovi atât cât era necesar la bucătărie, cu predarea alimentelor; când ieși, își dădu seama, după felul cum s'au strâns mai toți internații într'un semicerc în jurul porții, că Vasiliu intrase. Il recunoscu stând alături de Bunescu, chiar lângă poarta rămasă întredeschisă. Se opriseră amândoi atât de aproape de poartă, încât restul ofițerilor se îngrămădiră dincolo, pe șosea. În jur, șirurile compacte de internați se apropiau mereu, micșorând treptat spațiul rămas liber.

Vasiliu avea acelaș aer absent și indiferent. Din când în când, se întorcea către Bunescu, îl întreba ceva și plasa apoi o replică scurtă, apatică.

Din spatele rândurilor, Petruț îi urmărea mișcările greoaie ale trupului solid strâns în hainele kaki. În față însă, raportul nu lua deloc întorsătura dorită. Sfătuiți și îndemnați de Stein și alți provocatori, — o serie de internați neorganizați năvăliseră asupra lui Vasiliu cu tot felul de chestii personale. „Ministrul” îi asculta cu atenție prefăcută și din când în când chiar ruga pe Bunescu să noteze. Intre timp, vremea trecea, iar problemele mari rămâneau nepuse; cei desemnați pentru raport evitau, după cum se și obișnuia dealtfel, să întrerupă pe ceilalți.

Petruț îi observă pe Zelțer și Mihalcea. Se apropie.

— Bagă-te repede înăuntru — îi spuse Zelțer — și spune băieților să lase momeala la o parte. Să pună imediat problemele. Că o să ne țieăștia până la noapte cu nimicurile lor.

Comunicarea făcută pe semne și prin alții, își făcu repede efectul. Vocile plângărețe și tânguitoare, fură acoperite din cealaltă parte, de

altele mai puternice, mai hotărâte. Cel mai tare suna vocea lui Stregov :

— Noi vă aducem la cunoștință, domnule general, că aici ni se aplică un regim de exterminare. Cazul lui Anton Ioniță, despre care vi s'a raportat deja, nu este unicul... Viața noastră este în pericol. Noi cerem să se ia cele mai grabnice măsuri...

Vasiliu se trezi din apatie. Ridică ochii și începu să-i rotească în jur. Culoarea li se întunecase într'un cenușiu închis, murdar. Apoi, se întoarse deodată și dădu să plece. Un cor de voci mâniale, ca sgomotul valurilor ce lovesc în stâncile malului, îi răsună în urmă. Atunci se răsuci iar și proptindu-se puternic în cele două picioare grase, porni să țipe :

— Vezi ? Nu vă place aici ? E rău ? Bine ! O să regretați voi curând viața asta...

Și plecă mânios spre grupa femeilor. Acolo, i se făcu o primire și mai îndârjită. Așa reeșea cel puțin, după sgomotul care ajungea la cei strânși de partea asta a șoselei, sgomot din care se auzea când corul vocilor de protest ale internaților, când țipătul mereu mai isteric al lui Vasiliu, când tiradele grandilocvente ale lui Bunescu.

Cu câteva ore înainte, Vasiliu intrase în lagăr, mișcându-și alene picioarele lenevite, surâzând apatic și gândindu-se, nu fără plăcere, la plimbarea ce avea s'o facă pe aleile mărginite de atâtea flori. Acum însă fugea înapoi spre poartă, roșu și mânios, fără a privi în lături; lăsase cu mult în urmă și pe Bunescu și pe ceilalți ofițeri, cari, oricât se străduiau, nu puteau să-l ajungă.

Peste vreun sfert de oră, cinci sentinele înarmate intrară în grupa femeilor. Patru tovarășe au fost scoase și duse la comandament. Urmărindu-le cum trec, Petruț recunoscă pe Elizaveta și pe Lenuța, fără să fie văzut. Deși agitată, Lenuța era palidă de tot. Parcă cineva îi suflase în flăcările obrazilor, stingându-i-le. Ținea de braț pe Elizaveta și-i povestea ceva cu aprindere.

Spre seară se află în toate grupele, că din ordinul lui Vasiliu, — pentru prima dată dela înființarea lagărului —, cele patru femei au fost aruncate în carceră.

6.

A doua zi după vizita lui Vasiliu, svonul porni să se întindă iar. Multora le mai trecuse gândul acesta prin minte, și aluzii destul de străvezii fuseseră aruncate chiar de Vasiliu, de Bunescu, de Poșircă și de ceilalți ofițeri. Dealtfel, întoarcerea de pe șantier trebuia să fie

provocată de luarea altor măsuri. Stranie și monstruoasă părea perspectiva unei noi despărțiri.

Zadarnic. Foarte curând, tocmai această presupunere se transforma în senzația unei crude și inevitabile realități. Dintr'un simplu svon, vestea s'a transformat într'o informație aproape sigură; apoi s'a întins și s'a statornicit. A fost verificată:

Evreii vor fi trimiși în Ucraina, în așa numita „Transnistrie”.

Viața lagărului se răscoli scuturată parcă de un acces neprevăzut de friguri. Un observator neprevenit nu și-ar fi putut da seama de schimbare. În aparență, totul mergea ca și înainte: — proteste, memorii, rapoarte, veșnicele încăerări cu ofițerii și subofițerii — pentru o mâncare mai bună, pentru un vorbitor cu femeile, pentru o curățenie în plus în barăci.

Dincolo de aceste semne însă, totul se răsturnă. Viața a pus în fața oamenilor un nou și crud semn de întrebare, care nu putea să nu smulgă — cel puțin pentru un timp — din sufletele tuturor orice alte preocupări, mai ales pe cele mărunte. Deveni limpede, că schimbarea în fața căreia se pomeniră aproape pe neașteptate, era mult mai adâncă și bogată în consecințe, decât toate celelalte care-au precedat-o.

Serile deveniră apăsător de liniștite, iar privirile oamenilor posomorite și grave. Se simțea în toate mișcărilor lor prezența unor înfrigate frământări. Însă nimeni, nici acei ce sufereau deosebit de crâncen, nu cutezau să și le spună.

Odată verificată această veste, pentru câteva zile, în rândurile internaților se statornicise parcă consemnul tacit de a nu se vorbi despre ea. Dealtfel și aceasta era doar o aparență. Oamenii vorbeau mult, poate chiar prea mult; fiecare căuta să lumineze prin tot felul de presupuneri, — întunericul în care era învăluită situația lor. Dar se vorbea numai între prieteni, în surdină, pentru ca nu cumva, o vorbă stângaci aruncată să mărească fără rost sbuciumul celorlalți.

Lagărul ar fi trebuit să se împartă în două categorii distincte de oameni: — acei care pleacă și acei care rămân. Căci în definitiv — ar putea spune cineva — Cei ce nu aveau în față plecarea, de ce să se frământa? De fapt, frământările erau comune și aceleași. Privind din afară nici n'ai fi putut deosebi cine rămâne și cine pleacă. Și aceasta nu numai pentru că unii aveau printre acei de cealaltă categorie soții, rude, prieteni. Acei cărora nu le pleca nici o persoană apropiată nu se frământau mai puțin. În timpul celor doi ani, lagărul devenise unitar, ca un organism. Acum corpul ăsta se tăia în două; operația era deopotrivă de dureroasă și pentru o parte și pentru cea-

laltă. Ascunsă în spatele privirilor pline de îndârjire, suferința rodea ca un cariu, inimile.

Sică și Petruț se stabiliră în aceeași boxă. Curând li se alătură și Ștefan. Își aranjă patul deasupra lui Sică. În prada unei grele și sbuciumate frământări, căuta un punct de reazăm pe lângă ceilalți doi.

În fiecare seară, ei se strângeau pe patul lui Petruț și discuțiile nu conteneau până hăt, dincolo de miezul nopții.

— Ce greu e, — suspina Ștefan, — tocmai acum! Sică, — întreba el, încă și încă odată, — o să ai grijă de Fany?

— Mi-o spui pentru a suta oară, — zâmbea Sică. La altceva ar trebui să te gândești! Evident, că o să am grijă de ea. Dealtfel, nici nu prea are nevoie de grija mea; e o fată de ispravă.

Petruț tăcea. La ce bun să spună lui Sică, să aibă grijă de Lenuta? Parcă de asta era vorba acum? Printre cei ce urmau să plece erau mulți tovarăși, pe care se obișnuise să-i considere ca o parte indispensabilă a realității, tovarăși cu care făcuse împreună ani și ani de închisoare și lagăr... și acum trebuia să se despartă...

— Câini, — murmură printre dinți Petruț, — o să plătiți voi pentru tot... o să plătiți cu vârf și îndesat!...

Pe măsură ce se iuțea ritmul pregătirilor, gândurile lui deveneau tot mai grele, tot mai sfredelitoare. Așteptarea era de nesuportat. Pumnii se strângeau convulsiv; își stăpâni cu mare greutate încordarea.

Dar data plecării se apropia necruțătoare. Încă patru zile... Încă trei... Încă două... Măine...

CAP. XII.

1.

Cedând insistențelor internaților politici, comandamentul autoriză, în ajunul plecării, un larg vorbitor cu femeile. Erau admiși nu numai bărbații legitimi, dar și logodnicii și chiar pur și simplu prietenii lor. Întreaga grupă începu să clocotească de dimineață, în atmosfera unei înfrigurate așteptări.

Petruț și Ștefan se pregăteau împreună. Sică îi ajuta. Privindu-l cum participă tăcut și posomorît la frământările prietenilor, Petruț simțea cum i se strânge inima.

— Trebuie să sufere și mai mult decât noi, — își explica el; — noi știm cel puțin cum ne despărțim, cum rămânem înțeleși între noi. Dar el? Nici n'are cum s'o anunțe pe Jeny. Cine știe când va afla și ea...

Ștefan însă, nu-l prea lăsa în voia gândurilor. Mereu îi apăreau în cap noi și noi inițiative. Întâi împărțiră frățeste buchetul de flori luate din parcul din fața comandamentului, printr-un soldat ce făcea serviciu la corpul de gardă. Petruț gravă monograma pe mici rame de alabastru, cumpărate special cu câteva zile înainte dela atelierul de pietrărie. Sică puse la punct cele două curelușe de rafie, făcute pe furis în atelierul de împletituri, unde lucrase câteva zile. Până la prânz totul era gata; uitându-se la cadouri, cei trei prieteni simțeau un fel de mulțumire și liniște ciudată. Discuția se învârtea în mod firesc, în jurul apropiaței întrevederi.

— Te pomenești, că și ele se pregăteau împreună.

— Dar cum crezi? Desigur...

— Fuși de aici, sunt sigur că Lenușa nu face nimic, iar Fany le face singură pe toate...

— Are noroc Ștefan.

— Și noi... căci și atunci când o să ieșim afară, o să lucreze nevastă-sa pentru noi toți.

— Când o să ieșim afară... Dar când va fi asta?

— Curând, mai curând, poate, decât credem noi...

2.

Dacă pereții de lemn și carton ai sălii de mese din grupa a 5-a a lagărului dela Tg. Jiu, — pe atunci grupa femeilor, — ar ști să vorbească, ei ar putea să povestească oamenilor de azi scene de cea mai autentică tragedie, conținând unele dintre cele mai sguđuitoare momente de durere de pe timpul călăilor. Oamenii nu plângeau și nimic nu turbura parcă atmosfera solemnă a întâlnirii... Însă dincolo de liniștea grea, durerea sfârteca inimile. Un singur gând plutea în aer, transmis fără vorbe, dela pereche la pereche, dela un grup la altul:

— Ne despărțim. Ne vom mai revedea, oare?

Ca un burghiu înroșit, răspunsul necruțător își făcea loc în suflete, grosolan și nepăsător. Bruma de speranțe, — gândite cu atâta trudă în timpul nopților de nesomn, era înlăturată, se destrăma.

— Parcă s'a întors cineva până acum din Transnistria... parcă nu pentru exterminare sunt duși oamenii acolo?

Viața însă, se împotriva unei atari concluzii!

— ...nu există greutăți care nu pot fi învinse.

În sala de mese, cele două forțe luptau aprig. Înfruntându-se, pentru un timp își cumpăneau tăria; apoi se pierdeau în liniștea discuțiilor,

mângâiate de valurile fumului de țigări și de nepieritoarele șoaapte de dragoste.

— Lenuța, — spunea încet și concentrat Petruț, — nu știu cum, dar nu-mi vine să-ți spun cuvinte mari. Cine știe când și cum ne vom mai revedea.

Glasul i se rupse pentru o clipă. Sorbi puternic aerul cald al încăperii, se întoarse și apoi reluă și mai încet, abia perceptibil :

— Niciodată, niciodată n'am să uit tot ce mi-ai dăruit, toată fericirea cu care m'ai învăluit... N'am să uit, câtă tărie mi-a adus această fericire.

— Da, Petruț, ce frumos era... O să mai fie?

— Da, da... Dar nu asta e esențialul ! Petruț se opri. Aruncă o privire afară. Soarele se apropia de orizont; razele oblice loveau în sticlele murdare ale geamurilor și le colora în toate culorile curcubeului. Se zărea un colț de grădină unde niște soldați, goi până la brâu, alegeau roșii. Mai încolo barăcile albe ale cazarmelor, niște arme pe lângă pereți... Iar și mai departe, nevăzut, orașul. Fără a-și deslipi privirea de pe tabloul atât de cunoscut, Petruț își trecu încet degetele prin păr și adăogă: — Lenuța, vrei să-mi promiți ceva?

Lenuța deveni și mai gravă. Se ghemui pe bancă, ascunzându-și picioarele sub fustă.

— Desigur... Dar ce?

— Că oriunde ai ajunge și oricât de grele ar fi suferințele la care vei fi supusă, n'ai să ingenuchiezi în fața dușmanului ; că vei ține sus steagul nostru și n'ai să trădezi niciodată, niciodată...

— Îți promit, Petruț.

— Și eu ție, Lenuța...

În sală liniștea se adânci și mai mult. Deși vorbeau zeci de voci, se auzea totuși ciripitul vrăbiilor dela geamuri. Petruț își scutură capul, o apucă pe Lenuța de ambele mâini și privind-o în adâncul ochilor negri, începu să-i vorbească din nou, rar și apăsător, oprindu-se aproape după fiecare cuvânt :

— Vezi, Lenuța, s'ar putea să supraviețuim amândoi. Atunci, în bucuria victoriei, va înflori și mai frumoasă bucuria dragostei noastre. Poate vom cădea amândoi. Atunci, din jertfa noastră va crește bucuria altor îndrăgostiți. Însă, dacă unul din noi va cădea, iar celălalt va supraviețui, trebuie, ca acesta să se poată mândri toată viața, cu celălalt. Nu-i așa?

— Da, Petruț...

Alături, Ștefan și Fany își spuneau, cu alte cuvinte, același lucru.

— Niciun moment să nu pierzi, Ștefan, încrederea în victorie. Chiar dacă noi vom pieri, cauza noastră va învinge...

Amurgul cădea încet peste fețele aplecate, perechi, perechi, una lângă alta.

— Gata! — se auzi vocea ofițerului intrat brusc în baracă — luați-vă rămas bun...

Abia atunci izbucniră, ici-colo, plânsete înăbușite. Ofițerul deschise gura să mai strige ceva, dar înainte de a 'pronunța cuvântul, privirea îi căzu asupra celor din sală. Se opri, 'parcă lovit de o măciucă; își plecă capul, și fără să mai pronunțe vreo vorbă, ieși afară aproape alergând.

Mai mulți tineri s'au strâns laolaltă. Apoi, când începu sgomotul luărilor de rămas bun, se despărțiră iar 'perechi, perechi.

— Adio, Lenuțo, și când veți ajunge acolo trimiteți salutul nostru, al tuturor, Armatei Roșii... veți fi mai aproape ca noi...

3.

În seara aceea, după ce trompetistul sună prelung stingerea, în grupa comuniștilor nu se culcă nimeni. Bagajale erau pregătite încă din timpul zilei, banii bine cusuți în ascunzișuri, toate instrucțiunile transmise până la ultimul om, toate răspunderile fixate. Nu mai era nimic de făcut. Nu rămânea oamenilor, decât să aștepte în liniște, plecarea. Dar, liniștea aceasta refuza să se coboare și în suflete. De câteva ori șefii barăcilor încercaseră să someze lumea să se culce. În zadar. Iar dacă, ici-colo, se mai desbrăca câte unul și încerca desnădăjduit să adoarmă, peste câteva minute numai, îl vedea ridicându-se iar. Băga în grabă picioarele desculțe în bocanci și pornea apoi să măsoare coridorul, lovind greu scândurile putrezite. Incordarea plutea în aer ca electricitatea în preajma furtunii.

Atunci, Zelfer și Mihalcea chemară la ei în boxă pe Petruț, Gri-gore, Stregov, Sică și încă câțiva tineri și le spuseră să organizeze imediat un program distractiv. Tinerii răspunseră cu priviri uimite.

— Știm, că nu vă este chiar atât de ușor. Dar e necesar. Oamenii trebuie să pornească la drum cu nervii liniștiți. Dacă-i lăsăm așa, cine știe ce se întâmplă până mâine...

Grupul de tineri se îndepărtă tot atât de tăcut, precum venise. Câteva minute ținu sfat. Apoi, peste încă un sfert de oră, din baraca dela mijloc se auzi un cor de voci îndrăznețe și pline de viață. Cântecul lovea cu îndârjire zidul tăcerilor, sfărâmându-l.

Ca la un vechi semnal, oamenii săriră din paturile pe care erau lungiți. Cei desbrăcați porniră să se îmbrace în grabă, iar cei ce se plimbau se opriră locului. Cărduri, cărduri, se îndreptară toți spre baraca din mijloc. Nu trecu nici o jumătate de oră și întreaga grupă se strânse acolo. Veselia deveni generală, lărgindu-se amețitoare și răs-

turnând în calea înaintării sale, toate obstacolele. Fiecare căuta să se producă cu ceva. Intr'un colț se declamau poezii. În altul, în spațiul liber de lângă ușă, se deslănțuiră jocurile. În mijloc, corul își îngroșa mereu rândurile. Ca niște ciorchini bogați pe trunchiul solid al unei vițe bătrâne, oamenii se îndesau în jurul paturilor comune, sus, jos, pe polițe, până lângă tavan, pe dușumea.

Porni cântecul favorit:

Ne-am strâns pe Vale
Să muncim ca robi
Să ne us'ce vlagă
Din suflet și din corp...

Ca un tunet răsună refrenul din sute de piepturi:

În zadar se sbat ei
Nu vor reuși!
Iar din suferință
Flăcări vor svâcni!

Din strofă în strofă, cântecul creștea, antrenând pe tot mai mulți. Petruț improviza pe loc o strofă nouă:

Nu le-a mers pe Vale
Să ne frângă'n jug,
Și acum tovarăși,
Ne trimet la Bug.

Și mai tumultos răspunse refrenul. Se cutremură zidurile barăcii de afirmarea nestăvilită a credinței în victoria omului:

În zadar se sbat ei,
Nu vor reuși!
Iar din suferință
Flăcări vor svâcni!

Bontea se apropie timid de ușa barăcii și trimise după Zelțer. Dar acesta îi arătase că nu se poate face nimic; oamenii se despart mâine, unii pleacă în necunoscut, cine știe când se vor mai revedea; este o explozie absolut firească, pe care voința omului nu o poate stăpâni. Mai mult intimidat decât convins, ofițerul strânse din umeri, dădu disperat din mână și plecă.

Petrecerea continuă nestingherită până dincolo de miezul nopții.

A doua zi, disdedimineată, evreii primiră ordin să părăsească imediat grupa, cu bagaje cu tot. Erau mutați dincolo de șosea, în curtea vagabonzilor. Li s'a pus în vedere să fie gata de plecare, în grupe de câte cincizeci. Coloana astfel încheiată va pleca spre poartă, unde se va face percheziția de către personalul însoțitor al trenului.

Compusă din douăsprezece vagoane de marfă, trenul îi aștepta încă din ajun, pe linia din fața lagărului.

4.

Ordinul de plecare veni dimineața atât de devreme și atât de neașteptat, încât oamenii nici nu apucaseră să-și ia rămas bun. Comandantul se răsbuna astfel, pentru petrecerea din ajun.

Sică sări primul din pat și apucă grăbit să se îmbrace. Peste câteva clipe se treziră Petruț și Ștefan. Mai întâi, se apucară să-i ajute lui Sică, să-și bage ultimele lucruri în geamantan să-și potrivească curelele ruksacului. Nici nu terminară bine, când au și început să se audă în curte strigătele soldaților. Sică săltă ruksacul în spinare, apucă geamantanul și se grăbi spre ușă. Petruț și Ștefan alergară aproape desbrăcați în urma lui. După ușă se opriră. Se îmbrățișară. Petruț dorea să-i mai spună ceva, dar nu reuși. Îl strânse numai și mai puternic la piept. După aceasta începu să strângă mâna și altor tovarăși. Curtea se umplu de oameni cu ruksacuri, geamantane, cufere, pături, coșulețe. Totul se mișca și roia într'un du-te-vino impetuos, dezordonat. Petruț simți cum i se învâрте capul. Din toate părțile îl întâmpinau priviri dragi, atât de bine cunoscute. Iată-l pe Marius, serios și liniștit ca totdeauna, încărcat nu numai cu lucrurile lui, dar și cu acelea ale unor bolnavi. Mai încolo apăru deodată Goldfarben, iute, agitat, cu un ruksac mititel în spinare și cu o mulțime de legături și legăturile atârnând și pe spate și pe piept și dealungul șoldurilor. Iacob și Aron, mereu nedespărțiți, astupau ca și atunci, la plecarea pe Vale, scurgerea torentului omenesc. Nu luaseră nici acum, ruksacuri ori geamantane, iar dacă n'aveau cum să arunce „tot calabalacul” într'o pătură, îl îndesară într'un sac, pe care-l duceau fiecare de un capăt. De undeva de departe, Petruț văzu agitându-se mâna studentului la medicină, cu care făcuse cunoștință tot pe drumul spre Vale. În altă parte, chiar lângă poartă, grav și cu sprâncenele încruntate, Brunea aștepta să iasă toți, pentruca apoi să poată pleca și el. Petruț înțelesese că a fost desemnat ca responsabil al întregului convoi. De foarte aproape, răsări deodată mutrișoara lui Moise Epu-rașul, care după ce-l îmbrățișă grăbit, dispăru din nou în iureșul coloanei.

Prins în această revărsare se îndreptă și Petruț spre poartă, strângând la întâmplare în dreapta și în stânga mâinile celorlalți. Mulți dintre dâșii aveau ambele mâini ocupate. Unii puneau geamantanul jos și-i strângeau cu putere mâna întinsă; alții se mulțumeau să-l salute cu privirea și atunci le apuca mâinile fie deasupra încheieturii, fie dela cot, fie chiar dela umăr...

Deosebit de lungă și grea fu strângerea de mână a lui Andrei. Acesta îi repeta la ureche parola cu care va veni noua legătură cu

Partidul, iar apoi, clipind vesel și încurajator din ochi, ridică cele două geamantane și plecă.

— Cum le va duce tot drumul? — se gândi cu groază Petruț.

Apoi, tocmai lângă poartă, îl zări pe Zelțer, care se pregătea să iasă. Stătea lângă Mihalcea și-i explica ceva tot atât de calm și de liniștit, ca de obicei. Doar paloarea feței și luciul mai aprins al ochilor îi trădau emoția prin care trecea. Văzându-l, Petruț simți cum nodul trădător i se urcă iară în gât. Dădu laoparte câțiva tovarăși ce-i stăteau în jur și sărind, se agăță de gâtul lui. Gestul său fu atât de neașteptat, încât celălalt se clătină. Apoi se desfăcu din strânsoare și-i strânse puternic mâna.

— Ține-te bine, Petruț ține-te bine!

Atâta i-a spus. Dar lui Petruț îi păru că i-a ținut un discurs întreg. Nu se mișcă din loc până nu ieșiră toți evreii. Apoi se întorse îngândurat. Curtea era pustie. Cei rămași reîntraseră în barăci.

Nu putu să se împace cu gândul că totul era terminat. Trecuse doar atât de repede. Nici nu reținu privirile tuturor tovarășilor care plecau. Ii era necaz că se zăpăcise și că n'a fost atent la tot ce se petrecea...

Într-o asemenea stare de spirit îl găsi Ștefan, care spre marea lui bucurie, îi comunică un plan ce le va permite să urmărească pas cu pas plecarea tovarășilor evrei. Curtea vagabonzilor în care evreii erau băgați în mod provizoriu, era față în față cu grupa comuniștilor. Aceștia puteau deci să-i urmărească până la plecare. Trebuia găsit numai un locșor, de unde, ascunși de privirile militarilor, cei doi prieteni ar fi putut observa toate mișcările de pe șosea. Ștefan găsisese tocmai, un asemenea loc ascuns.

— La colțul dinspre comandament al ultimei barăci, — spunea el grăbit și emoționat, — sârma se îndepărtează puțin de zid. Putem sta acolo, buruienile dintre sârme sunt atât de înalte, încât noi vom fi feriți de vederile altora, dar în schimb, vom putea vedea totul...

Zis și făcut.

Ștefan și Petruț se postară acolo și nu se clintiră până la amiază.

În fața lor, cei care plecau ieșeau în grupuri prin poarta curții vagabonzilor, se aliniau pe șosea și o porneau apoi spre poarta principală. Din centrul lagărului, drumul cotea și grupurile dispăreau pe rând, lăsând în urma lor doar câte un nor ușor de praf alb. Sică, Lenuța și Fany erau în grupul al șaselea. Observându-i în spatele buruienilor, le-au trimis din ochi, ultimele cuvinte de rămas bun. Cele mai grăitoare și cele mai sfinte cuvinte. Peste o clipă însă, marșul începu. Când dispăru la colț, schițară din depărtare ultimul gest de adio; cu toate acestea, Ștefan și Petruț nu se urniră. Voiau să vadă totul, până la

capăt. Nu-și spuneau nimic și nici nu se priveau. Tăceau posomorîți, cu fălcile încleștate, cu ochii scânteind de mînie; urmăreau cu înverșunare rîndurile tovarășilor dragi, cu care împreună au îndurat atâtea suferințe, și au construit atâtea nădejdi. Dar ei se depărtau mereu spre același necunoscut.

Către amiază, ieși pe șosea ultimul grup. Din el făcea parte și un tovarăș șchiop. În clipa cînd grupul porni, se încurcă în bagaje și căzu jos. Geamantanul i se deschise și mica gospodărie i se răsturnă în praf. Omul se aplecă grăbit peste ea și începu să strîngă obiectele, băgându-le claie-peste grămadă, înăuntru. Dar, geamantanul refuză să se închidă. Cu gesturi repezi, nervoase, omul scoase din nou obiectele și încercă să le așeze altfel. Între timp, grupul se depărta.

Atunci, apărură de undeva Poșircă. Se apropie și ordonă internatului să se ridice și să plece. Ștefan și Petruș vedeau aproape, parcă în palmă, fața desnădăjduită a omului. Rămânînd în genunchi, cu mici picături de sudoare pe frunte, cu ochii pe jumătate rugători, pe jumătate revoltați, omul explica grăbit ceva, arătînd cu gesturi disperate spre bagajele sale. Dar Poșircă nu-l ascultă. Ridică piciorul și lovi cu putere în geamantan, rostogolindu-l pînă lângă șanț.

— Marș! — țipă el.

Rămas singur în urmă, neputincios, internatul n'avu altceva de făcut decît să se supună. Se ridică și aruncă o ultimă privire înspre tot ceea ce adunase cu speranța de a putea rezista mai ușor încercărilor de dincolo. Schiopătînd, neîndemînatec și grăbit, porni să-și ajungă tovarășii. Peste cîteva minute dispăruse și el după colț. Proful se așeza încet pe șoseaua rămasă pustie; însă Ștefan și Petruș continuau să privească țintă, în zarea plumburie. Târziu, se întoarseră în curte și fără să-și spună ceva, își îndreptară ochii spre vagoanele care se profilau pe verdeața proaspătă a cîmpului.

*

Curtea era într'un haos de nedescris. Geamantane vechi, tot felul de cutii, borcane sparte, haine rupte și mai ales hîrțile împrăștiate acopereau aleile, gazonul, florile și șanțurile.

Tochmai acum se porni dintr'odată, un vînt uscat și puternic. Hîrțile începură să danseze și să sboare prin toată curtea, într'un fâșiiit prelung și trist.

În grupă, intră Poșircă.

— Ce-i cu murdăria asta? — începu el să strige; — Ce-ați făcut pînă acum? Dece n'ați strâns nimic? Toată lumea să iasă afară, la curățenie!

În ușile barăcilor apărură cîteva figuri posomorâte; înclaudate, se uitară pe sub sprâncene la Poșircă și se retraseră imediat înapoi.

Poșircă începu atunci să alerge dela baracă la baracă, să îndemne oamenii să iasă. Țipa și amenința, dar nimeni nu-i dădea ascultare.

Petruț stătea nemișcat în mijlocul curții și urmărea scena; simțea cum sângele îi năvălește în obraz, cum capul începe să i se întunece. Atunci își duse mâinile la spate, le strânse cu putere una într'alta, încât unghiile îi intrară adânc în carne. Sorbi cu nesaț arsura răcoritoare a durerii, își încordă întreaga voință și se înlocarse.

— Orice provocare poate creia greutăți neprevăzute, — se gândea el, mergând încet spre baracă. Apoi mai repede, aproape fugind, dădu buzna în boxă și apucând la întâmplare o bucată mare de hârtie de pe patul lui Sică, începu să rupă din ea bucăți tot mai mici, tot mai mici...

5.

Au urmat zile posomorâte și apăsătoare. Seceta continua, deși temperatura cobora tot mai jos. Mai ales nopțile deveniră reci. Liniștea ce cuprinsese lagărul după plecarea internaților evrei, se risipea greu. Cei rămași continuară încă multă vreme să se ferească de izbucniri sgomotoase. Până și micile neînțelegeri, — acest apanagiu frecvent vieții în comun — deveniră parcă mai rare. În schimb creștea numărul acelor care, atunci când găseau o clipă de răgaz, porneau să măsoare în lung și în lat curtea, cu pași mari, cu capul ușor plecat în jos, cu fruntea încrețită.

Din când în când, câte unul se oprea; făcea cu mâna un gest nelămurit de amenințare, își scutură puternic trupul și pornea înainte. Teroarea din lagăr se întindea. La orizont, se anunțau noi și înversunate lupte; oamenii își strângeau forțele pentru a le face față cu dârzenie înzecită.

În urma unor ordine speciale, sosite dela București, lagărul se scufunda într'un întuneric complex în fiecare noapte. Pe semne, că intrase în sbiri frica de bombardamente. Comandantul veghea asupra respectării totale a regulilor camuflajului, iar internații profitau de aceasta pentruca seara să rămână mai mult timp în curte, să se plimbe în voie.

Petruț și Șefan își făcură și ei obiceiul să se plimbe, până noaptea târziu, dealungul barăcilor. După ce ultimele umbre ale amurgului se topeau în întuneric, iar lagărul se scufunda, — cel puțin oficial, — în tăcere, prietenii ieșeau afară și porneau încet pe alee, fiecare cu gândurile și frământările sale. Vorbeau puțin și de cele mai multe ori,

numai Ștefan. În ciuda eforturilor supraomenești pe care le făcea pentru a nu se trăda, el era vizibil dezechilibrat.

— Petruț, îi zise într-o seară, nemaiputându-se reține; îl oprise în mijlocul curții și începuse să-i învârtască nervos un nasture dela haină; — ascultă Petruț, de ce trebuie să suferim noi atât? Cum se poate așa ceva? Uite, câteodată, nu înțeleg cum de se lasă oamenii să fie batjocoriți, în așa hal? Dece nu se ridică dintr'odată toți muncitorii, din toate țările, ca să distrugă fascismul până la capăt?

Petruț zâmbi. Smuls pe neașteptate din vraja unor gânduri care momentan nu aveau nimic comun cu problema pe care o ridica Ștefan, încercă să scape cu câteva fraze obișnuite, superficiale.

— Nu este chiar atât de ușor. Dușmanul este puternic, are la dispoziție bogății, arme, nenumărate mijloace de propagandă...

Ștefan se uită la Petruț cu un reproș aproape nereținut. Ochii lui parcă spuneau: de ce-mi spui pe de rost lucruri învățate? Dece nu vrei să mă ajuți mai omenește? Să pricep și eu...

Nu se lăsă și-și continuă întrebările. Discuția se stabili în jurul noului subiect. Puțin câte puțin, sinceritatea naivă a lui Ștefan îl antrenă și pe Petruț. Tot mai înflăcărat porni să desfășoare în fața prietenului, tabloul măreț al viitorului mai apropiat și mai depărtat.

Însă, Ștefan, tot nu era mulțumit.

— Bine, bine, — întrerupse el. — Toate acestea le știu oarecum. Nu știu să le spun atât de frumos cum le spui tu, dar le știu. Un alt gând mă chinuie. Ștefan se opri pentru câteva secunde, își frecă fruntea între sprâncene și începu din nou, silindu-se vizibil de a da o cât mai clară formulare frământărilor sale: — Vezi tu, tot ce-mi spui era adevărat și acum cinci ani, și acum zece ani și totuși fascismul a repurtat de atunci atâtea victorii. Ce garanție avem, că povestea nu se va repeta din nou? Cine știe când va veni victoria aceasta, mare, despre care vorbești? Poate vom fi atunci bătrâni de tot, sau poate chiar morți...

Petruț își întrerupse șirul argumentelor, îl apucă pe Ștefan de umăr și i se uită sfredelitor în ochi. Tânărul întoarse privirea și Petruț văzu în ea atâta suferință, încât, fără să vrea, se cutremură ușor.

— Spune sincer, Ștefan, — grăi el cu glasul scăzut plin de căldura înțelegerii, — acum, tot la Fany te gândești?

— Lasă-mă, — se smuci Ștefan, — dece ești așa? Eu vorbesc serios... Nu sunt copil... Da... Mă gândesc și la Fany... dar nu numai la Fany, ci și la tine, și la Lenuța, și la Zelțer, și la părinții mei și la toți muncitorii... Până când, Petruț, până când?

Petruț îi apucă cu drag umerii și răspunse cu vocea întretăiată de emoție.

— Nu te supăra, Ștefan. Te înțeleg. Te înțeleg, foarte bine. Mare este durerea căreia trebuie să-i facem față. Dar ai uitat ceva. Există pe lume o forță care ne dă siguranța deplină a victoriei. Și nu așa în general, ci în mod concret; — ea ne dă siguranța victoriei de acum, în încheștarea pe care o trăim.

— Știu, — replică îngândurat Ștefan, — Armata Roșie...

— Da...

Porniră din nou în tăcere, fiecare cu gândurile sale; se plimbară așa, până târziu de tot. Când însăfârșit trecură să se culce, mult timp îi ocolise somnul. Petruț se gândea la discuția avută cu Ștefan și imaginația sa îl transporta iar, undeva departe, departe, — pe malurile Volgăi. Ce se petrece acum acolo? — se întreba el. Dar din nou îi răsunară în creier, ca loviturile unui uriaș ciocan, cuvin'ele pline de disperare ale lui Ștefan:

— Până când? Până când?

„Trebuie să propun conducerii un ciclu de referate asupra situației internaționale”, — se gândi Petruț.

Ștefan îl scutură de gânduri:

— Petruț, Petruț...

— Ce?

— Auzi?

— Ce?

— Ascultă... auzi acum?

— Da.

— Un avion...

Zumzetul era abia perceptibil, însă se auzea clar, undeva, sus de tot. Prietenii săriră din pat și-și ciuliră și mai stăruior urechile. Deodată începu să urle sirena, iar peste câteva clipe, aici foarte aproape de lagăr, izbucni o detunătură surdă, apoi încă una și încă una...

Internații se treziră până la unul. De peste tot au început să se rostogolească în cascade întrebările. Cum însă exploziile nu se mai repetau, liniștea se restabili curând. Petruț și Ștefan însă, tot nu puteau să doarmă. Se răsuceau în pat, se strângeau ghem, apoi se întindeau iar pe spate.

— Petruț!

Ștefan se ridică într'un cot și privind-și tovarășul, cu ochii strălucitori îi împărtăși gândurile sale:

— Petruț, a fost un avion sovietic, nu-i așa?

— Cred că da.

— Petruț, Petruț, — continuă aproape extaziat Ștefan, — eu sunt sigur, că totuși ne vom revedea... ne vom revedea cu toții...

6.

A doua zi, Petruț primi o carte poștală. Când se auzi strigat de peste gard de Rândunescu, se miră; nu prea avea de unde să mai aștepte scrisori. Cartea poștală îl surprinse și mai mult. Nu cunoștea scrisul drept, clar, aproape caligrafic. Adresa retur era desigur fictivă: Ion Voinescu, Roman... N'avea nici o rudă cu un asemenea nume, iar la Roman nici măcar vreun cunoscut. Era probabil una din acele scrisori, pe care tovarășii de-afară, mai ales cei ce lucrau „la fund”, în ilegalitate, le aruncau din mersul trenului, pentru a deruta cenzura. Dar dela cine venea totuși? Petruț se uită la iscălitură. Spre deosebire de restul scrisorii, ea era cu neputință de citit. Totuși, i se păru că descoperi un „J” inițial. Atunci, începu să priceapă, iar după ce parcurse în grabă primele rânduri, presupunerea lui se transformă în siguranță.

„Sper că aceste rânduri, — scria Jeny, — vor reuși întrucâtva să te întărească. Le scriu, ca să mă simt și eu întărită, pentru că nici durerea mea nu este mai mică. Chiar mai mare, cred. Tu ai vorbit cu Lenuța înainte de a vă despărți. Eu nu. Dar totuși sufletul meu a fost cu Sică. Acum caut să mă dedic și mai mult muncii pe care mi-am ales-o și astfel să mă simt aproape de el. Și tot pentru aceasta îți scriu, — pentru că nu pot să-i scriu lui... Mă gândesc mereu la clipa când ne vom revedea cu toții...”

Petruț citi de două ori cartea poștală. Apoi porni să se plimbe încet, cu pași mici, dealungul gardului.

— Ce fată bună e Jeny! — își spuse el.

Decând plecase din lagăr, auzise foarte puține lucruri despre ea. Sică primise, ce-i drept, vreo trei-patru cărți poștale, trimise la fel ca și aceasta din urmă, din diferite gări ale Moldovei, dar nu putuse să se înțeleagă din ele, ce anume face Jeny. Reșea numai, că s'a dat „la fund”, că muncește în ilegalitate, că nu stă la părinți. Vestea aceasta dela o ființă frământată de aceeași suferință ca și el, îl încălzi pe Petruț. Scrisoarea îi aminti de visurile lui dragi. Își închipui, încă odată, clipa despre care vorbea și Jeny: clipa în care se vor revedea cu toții... Dar când va veni această clipă?

Spre seară, se află în lagăr, că lui Anton îi venise ordinul de eliberare. Era prima bucurie mai mare, ce-o aveau după durerea des-

părjiri. Însă ea nu era decât pe jumătate bucurie, pentru că Anton se simțea din ce în ce mai prost.

— Nu știu dacă va ajunge până acasă, — spuse posomorît Stregov, care fusese în ajun în grupa dealături, — e numai piele și oase...

Petruț ceru voie să se ducă să-și ia rămas bun.

— Cum să nu, — încuviință Mihalcea, — Anton voia chiar să-ți vorbească.

Lui Petruț i se păru că ochii lui Mihalcea strălucesc mai vii ca de obicei.

Seara, îl găsi pe Anton la fel de rău cum îl descrisese Stregov, dar ceva mai înviorat de vestea plecării.

— Auzi, — spunea el revoltat, silindu-se să se ridice într'un cot, — auzi, acum a venit medicul de-aici, să-mi prescrie tot felul de tratamente. Dar până acum unde era?

Se trânti iar pe pat și continuă, cu ochii pe jumătate închiși.

— Rău am ajuns, de bună seamă, dacă-mi dau ei drumul afară...

Spre a nu-l lăsa să vorbească mereu, Petruț porni să-i povestească noutățile din grupa lor: cine a mai ieșit la muncă în ateliere, sosirea unor noi tovarăși veniți din Caransebeș, ultimele vești de-acolo.

— Cum se simte tovarășul Gheorghiu-Dej? — întrebă Anton, cu vocea întărită parcă.

— Bine. E sănătos. Îți trimite salutări, — se pomeni deodată inventând Petruț, — dar își spuse îndată și-și repeta apoi oridecâteori își amintea de această scenă, că avusese drept s'o facă.

Anton tresări. Se așeză deodată în pat, rezemându-se de peretele de carton al barăcii. Petruț se grăbi să-i aranjeze perna. Cu ochii strălucind de bucurie, Anton porni să povestească și el:

— Da? Și-a amintit de mine deci... Odată, ne-am văzut la o conferință de partid. Era tânăr de tot; dar ce iute era, ce foc avea în priviri... Nu l-am mai văzut și nu știam atunci ce va deveni...

Văzând că Anton se antrenează iar în vorbă, Petruț voia să reia șirul noutăților sale. Anton însă îl opri, punându-și mâna sa slabă, osoasă, pe mâna caldă a tânărului.

— Stai, dacă veni vorba de Partid, am sarcina să-ți comunic ceva...

Și-l trase mai aproape. Petruț își auzi iar bătăile inimii.

— Ții minte atunci, pe Vale, la șapte Noembrie...

— Da.

— Eu ți-am comunicat că ești candidat... Tot eu îți aduc o veste și mai mare, cea mai mare bucurie pe care o poate avea un

utecist; organizația a hotărît să te primească în rândurile partidului comunist.

Petruț se sculă. Strânse apoi mâna lui Anton și rămase câteva clipe tăcut.

— Tu știi ce înseamnă asta? — continuă cu voce slăbită, dar fermă, bolnavul.

— Da.

— Înseamnă, că de-acum, întreaga ta viață aparține clasei muncitoare. Nu este un titlu mai glorios decât acela de membru al Partidului Comunist. Dar nici nu este crimă mai mare decât aceea de a păta acest titlu...

Anton se aruncă pe pernă. Se vedea că efortul îl epuizase. Petruț dorea totuși să-i răspundă măcar în câteva cuvinte. Le aduna în gând, să fie cât mai puține, dar să cuprindă totuși tot, tot ceea ce sufletul lui simțea...

— Îți promit... îți promit, tovarășe Anton, că nici odată,, nici odată n'o să regret... n'o să regret Partidul — cinstea ce mi-a făcut.

Își îndreptă corpul și cu privirea ațintită drept în ochii tovarășului, adăogă:

— Niciodată nu voi mânji titlul glorios de membru al Partidului Comunist...

Anton îi dădu apoi legătura: — Grigore Stoica.

— El este secretarul nucleului din care vei face parte.

Petruț se așeză iar pe pat. Anton îi puse mâna pe umăr și reluă, cu o voce din ce în ce mai slabă:

— Nu prea mai am putere... Totuși trebuie să termin ceea ce începusem să-ți spun atunci... Noi, adică eu, plec. Dușmanul ne-a slăbit... ne-a despărțit... cine știe câți or să mai cadă... Dar evenimente mari se apropie... Stalingradul se ține... Hitler își irosește forțele... se apropie zile noi... va fi nevoie de multe forțe, pentru lupte mari... Tu ești un băiat bun, devotat, dar nu înveți suficient... învață, învață cât mai mult, ca să fii cât mai pregătit pentru ziua de mâine...

În dimineața următoare, Anton plecă. L-au dus pe targă la gară, patru tovarăși. Dar peste vreo două săptămâni, sosi vestea cea grea: inevitabilul se săvârși.

În cimitirul dela Galați, muncitorii au săpat un mormânt proaspăt. Pe crucea neagră, din scânduri vechi, o mână stângace a scris cu litere mari, lăbărțate: Anton Ioniță, muncitor, 3 Aprilie 1891—5 Octombrie 1942.

Faznicul cimitirului așeza în fiecare dimineață alte și alte flori, aruncate peste noapte, în jurul acestei cruci...

CAP. XIII.

1.

Primăvara nu reuşise încă să gonească deabinelea vitregiile iernii, când cei treizeci şi cinci de internaţi politici izolaţi, aflară că-i aşteaptă o nouă deplasare.

Ieşiseră tocmai dintr'o iarnă grea, sbuciumată. Nu că ar fi fost prea aspră. Dimpotrivă. Căzuse în anul acela, la poalele Carpaţilor, mai puţină zăpadă ca de obicei. Încă din iarna trecută gerurile îşi mai irosiseră puterea. Acum se muiaseră de tot. Cei dela Tg. Jiu au avut parte în iarna aceea de multe zile însozite, pline de neînţelese adieri primăvăratice.

De alt undeva, dela asprimea celor cu sufletele împietrite de răutate, le veneau necazurile şi sbuciumul. Altor vânturi, stârnite de deslănţuirea sălbătăciei, trebuiau să le ţină piept.

În urma celor plecaţi, comuniştii rămaşi în lagăr fură adunaţi iarăşi la un loc, în vechea lor grupă a VII-a. Cu aceasta, şicanele reîncepură. Orice „nesupunere”, fie ea întârziere la lucru, scădere de „randament”, refuz de a munci în condiţiunile umilitoare, sau diverse revendicări, ca pur şi simplu, vr'un fel de a vorbi sau de a se purta, care nu era pe placul comandamentului, se pedepseau fără prea multă discuţie, cu încarcerarea. În iarna aceea se goliră arareori, carcerile.

Luptele din trecut însă se dovediră rodnice. Mâncarea se îmbunătăţi, se împărţiră haine, infirmeria lagărului fu înzestrată cu unele medicamente, iar în barăci se făcură sobe de zid.

Dar ceeace se dădea cu o mână, era smuls internaţilor cu cealaltă. Noul comandant, colonelul Sticleanu, se prefăcea a fi „un om al legii”. Umbla prin lagăr, mahmur, preocupat parcă de rezolvarea unor probleme grave şi nu răspundea la saluturile internaţilor. Până când, unii încetară de-a-l mai saluta. Atunci îşi arătase el adevăratele sentimente; se deslănţuise chiar în mijlocul lagărului într'un potop de înjurături. Şapte oameni fură închişi în carceră pentru zece zile. Dădu ordin să nu se împartă haine decât acelor care „merită”, care „lucrează bine”. La proteste răspundea prin carceri. De Crăciun se pregăti în grupa a VII-a un mic festival artistic. Aflând de această „neobrăzare”, pe Sticleanu îl apucă furia. Chemă la el în cabinet, vreo douăzeci de internaţi politici. Li întâmpină, ca de obicei, cu înjurături. Țipa atât de tare, încât acoperea toate cuvintele spuse de ceilalţi.

— Credeam că sunteţi oameni, că pot să mă înţeleg cu voi! N'aţi vrut să mă ascultaţi? Acum s'a terminat...

Carcerile, deveniseră neîncăpătoare. Porunci să se facă altele, noi.

Pe măsură ce creşteau nopţile, creştea şi furia lui Sticleanu. În aceeaşi măsură însă, creştea tăria şi hotărîrea oamenilor.

În iarna aceea, în grupa a VII-a ziarele se aşteptau cu şi mai mare nerăbdare. Şi cum nu aveau prea multe exemplare, se statornici obiceiul de a fi citite cu glas tare de cum veneau. Toţi aceia care nu lucrau în ateliere se strâneau lângă mesele dela capătul barăcilor şi, cât ai clipi, orice sgomot, orice vorbă, se oprea. Numai ochii larg deschişi, atenţi la cel care citea, îşi grăiau într-o limbă a lor, mereu mai bogată, bucuria numelor de orase de mult cunoscute, rostite acolo. Erau aceleaşi nume care altădată străpungeau inimile cu acul durerii; acum, parcă se aprindeau pe pagini ca cele dintâi făclii roşii, vestitoare ale libertăţii.

Nu toţi se puteau stăpâni în timpul lecturii. Pe măsură ce Februarie se apropia, exclamaţiile de bucurie ce întrerupeau cititul, deveneau tot mai dese, tot mai sgomotoase. Iar dacă celor din colectiv li se cerea şi se obţinea dela ei stăpânire de sine, altfel stăteau lucrurile cu cei neorganizaţi.

De bucuria aceasta nu se putea să nu afle comandantul, siguranţa, guvernul. Ca o plesnitură de bici, aducătoare de spaime şi nelinişte, îi izbea fiecare semn al bucuriei internaţilor. Furia lor creştea.

După ce Rândunescu trebui să petreacă trei zile în carceră, pe motiv că citise „cu un anumit ton” comunicatul german, se hotărîse, ca să se renunţe, pentru a evita alte provocări, la cititul în colectiv. Ziarele începură să circule din boxă în boxă, din mână în mână. Cât de greu era să-ţi aştepţi rândul, însă veştile cele mai bune îşi luau deîndată sborul spre cele mai îndepărtate colţuri. Cei ce apucaseră să parcurgă primii gazeta, le împărtăşeau altora, iar aceştia, la rândul lor, tot mai departe. Cei ce se întorceau seara din ateliere, le citeau în privirile scânteietoare ale tuturor...

Petruţ făcu cunoştinţă cu carcera, la numai câteva zile după ce nemţii anunţară — un nou şi edificator exemplu al „eroicei lor rezistenţe”: — dezastrul dela Stalingrad. În zilele acelea, cei închişi la Tg. Jiu trăiau şi ei sărbătorea cea mare a cotiturii. Organizaţia de Partid întocmi o scurtă apreciere a situaţiei, care fu prelucrată la început în nucleu iar apoi, într-o formă potrivită pentru aceasta, cu toţi colectivişti.

Ca responsabil cultural al unei barăci, Petruţ era foarte ocupat. În timp ce discuta cu responsabilii grupelor, avea senzaţia că nu reuşeşte să-i facă să înţeleagă sensul întreg şi adânc al materialului. Adesea îşi schimba impresiile cu Stregov sau cu Grigore.

— Ştii, câteodată îmi pare că unii nu-şi dau seama că aceasta nu mai e o victorie oarecare de pe front, ci o cotitură, înţelegi, o cotitură...

Încep atunci să le vorbesc despre perspectiva ce ni se deschide, mă încălzesc și văd cum strălucesc ochii tovarășilor... Apoi însă, când le vine rândul să vorbească, mi se face teamă că am exagerat... parcă ei au înțeles că victoria a și venit... mă tem că se vor apuca de prostii...

Și Grigore, și Stregov, îi arătară că se lovesc și ei de greutăți asemănătoare.

— Asta dovedește, — spuse Stregov, — că nici noi nu suntem pregătiți... E nevoie de o bună pregătire pentru a arăta clar și perspectiva grandioasă, dar și faptul că dușmanul nu e încă distrus, ci dimpotrivă, că în disperarea înfrângerii, el caută alte și alte mijloace de a lovi, că este nevoie deci, de și mai multă tărie, de și mai multă vigilență.

Asemenea discuții readuceau mereu în mintea lui Petruț ultimele cuvinte ale lui Anton:

— Să înveți, să înveți cât mai mult.

Petruț simțea cu durere, că nu face totul pentru a împlini aceeași poruncă. Pusese de câteva ori problema în ședințele de Partid și tovarășii îi dăduseră dreptate. Totuși, lucrurile mergeau greu. Pe de o parte nesfârșitele șicane ale comandamentului rupeau mereu pe internați din albia preocupărilor lor, pe de altă parte, nu le era suficient de clar, cum și ce trebuie întreprins. Zilele treceau și lipsa aceasta se simțea din ce în ce mai ascuțit...

Veni comisiunea de triere. Era așteptată parcă cu mai multă nerăbdare decât cele dinaintea ei; Partidul hotărâse să folosească din plin acest prilej pentru a ridica din nou, cu toată tăria, problemele legate de revendicările internaților, printre care cu deosebire, încetarea teroarei din lagăr și a deținerii ilegale.

2.

De cum intră în cabinetul comandantului, Petruț înțelese din cele câteva perechi de ochi neprietenoși care-l fixau, că atmosfera e încordată, că tovarășii care trecuseră înaintea lui prin fața comisiunii ridicaseră hotărât problemele internaților.

Începu interogatoriul. Președintele, un om înalt, a cărui față proaspăt bărbierită era atât de pomădată încât părea călcată și apoi lustruită, puneă plictisit, grăbindu-se, întrebările privitoare la trecutul internațului. Aflând că are în față un fost deținut politic, venit în lagăr de-a dreptul din închisoare, se răsti:

— Și ce mai vrei? Culegi ce ai semănat... Altul...

— Ești afară! — întări cu vocea lui groasă, repezită, colonelul Sticleanu.

— Domnule președinte, — interveni Petruț, silindu-se să vorbească cât mai calm, mai politicos și în acelaș timp mai demn, — noi avem atât de rar ocazia să expunem doleanțele noastre...

Văzând că Sticleanu se aplecă spre urechea președintelui, se întrerupse. Urmă în șoaptă, un schimb animat de cuvinte, din care Petruț nu reuși să prindă mai nimic. I se păru doar că Sticleanu spunea: „student român”. Președintele îi aruncă apoi, o privire atentă, bănuitoare, și în cele din urmă, încuviință:

— Hai, să încercăm...

Atunci, așezându-se și mai adânc în scaun, Sticleanu întoarse spre Petruț niște ochi care se căzneau din greu să nu pară prea dușmănoși.

— Va să zică vrei să te eliberăm? — întrebă el.

— Da, — răspunse nedumerit, dar cu hotărîre, Petruț.

— Și dacă te eliberăm, ce o să faci?

— Imi voi continua studiile.

— Dar ce garanții avem noi, — iscodi din nou președintele — că n'o să te apuci iar de activitate comunistă?

Petruț zăbovi cu răspunsul. „Unde o întorc ei?” — îl străfulgeră întrebarea. Și își aminti de ceea ce auzise la ultima ședință a nucleului: „Discuțiile dela comisiunea de triere urmăresc adesea să ne prindă în plasă. Uneori ni se aruncă momeala eliberării ca să ne luăm angajamente de renunțare la luptă. Altădată, diferite întrebări sunt puse în scopuri provocatoare”. „Ce or fi vrînd acum?” — tot nu se putea dumiri Petruț — „nu cumva?...”

N'avu răgaz să ducă până la capăt șirul gândurilor. Președintele insistă:

— Pari a fi un om inteligent, — spuse el ademenitor, — trebuie să înțelegi că noi ducem acum un război împotriva comunismului. De rezultatul acestui război depinde viața noastră. Deaceea nu putem să dăm drumul decât acelora despre care știm, despre care avem garanția, că se vor lepăda de trecutul lor comunist.

— Aha! își spuse Petruț. Speranța, că ar putea prin răspunsuri abile să deruteze comisiunea, care-i licărise o clipă, se risipi. Se uită liniștit către cei de pe partea cealaltă a mesei și răspunse:

— În țară sunt legi... Am fost condamnat... Dacă condamnarea a fost justificată e o altă chestiune... Acum însă mi-am terminat pedeapsa... Nu există nici o lege care să permită prelungirea ei nesfârșită și încă în condițiunile unui regim de exterminare...

— Ce? sări în sus Sticleanu.

Expresia de aparentă înțelegere, pe care se chinuise câteva

minute să și-o păstreze pe față, dispăru ca prin farmec. Roși. Vocea i se ridică puternică:

— Incepi cu obrăznicile!...

Președintele îl opri însă cu un gest moale, condescendent. I se adresă lui Petruț, cu tot atâta ademenire în cuvinte:

— Lasă asta, am auzit-o, o știm!... Aș vrea să te întreb ce părere ai despre război...

— Eu cred că e mai însemnat dacă se respectă sau nu legile decât părerea mea despre război.

Petruț înfruntă dârz privirea președintelui. Acesta nu-i suferi ascuțișul răscolitor decât o clipă; se lăsă, apoi pe speteaza scaunului plecându-și ochii. Deodată, ridică în sus mâna dreaptă și plesni din două degete, parcă spunând:

— Dar totuși?

Vorbi iarăși lui Petruț, dar nu cu tonul ademenitor de adineaori; ci cu un altul, care aducea mai degrabă a ton de afaceri:

— Dacă noi îți arătăm: uite, vei fi liber, dar va trebui să pleci pe front, ce-ai spune?

— Sunt mobilizabil, ca oricare altul; — dădu Petruț din umeri.

— Bine, bine; dar dacă noi o să-ți propunem așa: îți dăm drumul, dar ne lași o declarație în care te ceri voluntar pe front?

Petruț se încordă tot. „Iată unde vor să ajungă”, — își zise — „e clar”. Se liniști. În această privință avea instrucțiuni precise, primite dela organizația de Partid.

— Voi spune, nu!

— Și dece, mă rog?

— Domnule președinte, — vocea lui Petruț tremura ușor și se întărea de măsură ce se holbau mai tare spre el ochii nedumeriți surprinși și furioși de neputință, ai membrilor comisiei; — dacă m'ați întrebat, vă răspund: nu voi face o asemenea declarație, deoarece am convingerea, că acest război e nefast pentru Patria mea; deoarece îmi iubesc țara și știu, că alianța cu Hitler o duce la prăpastie; deoarece interesele poporului meu sunt de a sprijini Uniunea Sovietică. Luptând pentru eliberarea popoarelor, Armata Roșie va elibera și poporul nostru, în ciuda tuturor împotrivirilor. Victorie ca la Stalingrad...

— Ajunge! — sbieră, lovind în masă, președintele. Va să zică pentru asta voiai să te eliberăm, — continuă vocea sugrumată de ură, — năpărcă!

— Bolșevicule! — ridicându-se în scaun și amenințând cu pumnul, Sticleanu își năpusti și el furia spre Petruț, — Stalingrad... aha!

acolo vă e gândul... Nu... nu s'a terminat încă războiul... Iar pentru că ai îndrăsnit să faci aici propagandă comunistă, o să-ți arătăm noi !...

Porni să sune, fără a se opri, din clopoșelul de pe masă. Apăru ofițerul de serviciu, alb, tremurând.

— La carceră, cu ăsta, — ordonă Sticleanu, lăsându-se gâfâind în scaun ; — să nu i se dea drumul fără ordinul meu !

3.

În carceră mai găsi alți doi tovarăși, aruncați acolo pentru acelaș motiv. Se mai aflau și trei soldați. Aceștia fuseseră pedepsiți, pentru că îndrăsniseră să descoase în post, buzunarele dela manta cusute din ordinul comandamentului și să-și încălzească în ele mâinile înghețate.

Primele două-trei ore, Petruț n'avu vreme să-și dea seama ce înseamnă carcera. Întâlnirea cu tovarășii și schimbul de impresii prilejuit de aceasta, discuțiile cu soldații, îl ocupară în așa măsură, încât nici nu observă cum se apropie ora prânzului. Însă, după ce tot ce era de spus se spusese, iar picioarele începură să-i tânjească după odihnă, chinul începu. Se învârtea neîncetat între pereții cutiei, căutând o poziție mai puțin incomodă. Câteodată, i se părea că o găsește. Dar după ce se sprijinea satisfăcut cu spatele de perete, simțea ciudat, că i se înțepenește ba un picior, ba o mână, ba o parte întreagă a corpului. Și truda reîncepea. Peste câteva ore, frigul își arătă și el colții. La început, nu prea înțelegea Petruț de ce ceilalți cinci tropăiau mereu, făcând un sgomot asurzitor. Il enerva chiar ; dar își reținuse observațiile ce le-ar fi făcut. Abia apoi, pricepu. Își spunea însă, că nu le va urma pilda și i se părea înjositor s'o facă. Dar spre seară, frigul îl sili și pe el să-și miște picioarele. Se pomeni astfel tropăind pe loc, laolaltă cu ceilalți. Întreaga odaie în care erau amenajate carcerile, se cutremura, parcă sgduită de bătaia celor șase perechi de picioare, nevoite să frământă mereu și mereu aceeași palmă de loc.

După stingere, apăru șeful de post. Se apropie de ușa unuia dintre cei doi tovarăși încarcerati dinainte. O deschise și începu să discute în șoaptă cu el. Petruț își dădu seama că de el era vorba. Probabil, liniștit de asigurările primite, sergentul deschise toate ușile și spuse, mai mult pentru Petruț, care nou fiind, încă nu cunoștea cuvântul de ordine.

— Dacă auziți vre-un sgomot suspect, intrați înăuntru și închideți ușile... Unul din voi să meargă după nevoi și să anunțe soldatul...

Se aranjară pentru dormit, doi câte doi. Petruț și unul din cei

trei soldați întinseră pe jos haina sa, se lungiră pe ea și se acoperiră cu mantaua acestuia. Până noaptea târziu îi explică ce înseamnă Stalingradul. Soldatul asculta tăcut. Numai într'un târziu porni să vorbească, îngândurat :

— Așa e... Așa a povestit și un băiat al meu... care a fost acolo astă vară. S'a întors fără o mână... Spunea el : nu poate nimeni să-i înfrângă pe ruși... că's cumplit de viteji ! Spunea că așa iad era acolo, că ai noștri mai toți încercau să plece lăsând baltă pozițiile ; ei însă nimic, tot cu „ura” și „ura” mergeau la atac... Multe a povestit de ce a văzut acolo... Și-mi tot repeta : dacă ar fi și oamenii dela noi ca la ei... toate și-ar schimba fața.

Își apropie și mai mult gura de urechea lui Petruț. Ii suflă :

— Las'că i-oi spune eu, că aici, în lagăr, am văzut că și între ai noștri sunt viteji...

4.

A doua zi, spre prânz, mai fură aduși în carcere Grigore și Ștefan. Petruț era sigur că tot din cauza frontului ajunseseră aici. Se înșelase însă.

— Dar atunci? Ce-i cu voi ?

În loc de răspuns, Ștefan porni să râdă în hohote; Grigore după el.

— Măi, măi, măi, — tot repetau ei între două hohote — dar lâmpită era mutra plutonierului !

Până la urmă Petruț se supără deabinelea :

— Dar spuneți odată, de ce v'au adus ?

— Din cauza cărămizilor...

Petruț tot nu înțeluse mare lucru. Își dădu seama doar, că s'a întâmplat ceva la cuptorul de cărămizi unde în fiecare zi un grup de internați munceau la cărat. Apoi, mai cu rugăminți, mai cu certuri, reuși să smulgă celorlalți, între râsete, amănuntele așa numitului „scandal dela cărămizi”. Era un incident în aparență neînsemnat și comic, dar de care profita comandantul pentru a izola un număr de treizeci și unu internați socotiți mai periculoși.

Faptele se petrecuseră cam așa :

Grigore și Ștefan cărau cărămizile împreună ; Ștefan fuși unde va, după niște treburi; lipsa lui fu observată de Bibău — plutonierul major care îi supraveghea în timpul muncii. Fusese observată, dar nu putuse fi și dovedită, așa că subofițerul fu nevoit în cele din urmă să cedeze fără să pedepsească pe cineva. Trebui să se mulțumească cu bombănitul printre dinți a câtorva fraze nedesluite, cu privire la oamenii aceștia care au pe dracul în suflet și cu care nu te poți înțelege în nici

un fel. Întâmplarea îl enervase peste măsură. Se uita sclipind de furie la internații ce cărau cărămizile cu targa, dela cuptor într-o baracă. Nările i se mișcau într'una, ca foalele unei forje stricate.

Internații nu prea păreau să se sinchisească de furia lui. Fără să-l ia în seamă, păseau încet, mereu pe aceeași cărare. Cu târgi goale — dela baracă la cuptor, cu târgi pe care puneau câte cinci cărămizi — dela cuptor la baracă.

Bibău fierbea. Fața sa roșie, cu ochii mici și verzi, ca de viperă, ascunși de obrații ieșiți, se învinețise de mânie. Incepu să vorbească cu o voce puternică, sentențioasă fără să se adreseze cuiva, — către sentinelele ce stăteau sgribulite de frig în bătaia vântului, către internații care nu-i dădeau nici o atenție, și înșfârșit către toată lumea acea- sta nerecunoscătoare care admitea ca el, — plutonierul major Bibău, ce a servit cu credință țara și regele, timp de patruzeci de ani, să fie obligat acum, după ce a ieșit la pensie, să stea în frig și vânt și să privească, fără să poată face ceva, cum niște derbedei nemernici își bat joc de dânsul, încarcă numai câte cinci cărămizi pe targă!

— Măcar unul să vrea să ia șase! — filosofa Bibău, — și mai spun că n'au colectiv!... Păi atunci, cum de s'au înțeles ei așa, încât din clipa în care au venit, toți au pus câte cinci cărămizi pe targă! Măcar unul să fi pus vreodată șase...

Tocmai în momentul acesta, Grigore și Ștefan ajunseră lângă el. Ștefan, furat pe semne de gândurile ce-i sburau ca de obicei în toate părțile, uita să-și aranjeze cuvenita înfățișare istovită... Trecea pe lângă Bibău, cu minunata-i figură de flăcău bine făcut, cu pieptul înainte, cu capul sus, cu căciula dată șmecherește într-o parte, cu privirea deschisă, cu ochii negri strălucind de voie bună, de tinerețe. Dar, auzind ultimele cuvinte ale lui Bibău, pufni în râs.

Bibău se cutremură. Își întrerupse filosofarea și-l privi uimit. Nările începură să i se miște și mai vijelios, lovi cu un picior pământul înghețat și răcni:

— Stai! Inapoi! Duceți-vă înapoi și luați opt cărămizi!

Prietenii se opriră. Ștefan, care mergea înainte, își mușcă buzele, în timp ce întorcându-se, Grigore răspunse liniștit, dar categoric:

— Nu se poate, domnule Major, nu se poate. N'avem putere. Măncarea-i proastă, suntem închiși de ani de zile, pentru muncă nu ni se plătește nimic. Eu unul, nu pot. Să ia cine poate opt cărămizi, dar eu nu pot, n'am putere...

— Cine n'are putere? — îl întrerupse tunând Bibău și arătă spre Ștefan. Vrei să spui că el n'are putere?

Atunci, Ștefan puse targa jos, se întoarse și luând o înfățișare potrivit împrejurărilor, rosti încet :

— Dar de unde să am putere, domnule Major ? Sunt închis de patru ani de zile. Mama mea-i o femeie săracă și nu poate să-mi trimeată nici de unele. Cu mâncarea de aici vrei să am putere ? Eu abia mă târăsc și cu astea (arătă spre targă) și dumneata vrei să duc opt ? Și apoi — cum e plata, așa-i și munca. Dacă nu ni se plătește nimic...

— Dar cine vrei să vă plătească ? — se înfurie și mai rău Bibău, — Statul ?

— Cine ne pune la muncă, pentru cine muncim...

— Dar nu vă hrănește Statul ?

— Ne hrănește, pentrucă ne-a închis.

Discuția s'ar fi putut prelungi și cei doi ar fi putut scăpa numai cu urletele lui Bibău, dacă nu s'ar fi apropiat de acesta un plutonier, dela comandament. De bună seamă, că ritmul leșinat al cărării cărămizilor, ajunsese să enerveze și pe ofițerii superiori din lagăr și poate chiar pe membrii comisiei de triere. În orice caz, Bibău primi o observație și-o descărcă asupra internaților cu furie înzecită. Iși ridică gulerul de blană, puse mâinile în buzunarele mantalei și se răsti poruncitor către Grigore și Ștefan :

— Nu discut cu voi, puneți opt cărămizi și gata.

— Nu putem ! — răspunse Grigore.

— Nu putem ! — îi ținu isonul Ștefan.

— Nu puteți, — își ieși complet din sărite Bibău, — nu puteți ? Lasă, că vă arăt eu vouă...

Figura uriașă a lui Bibău se apropie de cei doi. Sărind peste grămezile de zăpadă, plutonierul făcu trei pași uriași. Ajuns în dreptul lor, ordonă uneia din sentinele să pună încă șapte cărămizi pe targă.

— Apucă ! — ordonă scurt către Ștefan,

— Nu putem ! — începu Grigore.

— Nu tu ; tu să te duci de-aici. Duc eu targa, cu el.

Cât era de înalt, Bibău se îndoi într'o clipită. Plecându-se, fața nu i se mai vedea deloc.

— Apucă ! — ordonă scurt către Ștefan.

Ștefan însă, se dete și mai la o parte.

— Cum să ridic eu targa cu dumneavoastră, domnule Major ? Se poate ? Și ce aveți cu mine, domnule Major ? Noi nu ne amestecăm în treburile dumneavoastră ; atunci dece dumneavoastră vă ameste-

cați în ale noastre ? Să ducem noi targa împreună ? S'a văzut vreodată așa ceva ?

Bibău se îndreptă. Fața-i era mai roșie decât cărămizile de pe targă. Se apropie de Ștefan și scuturându-l de mânecă, șueră :

— Așa, nu vrei ? Bine ! Carcera o să vă mănânce...

Povestirea celor întâmplare la cărămizi, cât și a celor de la comisie, îi amuză într'atâta pe toți, încât nici nu observară când veni iar seara.

După cum povestiră Ștefan și Grigore, Petruț era ultimul cu care se încercase diversiunea trimiterii pe front. Cu toți ceilalți, comisia se purtase brutal. era grăbită, nici nu voia să-i mai asculte ; dar de front, nu mai pomenise. Toate aceste noutăți, cât și întâmplarea neașteptată cu Ștefan și Grigore, voia bună adusă de ei, îl bucurară în așa măsură pe Petruț, încât se simțea aproape fericit stând așa, ghemuit în colbul carcerii și gândindu-se desordonat în toate direcțiile.

Spre seară, soldații fură eliberați ; rămaseră numai cei cinci internați, singuri. Șeful de post le deschise ușile ca în ajun. Se pregăteau tocmai să se culce, când deodată Ștefan îl apucă pe Petruț de mână și începu să-l sgâlțâie :

— Am și uitat să-ți spun ceva. Vai, ce egoist sunt !

Il trase jos și porni să povestească cu aprindere :

— Avem veste dela ei...

— Dela cine ?

— Dela cei care au plecat... De la Fany și dela Lenuța...

— Vești ? S'a primit o scrisoare ? Unde sunt ?

— Nu, nu scrisoare, altfel... Ne-a chemat Bontea la cancelarie, pe mai mulți, pe toți cei care aveau soții sau logodnice acolo și ne-a citit o listă de obiecte... Știi, fiecare din ele a declarat că a lăsat aci în păstrare, o pernă sau o pătură, sau altceva pe care le cer acum să le trimitem... Fany a spus, că mi-a lăsat două pături... Eu n'am avut, dar am cerut dela ceilalți tovarăși și mi-au promis... Și Lenuța a cerut dela tine, dar nu țin minte ce.

Ștefan se posomorî, că a uitat acest amănunt ; nu-și putea ierta neatenția...

Lui Petruț îi era absolut indiferent ce anume cerea Lenuța... Altceva era clar... și asta era doar sensul acțiunii lor : să le dea de veste, să afle și cei din lagăr, că au ajuns undeva, într'un loc stabil, că trăiesc, că au supraviețuit primelor încercări.

Adormi cu chipul Lenuței în față, cu inima strânsă de dorința revederii.

5.

Zece zile au stat la carceră Petruț și ceilalți; când au ieșit, n'au mai fost trimiși la grupa obișnuită, ci la izolare, împreună cu ceilalți „periculoși”.

Acum, când se anunța că o parte din ei vor pleca la muncă în pădure, Ștefan întreba curios:

— Ce zici, Petruț, o să-l trimită cu noi pe Bibău?

— Nu cred, e prea bătrân.

Presupunerile lui Petruț se adevăriră. Fu trimis cu ei plutonierul Stăncescu, un om nervos, bețiv, ahtiat după bani. Cu acesta treaba mergea strună. Internații îi dădeau suficienți bani, ca să poată bea mereu și să-i rămână chiar. E drept, că în oarecare momente de trezire încerca și el să rezolve tot felul de probleme de aritmetică, dar se lăsa repede.

— Dece doi oameni liberi fac patru metri cubi de lemne pe zi, iar un grup de trei internați face un singur metru cub?

Problema era grea și pentru a o putea rezolva, Stăncescu recurgea la un sfătuitor verificat, — țuica! Aceasta îi șoptea la ureche că toate's trecătoare, că în definitiv ce poate face el, de unul singur, cu atâția internați; că n'are decât să vină domnul colonel aici, dacă vrea să meargă treaba mai bine; el, un om bun la suflet, nu poate să se certe toată ziua cu oamenii...

Și așa, zilele treceau.

Internații erau cazați într'un mic conac, la marginea satului, în clădirea rezervată odinioară slugilor. Acum, conacul era pustiu: boerii plecaseră de mult la București. Camerele puse la dispoziția lor n'aveau nici un fel de mobilă; însă, întinzând ceva fân peste niște scânduri vechi și acoperindu-l cu pături, reușiră să-și amenajeze niște culcușuri bunicile. Ziua stăteau atât de rar înăuntru, încât incomoditățile locuinței nici nu-i deranjau. Tot timpul, în afara somnului, îl petreceau afară. Disdedimineată urcau un deal înalt, galben și pleșuv. De-o parte și cealaltă a drumului, se întindeau locurile unde era altă dată pădurea; în locul ei nu rămăseseră decât șiruri nesfârșite de cioturi urâte și negre care-și arătau goliciunea pe toată întinderea pământului cleios. Pădurea începea mai sus, spre vârful dealului. În părți, se profilau munții. Timpul era urât și umed, cu un cer veșnic cenușiu.

Internații lucrau pe o porțiune relativ mică, în jurul căsuței pădurii. Acum însă, mâna lacomă a stăpânului grăbit să prefacă în bani moștenirea părintească, o aduse la margine. Într-o parte, copacii erau doborâți încă din toamnă. Treaba internaților consta în a tăia trunchiurile în „metri” și a le aranja apoi în stive. Nu era deloc grea treaba asta; însă pentru ca să fie făcută „bine”, se cerea o anumită îndemânare. Nu se făcea chiar atât de ușor un metru cub pe zi, de fiecare echipă de trei. Dacă lucrai în văzul lumii (adică al plutonierului, atunci când urca și el dealul gâfâind), nici nu observai cum te pomeneai spre seară cu 2—3 metri cubi de lemne crăpate, — și ce să faci atunci cu ele? Să le ascunzi? Grigore pățea adesea așa. Nu știa să-și măsoare timpul.

Petruț și Ștefan lucrau împreună. Al treilea, era Velcescu, un croitor din București, ce-și ascunsese timp de un an meseria și era acum trimis la pădure, drept pedeapsă. Mic de statură, vioi, veșnic bine dispus, Velcescu nu contenea să glumească pe socoteala „pedepsei”.

— Dacă mai continuă așa — spunea el — o să mă pedepsească odată cu trimiterea acasă.

Tot el fu acela care găsisese soluția și în problema grea a măsurării timpului.

— Ce să ne încurcăm toți trei degeaba? Petruț tot n’ă făcut de mult poezii. Să ia caetul cu el și în timp ce noi muncim, să se bage undeva și să scrie. Dacă obosim, îl chemăm și mai dă și el cu toporul. Dar vezi, adăogă el adresându-se lui Petruț, — să nu ne înșeli, să-ți faci norma: o poezie pe zi...

Petruț era foarte recunoscător lui Velcescu pentru această inițiativă. Deși cam de un an, se lăsase complet de versuri, — ajungând la concluzia că tot nu va putea deveni poet, — de cum sosise în pădure, simțea parcă altfel. Și aceasta, mai ales când se înfunda acolo, unde nici nu pătrunse securea. Îl impresiona liniștea pădurii, care în acel sfârșit de Martie părea încă moartă. Nimic nu trăda forțele ascunse din trunchiurile copacilor. Crengile înțepenite și umede nu dădeau nici un semn de viață. Înălțându-și neputincioase goliciunea spre cerul ușor acoperit de nori, ele plângeau după măreția de altă dată, parcă pentru totdeauna dispărută.

Ios, se întindea tot atât de mort, covorul de frunze uscate. Pământul își păstrase culoarea ruginie și şușoia a petrecanie ori de câte ori se călca pe el.

Dacă începeai să scormonești stratul frunzelor cu greu dădeai de

țărână: — stratul morții era destul de gros. Ani și ani de zile au tot căzut, peste pământul niciodată uscat. La suprafață se găseau frunzele mai noi, ce-și mai păstrau încă conturul pe care-l aveau. Celelalte, își tocaseră în bucăți mărunte foile scorțoase, ajungând spre fund într'o pastă putredă, cleioasă și rău mirositoare.

Nici o aluzie de viață. Totul părea scufundat într'o nemișcare grea, apăsătoare.

— Și totuși, — se gândea Petruț sorbind cu nesaț aerul răcoros al pădurii, — totuși, pădurea aceasta trăiește. Nu va trece mult timp și întreg acest ținut se va umple de viață. Pe crengile posomorite și umede o s'apară bobocii, s'or sparge, și fragede se vor desface frunzișoarele lacome de viață și de îmbrățișarea razelor. Pădurea va începe să mișune de păsări, gâze și fluturi... Pe luminișuri va înverzi iarba, lângă poteci vor înflori pestrîț cele mai frumoase flori. Cât de mult îi spunea lui această certitudine a transformării!

Petruț nu se putu reține și-și chemă prietenii pentru a le împărtași și lor gândurile ce-l frământau:

— Iată, stăm în această pădure moartă și suntem siguri, că peste două luni viața va învinge aici, peste tot. Ții minte, Ștefan, discuția pe care am avut-o noi în noaptea aceea a bombardamentului, la Tg. Jiu? Ții minte, cum mă întrebai de ce nu se unesc toate popoarele să facă odată și odată praf din imperiul întunericului și al exploatării? Ții minte? Acum, uite, îți răspund: așa cum stăm aici, în pădurea aceasta moartă și așa cum suntem siguri că viața va învinge, că forțele ei latente vor izbucni atotputernice, tot atât de siguri suntem, că forțele dreptății umane, până la care poate nu a ajuns încă vântul primăverii și care pe alocuri poate încă dorm, se vor trezi în cele din urmă și atunci nu va exista putere să le oprească, cum nu există putere să împiedice renașterea pădurii. Așa cum în ciuda aspectului ei muribund de azi aici, va învinge inevitabil viața, tot așa va învinge în întreaga lume, adevărul. Primele semne ale primăverii acestea s'au și arătat.

— Iată, — sări el deodată spre un copac tânăr de-alături — iată, uitați-vă! Vedeți mugurul acesta? El a și spart puțin...

Petruț rupse înfrigurat mugurul, îl desfăcu și întinse pe palme o mică frunzuliță galbenă.

— Iată, iată viața, — exclamă el; — în lume s'au desfăcut deja frunze cu mult mai mari. Vântul primăverii bate puternic, pornit în iureș dela Stalingrad.

— De ce nu scrii toate acestea? — îl întrerupse Velcescu. — Doar ai în mână și pâinea și cujiul. Scrie-ne o poezie frumoasă, despre

puterea aceasta a voințelor umane, care peste câteva luni sau ani, va înflori și ea, în întreaga lume, într'o uriașă simfonie a vieții constructive.

6.

Petruț se îndepărtă și se duse să se adăpostească în căsuța pădurarului. Acolo se refugia el deobicei, ori de câte ori voia să rămână singur. Internații se împrieteniseră repede cu pădurarul. Bătrânul îi anunța, când apărea prin preajmă plutonierul sau vre-o altă figură necunoscută. Uneori le aducea alimente, iar mai târziu, după ce internații își făcură în sat câteva legături, începu să le aranjeze în pădure întâlniri cu țăranii. Era bătrân de tot. Avea ca la vreo șaptezeci de ani. Din cauza vârstei înaintate, se gărbovise și se uscaseră de tot. Umbla veșnic cu un băj lung, cu care răscolea pe jos în stratul frunzelor uscate. Sărac, dar îngrijit îmbrăcat, cu o mică blană de oaie pe umeri, cu opinci în picioare, era toată vremea pe drumuri. N'avea pe nimeni. Trăia uitat și părăsit în mica lui colibă. Singur își fierbea mămăliga și câțiva cartofi, singur își cosea hainele când se rupeau. Vorbea liniștit și domol, cu vocea scăzută, parcă șoptind în taină! Indrăgi repede pe internați. Adesea, când se adunau în grupuri mai mari și discutau cu aprindere un eveniment nou, se apropia tiptil de ei, se oprea la o depărtare de câțiva pași și asculta. Nu se amesteca în vorbă, nu se băga printre dâșii, ci îi asculta doar cu multă atenție. Când era invitat să-și dea și el părerea, răspundea scurt în doi peri:

— De, ce pot să știu eu, om bătrân?

Dar de contrazis nu-i contrazicea niciodată.

Când Petruț intra întâia oară la el în odaie și-i ceru încuviințarea să scrie ceva, pădurarul, după ce se grăbi să ștergă de praf mica măsuță de lângă geam, îl pofti la ea. Apoi fără să spună ceva, ieși. La fel se petrecură lucrurile încă de câteva ori. Lui Petruț i se păru că bătrânul părăsise încăperea ca să nu-l stânjenească. Deaceia, odată îi propuse să rămână. Pădurarul răspunse însă, că are treabă; dar se întoarse din prag când îl amenință, că altfel pleacă și el. Se așeză pe lavița pe care dormea. Stătu așa, tăcut și nemișcat, tot timpul cât scrisese Petruț. De atunci îi ținu mai des tovărășie și Petruț constată cu mirare, că deși deobicei nu putea scrie decât atunci când era singur, acest moșneag nu-l deranja cu nimic. Intre lăcățul internat și căruntul pădurar se statornici astfel o prietenie tăcută. Petruț simțea, că deși nu schimbaseră cu el nici o sută de cuvinte, moșneagul îi era drag.

Intr'o după amiază Velcescu îi ceru să scrie o poezie, tocmai pe acea temă, care-i plăcea foarte mult, dar de care până atunci nu cutezase să se apropie. Petruț intră în căsuța pădurarului cu hotărârea fermă de a nu ieși înainte de a termina poezia. Înăuntru nu era nimeni. Pădurarul, însă nu înclua niciodată.

Petruț se așeză la masă, își puse caetul în față și se căsni să-și adune gândurile. Intr'un târziu, creionul porni să alunece pe hârlie, împiedicat, din când în când de căutarea unor cuvinte cât mai clare, cât mai precise, care să prindă în întregime nălucile imaginilor. Inșă ceva îl trăda pe Petruț. Rupea nervos foaie după foaie; tot mai înfuriat simțea cu necaz, că pe măsură ce se enervează, ideile i se încălesc și mai mult. Incercă să-și rânduiască gândurile și să scrie mai departe. Nu reuși.

— Ce-i cu mine? se întrebă. — Cu câteva minute înainte, când vorbeam cu tovarășii, totul părea neînchipuit de limpede, și acum, parcă au fugit imaginile, parcă mi-a gonit cineva gândurile...

Își suci mâinile una într'alta și prinse apoi tâmplele între ele. Imaginile începură să prindă contururi mai clare; în ceața deasă a fulgilor de zăpadă îi apăru chipul îndepărtat al tatălui său. Din ușa dubei își flutura șapca în semn de adio. „Ține-te bine!“. De multe ori își repetase Petruț aceste cuvinte, când înfruntând viscolul în paltonașul subțire, pe valea Bahluiului, așteptase tovarășul de legătură... Tablourile se succedau repezi ca sunetele unei aspre melodii. „Vorbește, bolșevicule!“ Vocea lovește în tâmple odată cu svânciturile sângelui. Se sbate neputincios în legături... Tălpile îi ard... Loviturile ustură... „Vorbește! Vorbește"... Nu mai poate... Ii vine să plângă... Chipul blând al mamei se pleacă peste trupul chinuit... Scrâșnea:

— L-au ucis, băiețelule... L-au ucis în Doftana lor blestemată... Și din nou tata e alături... Se smucește, durerea e de nesuportat... Tata îl saltă pe genunchi — copil curios și sburdalnic —; „sunt în lume oameni răi și oameni buni. Oamenii răi au luat toate cele și nu lasă pe cei buni să trăiască... E, dar cei buni s'au strâns acumă împotriva lor"... Camera de tortură se umple de figurile celor buni... Prima ședință de U.T.C.... „ori care ar fi torturile nu voi trăda mișcarea"... Apoi, 'totul se amestecă într'un vârtej... leșinul... Galata... „Voinescule, la vorbitor". Fața mamei se sbârcește ca mărul lovit de ger timpuriu... Tata, mama... Pe cartonul galben al cărții poștale, fulgii de zăpadă întind cerneala scrisului în pete mari...

Petruț se ridică și începu să se plimbe încet, deacurmezișul odăiței, ca altă dată în celula Doftanei. Atunci apăru de undeva, chipul Lenuței. Il privea dragăstos și hotărâtă, ca și atunci în sala de mese...

„Îți promit Petruț”... Ce-i cu ea? E în viață? Pașii îi deveneau din ce în ce mai repezi... Apoi, se opri deodată în mijlocul odăii... se îndreptă spre măsuță... începu să scrie. Câte o strofă pentru fiecare : pentru tata, pentru mama, pentru Lenuța, pentru Anton, pentru toți tovarășii plecați... Apoi pentru cei căzuți în luptă, fără a-i cunoaște... Vasile Roaită, Filimon Sârbu... Șiruri, șiruri de tineri uteciști... de comuniști... Nici în gaură de șarpe nu se vor putea ascunde ucigașii... odată poporul tot îi va răsbuna...

Reciti grăbit ceeace scrise ; rămase pe gânduri :

„E frumos și bine... Dar nu e ceeace trebuie... Ar trebui să găsesc cuvintele care spunând aceste lucruri, cu ură, dar și cu încredere, să-i facă și pe țărani de aici, să simtă că e durerea lor... Să le insuflă și lor aceiași dorință de luptă, aceiaș credință în victorie...”

În clipa aceea, în odaie intră pădurarul. Ușa izbi cu putere zidul cocioabei. Petruț tresări. Aruncă o privire afară și observă că se petrece ceva neobișnuit. Copacii începuseră să-și miște ciudat și grav coroanele lor desfrunzite, în timp ce frunzele porniră să se ridice de pe jos în mici vârtejuri.

— Vine furtuna — spuse încet bătrânul, punând bățul în colț și așezându-se pe laviță. Se ridică apoi iar și închizând cu grijă ușa, adăogă : — Prima furtună din anul acesta.

Petruț se întoarse spre el. Așa cum stătea în mijlocul odăii, cu fața aspră și blândă, bătrânul părea că întruchipa pădurea ce nu se teme de furtuni. Îl privi cu atâta încordare, încât moșneagul ieși din tăcerea lui obișnuită, întrebând :

— Ce-i cu tine, flăcăule ? Ce te roade ?

— Sunt nemulțumit moșule, — răspunse Petruț, stăpânindu-și un oftat.

— Păi, de ce ?

— N’am putut să scriu ceeace am vrut.

— Cum n’ai putut, văd că-ai scris o mulțime, arată bătrânul către foile mângălite, aruncate pe jos.

— Da. Dar mai trebuie... m’a cuprins furia, înțelegi ?

— Ca să spun drept, nu prea înțeleg. Dar nu-i nimic, așa-i la bătâneje. Ce zici, că te-a cuprins ? Furia... Aa ! Uite-te și afară, uite câtă furie a ridicat pădurea...

Petruț privi prin geam. Afară totul se întuneacă. Nori groși atârnavă în straturi uriașe ca niște diguri plutitoare, chiar deasupra copacilor. Vântul isbea cu putere mereu sporită, ca și cum s’ar fi certat cu cineva care cuteza să-i conteste puterea. Din anevoioasă și leneșă, mișcarea coroanelor deveni furtunatică. Crengile semănavă cu niște tentacule

răsfirate ce se aruncau lacome după pradă, dar nepuțând s'o prindă, se întorceau înapoi, pentru a-și lua un nou avânt și se aruncau iar și iar, cu și mai multă înverșunare. De jos, frunzele se ridicau în straturi din ce în ce mai dese, tot mai sus, până la înălțimea trunchiurilor și loveau fața geamurilor într'o haotică avalanșă. Fulgerile, la început îndepărtate se apropiau mereu, luminând din când în când câte o porțiune de cer. În carapacea norilor, apăreau lungi cratere de foc și se închideau îndată ce încercai să le prinzi conturul. Bubuitul trăsnetelor făcea să crească vuetul uraganului, în timp ce din cer începeau să cadă primele picături de ploaie.

— Uită-te, cum s'a înfuriat furtuna, — continuă bătrânul.

— Furtuna, — se gândi Petruț —și ea e un semn al vieții. Și răsturnarea vine ca o furtună, ca un uriaș uragan al revoltelor. Simți, că se apropiase mai mult de ceea ce voia ; dar totuși nu prinsese încă esența acestora.

— Moșule, — spuse el, uitându-se din nou spre pădure — ai spus bine, e multă furie afară. Inșă vezi, furia noastră, nu se potrivește întocmai cu furia furtunii. Furtuna de aici, din pădure se sparge în largul văzduhului... Pe când a noastră crește înăuntru. În noi clocoțeste... Petruț căută câteva clipe cuvântul... ura, înțelegi, ura...

— Ura ?

Moșneagul pronunță neobișnuit de tare acest cuvânt și se înălță parcă...

— Ura ? Impotriva cui ?

— Impotriva celor care aduc nenorociri pe pământ, împotriva boerilor...

Pădurarul se ridică și făcu un pas spre Petruț. În ochii lui stinși atât de ștersi de obicei, apărură scîlpiri violente.

— Și cum băiete, n'ai destulă ură ?

— Am multă, moșule, — răspunse tare Petruț, — dar vezi... iubesc o fată... nu e aici... e departe... au dus-o boerii acolo.. când mă gîndesc la ea îmi vine să urlu de ură... E, ce arde în mine... Vezi — coborî vocea Petruț — vor s'o omoare boerii, cum l-au omorît și pe tata. și pe mama... Au omorât atîția tovarăși de-ai mei... Cum mi-au ucis și mie tinerețea... Despre toate acestea am scris... Dar aș vrea să mai scriu ceva, ca să stârneasă și ura oamenilor de aici, din sat, împotriva lor... și nu găsesc...

— Dacă-i așa, băiete — răspunse îngândurat moșneagul, — dacă vrei din dragostea ta să prinzi ura atunci stai să-ți povestească moșul ceva și o să vezi cum tocmai din dragoste se aprinde ura...

Bătrânul se reaseză pe laviță și-și îndreptă privirea într'un colț al

odăii. Fața-i deveni tot atât de liniștită și de aspră ca deobicei. Numai în ochi îi sclipeau câteva mici scântei.

— Să nu crezi flăcăule — începu el domol și rar, — să nu crezi, că am fost întotdeauna așa de urât, prăpădit cum mă vezi acum. Am fost altădată flăcău chipeș și voinic. Nici nu sunt de aici ci hăt, de departe, tocmai din Bărăgan. Eram sărac, dar aveam foc în sânge. Și mă iubeau și fetele. Eu însă, numai pe una o iubeam. Ei ce frumoasă era ! Ca zarea Bărăganului în apus de soare, când se amestecă în ea toate culorile și ți se pare că se aprinde tot pământul în depărtări... Și dânsa mă iubea. Și era cât p'aci să ne luăm, când se apucă feciorul boierului să se lege de ea. Tare plângea fata. Ca o căprioară de aici, din pădure, când simte că a atins-o glonțul vânătorului. Tot îmi spunea : scapă-mă și scapă-mă, că dacă nu mă scapi tu, cine altul o să mă apere. Mi-am luat atunci inima'n dinți și mi-am spus : fie ce-o fi, că tot n'o să pot trăi fără ea. M'am dus la boier. M'a primit. Căci nu știa despre ce e vorba, iar eu eram, de, zdravăn și spornic la muncă. El stătea pe terasă în jilț, eu jos. M'a ascultat. Nimic n'a zis ; îmi porunci numai să viu mai pe seară. Am venit. Ce crezi că s'a întâmplat ? S'a răsbunat pe îndrăzneala mea ; crunt s'a mai răsbunat ! M'au apucat niște oameni de ai lui, m'au legat cu frânghiile și m'au tras într'o cameră. Acolo pe cine văd ? Pe Ioana mea, legată și ea de pat, cu fața în sus. Pe mine m'au legat de un dulap greu, zidit în perete și cum am început să mă sbat și să țin mi-au băgat niște cârpe în gură. Ioanei îi băgaseră mai înainte...

Bătrânul se opri. Petruț simți, că-i este greu să continue. Dar nu avu puterea să-l oprească. Interesul povestirii îl cucerise.

— Apoi, o !... Ce-a fost acolo !... — scrâșniră dinți moșneagului, — veni boierul și o batjocori pe Ioana. În fața mea... Aș fi luat-o și după asta, dar au ucis-o, băiete ; au ucis-o că s'a dus cu jalbe la judecător. A prins-o boierul cel bătrân într'o noapte și a tras în ea, ca într'o jivină... Când am încercat și eu să caut dreptate, îmi luaseră pentru impozite și ultima cratiță din casă. Muri și mama de necazuri...

Se opri. Apoi reluă :

— Atunci, atunci n'am mai putut răbda. L-am pândit pe boieraș la o răscruce și i-am apucat calul de căpăstru. — Dă-te jos, — i-am spus, — să ne împace cuțitul. N'a vrut, a dat pintoni calului, dar i-am tras totuși una în piept, așa de jos cum eram. Numai că n'am nimerit bine ; s'a vindecat repede. Pe mine m'au înhățat și m'au băgat la beci. Douăzeci de ani am stat la ocnă. Douăzeci de ani, bine numărați. Când m'am întors în sat, n'am mai găsit nici locul unde era casa. De atunci sunt pe drumuri. Mereu la alt stăpân. N'am știut în viață

nici de fericire, nici de iubire. Și parcă simt că am să mor așa, ca un câine...

Bătrânul se sculă. Se îndreptă și parcă deveni deodată mult mai înalt. Din ochi nu-i mai ieșeau scânteii, ci fulgere.

— Iată, flăcăule, cum din dragoste se naște ura! Ți-o dau toată, câtă s'a strâns în pieptul meu, ca adăoga'ă la a ta, să lovești mereu... mai bine ca mine... nu alături, ci drept în inimă... numai în inimă să dai...

Petruț se uită ținută în ochii moșneagului; ura ce creștea văpăi din albul lor, se întoarse spre albul hârtiei. Ii deveni deodată cristalin de clar, tot ceea ce trebuia să spună.

Imaginile s'au contopit într'una dominată de chipul răzbunător al omului, căruia i s'a luat totul, dar care nu poate, nu vrea să renunțe și la viață.

Incepu să scrie febril. Pădurarul ieșise încet din odaie. Afară, furtuna se potolea.

Când în aceeași seară Petruț citi tovarășilor săi poezia inspirată din povestirea pădurarului, exclamațiile aprobative ținură câteva minute în jur. Felicitările cădeau cascadă. Toți îi strângeau mâna, cerându-i să scrie cât mai multe versuri. Se aranjase, ca poezia să fie transcrisă cu litere de tipar în câteva exemplare și răspândită printre țăranii din sat.

7.

Grupul de partid hotărî să intensifice muncă printre țărani. Petruț, Grigore și Velcescu primiră însărcinări speciale, iar căsuța pădurarului deveni un fel de stat major, în care se organizau zilnic alte întâlniri. Spre sfârșitul lunii Mai, când pădurea se umplu de verdeață și sgomot, — lui Petruț i se întâmplă ceva ce-l tulbură destul de adânc. Stătea în căsuța pădurarului și aștepta acolo un gospodar care îi trimisese vorbă prin pădurar că vrea să-i vorbească. Deodată întră în odaie altcineva, — un țăran tânăr, voinic, bine făcut, cu care mai vorbise de câteva ori în pădure, unde venea și el să taie lemne. Era înfuriat din cale-afară. Din întreaga lui figură, din căutarea ochilor, din gesturile mâinilor, se vedea o stranie hotărîre.

De cum intră, nici bună ziua nu spuse, ci doar:

— Mă duc...

Petruț îl privi mirat.

— Mă duc, — explică ceva mai liniștit țăranul, — mă duc în pădure... Nu mai pot...

Se așeză pe laviță și începu să-și ștergă sudoarea ce-i curgea din belșug pe față și pe gât. Apoi, liniștindu-se lămuri că i-a venit iar ordin de chemare, dar că nu se mai duce.

— Mai degrabă crăp aici, decât să mai îndur odată iadul de-acolo...

Gheorghe Suciu, — așa-l chema, — era dintre acei soldați care „scăpaseră” din cotelul Donului. După ce fuseseră desarmați de ostașii sovietici, au fost lăsați să meargă care încotro. Suciu reuși să răsbată până acasă; pe drum, în timpul unei scurte încălări, doborâse singur doi nemți! În sat, nu prea vorbea despre ceeace i se întâmplase. În pădure însă, aflând cine sunt internații, își deslegă limba.

— Știi, voi, ce înseamnă uraganul? Uraganul ăl mare, care doboară copacii de parcă ar fi surcele? Știi? Eh, asta e! Ca uraganul au măturat ei liniile nemțești... De ale noastre nici nu vorbesc... că nouă, parcă de luptă ne ardea... ne gândeam fiecare la ceeace am lăsat aici, dar, câte n'am îndurat dela nemți pentru as'a... nu! nu! Vă spun: nu sunt oameni; le-a scos Hitler omenia din suflete... poate când s'or desmeteci, vor fi altfel; dar acum...

Altădată îi povestise lui Petruț cum s'a strecurat până la Prut, prin satele Ucrainei.

— N'am să uit niciodată un sat pe care l-am văzut între Nipru și Bug... Nu știu cum de a rămas el întreg... Dar tocmai de aia n'am să uit... În altele pe care le-au ars nemții, ce era să văd?... pietre și cenușă... aici însă, parcă a trecut pârjolul pe alături... Și am văzut toate: case frumoase, grajduri mari, moară și electrică... nu au la noi toți boierii așa case... am dormit o noapte acolo. Dimineața, când era să plec, mai pe rusește, mai prin semne mi-am întrebat gazda: de unde au ei toate bogățiile astea? Femeia m'a înțeles, dar nu mi-a răspuns. S'a dus într'o cameră alăturată, a ridicat o scândură dela dușumea și a scos ceva de acolo... Ce crezi că a scos? Un tablou... Era al unui om mai în vârstă, cu mustăți frumoase și cu o privire atât de bună... A arătat tabloul și tot spunea: Stalin, Stalin... Atunci am înțeles eu, de unde venea uraganul acela de care v'am vorbit... de unde venea tăria...

Odată, când se strânseseră la lucru în pădure mai mulți țărani, Petruț reuși să-l facă pe Suciu să-și deslege gura și în fața lor. În sat tocmai veniseră noi ordine de chemare și numai despre asta vorbeau.

Suciu se ridică posomorît pe picioarele sale puternice și grăi:

— Ce avem noi din războiul acesta? Nimic! Numai amar și nevoi...

Atâta a vorbit atunci.

Acum repeta :

— Nu mă duc și nu mă duc. Eu contra rușilor n'am nici o ură. Dimpotrivă, am prins să-i iubesc... Dacă ar fi cu nemții să ne batem, m'aș duce; pe cuvântul meu, că m'aș duce...

Petruț se bucură mult, că Suciū a venit să i se destăinuiască. Internații aflaseră mai de mult, că în munți, ceva mai sus, se ascund și alți fugari, că nevestele și mai ales copiii le duc de mâncare. Incercaseră chiar să facă legătura cu ei, dar nu reușiseră. Așa că era bine, că Suciū venise pe la el, mai înainte de a pleca; vor putea stabili legătura. Însă se vedea, că el mai voia ceva. Asculta atent, încruntat ceea ce spunea Petruț, care pornise tocmai să-i explice, că nu e totul să fugă în munți, că trebuie să se organizeze, să lupte... Apoi întrebă :

— Dar cu voi ?

— Cu noi ? — se miră Petruț.

— Da, cu voi. Cum ne mai vedem ?

Apoi, deodată, îl apucă pe Petruț de umeri și-l strânse cu deosebită putere.

— Eu am mulți cunoscuți aici... ei îmi vor aduce mâncare... veniți și voi odată... că mi s'a făcut așa drag de voi, acum... Și nu-i departe... Într'o jumătate de zi ești acolo și înapoi...

Petruț nu răspunse deocamdată. Propunerea fugarului îl turbură, ca și atunci, la începutul primăverii, mirosul pădurii. Parcă zări undeva, sus de tot, colibe făcute din crengi și pământ, deasupra cerului liber, jos, râpele, văile... Goni apoi imaginea, atât de copleșitoare îi păru. Răspunse lui Suciū că se vor întâlni negreșit și începu să-i explice iar, cum trebuie să fie lămurii oamenii pentru ceea ce au de făcut, cum să se organizeze. Insistă, ca să nu plece prea departe, ca să extindă organizarea și în alte sate... Lui Petruț i se părea, că spune tot ceea ce trebuia să spună. Însă omul privea mereu în jos, alb și încruntat. Se ridică deodată și spuse :

— ... mă duc... Rămâneți cu bine...

Apoi se răsândi. Se apropie atât de mult de Petruț, că-l încălzi cu răsuflarea lui întretăiată. Șopti atât de încet, încât deși alături, Petruț abia-l auzise :

— Astea le știu... Altceva învață-mă...

— Ce ?

— Cum să dăm... cum să lovim...

Dar tocmai asta nu prea știa nici Petruț... Abia atunci își dăduse seama... Porni să povestească tot ceea ce auzise despre luptele de partizani din Ucraina și Bielorusia... Înțelegea însă, că e puțin, prea puțin...

Suciū plecă fără a obține de la Petruț, tot ceea ce sperase...

Povestind lui Grigore și Velcescu cele întâmplate, Petruț nu putu să-și rețină necazul.

— Nu l-am putut lămuri... A plecat nemulțumit...

Și era păcat. Așa iubit și stimat cum era în sat Suci, putea să atragă multă lume să convingă și pe alții să treacă la forme noi, superioare, de luptă...

Dealtfel, nu numai cu Suci, dar și cu alți țărani i se întâmplase adesea lui Petruț să fie pus în încurcătură. I se părea, deobicei la început, că totul merge bine: omul da din cap, aproba, te privea cu drag chiar, iar apoi îți puneă câte o întrebare de nu știai ce să răspunzi...

— Toate acestea, pentru că nu ne-am pregătit destul, așa cum trebuie; — își repeta mereu, mai ales noaptea; — de știut știu multe și despre Uniunea Sovietică, despre câte au făcut oamenii acolo, despre revoluție, precum și despre felul cum este dusă lupta aici.. doar când să explic... parcă îmi lipsește ceva...

În ciuda tuturor acestor greutăți, munca mergea totuși bine. Spre mijlocul lui Iunie, ființau deja în sat vreo șase grupuri patriotice, a câte trei oameni, iar cu mulți alți locuitori se înfiripaseră legături. Țăranii ascundeau vitele, lâna, nu ieșau la corvezi... Până când, într-o noapte, tocmai când începuseră să caute legătura cu oamenii pe care Suci îi strânsese în munți, veni pe neașteptate ordinul de reîntoarcere în lagăr...

Cu durere s'au despărțit internații politici de satul care le devenise între timp, atât de drag, și de care își legaseră așteptările noi. Trecând în goana camioanelor pe uliți, simțeau că lasă acolo câte o bucătică din sufletele lor. Aproape de pe fiecare prispă îi urmăreau gesturi prietenoase de adio. Măinile oamenilor fluturau ca semnele unei mari și sincere promisiuni.

Stând în picioare, Petruț urmărea cum aleargă în lungul drumului petece-petece, ogoarele țăranilor. Era cuprins tot de frământările sale din ultimul timp.

— Plecăm, — gândea el, — am lăsat câte ceva, dar prea puțin: mult mai mult am fi putut lăsa, dacă am fi fost pregătiți mai temeinic dacă am cunoaște și alte lucruri, pe care abia le-am dibuit aici.

Îi reveneau în minte chipurile țăranilor, figurile lor atente, când binevoitoare, când mai închise, gata în orice clipă să te prindă cu bănuiala.

— Dece n'am putut găsi mai bine calea spre inimile lor? Dece a

plecat Suciu în munți desamăgit, fără a căpăta ajutorul pe care-l ceruse ?

Petruț simțea, vag și nelămurit, dar tot mai intens că nu este încă suficient pregătit și înarmat pentru luptă, pentru viitoarea ei desfășurare. Cele trei luni petrecute în vecinătatea unui sat (a unuiu din miile de sate ale țării) l-au făcut să priceapă cât de complexă, cât de bogată este viața din afară. Cuvintele lui Suciu și ale altor țărani, răsunau ca primele semne ale unor adânci sguduirii, ca huruiturile surde, prevestitoare ale cutremurului, vorbeau despre subrezimea cârmuirii fasciste, despre demascarea trădării. Dar forțele trebuiesc adunate, organizate, puse în mișcare. Petruț înțelegea, că aici, ei n'au reușit pe deplin; aceasta îl făcea să creadă, că, în ciuda tuturor celorlal'e succese în lagăr, n'au făcut tot ce trebuia să facă... Își chinuia mereu creierii să găsească : ce anume ? Cum ? Și-i creștea necazul că nu putea găsi...

Mașinile i-au adus chiar până la poarta grupei. Era Dumineca. Toți tovarășii erau înăuntru. Vestea sosirii se răspândi repede, așa că fură întâmpinați de mai toată grupa, cu strigăte tovarășești de bucurie.

Petruț însă răspundea neatenț și ațurea cuvintelor de salut ce i se adresau. Ca de obicei nu-și găsea astâmpăr până nu avea să vorbească cu cineva despre ceeace gândea. Lăsă bagajele în curte, lângă ușa unei barăci și porni să-l caute pe Mihalcea. Il zări de departe, în mijlocul platoului, adâncit într'o conversație cu cineva.

Dar cu cine ?

Parcă-i cineva nou... Nu fusese în lagăr la plecarea lor în pădure...

Petruț tresări... Nu ! Nu greșește ! E el ! 'Aceeasi figură de statură mijlocie, îndesată, solidă. Acelaș păr negru, lucios, aceiași piele bronzată pe față și pe gât, aceiași ochi... mai ales aceiași ochi. Petruț îi ghicea din depărtare sclipirile negre, atât de înțelegătoare și atât de pătrunzătoare în acelaș timp. I se părea că-i aude și vocea liniștită, dar fermă, cu puține slove, însă întotdeauna dătătoare de putere... Simți apoi, că cineva parcă-l împinge din spate, atât de brusc se urni din loc și porni să alerge fără să se uite în lături, privind numai înainte, cu ochii parcă legați de figura omului acela atât de drag. În câteva clipe erau alături. I se atârna de gât.

Tovarășul Gheorghiu-Dej îi privea zâmbind, cu toată fața, în timp ce mâinile li se încleștară puternic.

— Tot atât de furtunatic ai rămas ? — îi spuse el liniștit și blând ; — cum o duci ?

— Bine, — răspunse Petruț, aproape strigând, — dar de acum înainte va fi și mai bine...

CAP. XIV.

I.

În lunile care au urmat, Petruț a putut găsi răspunsuri la multe din întrebările ce-l frământaseră în pădure. Inchipuindu-se adesea, față'n față cu Suciu, sau cu un alt țăran, simțea că va ști cum să le lămurească mai multe din nedumeriri... Curând după sosirea tovarășului Gheorghiu-Dej, conducerea organizației de Partid elaboră un vast program de prelucrări, atât pentru membrii de partid cât și pentru ceilalți activiști. Au fost predate astfel o serie de referate asupra diverselor aspecte ale luptei de atunci; deasemenea, s'au ținut nenumărate „reviste ale presei”, adică scurte rezumate ale ultimelor știri, care învățau pe comuniști să se orienteze în plasa confuză și contradictorie a informațiilor din presa oficială.

Petruț lua parte activă la toate prelucrările. Munca temeinică de îmbogățire a cunoștințelor îi plăcea cu deosebire. Era mereu ocupat; și cu cât aveau mai mult de lucru, cu atât se simțea mai satisfăcut. Câteodată, avea impresia că-i cresc aripi; începea să vadă mai bine, mai departe.

Spre sfârșitul iernii căpătă o însărcinare nouă, care-i produse o și mai mare bucurie. Stregov îi dădu o parolă și-l preveni că e vorba de ceva foarte important.

— Vezi, să nu ne dai de rușine; — adăogă el, zâmbind.

Într-o seară, tovarășul cu parola îl găsi. Era și el student, originar de undeva din sudul Basarabiei. Făcuse mulți ani închisoare, dar se păstrase atât de bine, încât privindu-l, lui Petruț nu-i venea să creadă că Boris Voronenco e cu mulți ani mai în vârstă decât dânsul. Era mic de statură, blond cu ochii de-un cenușiu deschis, întotdeauna serios, gânditor, și îngrijit îmbrăcat.

— Ți s'a spus ce fel de treabă avem de făcut? — îl întrebă el cu o voce adâncă de bas.

— Nu .

— Atunci, iată: aici s'a format un colectiv de Partid pentru traducerea în românește a lucrării tovarășului Stalin „Bazele leninismului”.

Petruț simți acel entuziasm clocotitor, care-l cucerea ori de câte ori era în fața unei sarcini deosebit de plăcute și de importante. Totuși, nu putu să-și rețină un gest de mirare: traducere din rusește! Dar ce să facă el, care nu știa rusește?

Boris, parcă îi ghici nedumerirea .

— Vei face parte și tu din grupul acesta, pentru stilizarea tradu-

cerii. Doar ești poet, — zâmbi încet Voronenco — o să ai ocazie să dovedești un lucru foarte necesar talentului tău stilistic...

Urmară o serie de amănunte cu privire la condițiunile muncii; unde, în timpul căror ore trebuia făcută, și altele. Înainte de a-și lua rămas bun, Boris adăogă :

— Trebuie să știi, că grupul nostru are această însărcinare dela tovarășul Gheorghiu-Dej personal. Îți dai seama, ce răspundere apasă asupra noastră ?

Petruț se apucă de această muncă cu toată râvna. În fiecare zi citea și recitea cele câteva pagini pregătite de traducători. Și odată cu bucuria răspunderii, avea și bucuria de a învăța dintr'o lucrare clasică a tovarășului Stalin. De prea puține ori, mai avusese această posibilitate. Doar la Caracal i se dăduse pentru o zi, capitolul IV din Istoria Partidului. Trebuisese să-l citească în fugă și deaceea nu înțelesese chiar totul așa cum trebuia. Aicea însă avea nu numai răgazul dar și datoria de a adânci fiecare înțeles al rândurilor, de a-i da o expresie cât mai clară, cât mai frumoasă. La început greutatea răspunderii îl copleși. Il deranja mereu pe Boris, cu tot felul de întrebări : — dacă poate să schimbe un cuvânt, sau să facă o inversiune, sau să șteargă un „și”. Deaceea acesta îl luă odată la plimbare și-l lămuri :

— Trebuie să simți tu singur răspunderea pe care-o ai pentru ceea ce faci. Dacă umbli la fiecare pas după ajutor, ce fel de răspundere e asta ? Bine, aici suntem cu toții împreună. Dar când o să ieșim afară ? Tot așa o să alergi, mereu după alții ?

Petruț se rușină și-i promise că va lucra mai calm. Se gândi mai mult la cele spuse de Boris ; i se întipări în minte, mai ales argumentul referitor la munca de afară.

— Tot mai des vorbesc tovarășii despre munca de afară, — se gândi Petruț și adăogă : — se apropie, vine..

2.

Intr'adevăr, pe cerul înourat al Europei începeau să mijească, tot mai puternice, zorile apropiatei eliberări. Rănită mortal la Stalingrad, fiara hitleristă fugea. Fugea mușcând; din când în când se mai oprea cramponându-se cu disperare de câte o poziție declarată de către statul major de netrecut. Curând însă, fuga aceasta reîncepea și mai avan.

Nimic nu o mai putea salva. Sub cerul senin al Moscovei, între zidurile seculare ale Kremlinului, cea mai lucidă minte din lume hotărîse cele zece lovituri. A doua dintre aceste lovituri, se porni odată cu

apele primăverii, răsturnând planurile, — și așa destul de șubrede, — ale generalilor hitleriști.

La începutul acestei primăveri a lui 1944, — știrile „neoficiale”, adică cele obținute pe alte căi decât prin lectura ziarelor, se transmiteau la Tg.-Jiu tot mai des. Se șopteau cu înfrigurare, se ascultau cu nesăț. Aproape în fiecare seară, colectivii ieșeau doi câte doi din barăci și platoul se umplea.

— Spune, spune mai departe! — se cruzea.

Deobicei se transmitea un fel de rezumat, cu mici comentarii, o scurtă „revistă a presei”.

— În ultimul timp, luptele s’au desfășurat cu deosebită intensitate pe frontul de sud. Liniile de rezistență ale nemților au fost date peste cap. Trupele sovietice au realizat la Uman o spărtură adâncă în liniile hitleriste... au trecut peste Bug, peste Nistru, peste Prut, peste Siret...

Trupele eliberatoare sunt pe pământul României!

Vestea nu se strigă, tot văzduhul era plin de bucurie. Internații care lucrau în oraș, au adus atunci primii ghiociei. Fiecare și-a pus în piept câte unul. Abia mai apoi se află, ceva vag, despre declarația lui Molotov.

— Nu cunoaștem încă textul complet al declarației, — se transmitea seara pe platou, — dar din câte știm, ne-am dat seama că este vorba de un document de importanță internațională colosală. Este echivalent cu o propunere făcută direct României și nu se poate să nu aibă repercusiuni hotărâtoare și asupra situației interne. Sunt de așteptat evenimente mari.

Dar odată cu bucuria, noile vești aduseră în lagăr și greutate. De undeva, porniră iar svonuri alarmiste. În fiecare zi, ba unul ba altul dintre internații neorganizați, comunica cu groază prietenilor săi ceea ce auzit: fie că lagărul va fi predat nemților, fie că siguranța va organiza masacrul, pentru că niciun comunist să nu poată fi eliberat, și uneori chiar amănuntele și datele acestor viitoare întâmplări.

Comuniștii, — și cu ei toți ceilalți colectiviști, — reușeau fără prea multă greutate, să dovedească absurditatea svonurilor, să încurajeze voințele șovăitoare, să le ridice.

Dar svonurile reveneau, mereu în alte haine, cu alte amănunte, însă cu același conținut provocator.

De unde veneau?

Curând sursa fu aflată: în lagăr reapăruse Stein. De câteva zile se afla la grupa I-a, de astădată ca „speculant”. Dela plecarea evreilor, internații nu mai auziseră nimic despre el. Se știa, că deși plecat

împreună cu ceilalți, el nu ajunsese în lagărul dela Vapniarca, unde fuseseră duși cu toții, ci într'un gheto. Unii internați, veniți din București în ultimele luni, povesteau că Stein organizase acolo niște provocări în stil mare, în urma cărora pieriseră sute de oameni. După aceasta dispăruse cu totul de pe orizont.

Acum, răsări din nou, ca din pământ; îmbrăcat elegant, ras și pomădat, cu figura parcă spoită. Se silea să pară distins, cu veșnicu-i surâs lingușitor pe buze. Profitând de libertatea pe care comandamentul i-o acorda într'un mod nelimitat, cutreera atelierele, căutând peste tot pe cei slabi și creduli, ca să arunce sămânța îngrijorării și a neliniștei.

— Lepădați-vă de comuniști, cereți-vă din grupa a VII-a, altfel e vai de voi.

Cu tonul unui om absolut sigur, pornea apoi să descrie grozăviile viitorului asasinat în massă.

— Dar de unde știi? — se încumeta să întrebă câte unul.

Stein zâmbea dulceag, cu multe subînțelesuri.

— Prea multe vrei să afli... Nu pot să spun... Dar închipuie-ți și dumneata, dacă se retrag nemții, le convine oare lor să lase pe comuniști în viață? Oare, nu au ei tot interesul ca rușii să nu găsească aici nici un comunist?

Și adăoga în taină cu vocea scăzută:

—Sunt înțeleși cu anglo-americanii... Am auzit la radio Londra...

O parte dintre cei neorganizați credeau. Ii vedeau, azi pe unul, — mâine pe altul, pătrunzând pe furiș în cancelaria comandantului grupei. Acolo se rugau cu tremur în glas, să fie mutați în grupa III-a, unde erau amestecați, clăie peste grămadă, câțiva legionari, speculanți, vagabonzi și tot felul de alți indivizi despre care nu puteai să spui niciodată cu precizie de ce au ajuns în lagăr.

Rândunescu, care în virtutea obligațiilor sale de „șef de pavilion” asista câteodată la asemenea scene, le povestea apoi cu mult haz celorlalți.

Tovarășii din conducere însă, subliniau cu lucrurile trebuesc privite cu toată seriozitatea. Membrii de Partid căpătără noi sarcini. Se ceru tuturor să nu piardă niciun prilej pentru demascarea uneltirilor provocatoare.

Când Stein își făcu apariția și în grupa VII-a, declară că a venit să se bărbiească la frizerul de aici, cu care se obișnuise în cursul primei șederi în lagăr. Dar cu toate că frizerul refuză categoric să-l servească, el se instală comod și degajat pe un scaun și porni să-și debiteze minciunile.

Rândunescu se duse imediat la Bontea și-i ceru să-l dea afară pe nepoftitul musafir. Bontea însă, refuză.

— Ce caută el în grupa noastră, — se înfură Rândunescu; — ce, parcă noi venim să-l deranjăm pe el? Să-l poștești afară, de nu o să-l poftim noi?

— Să nu faceți asta, — începu să se roage Bontea, — să nu faceți! — Devenise alb, vocea îi tremura; apoi adăogă în șoaptă: — Il protejează domnul colonel... Nici nu puteți să vă închipuiți cât e de tare... Toți ofițerii au frică de el...

Rândunescu propuse atunci conducerii, ca Stein să fie gonit cu un „huo”! din grupă. Dar Mihalcea îl opri:

— Las'să mai vie...

Cu organizarea primirii lui au fost însărcinați Stregov, Grigore și Petruț.

3.

Petruț stiliza tocmai un capitol din „Bazele leninismului”, când auzi în ușa camerei în care lucra, cele trei bătăi cunoscute. Deschise și-i dădu drumul lui Boris.

— Te chiamă Stregov, — spuse acesta.

Petruț se apucă să bage hârtiile în buzunare, dar Boris îl opri:

— Dă-mi-le mie.

— Dece?

Atunci, Boris surâse semnificativ.

— A venit Stein.

Petruț se învioră. Simțea cum îl cuprinde ușor emoția și nerăbdarea. Predă în grabă lui Boris hârtiile și vru să plece. Acesta însă nu-l lăsă, până nu controlă materialul, filă cu filă.

— Acum, poți să te duci.

Stregov și Grigore îl așteptau pe platou. Sfatul ținu doar câteva minute. Se îndreptară cu pași repezi, unul câte unul, spre frizerie.

Înăuntru însă, intră numai Petruț.

— Domnule Stein, — Petruț făcea eforturi supraomenești pentru a părea natural și politicos, — vă cheamă domnul locotenent.

— Pe mine? — se miră, dându-și aere de importanță și jucându-se cu o batistă, Stein, — dar ce poștește domnul locotenent?

— Nu știu, se pare că are să vă predea ceva.

— Da, bine...

Se ridică și se adresă celorlalți, din frizerie:

— Mă întorc îndată...

— Asta vom vedea noi, — își spuse în minte Petruț, petrecându-l cu privirea cum ieșea din frizerie în spălătorul din fața barăcii.

Acolo, în pervazul ușii care dădea în curte, îl aștepta Stregov. Privirea lui era, însă, mult mai puțin politicoasă decât aceea a lui Petruț. Zărind-o, Stein zăbovi o clipă ; apoi se răsuci, aproape instinctiv, spre cealaltă ușă care dădea în dormitor. Zadarnic însă : era încuiată. Fu nevoit deci, să se întoarcă spre Stregov. Se apropie și forțându-se să pară liniștit, pronunță politicos, aproape lingușitor :

— Dați-mi voie...

— Nu vreau, — răspunse tăios Stregov.

— Dece ? — ridică Stein vocea ; — ce e asta ? Mă chiamă domnul locotenent. Ce vreți ?

— Vreau să știu, pronunță Stregov răspicat, fiecare cuvânt, — vreau să știu, ce cauți la noi și dece umbli cu minciuni ?

— Lăsați-mă în pace ! — țipă cu totul ieșit din sărite Stein. Fața începu să-i tremure. Dădu să iasă prin spațiul rămas liber în re Stregov și muchia ușii, dar acesta îl împinse cu putere înapoi. Se clătină numai, reușind să se mențină în picioare.

— Aoleu, aoleu, mă bate, — țipă el, pierzându-și cu totul cum-pătul.

— Taci, — șueră Stregov, și-l apucă de guler ; — spune, dece minți ?

Apoi îl întoarse spre ușa frizeriei, în pervazul căreia se strânsesă toți cei veniți acolo.

— Spune că ai mințit, spune !

Stein încerca zadarnic să scape din strânsoare. Fața care-i albise complet, după prima izbitură, începu să se acopere cu mici pete roșii. Butonul nasului deveni deodată aproape violet. Răspunse plângăreț :

— Da, da, am mințit ; dar lăsați-mă, să ies.

— A, ai mințit ; atunci na !

Și Stregov îi aplică o primă lovitură, în ceafă. Stein se îndoi, își pierdu răsuflarea și căzu în patru labe ; apoi o sbughi ca un iepuraș spre ușă. Acolo însă, îl aștepta Grigore.

— Na !

Cu un pumn izbit în față, îl aruncă spre ușa frizeriei, în mâinile pregătite ale lui Petruț.

Și bătaia începu. Totul dură mai puțin decât un minut. Petruț nu-și mai putu aduce aminte niciodată toate amănuntele. Știa doar, că au început numai trei, dar de terminat, au terminat vreo cincisprezece. Se antrenaseră și cei din frizerie și alți internați veniți de afară, atrași

de sgomot. Până la urmă, lungit pe ciment, Stein era literalmente strivit sub picioarele oamenilor. Auzi la un moment dat, strigătul scurt al lui Stregov :

— Nu da în cap...

Apoi întorcându-se spre Grigore :

— Ajunge ! Plecați cu toții !...

Toată lumea se risipi. Peste un sfert de oră, sprijinit de doi soldați, cu pantalonii și haina ruptă, plin de praf, cu fața umplută de vânătăi, cu butonul nasului ascuns între umflături, abia târându-se, Stein dispăru din grupa a VII-a... În urma lui, cu fața desfigurată de frică, mergea locotenentul Bontea, bombănind :

— Vai de mine, vai de mine, ce au făcut cu d-voastră, domnule Stein ! — Apoi, apucându-se de cap, se căina înfricat :

— Ce-o să spună, domnul colonel ?

— Pune-ți repede flaneaua și cojocelul, — spuse Stregov venind spre Petruț, care stătea în curte, răsuflând din greu.

— Așa-i !

(Aproape uitase ce-i așteaptă).

Peste o jumătate de oră fură chemați la colonel. Sticleanu era furios ; ochii i se umplură de sânge în așa măsură, încât se părea că din clipă în clipă, vor crăpa.

Câteva clipe nu putu să vorbească. Mișca doar din buze și din mâini, uitându-se ca un taur ațâțat spre cei trei internați postați liniștiți lângă ușă. Apoi scoase din buzunar revolverul și apropiindu-l de tâmpla lui Grigore, șueră :

— Vă împușc... vă împușc pe toți...

Nu răspunseră nimic ; așteptau să se potolească. Când în cele din urmă se așeză, sau mai degrabă căzu pe scaun, Stregov vorbi singur pentru toți.

— Omul acesta a venit la noi în grupă să ne turbure viața, să răspândească tot felul de minciuni ; cum, că, guvernul pregătește aici un asasinat în masă. Dacă-i luați apărarea, înseamnă că și d-voastră confirmați aceste șvonuri.

— Ce ? Ce ?

Sticleanu sări din nou.

— Era să ucideți un om și acum tot pe el îl acuzați ? Vă dau în judecată !

— Poftim ! — replică tot atât de calm, Stregov : — dar spuneți-ne,

d-voastră aveți datoria să ne spuneți, e adevărat, că Stein e protejatul d-voastră — așa cum spun ofițerii?

— Care ofițeri?

Sticleanu nu mai răspunse. Se așeză iar pe scaun. Sună, să i se aducă apă. Apoi se adresă deodată, cu un ton aproape politicos, celorlalți:

— Sunt prostii; duceți-vă în grupă și spuneți tuturor că sunt prostii...

Totuși, spre seară, Bontea comunică celor trei că au fost pedepsiți cu două zile de carceră.

4.

Când ieșiră din carceră, găsiră în grupă o atmosferă liniștită, plină de voie bună. Erau felicitați și laudați din toate părțile. Până și cei mai fricoși se furisau tiptil pe lângă vreunul dintre ei și-i șopteau:

— Bine i-ați făcut! Păcat numai, că a plecat în picioare din grupă!

Dar dincolo de înviorarea trecătoare, stămită de pedepsirea lui Stein, prin boxe și pe platou își făcu drum o altă neliniste, mult mai greu de risipit. Ea se baza nu pe svonuri și șoapte, ci pe realități, care cereau răspunsuri și nu le puteau găsi.

Ori de unde începeau discuțiile, se întorceau, aproape invariabil, la subiectul ce-i rodea pe toți:

— Ce va fi cu cei dela Vapniarca?

Se știa, că în urmă cu șase luni, au fost mutați mai la sud, în Grosulovo, — o localitate situată nu prea departe de Tiraspol. Acum însă, după spărtura dela Uman și înaintarea până aproape de Carpați, mai la nord, a Armatei Roșii, frontul se apropia cu iuțeală de Nistru și mai spre sud, în lungul Mării Negre.

Deși absorbit de munci de răspundere, Petruț nu putea totuși să nu fie atras în încordarea ce deveni aproape generală. Dimpotrivă, stând la masă adesea, concentrat asupra sensurilor textului tradus, sau ascultând vreun referat pe care trebuia apoi să-l predea altora, simțea, cum deodată atenția i se destramă și gândul sboară undeva departe, departe... către ceilalți... către Lenuța.

— Unde o fi? Ce-i cu ea?

Petruț și Ștefan zăboveau tot mai des noaptea până târziu, frământându-se.

Neavând nici o hartă amănunțită a Ucrainei și necunoscând decât în linii mari mișcările de pe front, prietenii nu puteau să-și dea seama

cu siguranță dacă orașelul este sau nu eliberat. Era clar însă că, chiar dacă eliberarea nu a ajuns până acolo, ea va veni foarte curând. Era o chestiune de câteva zile numai.

— Ce va fi cu ai noștri? Vor fi eliberați de Armata Roșie? Vor fi aduși în țară? Sau...

Nici Petruț și nici Ștefan n'aveau curajul să formuleze această ultimă alternativă. Știau destul de bine ce înseamnă ea. Au auzit doar, atâtea despre practica hitleriștilor de a extermina pe toți prizonierii înainte de a ceda o regiune! Știau, că în deslănțuirea cu nimic îngrădită a crimelor, hitleriștii nu mai țineau seamă de nici o răspundere. Știau, că înnebuniți din cauza înfrângerilor, îngroziți de perspectiva tot mai necruțătoare a sfârșitului, ucideau în dreapta și în stânga cu o diabolică pasiune.

În lagăr au început să circule diverse șvonuri. Dar tot mai mult se statornicea vestea că trenul cu internații politici din Transnistria a trecut podul dela Reni și se află în țară. Știrea a venit de undeva din București și era răspândită de unii dintre acei care aveau rude în capitală, ca fiind sigură. Conducerea însă nu comunica nimic.

— Tu ce crezi? — întreba, plin de neliniște, Ștefan.

Petruț însă se străduia să rămână calm, sau cel puțin să pară așa.

— Nu te frământa în zadar, Ștefane, — răspundea el, încurajându-și prietenul. — Crezi că frământările ajută? Dacă va fi să scape, scapă și fără noi!

Așa îi vorbea Petruț lui Ștefan, însă în sinea lui simțea, că nici el nu se va mai putea stăpâni prea mult timp. Chinul și neliniștea îl mistuiau și pe dânsul. Întrebările și presupunerile, șvonurile și desmințirile îl scoteau din făgașul obișnuit al muncii, îl împiedecau să se concentreze. Frământarea nestăpânită a prietenului mai tânăr parcă îi dădea curaj; însă doar în fața lui reușea să-și păstreze calmul și atitudinea de disciplinată așteptare. Cum rămânea singur, puterile parcă îl părăseau. După ce se culca, rămânea cu ochii deschiși până târziu; știindu-se singur, de cele mai multe ori ceda. Se lăsa cu totul în voia visărilor. Atunci apărea în fața ochilor săi, Lenuța; — era așa cum o văzuse când a venit în lagăr, în Mai 1941: micuță, sveltă, veșnic desculță, cu piciorușele ce-alergau neobosite, tari și înegrite de soare. Căpșorul bălai se sălta cu privirile pline de reproșuri, în timp ce gura i se bosumfla, pronunțând nelipsita-i întrebare:

— Ce-i cu tine? Dece ești așa?

— Cum așa?

— Așa, nu știu cum...

Apoi, chipul i se schimba, parcă creștea. Apărea Lenuța din iarna lui 42, Lenuța din ziua plecării : serioasă, tot atât de mică, dar plină de elan, cu judecata limpede și hotărâtă ; era o Lenuță mare și dragă.

Petruț închidea ochii și încerca să adoarmă. Dar degeaba ; Lenuța se așeza ștregărește pe pat, aproape de capul lui și-i răvășea părul cu degetele-i mici și parcă transparente. Disperat, Petruț se întorcea cu fața în jos, o apăsa cu putere în pernă, apuca cu dinții pânda aspră și-și întindea corpul, încleștându-și pumnii. Rămânea așa, treaz, câteodată până spre dimineață.

Într'o zi, se pomeni punând lui Mihalcea cam aceleași întrebări pe care i le punea Ștefan lui. Spre marea sa surprindere însă, răspunsurile lui Mihalcea au fost mult mai pozitive decât acelea pe care el le dăduse celuilalt.

— Nu avem încă nici o informație sigură. Sigură, în sensul de a fi venit pe o cale oficială. Însă, știrile pe care le-am căpătat prin diverși internați și prieteni din oraș, coincid în așa măsură, încât putem să afirmăm cu siguranță aproape deplină, că cei patru sute de internați politici evrei dela Grosulovo sunt în drum spre Tg. Jiu.

— Dar ceilalți, cei dela Râbnița ?

Chipul lui Mihalcea se întunecă. Răspunse încet :

— Despre ei, nu se știe nimic...

După convorbirea cu Mihalcea, Petruț simți cum încetul cu încetul îl cuprinde un fel de încântare. Încercă să lupte împotriva acestei stări sufletești, pentru că-l împiedica să judece lucrurile cu mintea trează, dar prea mult nu reuși să facă. Trebuia să-și descarce sufletul, cuiva. Il găsi pe Ștefan și vorbele țâșniră tumultuos, fierbinte, haotic.

— Se întorc... se întorc... era tot ce putu să înțeleagă Ștefan.

5.

Peste trei zile, într'o după amiază ploioasă de Aprilie, s'au revăzut.

Încă de dimineață trenul cu internații politici din Grosulovo ajunsese în fața lagărului. În cursul după amiezii, acei care în urmă cu douăzeci de luni părăsiseră lagărul cu senzația sigură că nu-l vor mai revedea nici odată, trecură din nou pe poarta lui principală.

De dimineață în barăcile comuniștilor și în curtea grupei se statornicise o atmosferă febrilă de pregătiri. Ocupațiile obișnuite au fost date cu desăvârșire la o parte. Invocând cele mai variate motive, mulți dintre „meseriași” reușiseră să nu se ducă la muncă. După prânz nu ieși din grupă nimeni; comandamentul preferase să nu observe. Se formară câteva echipe speciale, însărcinate cu efectuarea diverselor

pregătiri. Unii făceau curăţenie în barăcile goale, alţii întindeau scândurile pe rândul de sus al paturilor comune; o echipă mai mare trebăluia în bucătărie. Comandamentul refuză să-i introducă în porţie chiar din ziua sosirii. Deaceea, s'a adus în bucătărie câte ceva din proviziile colectivului. Se pregătea mâncare caldă şi câte o cană cu ceai pentru patru sute de persoane.

Intreaga grupă forfotea ca un stup de albine, răscolit de un eveniment neprevăzut. Nimeni nu se mai ocupa de treburi personale. Fiecare avea o sarcină în legătură cu întoarcerea celor din Ucraina şi se străduia s'o ducă la îndeplinire cu cea mai mare conştiinciozitate.

Când şi-o termina, nu se întorcea în baracă, ci pornea spre gardul de sârmă ghimpată, dela marginea dinspre şosea a grupei. Curând se strânse acolo un grup compact de oameni, cu privirile aţintite spre centrul lagărului, unde aleia principală cotea spre baia şi cazarma soldaţilor. De acolo, putea să se ivească, din moment în moment, coloana. Discuţiile se învârteau mereu în jurul unuia şi aceluiaş subiect.

Cei, care în virtutea obligaţiunilor lor trecuseră în ziua aceea prin faţa comandamentului, erau asaltaţi cu întrebări. În cea mai mare parte, răspunsurile erau liniştitoare.

— Arată binişor... sunt veseli... bine dispuşi...

Nu se putu stabili însă nimic sigur cu privire la vreo absenţă. Nu putuse nimeni vorbi cu vreunul în parte şi deaceea nu era nici o asigurare că toţi cei ce plecaseră s'au întors. Au început, totuşi, să circule o mulţime de nume, mai ales dintre cele ale tovarăşilor mai cunoscuţi şi mai iubiţi. Au fost văzuţi şi Zelţer, şi Brunea, şi Andrei, şi David, şi mulţi alţii.

În seară, s'a aflat că cei reîntorşi vor trece întâi prin baie şi etuvă şi abia apoi vor fi lăsaţi să intre înăuntru. Aceasta însemna că primele grupuri puteau să fie aşteptate abia spre orele 6-7 după amiază, iar ultimele spre dimineaţă. S'a impus astfel necesitatea organizării unui serviciu de noapte.

Petruţ a fost numit în echipa centrală de organizare a întregii primiri şi se avântă în vâltoarea pregătirilor. Umbla într'una dela barăci la bucătărie, se certă urît cu Bontea, fiindcă acesta refuză să dea câte două pături pentru cei bolnavi, luă în primire vesela, schimburile şi alte obiecte necesare bunei gospodării. Într'un cuvânt, se agita fără răgaz, alergând mereu dela un capăt la altul al grupei. Ii părea bine că este copleşit de o activitate înfrigurată, pentrucă ea îi permitea să reziste, pe nesimţite nerăbdării şi îndoelilor care-l asaltau de dimineaţă. Dar prins de aceste preocupări, pierdu momentul când femeile trecură la baie, pe şosea.

Ștefan însă nu. Pentru el, la frizerie, partea cea mai grea începea abia de a doua zi, așa că era relativ liber și putea să urmărească în voie toate mișcările. Intrase ca vântul în bucătărie.

— Petruț ! Petruț !

— Ce ?

— Am văzut-o !

— Pe cine ?

— Pe ea, pe Fany...

Mai apoi, complectase oarecum rușinat :

— Și pe Lenuța... Și pe Lenuța am văzut-o. Pe cuvântul meu ! Nu arată rău deloc...

Petruț nu-l asculta. Știrea, că Lenuța este aici, că e vie, întreagă, și sănătoasă, că o va putea vedea curând, curând de tot, — îi păru pentru moment atât de stranie, atât de neadevărată, încât pen'ru câteva secunde rămase complect năuc. Stătea în mijlocul bucătăriei, cu un polonic într'o mână ; cealaltă mână îi înțepenise în 'păr, tocmai când începuse să-l netezească..

Lenuța e aici în lagăr ! Timp de douăzeci de luni căutase să se obișnuiască cu gândul, că nu s'or mai vedea ! Și acum ?

Aruncând cu un gest iute polonicul, undeva pe sub o masă, o luă la fugă fără să privească în lături, dând la o parte oamenii pe care-i întâlnea. Intrând în boxă se așeză pe pat răsuflând din greu. Apoi se aplecă spre masă și începu să privească fără a clipi, chipul de pe fotografie. Din mica ramă de alabastru, Lenuța îi surâdea tot atât de calm ca și în timpul serilor lungi de iarnă, când avusese câteodată senzația că-și ia rămas bun dela ea pentru totdeauna...

Așa îl găsi Ștefan, când îl anunță, cu un ton plin de reproșuri, că a pierdut și o a doua ocazie s'o vadă pe Lenuța. Femeile trecuseră îndărăt. În baie intrase deja primul grup de bărbați.

Petruț privea senin și calm chipul revoltat și contrariat al prietenului, fără să înțeleagă ce-i spune. I se părea ciudat și ridicol, că Ștefan se agită pentru lucruri atât de mici, în comparație cu imensa fericire ce-l copleșea...

6.

Pe la ora șase și jumătate, seara, au intrat prin poarta grupeii comuniștilor, primii douăzecișicinci dintre cei reînțorși. Aproape toți internații le ieșiseră în întâmpinare. Se strânseseră în fața porții cu o jumătate de oră înainte. De sus cădea o ploaie mărunță, de primăvară.

Ziua nu se sfârșise încă; amurgul își trimitea razele roșiatice de

după colțurile barăcilor, de după clădirea mare și neagră a teatrului, transformată acum în magazie, de după salcâmiile din jurul platoului și a ailelor.

La apus, chiar pe linia orizontului, norii s'au rupt și în deschizătură apărură un disc de foc, supărat și roșu, ca o vatră de jar. Câteva raze târzii, șovăitoare, s'au putut strecura până'n grupul celor din fața porții, jucându-și luminile pe fețele oamenilor. Parcă-i mângâiau; aduceau o singură alinare sufletelor încordate, ținute cu putere în frâu de suferințele și îndârjirea atâtor ani...

Câteva sute de oameni așteptau fără să-și vorbească, fără a se uita unul la altul, gândindu-se cu toții la unul și același lucru.

— Sunt douăzeci de luni de atunci...

— Parcă era ieri...

— Acelaș lagăr, aceiași oameni, aceeași șosea, acelaș cer, aceleași gânduri și aceleași speranțe.

În mintea fiecăruia apăruse din nou tabloul acelei neuitate dimineți de Septembrie, cu șoseaua străjuită până în fund de șiruri de jandarmi, cu grupuri de oameni încărcăți cu bagaje, plecând în necunoscut, cu praful ce se ridica în nouri albi spre un cer revoltător de albastru. Își aminteau de privirile ce se întorceau din drum, de cele câteva mâini libere ridicate într'un gest de adio, de cele câteva batiste ce fluturau ușor, și apoi din nou de praful...

— Cine din noi se mai gândea, că ne vom revedea tot aici?

Tăcerea nu se sparse nici atunci, când grupul apărură de după colț și se apropie de poartă. Cei de pe șosea stăteau tăcuți și gravi. Până și sentinelele încremeniseră cu privirile în pământ.

Incolo niciun gest. Oamenii dinăuntru rămăneau atât de nemișcați ca și barăcile ca și salcâmiile. Apoi, încet, încet, poarta scârțâi, lăsând înăuntru pe cei douăzecișicinci de oameni nebărbieriți, obosiți, încărcăți de bagaje, dar cu flăcări ascunse în priviri. Au început să pășească solemn printre rândurile celor ce-i așteptau. Atunci, abia atunci, ca la poruncă, svâcnii în sus pădurea de pumni. O secună, două, trei, și tăcerea se rupse. Totul se amestecă în învălmășeala îmbrățișărilor, întrebărilor și răspunsurilor. Ecourile sguduitoare produse de explozia nestăvilitei lor bucurii, se risipiră în toate direcțiile, de jur-împrejur.

În mijloc stăteau doi oameni, aproape nemișcați; își strângeau puternic și îndelung mâinile.

— Credeai tu, Zelțer, că ne vom revedea și încă atât de curând?

— Nu știu, Mihalcea, nu știu... Că se va întâmpla chiar așa ca acum, că ne vom revedea tot aici, în blestematul ăsta de lagăr... nu putea să prevadă nimeni. Dar, că odată și odată, drumurile noastre

se vor întâlni iar, de asta eram siguri cu toții. Și nu e departe ziua, când va veni și revederea cea mare. Măi, Mihalcea, măi, noi cei de acolo am trăit-o mai îndeaproape... am simțit parcă respirația Armatei Roșii...

— Așa-i, — răspunse Mihalcea ca pentru sine, — în curând însă, o vom simți cu toții...

Desmetecindu-se, apucă brațul lui Zelțer și-i spuse încet :

— E, acum hai, să mergem la tovarășul Gheorghiu-Dej...

7.

Petruț nu putu să iasă în întâmpinarea nici a primului grup și nici a celui de-al doilea. Treburile dela bucătărie nu-i dădeau nici o clipă de răgaz, mai ales pentrucă pierduse o jumătate de oră discutând cu fotografia Lenuței.

Alergă afară, prin sala de mese, doar atunci când auzi sgomotul salutarilor. Văzu de acolo scena îmbrățișărilor și pieptul i se umplu de o mare căldură. Când zări de departe pe Zelțer și Mihalcea îmbrățișându-se, își simți deodată ochii umeziți. Ceața lacrimilor îl împiedica să vadă bine. Își trecu mâna prin păr, cum în mod obișnuit făcea, și întorcându-se în bucătărie, se apucă cu și mai mare înfrigurare de treburi. Curând, apărură Ștefan pentru a-i comunica primele noutăți :

— Sunt unii care abia se mișcă, datorită paraliziei. Știi, boala aceea pe care au căpătat-o din cauza mazărei furajere. Am văzut pe bătrânul Haber. Umblă în cărje. Goldfarben, — tovarășul ăla vesel, din Suceava — e și el bolnav...

Petruț nu putu asculta liniștit. Sarcinile primite îl țineau locului, însă prin toate fibrele ființei sale dorea să se amestece printre tovarășii reîntorși, să-i întrebe despre cât mai multe amănunte. Vestea îmbolnăvirii lui Goldfarben, îl făcu să simtă pentru moment un gol în piept. Goldfarben! Un om atât de plin de viață și acum schilod, ținut în pat... Dar parcă e numai el? Întrebările i se îngrămădeau din ce în ce mai multe, pentru fiecare ins, fără alegere... Relatările lui Ștefan nu-l mulțumeau nici pe departe. Ii era totuși recunoscător, chiar și pentru atât. Gândindu-se la cei bolnavi, o întrebare deosebită începuse să-i frământă mintea. Figura mică și subțire a lui Sică nu-i ieșea din cap; îl vedea parcă, întorcând spre dânsul privirile-i obișnuite pline de-o prietenească muștrare.

— Nu știi, — îl întreabă pe Ștefan, — a fost și Sică bolnav ?

— Da, dar puțin. S'a refăcut repede. El va intra abia spre dimineață. Este într'unul din ultimele grupuri.

Curând au apărut în bucătărie și unii dintre cei reîntorși. Ca o

sîrlează porni să se învîrtă pe lângă uşă, unul cu corpul mic şi scund, căutând ceva...

— Moise ! — strigă, plin de bucurie, Petruţ, — Moise Epuraşul !

S'au îmbrăţişat cu putere.

— Pe tine te căutam... Mi s'a spus că eşi aici...

Moise era mai slab, mai palid, dar parcă mai matur, mai bărbat. Privirile-i risipite, pline ca şi altădată de aceeaş voie bună, erau totuşi, adânci, umbrite. Peste tăcerea lor îngândurată, domnea neliniş'ea...

— Ei, povesteşte... Ai fost şi tu bolnav ? Cum se simt Zelţer, Brunea, Andrei ?

— Stai, — încercă Moise să-şi adune gândurile, — toţi sunt bine. Am învăţat multe, Petruţ, nu mai sunt aşa... Dar a fost greu la început, tare greu !

Moise oftă ; apoi porni deodată să povestească repede, repede, înecându-se şi sărind mereu dela un fapt la altul, coplesindu-l pe Petruţ, ca şi altădată pe Valea Jiului, cu tot felul de termeni noi, necunoscuţi : comunitate, despărţire, ospătărie...

Petruţ îl asculta surâzând şi parcă nu-l auzea... Din crâmpoalele de întâmplări pe care reuşea totuşi să i le înfăţişeze Epuraşul, din cele povestite de Ştefan, cât şi din răspunsurile fugare ale altor tovarăşi, a început să crească şi să ia contururi închegate în imaginaţia sa, tabloul groaznic a ceea ce fusese Vapniarca.

Mult mai bine a înţeles aceasta, din ceea ce îi povestise Marius. Se întâlni cu el în curte, unde ieşise să despice niş'e lemne. Tânărul cu care trăise împreună atâtea necazuri şi atâtea bucurii pe Valea Jiului, mergea încet pe potecă, sprijinindu-se de un baston şi târându-şi un picior. Privirea îi era tot atât de senină şi calmă ca şi atunci ; între sprâncene însă, îi apăruse o cută pe care Petruţ n'o cunoştea. În ea i s'au îngrămădit toate suferinţele trecute ; parcă nici o primenire nu i-ar mai putea-o şterge cu desăvârşire.

Marius scutură îndelung mâna lui Petruţ şi zăbovi câteva minute, povestindu-i ceva. Vorbea încet, apăsător, fără să se îngrijească de continuitatea celor povestite. Parcă zugrăvea cu trăsături largi, nişte tablouri uriaşe. În mintea lui Petruţ, s'a în'ipărit mai ales 'acela al sosirii.

— Când am ajuns acolo, — povestea Marius, — înăuntru nu era nimic. Înţelegi, ce înseamnă asta ? Absolut nimic. Nici un geam, nici o găleată, nici un cui... nu mai vorbesc de altele, paturi sau altele, cu care eram obişnuiţi la Tg. Jiu. Totul trebuia pornit dela capăt.

Petruţ parcă vedea o curte mare, iar înăuntru ei, câteva sute de oameni speriaţi de ceea ce vedeau... Deodată însă masa internaţilor

începe să se miște ; la început, organizarea se încheagă la centru, la conducere ; apoi, prin activul din jurul său, nucleul acesta își trimite cuvintele de ordine și de îmbărbătare, în cele mai mărginașe rânduiri.

— Și totuși, înainte de sosirea iernii, — continuă Marius, ne-am putut asigura cât de cât un trai mai omenesc. Vorbă să fie: — omenesc ! — căci de greutăți n'am dus niciodată lipsă. Știi, ne lipsea până și apa. Topeam zăpadă, ca să putem face mâncare sau să spălăm rufe...

Petruț a auzit și alte relatări. Toate arătau efortul uriaș făcut la început pentru învingerea greutăților. Dar oricum porneau, discuțiile se întorceau tot spre paralizie.

— A avut un aliat teribil paralizia asta : foamea. Săptămâni în șir, Murgescu ne hrănea numai cu mazărea aceea blestemată și făcea tot posibilul ca să nu ne putem procura, nici cu puținii bani pe care-i mai aveam, alte alimente. Cei căroro foamea le oprea mâinile când trebuiau să arunce în șanț blidul cu mazăre, au plătit scump această slăbiciune. O parte s'au îmbolnăvit mai înainte de a-și putea da seama, că mănâncă otravă. Acum sunt schilodiți pentru toată viața.

— Cum ? Boala nu se poate trata ?

— De tratat, se poate trata ; dar de vindecat, nu.

După fiecare discuție de acest gen Petruț rămânea îngândurat. Fața i se întuneca tot mai mult, tot mai des scăpa printre dinți :

— Câini, o să plătiți voi...

Spre seară, când amurgul coborîse peste lagăr și învăluisese în pâcla sa și barăcile, și copacii, și oamenii, Petruț ieși pentru câteva clipe în curte, să se răcorească.

Ploaia stătuse.

Se opri în fața sălii de mese și începu să urmărească cu privirea oamenii ce se mișcau pe platou. Căuta să recunoască în figurile devenite atât de asemănătoare din cauza întunericii, trăsăturile vii ale oamenilor.

Nu reușea. Ceața se târa pe pământ în valuri din ce în ce mai dese, amestecând totul. Deodată, la marginea crângului, observă o umbră despre care nu mai putea avea nici o îndoială.

Un uriaș se plimba încet și cu capul aplecat.

Petruț făcu câțiva pași înainte. Se pregătea să-l strige pe nume, dar se opri.

Care din doi era ? Și apoi... dece era numai unul ?

Părea ceva nefiresc, ca într-o asemenea zi, Iacob și Aron să nu fie împreună. Petruț simți o durercasă îngrijorare.

— Atunci, cu atât mai mult, — își spunea el, — cu atât mai

mult este necesar ca omul să nu fie lăsat singur ; trebuie să simtă mână-gâierea bucuriei noastre.

Porni încet spre dânsul. El continuă să măsoare cu o neștirbită regularitate, cu pașii grei și apăsați, spațiul mic și îngust dintre crâng și platou. Aveai impresia că singura-i preocupare era aceea de a-și potrivi pașii, ca nu cumva unul să fie mai lung decât celălalt. Nici când se răsucea nu-și schimba atitudinea. Se întorcea deodată cu tot corpul și fără răgaz își relua umbletul...

Distanța se micșorase. Bănuiala lui Petruț se adeverise. Era în'rădevăr unul dintre ei.... Dar cine, care din doi ? Iacob sau Aron ?

Nu putea încă să dea un răspuns de care să fie sigur. Era atât de obișnuit să-i vadă întotdeauna împreună, încât acum, cu greu isbutea să-l recunoască. Parcă nu era nici Iacob, nici Aron... Simți, cum de emoție începe să nădușească. Prinse în cleștele unei chinuitoare îndoeli, gândurile i se sbăteau neputincioase.

— Dar, dacă e adevărat... și eu... îl chem pe numele celuiilalt, care...

Se întoarse ; dar repede se răzgândi. Își trecu furios mâna prin păr, șoptindu-și :

— Să nu salut un om drag, pentru că nu știu care-i din're ei ? Ce prostie ! In definitiv de unde știu eu că celălalt frate...

Strigă deodată înveselit, tare :

— Iacob !

Omul se opri. Indreptă apoi spre Petruț o privire bună, dar absentă. Tăcu, îi întinse mâna. Șopti apoi, cu o voce sugrumată :

— A murit... a murit Iacob... L'au ucis.... l-au scos la muncă iarna și i s'au aprins plămânii... N'am avut cum să-l ajut... n'am putut face nimic....

Își trase mâna din cea a lui Petruț și o porni din nou cu aceiași pași, grei și apăsați, să măsoare acelaș spațiu îngust dintre platou și crâng.

Complect abătut, Petruț se întoarse în bucătărie. Se apucă iară de lucru, cu și mai multă înverșunare. Ca să uite ! Măcar pentru puțin.... să nu se gândească.... Dar nu putu... În apa ochilor creștea din ce în ce mai mult, învolburarea...

Ștefan însă, era cu totul altfel. Alerga neîncetat printre oamenii din baracă și din curte și venea de fiecare dată cu un alt sac de nou-tăți. Îl răsturna într'un suflet, și iarăși pleca. La un moment dat în-

cepu să-l ispitească și pe Petruț; voia să lase totul ballă și să meargă cu dânsul în barăci.

— Să vezi ce-i acolo! La 53 se cântă și se dansează. La 51, de asemenea, e un fel de petrecere. De mult n'a mai văzut lagărul aceasta!

Petruț însă refuză. Imaginea suferințelor prin care trecuseră prietenii săi, îl copleșea. Iacob mort, Goldfarben doborât de boală, Marius schilod, Moise Epurașul îmbătrânit devreme... În cap îi roiau nenumărate întrebări. Multe lucruri rămăneau nelămurite. Se uita la câte unul din cei reînțorși, — când intra în bucătărie pentru a cere o cană cu apă fierbinte, un castron sau lingură și se întreba mereu:

— Uite, parcă nu-i nimic excepțional în felul cum arată acest om și totuși prin câte n'a trecut! Prin câte n'au trecut toți! Cum de au reușit să se păstreze și fizicește și moralicește?

Apoi, gândurile îi sburau spre Lenuța. S'o fi păstrat și ea așa? O știa mai slabă, mai răsfățată. O fi găsit și ea tăria necesară pentru a nu ceda nici unei presiuni, nici unei ademeniri? Cu tot mai multă nerăbdare aștepta să intre în grupă Sică, pentru a-i pune toate aceste întrebări. Dar după cum îl prevenise și Ștefan, prietenul va mai întârzia.

Larma din lagăr se potolea greu. Până la urmă însă oboseala învinse. Oamenii s'au culcat și lămpile din boxe au început să se stingă una câte una.

Era aproape de miezul nopții, când a plecat și Petruț să se culce. Trecu pe la Zelțer să-i dea mâna dar îl găsi dormind. Se întoarse la el și începu să se desbrace încet. Când se pregătea să stingă lampa, apăru Mihalcea.

— Tu faci parte din schimbul doi, împreună cu Grigore, — îl anunță el pe Petruț. — Vă sculați la trei și stați până intră ultimul grup. La bucătărie, după cum știi, totul e pregătit. Treaba voastră constă numai în a-i întâmpina pe cei reînțorși la poartă, în a-i conduce în sala de mese și a-i repartiza apoi, în barăci. Va fi cu tine și doctorul Știrbu, care se va îngriji de cei bolnavi. Li veți aranja la infirmerie...

— Am înțeles. S'a făcut...

— Noapte bună.

— Poate că mă voi întâlni cu Sică încă în noaptea aceasta, — se gândi Petruț, adormind.

8.

Când îl sculă plantonul, Petruț era atât de buimăcit, încât, câteva secunde nu putu să înțeleagă despre ce este vorba. După ce-

și reaminti de schimb, sări voinicește din pat, se îmbracă într-o clipă și ieși afară.

Ploaia se potolise încă de cu seară. Aerul era rece și proaspăt. Un vânt sufla de pe Parâng. Petruț îl sorbea cu lăcomie.

— Un grup a intrat abia acum, — îi spuse apropiindu-se Gri-gore — așa că avem o jumătate de oră în fața noastră. Tot te-ai culcat târziu, dacă vrei, poți să te mai culci o leacă. Am să te scol eu.

— Nu vreau.

Petruț se apropie la vreo douăzeci de metri de poartă și privi în întuneric, în direcția băii. Nu se vedea nimic. Rămăsese așa, încremenit. Amintirile începură să i se perinde prin fața ochilor. Nu le urmărea. Se lăsa cu totul pradă celor mai întâmplătoare asociații.

Ceva însă revenea mereu. Era figura Lenuței.

— Ce-o fi făcând acum? Doarme?

Petruț zâmbi înduioșat.

— Măine, trebuie s'o văd.

Apoi gândul îi sbură în orașul său natal.

— Când va fi eliberat, în sfârșit? Ofensiva a ajuns doar atât de aproape de el! Acum este probabil, în bătaia tunurilor...

Petruț simți cum trăsăturile feței i se crispează de durere.

— Hei, bătrânule Iași? Ce-o să faci războiul din tine? Ce va mai rămâne din clădirile tale vechi, din uzinele-ți noi? Cum vor arăta după aceea străzile tale înguste și murdare cu flori atât de multe și frumoase? Golia... Copoul...

Își aminti deodată de întâlnirile pe care le avea mereu pe podul Tacu. Hm! Ce vânt bătea atunci, în iarna aceea! Parcă era pornit tocmai din fundul Siberiei! Apoi, visul îi fuși spre cea mai fragedă tinerețe. Deosebit de clar se contură în întuneric teiul poetului; sub umbra lui, elevul de altădată primise vestea că i s'a făcut cinstea de a fi admis în U.T.C.

— Bătrânule, bătrânule, — șopti duios Petruț, — vei rezista tu oare distrugerilor războiului, așa precum ai rezistat și timpurilor? Tu ai știut întotdeauna dorințele, necazurile și avânturile noastre; tu ai primit în păstrare jurămintele cu care am pornit la luptă... Oare nu vei fi la fel de mândru și de primitor când ne vom întoarce în sfârșit, pentru ca, — tot sub umbra măreței tale coroane, — să cântăm imnul victoriei și să facem noi jurăminte...

Tresări. Parcă se auzeau pași pe șosea; se îndreptă spre poartă, dar se opri dezamăgit. Erau trei soldați care se întorceau dela comandament la cazarmă. Privi din nou în direcția băii, dar nu putu să deslușească nici acum, ceva.

— Uite, cum m'au prins amintirile, — își spuse Petruț. Visătorul din mine, încă se mai ține tare.

Simți, cum îl cuprinde nestăvilit dorul de acasă. De peste patru ani nu și-a văzut orașul. Prin câte n'a trecut în timpul acesta ! Doftana, Caracal, Tg. Jiu ! S'a călit și s'a maturizat. A învățat câte ceva. Își dădea seama de asta. Totuși, — și nu prea înțelegea dece, — dar ori de câte ori se gândea la orașul natal, se simțea întocmai ca acum cinci ani —, un flăcău svăpăiat, cu puțin puf sub nas, cu multe porniri entuziaste și cu puțină experiență de viață.

— Cum va fi oare revederea noastră ? Cum mă vor primi ulițele pe care am trăit fiorul cel dintâi al întâlnirii cu mișcarea.

Din direcția băii, sgomotul pașilor îl trezi din nou. De data aceasta era deslușit, și așa surd și lipsit de cadență cum era, îl făcu să înțeleagă totuși, că în sfârșit era vorba de acei pe care îi așteptau.

— Vin...

Petruț grăbi spre poartă, dar se opri brusc. Ii căzu privirea pe luciul baionetei sentinelei. Soldatul se plimba nepăsător pe lângă gheretă. Incepu să privească cu încordare întunericul de pe șosea și reuși să sesizeze în cele din urmă, câteva umbre. Veneau... Tot mai aproape... tot mai aproape...

— Iată-i !

Soldatul își întrerupse pașii monotoni, se uită și el în aceeași direcție și începu să umble grăbit cu lacătul. Grupul se opri.

Privirile lui Petruț pătrundeau tot mai adânc întunericul...

— Ce-i cu el, — gândea cu necaz, — de ce umblă așa de încet cu lacătul ? Dece l-a mai închis și cu cheia, dacă știa, că tot va trebui să dea drumul oamenilor ?

— În sfârșit !

Scârțâitul porții îi aplecă trupul înainte. Făcu o sforțare să se oprească ; se uită la Grigore care s'ătea pe cealaltă parte a aleei, apoi împinse cu putere tocul bocancilor în noroi și ridică pumnul în sus.

Tovarășii se apropiau răpășiți, încărcăți cu bagaje, dar tot cu pumnii ridicați în sus. Petruț n'avu putere să rostească niciun cuvânt. Deodată se pomeni cu cineva atârnat de gâtul lui.

— Petruț, Petruț, tu ești ?

Era Sică.

După ce toți ceilalți au mâncat și s'au împrăștiat prin boxele ce le fuseseră repartizate, cei doi prieteni au ieșit afară.

— Tovarășul Gheorghiu-Dej este aici ?

— Da.

— Și cum merge ?...

-- De când a venit, totul s'a schimbat. Ne pregătim mereu, pentru noi lupte, iar ăștia de la administrație parcă nu mai au curaj să se lege de noi. Doar latră și mușcă din când în când.

Încă mult timp povesti Petruț lui Sică despre încrederea de care au început să se simtă cuprinși, de când conducătorul drag a poposit în mijlocul lor.

-- Il vedem rar, Sică, — vorbea el înflăcărat — că e tare ocupat ; dar fiecare vorbă a lui e ca o picătură de rouă pe o limbă uscată de sete...

Prietenii și-au cuprins umerii unul altuia și continuând să se plimbe tăcuți, schimbau câte o vorbă rară. Pe cer, norii se destrămaseră de tot și stelele începură să lucească limpezi, ca și gândurile lor. Petruț se opri și fără a se despărți de Sică, începu să urmărească sclipirile luceafărului.

— Sică, — spuse el încet, — te simți bine ?

— Oarecum.

— Dar Lenuța ?

— Și ea. N'a avut nimic. Ai văzut-o ?

— Nu.

— Trebuie s'o vezi numaidecât... Tot drumul se gândea la tine...

Petruț avu impresia că cineva îl ridică de subțiori deasupra cărării și că începe să plutească ușor peste așezările lașărului.

— Am să mă duc mâine cu alimente la grupa lor.

— Ești sigur, că vei putea ? Nu ești prea înfipt. Sunt atâția alții care vor și ei să se ducă.

— O să-și facă loc Ștefan și pe urmă o să mi-l cedeze.

Așa s'a și întâmplat.

9.

Împreună cu alți trei tovarăși, Petruț ducea targa cu alimente spre grupa femeilor. Parcă nu simțea nici o greutate. Mânerul tărgii, care deobicei apăsa dureros osul umărului, parcă nici nu exista. Îi era numai necaz, pe mersul prea încet al celorlalți. Grăbea mereu pasul, dar se simțea tras înapoi. Căută să-și adune gândurile ; nu izbutea. Se silea să refacă în amintirea sa chipul Lenuței, dar spre marea lui uimire, tocmai el, tocmai acest chip, care timp de douăzeci de luni îl urmărise cu atâta tărie, acum, la numai câteva minute până la vedere — dispărea.

Petruț își încrunta din ce în ce mai vârtos sprâncenele. Cu mâna liberă își împingea mereu spre ceafă smocul de păr ce-i cădea în ochi.

Nu-și dădu seama cum au ajuns în fața porții, cum se pomeniră mergând pe poteca pietruită, spre bucătărie. Incepu să se uite grăbit în jur, dar nu putu să recunoască pe nimeni. Nu vedea decât ochi, zeci de ochi negri, zâmbitori, îndreptați spre el și spre ceilalți tovarăși care duceau targa.

Se simți deodată zăpăcit, timid, încurcat. Ii venea parcă să lase targa și să fugă înapoi. Dorea cu înfrigurare s'o recunoască pe Lenuța; dar în locul ei, întâlnea mereu alți ochi, cărora tuturor trebuia să le răspundă. În definitiv, niciuna din aceste fete bune nu era vinovată de faptul, că el nu era în stare să gândească la nimeni altcineva, decât la Lenuța.

Petruț mergea ca în vis. Câteva fete înconjurară targa; grăbite, porniră să-l întrebe ceva. Dar el tăcea. La un moment dat, simți căldura unui lung sărut pe pielea obrazului. O fată îl apucă de braț, alta începu să-i strângă mâna. Nu putea să recunoască pe nimeni. I se făcu rușine; fața îi deveni roșie, roșie, în timp ce ochii continuau să alerge desperați jur împrejur. Degeaba. Cu toate eforturile pe care le făcea, nu putea să afle care din fetele ce roiesc în curte este Lenuța.

Ajunseră astfel până la ușa bucătăriei. Puseră targa jos și Petruț, fără să se mai uite la cineva, intră grăbit înăuntru. Ceru cu o voce răgușită o cană cu apă și se refugie în colțul cel mai întunecos al bucătăriei. Atunci abia, spre marea lui bucurie, văzu apărând parcă din pământ, pe Lisaveta. Il privea pe Petruț cu aceeași privire blândă surâzătoare, parcă spunând:

— Te înțeleg, te înțeleg, și n'ai de ce să te rușinezi... Ai dreptul să fii emoționat.

Nu-l lăsă să întrebe nimic și spuse, de parcă ar fi fost vorba de cel mai simplu și de cel mai obișnuit lucru:

— Stai aici puțin... Am chemat-o pe Lenuța... Vine îndată...

Plecă, tot atât de discret cum intrase...

Cât a durat apoi? Trei minute? Cinci? O oră? Lui Petruț îi păru că a trecut o veșnicie... Ii veni chiar la un moment dat să lase totul baltă și să fugă, să fugă de mirosul lănced al bucătăriei, de privirile bune, dar oarecum ironice — așa i se păreau lui cel puțin, — ce-i aruncau fetele de-acolo, de această întreagă și chinuitoare așteptare. Cărând însă, în dreptunghiul luminos al ușii apăru Lenuța. Era așa cum o știa. Parcă nici nu lipsise atâta timp. Se opri căutându-l, îngândurată. Nu-i mai deosebea fața. Doar cei doi ochi negri sclipeau, iar în jurul capului mângâiată de razele multicolore ale apusului, strălucea și mai dulce, minunata coroană de fire subțiri și încălcite a părului bălai...

Il căută doar o clipă cu privirea; când îl zări alergă la fel de

sigură și de sglobie spre dânsul... Dar... La numai un pas se opri și-i înlinse, cu un gest nou, solid, bărbătesc, mica ei palmă cu degetele transparente. Petruț o apucă și i-o strânse cu putere. Abia când ochii li se întâlniră, înțelese Petruț ce vrea să pună fata :

— M'am ținut de cuvânt! — spuneau mândru și duios, privirile ochilor săi.

— Și eu! — răspundeau sprâncenele încruntate ale lui Petruț.

Lenuța nu se mai putu reține și-și lăsă capul bălai pe pieptul lui. Petruț îi strânse cu putere corpul svelt și plâpând și pentru câteva clipe uitară tot ceeace există pe pământ în afara dragostei lor.

10.

Dragostea îl cuceri pe Petruț cu o forță nouă, necunoscută până acum. Nu putea să nu se gândească la ea. Era mereu într'însul. Și totuși nu-l împiedica de la nici o treabă. Dimpotrivă, i se părea, că niciodată până atunci nu muncise cu atâta râvnă. Ii confirmau aceasta și tovarășii săi.

Cu Lenuța se vedeau destul de des. Fie că venea el cu alimente în grupa lor, fie că se înțelegeau să se întâlnească la infirmerie, fie că se salutau pur și simplu de la distanță, ca altădată... ca atunci...

Il umplea de fericire și fericirea fetei. Și-și spunea : după atâtea suferințe merită măcar această fărâmbă de bucurie. Se interesă cum lucrează și căpătă răspunsuri liniștitoare, elogioase chiar.

— Și acum vorbește mereu de tine, — îi povesti Lisaveta, — dar altfel. E mereu preocupată de gândul că dragostea voastră să fie o adevărată dragoste, demnă de comuniști... Suntem foarte mulțumiți de ea...

În ziua aceea, sosit cu alimente în grupa femeilor, Petruț chemase spre marea surprindere a fetelor din bucătărie, nu pe Lenuța ci pe Lisaveta. Lenuța însă, află de sosirea lui și apărură nechemată. Se așeză cuminte lângă Lisaveta. O roșeață ușoară îi apărură în obraji.

— Așa e, — continuă Lisaveta petrecându-i mâna pe după umeri, — tare mi-e drag de voi... Și adăogă apoi, îngândurată : vi se deschid drumurile adevăratei fericiri...

Uneori, în după amiezile de vară, când soarele coboară agale spre asfințit, apare pe neașteptate în jurul său un nour. Când pata lui i-acoperă lumina, văzduhul se întunecă, pământul se întristează. Frunzele și iarba, florile și pomii sunt acoperiți de umbre. La fel se întristase și chipul luminos al Lisavetei. Se ridicase tăcută și ieși.

Urmărindu-o cu privirea, Lenuța șopti :

— Oare în viața ei, nu va mai intra niciodată fericirea ?

— Ba da, — răspunse Petruț, scuturându-și părul neastâmpărat, — o va găsi și ea...

După aceasta, cu greu își putură relua convorbirea obișnuită. La plecare, Lenuța îi apucă brațul și se agăță de el așa cum făcea mica și slaba Lenuța de altădată.

— Știi Petruț, câteodată mi se pare că n'aș mai putea suporta o nouă despărțire... Cât am fost acolo, îmi spuneam, că nu ne vom revedea niciodată... aveam tăria nici să nu mă gândesc la tine... Acum, însă... după atâta fericire... Dacă ar fi să ne despărțim iar... O !... ar fi atât de crud...

Și totuși... abia peste câteva zile, tocmai perspectiva unei noi despărțiri le-o deschisese Sticleanu. Se ținuse de cuvânt: Bontea anunțase pe Stregov, pe Grigore și pe Petruț, că vor pleca la Craiova să se înfățișeze Curții Marțiale.

Deși se așteptase la această întorsătură, Petruț fusese adânc tulburat. Își amintea de cuvintele Lenuței : o nouă despărțire ar fi prea cruntă. Trebuia s'o vadă înainte de plecare. Dar nu reuși ; avea de predat prea multe legături în grupă și de terminat câteva din lucrările începute. Nu se îndoia, că Lenuța va găsi tăria să reziste, dar îl frământa gândul, că va suferi din nou...

Spre seară, îl găsi Stregov :

— În mod excepțional s'a permis Lenuței să-ți scrie această scrisoare.

Stregov era vizil preocupat cu totul de altceva. Vârî hârtiuța în mâna lui Petruț și plecă.

Înăuntru erau doar câteva rânduri :

„Să nu te gândești la ceea ce ți-am spus. Era un moment de slăbiciune. Pleacă liniștit și fă-ți datoria. Poți fi sigur, că până ne vom revedea, eu îmi voi face datoria tot atât de bine ; poate și mai bine... Aceasta, chiar dacă va trebui să nu ne vedem din nou pentru mult timp... Tovarășele mă vor ajuta...”

Petruț ceti de două ori scrisoarea și o rupse apoi îngândurat, în bucățele mici, mici. Simți o plăcută liniște după lectura ei, dar în același timp un stol de alte gânduri îi năpădiră mintea :

— „Chiar dacă va trebui să nu ne vedem din nou pentru mult timp...” Oare acest proces îl va despărți de lagăr, de tovarășii de aici ? Tocmai acum, când zorile victoriei se întrevedeau atât de aproape,

când se obișnuise într'atâta cu gândul că vor întâmpina-o împreună ? Inseamnă că va trebui să înfrunte situații noi ?... Să caute alți prieteni ?

Inima i se strânse. În lagăr se pornise de câteva zile o muncă febrilă. Se pregătea contopirea celor două organizații. Se întrevedeau perspectivele unor noi acțiuni. Ședințele de partid se țineau lanț. Munca culturală se intensificase.

— Tocmai acum, să le părăsească pe toate ?

Dar goni repede toate aceste gânduri... Dacă lupta o cere ?... Dar într'adevăr o cere ? Trebuie să se aștepte poate la o condamnare serioasă ? Petruț nu-și putea da seama. Porni încet spre platou să-l caute pe Mihalcea.

— Noi nu credem, că cei dela Craiova să ia în serios procesul, — îi răspunse acesta, — dar nu-i exclus. Vor folosi poate acest prilej pentru a băga nițică spaimă în cei slabi. În orice caz, totul depinde de voi, de felul cum veți reuși să demascați provocarea și să vă impuneți în fața judecătorilor. Să nu pierdeți nici un moment inițiativa. Atacați mereu. Pentru situația de aici, e foarte important, ca să smulgeți un verdict de achitare.

Plecați de cu noapte, au ajuns la Craiova în primele clipe ale dimineții. Orașul încă dormea: străzile erau pustii. Nu se auzea decât sgomotul pașilor lor și ai celor două sentinele ce-i însoțeau.

În fața clădirii Curții Marțiale însă, găsiră strânsă multă lume. Mai ales țărani. Strada era tixită de căruțe. Sgomotul vocilor nu înceta pentru nici o clipă. Cât ar fi vrut cei trei prieteni să se amestece în această mulțime, să-i asculte suferințele, să afle de ce e purtată pe drumuri, să prindă pulsul nemulțumirilor ce mocneau în ea, s'o îmbărbăteze cu îndemnul lor... Dar nu puteau.

Pe la zece fură strigați și ei. Primul Stregov, („capul bandei”, îi șoptiră încet), apoi Petruț ; Grigore ultimul.

În sală, pe bănci, nu era nimeni. Doar pe „amvon” ședea Curtea, iar alături, aproape ascuns în spatele unui pupitru, procurorul militar. Mai jos, la o masă, trona grefierul, în togă neagră. Decum aruncară ochii asupra judecătorilor, „internații” înțelesesă, că lupta va fi grea. Președintele, un colonel mic de statură, cu o bărbuță gris și ochii iuți, semăna cu un tâstar de câmp ce-și scoate cu precauție capul din gaură și se uită îngrijorat jur împrejur, pândind primejdia. Ceilalți doi judecători, amândoi căpitani, erau gravi și morocănoși. În tot timpul procesului, ei nu pronunțară niciun cuvânt ; clipeau doar aprobator din ochi la fiecare frază a președintelui.

Acesta din urmă voia probabil să expedieze toată chestiunea în câteva fraze :

— L'ați bătut ?

— Da.

Atunci e limpede domnule procuror ?

— Da.

Procurorul, până atunci aplecat asupra hârtiilor, ridică leneș o față roșie, buhăită...

— E simplu, — zise el, ridicându-și greoi trupul, — rebeliune în lagăr...

Atunci interveni Stregov :

— Domnule președinte, noi credem, că nu este chiar atât de simplu. Dumneavoastră nici n'ați întrebat de ce l-am bătut.

— N'are importanță, — răspunse președintele, aruncând grăbit câte o privire la dreapta și la stânga pentru aprobarea respectivă a asistenților săi. — Oare nu cunoașteți regulamentul lagărului ?

— Dar regulamentul lagărului nu prevede ca să fie răspândite știri alarmiste ! — interveni Grigore.

Țăstarul își ciuli urechile, parcă mirosind într'adevăr primejdia.

— Dar cine le-a răspândit ? — întreabă el interesat.

— Stein...

— Este acela care a fost bătut, — lămuri unul din soldați.

— Taci ! — se răsti la el, — ca mușcat — țăstarul, — vei răspunde când vei fi întrebat. — Apoi către grefier :

— De ce n'a fost citat Stein ?

— A fost citat. E bolnav, în urma bătăilor.

— Nu e adevărat, — interveni Stregov, — n'are nici pe dracu'. L-am văzut ieri, cum se plimba în lagăr.

Președintele se strâmbă, supărat.

— Are certificat medical ?

— Nu.

— Cum își permite comandantul lagărului să nu execute ordinele Curții Marțiale ?

Și cum nu se înțelese cui se adresează această întrebare plină de indignare, Stregov se simți obligat să răspundă.

— Dar ce, parcă comandantul face ce vrea?... Face ce spune Stein...

— Cum ?

Din acest moment, bătălia se putea socoti câștigată. Procurorul mai încercă să deruteze pe inculpat cu diverse întrebări: de ce n'au

sesizat comandamentul, dece n'au încercat să aplaneze conflictul în mod pașnic, dece s'au organizat pentru bătaie... că legea e lege... și câte altele. Se lovea însă de răspunsuri grele, ferme, care-i tăiau ca un brici, firul încâlcit al argumentelor.

— Nu ne-a îndemnat nimeni... Singuri ne-am îndemnat. Am pus și martori... dar n'au fost citați...

— Dece n'au fost citați? — se interesă iar președintele.

— Au fost citați — răspunse apatic grefierul, — nu s'a prezentat, decât unul.

— Care?

— Sergentul Duțu Atanasie...

— Să intre!

Aprodul strigă.

Duțu Atanasie era un om șters, tăcut, veșnic preocupat de casă, de familie, și de gospodăria lui. Era un țăran sărac. El nu avusese bani să plătească, așa cum plăteau chiaburii ca să scape...

Când intră, începu să se uite temător în toate părțile. Cei trei internați se priviră cu îngrijorare. Duțu venise în grupă doar de câteva săptămâni, și tăcut cum era, nu prea știa la ce trebuiau să se aștepte din partea lui. Nu-l propusese nimeni dintre ei ca martor, așa că nici de pregătit nu putuse fi pregătit:

Procurorul îl luă la sigur:

— Să spună, cum s'a întâmplat cu rebeliunea.

Stregov interveni:

— Mai întâi, ar trebui să întrebați, dacă a fost vreo rebeliune.

— Taci, se răsti iar țăstarul... o să-ți vie rândul. Apoi se adresase sergentului:

— L'au bătut?

— Nu știu, n'am văzut.

— Păi, dece ai venit atunci?

— Dacă m'ați chemat!

Procurorul se amestecă iar:

— Nu știe, că a fost bătut internatul Simion Stein?

— Cum să nu știu... Doar eu l'am scos din grupă... Abia se ținea în picioare...

— Dar dece l'au bătut?

Duțu întârzie cu răspunsul. Se codi, frământând șapca în mâini. Se uită cu sfială spre procuror. Apoi cu coada ochiului în spre internați; parcă le cerea sprijin. Când simți străfulgerarea privirilor lor aprinse, începu să vorbească încet, aproape în șoaptă:

— Dacă nu era om...

— Cum asta ? întrebă nedumerit președintele.

Acum, Dușu răspunse ceva mai tare :

— Mi-a spus într'o zi că va trebui să omor cu mâna mea o sută de oameni... Dacă nu voi omorî o sută, voi fi și eu împușcat... că așa e ordin...

— Dela cine ?

Roșind, colonelul arunca celorlalți doi priviri tot mai supărate. Aceștia însă, preferau să privească hârtiile albe, ce le aveau în față.

— Nu știu, — se zăpăci Dușu, — așa spunea, că e ordin...

— De ce n'ai raportat ?

— Am raportat... Dar mi-a spus domnul locotenent să tac... că nu e nimeni mai tare decât Stein ăsta... zicea, că e omul nemților...

— Ce ?

Abia atunci își dădu Dușu seama, că spusese prea mult. Tăcu speriat. Procurorul se zăpăci și el; se prefăcea că răsfățește preocupat dosarul. Atunci interveniră internații, fără a fi opriți :

— Stein comandă în lagăr. El le leagă și le desleagă pe toate... Umbla să bage frica în oameni... spunea, că guvernul pregătește un masacru... Inseamnă oare, că e adevărat ? Noi nu putem să tolerăm asta. Când l-am auzit la noi în frizerie, nu ne-am mai putut reține. Dar nu numai noi, toți cei de față...

Până la urmă, președintele își schimbă cu totul atitudinea :

— Lasă ! Că-i arăt eu...

Cei trei „rebeli” fură condamnați la câte 1.000 de lei amendă fiecare; Stein însă, care inițial nici nu fusese dat în judecată, căpătă cinci ani închisoare, pentru răspândire de știri alarmiste.

Sentința întrecuse cele mai optimiste prevederi. Ea umplu de bucurie și voie bună nu numai pe internați, dar și pe soldați. Toți porniră spre gară deosebit de bine dispuși. Petruț parcă sbura. Avea mai multe motive : în primul rând, va continua să lucreze la „Bazele leninismului”, va lua parte la reorganizare... Apoi era Lenuța. Despărțirea de care se temeau, nu-i mai amenința acum. Fericirea de a fi împreună îi surâdea, înveselindu-l.

Și ceilalți aveau bucuriile lor, dar cea mai mare bucurie era aceea a victoriei comune.

— Acum să vezi, — spunea Grigore, — o să crape Sticleanu de necaz !

La gară găsiră un tablou neobișnuit. Peronul era plin de lume. Pe prima linie stătea un tren lung, lung, având scris pe fiecare vagon : „refugiații din Moldova”. Baloturi mari, geamantane, cufere, saci, tot felul de obiecte de menaj adunate grămezi-grămezi, erau răvășite

peste tot, astupând intrările, împiedicând trecerea oamenilor. În acest labirint se mișcau și așteptau, plângeau, țipau și se împingeau mereu, bărbați, femei, copii. Numai după cum erau îmbrăcați, după paltoanele de blană, după hainele întinse pe pânțelele mari, burduhănoase, puteai să-ți dai seama ce fel de oameni sunt.

Iși făcură cu greu loc într'un vagon. Dacă n'ar fi fost soldații cu ei, n'ar fi putut pătrunde în niciun fel.

Intrară într'un compartiment ocupat de mari baloturi rotunde, învelite în cearceafuri albe. Sus, pe ele, sta cocoțată o femeie mică, grasă. Țipa mereu la cei doi copii care se jucau jos, lângă bănci. În fața ei, lângă geam, un bărbat slab și înalt se uita afară posomorît. După felul indiferent cu care urmărea mișcările de pe peron, puteai să-ți dai seamă că nu e refugiat. Mai degrabă, un funcționar de prin părțile acestea.

Femeia se tânguia mereu :

— Vai, vai, numai asta am putut lua și nici de bărbatul meu nu știu nimic... Vai, vai, vai, săraca de mine, cu doi copchii, ce-am să fac aici, printre străini ?

Se adresa celui de lângă geam. Acesta mai mult din politeță, îi puneă câte o întrebare-două, sau strecura printre dinți, o consolare de circumstanță.

Petruț află în scurt timp toate amănuntele „nenorocirii”. Femeia era o preoteasă dintr'un sat din nordul județului Iași. Bărbatul ei plecase cu câteva zile în urmă, asigurând-o, că frontul va fi stabilizat, că n'are de ce să se mai teamă. Dar dus a fost. A doua zi...

— Vai, vai, vai, — se tânguia mai departe preoteasa, — am auzit numai câteva salve, și când mă uit pe câmp, departe la marginea celuilalt sat, ce văd : tancuri... tancuri rusești ! Am strâns ce-am putut și am sărit în căruță... Numai eu știu, cum m'am strecurat, de am prins la Tg.-Frumos ultimul tren. Acum sunt rușii pe la noi... Of, doamne, nu înțeleg de ce Dumnezeu tocmai lor le-ajută, lor, care sunt împotri-va lui ?

De bună seamă, că funcționarului, povestea-i păru neadevărată.

— Cred că ți s'a părut, — pronunță el, trăgănat, câteva cuvinte, — ultimul comunicat arată că, frontul s'a stabilizat la Prut...

— Ce Prut? Ce Prut? — se revoltă preoteasa, — dar ce, sunt chioară ? Am văzut cu ochii mei tancurile rușilor...

Petruț se uita tot mai atent la mica preoteasă, care se burzuia sus, pe baloturi, ca o cloșcă înfuriată ; în acelaș timp, mâinile i se întindeau neputincioase, de parcă vroiau să cuprindă tot avutul dintr'o-

dată. — Simțea, cum privești această, îi naște pe lângă ură și desgust și o dorință stranie de a îmbrățișa pe grăsună preoteasă...

...Era primul om dela care auzea că a văzut, într'adevăr cu proprii ochi, tancurile Armatei Roșii pe pământul României...

CAPITOLUL XV.

1.

Agitată și plină de mișcare a fost viața în lagărul din Tg. Jiu în Mai 1944. Petruț simțea, cum zi de zi curentul ei îl depășește, punând neîncetat alte probleme, deschizând mereu noi ferestre spre viitor.

Împrejur înflorise parcă așa, deodată, primăvara. Veni cu brațele deschise, timpurie, proaspătă, mângâietoare. În crâng, lângă poteci, dealungul șanțului, iarba răsărise parcă mai verde și mai moale, decât în ceilalți ani. Salcâmii se umpluseră de frunze, îndesindu-și umbrele răcoroase și ospitaliere.

Lui Petruț i se întâmpla adeseori, să se oprească între două treburi la marginea crângului și să rămână fermecat, cu privirea ațintită spre siluetele svelte ale copacilor.

Câte gânduri nu roiau, în asemenea clipe, în capul lui... Iși amintea : parcă eri a fost... începuse primăvara, iarba era la fel de verde și de moale, dar salcâmii erau mici și plăpânzi, abia sădiți... Acum, mulți și-au înălțat coroanele până hăt, deasupra barăcilor, iar trunchiurile nu le mai puteai cuprinde nici cu degetele ambelor mâini... Cât a trecut de-atunci ? Trei ani... trei ani ! Dar câte nu s'au petrecut în răstimpul acesta... Atunci, parcă se prăvăliseră peste toată Europa beznele universului, astupând toate luminișurile... Acum văpaia creștea puternică, orbitoare, tot mai aproape... tot mai aproape. De peste tot răsăreau scânteii prevestitoare, care răscoleau sufletele și le chemau, dârz și stăruitor, spre noi eforturi, spre noi înfăptuiri.

Abia se așezaseră ecurile stârnite de îndemnurile și salaturile de 1 Mai, când lagărul fu cuprins de un nou elan. Sosi, transmis de afară, textul Ordinului de Zi de 1 Mai, al Comandamentului Suprem al Armatei Sovietice. Trei zile în șir se predau, se prelucrau, se repetau, se învățau și se transmiteau mai departe cuvintele ce le măreau încrederea „Ucideți fiara în propriul ei bârlog” — lozinca lui Stalin, se înfipsea ca o nouă săgeată de jar, în inimi. În câteva zile cucerii nu numai pe internați, ci și pe soldați și chiar pe unii din ofițeri.

— Vine, — vine, — parcă vuia în văzduh tropotul îndepărtat al înaintării oștilor eliberatoare ; — vine furtuna, vine răfuiala cea mare... Acestea le puteai ceti pe buzele celor mai mulți.

Apăruseră primele semne : în lagăr soseau zilnic oameni noi. Ca niciodată se umplură barăcile, paturile comune se dovediră neîndestulătoare ; oamenii se culcau pe jos, în sala de mese, în curte.

Retragerea împingea înlăuntrul țării nenumărate lagăre organizate de fasciști în Basarabia, în nordul Moldovei. Ca fluvii de oameni porneau să se scurgă spre București și mai departe, coloane, coloane... Dar parcă curgeau pe un pământ înfierbântat, nisipos, așa se uscau pe drum fluviile stărnite. Din sute de oameni, ajungeau până la Tg. Jiu zece, cincisprezece, douăzeci. Veneau însă mereu... Nu mai era chip să-i ții minte pe toți. Spre seară, după cină, platoul se umplea ca un târg de șes în zile de iarmaroc.

Petruț continua să se întâlnească din când în când cu Lenuța. Venea ca de obicei cu echipa de „aprovizionare”. Lângă bucătărie, erau niște straturi de flori. Înfloriseră tocmai atunci. Acolo schimbau cele câteva cuvinte. Puține și simple, dar atât de frumoase ! Căci mai frumoasă decât toate florile, înflorise dragostea lor în primăvara aceea...

Lenuța era și ea mereu preocupată. Veniseră și în grupa lor, fete noi, tinere.

— Mă căsnesc cu ele, cum se căsnea altădată Lisaveta cu mine -- spunea Lenuța și zâmbea. Parcă zâmbea mai serios acum, dar tot sălta în sus năsucul ștregar. Iar în privirile-i jucăuse, sclipeau luminițe noi...

Într-o seară, după o asemenea întâlnire, Petruț fu strigat de Stregov. Simți parcă o tărie neobișnuită în vocea tovarășului :

— Să fii liber seara asta, — îi șopti acesta. Petruț îi văzuse ochii deosebit de aprinși — avem de prelucrat ceva important.

După stingere, toți trei — Grigore era al treilea, — se lungiră pe iarbă, tocmai la marginea șanțului. Atunci află Petruț despre marea isbândă a înfăptuirii Frontului Unic Muncitoresc. Stregov povestea în rezumat cuprinsul apelului lansat de 1 Mai. Când termină, câteva clipe, trecură în tăcere. Grigore se trezi primul.

— Se mișcă țara, — pronunță el ca pentru sine.

Petruț se ridică, dar Stregov îl trase jos. Se sprijini atunci într'un cot și porni să vorbească repede, parcă temându-se, că cineva n'o să-l lase să spună tot, până la capăt.

— Vedeți, așa cum se spune în Ordinul de Zi al tovarășului Stalin: momentul decisiv... Suntem ca pe marginea unei catastrofe... se impune

cu necesitate ca popoarele să-și ia soarta în propriile lor mâini... Frontul Unic e primul pas... nu-i așa ?

— Așa-i — spuse Stregov, — dar numai primul ; mai este încă mult de făcut.

Porni apoi să le explice ce trebuie făcut „aici”, în lagăr.

2.

Pe la mijlocul lui Mai, se țină conferința organizației de partid ; se desbătuse forma de organizare a internaților politici, elaborată sub îndrumarea tovarășului Gheorghiu-Dej. Colectivul se desființa. În locul lui se întemeia un larg „Front Antifascist al internaților politici”, înăuntrul căruia urma să fie atrași și numeroși internați, până atunci neorganizați. Se lansă lozincă atragerii în scurt timp a majorității internaților politici.

Munca se înteti. Și cu cât se apropia soarele de solstițiu, cu atât mai scurte parcă deveneau zilele. Tot mai des cădeau nopțile albe, pentru tot mai mulți, mereu mai mulți...

În marea mulțime a internaților, militarii se pierdeau cu totul. Doar în jurul sârmelor și pe lângă gherete, se mai plimbau sentinelele ; prin grupă mai trecea grăbit și asudat, locotenentul Bontea. Nasul i se lungise și mai mult, iar privirea-i rătăcea parcă și mai ștearsă...

Câteodată veneau și alți ofițeri, dar nu pentru a da ordine, nici pentru a răcni ; ci pentru a lua la o parte câte un internat și a-l întreba în șoaptă, cu vocea sugrumată :

— Ce va fi ?

Ascultau tăcuți, cu privirea în pământ, explicațiile și plecau, mulțumind, oftând ușor de îndoială și teamă :

— Ar fi bine să fie așa, — spunea câte unul la plecare.

Veștile de pe front întăreau zilnic, ca niște ciocane de oțel, cuvintele internaților. Departe, în Nord, oștile sovietice înaintau fulgerător, sdrobind rezistența hitleriștilor.

Petruț căpătă însărcinări speciale în legătură cu organizarea „Frontului Antifascist”. Trebuia să lucreze în rândurile celor rămași încă neorganizați, să facă propuneri cine mai poate fi primit. Intr-o după amiază, trecând grăbit prin coridorul dintre boxe, se auzi strigat :

— Prietene Voinescu...

Se opri. Chemarea se repeta dintr-o boxă de lângă geam, în care, la mijloc era o măsuță mică de lemn, pe care erau răspândite niște obiecte mici, mici, alături de un ceas de buzunar cu sticla bombată. Pe pat, un omuleț mărunt bătrâior, cărunț, cu niște ochelari mari, alune-

cați pe vârful nasului. lucra încet la ceva, deasemeni mic de tot. Petruț privi atent. Omul îi părea cunoscut, dar nu-și putea aduce aminte unde l-a mai văzut.

Între timp, cel din boxă își scoase ochelarii și ridică spre Petruț ochii lui tulburi, împăienjeniți :

— Nu mă cunoști?...

— Ba da...

— Nu, văd că nu-ți amintești de mine, gândește-te bine : — vocea se rupse parcă, — la Valea Jiului.

Petruț se apropie și mai mult; puse piciorul pe scândura dela marginea boxei. Privirea îi lunecă pe suprafața mesei. Erau împrăștiate acolo, în dezordine, piesele unui ceas. Atunci își aminti : noaptea aceea geroasă de Decembrie... Grigore legat de copac... Zăpada... Provocarea lui Poșircă... Era bătrânul ceasornicar din Dorohoi, care lovise primul în Grigore...

— Acum, da; acum văd m'ai recunoscut, — auzi ca de undeva de departe vocea bătrânului, — șezi, te rog, șezi...

Petruț intră în boxă și se așeză pe celălalt pat. Bătrânul puse pe masă micile-i unelte, ce le ținea în mână și o împinse mai lângă perete. Plecându-se spre dânsul, începu cu o voce slabă, aproape tânguitoare :

— De ce vă feriți de mine ?

Și cum Petruț schiță un gest de protest, își puse mâna peste mâna lui, parcă rugându-l să nu-l întrerupă.

— Știu... aveți dreptate... am fost laș... dar până la urmă am văzut. Acum văd... parcă nu văd eu ce faceți, cum ne strângeți pe toți ? Și-mi crește inima de asta...

Se opri, pentru a-și aduna gândurile și reluă și mai încet.

— Eu... eu am vrut să răzbat singur... Dar am văzut că nu e chip... și v'am văzut și pe voi... Dela Vapniarca am venit gol, fără nimica. Dar voi ne-ați câștigat pe toți !... Prin unire ! Da !... Vă rog, să mă primiți și pe mine... E drept... am fost laș ; dar de vândut, n'am vândut niciodată...

Până seara târziu, Petruț a ascultat cum ceasornicarul își descarcă sufletul.

În unele seri, Petruț, Sică și Ștefan, găseau noaptea târziu, o „jumătate de oră” liberă, pentru a mai sta de vorbă împreună, ca în alte dăți. Se adunau în curte, lângă culcușul vreunuia din cei trei și

discuțiile porneau; odată pornite însă, cu greu se mai puteau opri... De fiecare dată se construiau planuri noi, pentru ceea ce se va întâmpla după... Dar sus licăreau stelele, pregătite pentru petrecerea nopții, iar de jur împrejur sgomotele nopții, când mai aproape, când mai îndepărtate le aduceau în suflete confirmarea cutezătoarelor lor prevederi.

Într-o seară, după ce la amiază o văzuse pe Lenuța și avu din nou prilejul să admire tăria de acum a caracterului său, Petruț îi puse lui Sică întrebarea care-l frământa din ziua întoarcerii celor deportați în Ucraina.

— Vezi, Petruț, — îi răspunse gânditor Sică, — adesea mi-am pus și eu această întrebare. Nu-i oare de mirare, că în oceanul acela al morții în care era transformată Transnistria, tocmai grupul comunistilor a dat cele mai puține jertfe?

— Tot la aceasta m'am gândit și eu...

— Dar nu-i de mirare, dacă stai să judeci mai mult. Pe noi, Partidul ne-a învățat să luptăm. Iar acolo, în plasa nelegiuirilor, expuși teroarei și deslănțuirii neîngrădite a crimei, organizarea și lupta, dârzenia și rezistența înverșunată erau singurele arme ce mai rămăseseră oamenilor. Comuniștii au fost aceia care au mănuit aceste arme cât mai iscusit. Da aceea am învins...

— Așa e...

3.

Curând, Petruț avu ocazia să simtă din plin roadele noii tactici a Partidului.

După câteva săptămâni de așteptare, comandantul se hotărî din nou, să trimeată internații la lucru în afara lagărului. În acest scop, se făcu un contract cu C. F. R.-ul pentru folosirea celor închiși la lucrările de întărire a liniei ferate Tg. Jiu-Bumbești. Totodată, pentru a se demonstra seriozitatea cu care era privită noua întreprindere, Poșircă fu numit comandant al noului detașament. Până acum, timp de peste un an, fusese comandantul grupei I-a. Cum însă șantierul era la numai câțiva kilometri de oraș, internații dormeau tot în lagăr; plecau la lucru disdedimineată și se întorceau seara târziu.

Povestea începu cu scandal și alai. Poșircă întocmi lista celor scoși pe șantier, în cancelarie, fără să consulte și pe internați. Trecuse acolo și oameni bolnavi, și o parte din aceia care între timp fuseseră chemați să lucreze în ateliere, precum și bătrâni; apoi: profesori, avocați, neobișnuiți cu munca fizică. De dimineață, de cum au fost

chemați oamenii la poartă, vacarmul începu. Din două sute veniseră numai o sută doisprezece. Poșircă năvăli în grupă și începu să strige și să amenințe, dar nimeni nu-l asculta.

Reuși totuși, să scoată la lucru cu multă întârziere vreo sută șazece de internați.

Urmărind de pe platou, cum convoiul se depărtează în direcția căii ferate, Petruț simți încercarea unei ușoare îngrijorări. Dintre cei plecați, majoritatea erau oameni noi, nepregătiți, sau abia organizați. Printre ei erau puțini uteciști și încă mai puțini comuniști.

— Nu-i nimic, — îi răspunse Stregov, căruia își împărtăși îngrijorarea, — crezi că au stat degeaba în lagăr?

Nu trecură nici trei ore și cuvintele lui Stregov se adevăriră. Deodată, tocmai când nu te așteptai, cei plecați apărură din nou la poarta grupei.

— Ce-i cu voi?

Oamenii râdeau.

— N'a fost mulțumit de noi...

— Cine?

— Antreprenorul...

— Dece?

— Ci-că lucrăm prea încet, — răspundea cu prefăcută indignare câte unul; — dar de unde să avem putere să muncim cum vor ei?

Apoi, apăru Crețu. Pierduse mult și din țănoșenie și din sprinteneala sa; acum, nu-și mai dădea șapca pe ceafă, se uita mai mult pe delături, dar totuși țipa și gesticula cu aceeași înverșunare.

Dădu ordin să se strângă lângă poartă toți cei ce fuseseră la muncă. Oamenii s'au strâns. Nu toți dar atâția cât era nevoie.

— Ori o să munciți, ori o să vă pedepsesc pe toți! Pe toți! Auziți? N'o să vă dăm de mâncare! Vă bag în carceră... vă, vă...

Nu mai găsea cuvinte.

— Dar, ce, nu muncim?

— Asta-i muncă?

Și Crețu porni o largă și încâlcită dizertație cu privire la traversele pe care le pun muncitorii de afară și cele puse de internați, cu privire la numărul oamenilor care trebuie să transporte, în mod reglementar, o traversă sau o șină...

Nu fu lăsat să termine... De peste tot replicile porniră să cadă ca nucile scuturate, acoperind până la urmă vocea maiorului.

— Așa?... Am să vă arăt eu vouă!

Porni atunci, să inspecteze grupa; se agăța ba de una, ba de alta, ca'n vremurile „bune” de altădată.

— Dece nu e măturat ?

— Ce caută păturile astea aici ?

— Dece nu se lucrează la grădină ?

De peste tot însă sărea ca ars. Colțuroase și dârze, vocile oamenilor îl goneau urmărindu-l apoi cu aceleași și aceleași argumente și revendicări.

Lângă sala de mese fu luat în primire de un alt grup, mai numeros.

Aici se hotărîse să-și termine inspecția.

— Sunteți obrasnici... obrasnici... nu stau de vorbă cu voi...

O porni spre poartă aproape în fugă, cu pași neobișnuiți de lungi pentru scurtele lui picioare, cu nările umflate, cu șapca căzută peste ochi.

Însă de renunțat la lucru, comandantul tot nu renunță. Se ceru internaților să întocmească ei singuri lista. Echipa fu potrivită din nou. De data aceasta intrară în ea și Petruț, și Grigore, și Moise Epurașul, și încă câțiva vechi prieteni de pe Valea Jiului.

Membrilor de Partid li se comunică scurt :

— Băgați de seamă. Această cale ferată nu trebuie să fie terminată până la toamnă...

De atunci scandalurile se țineau lanț. Poșircă mai pierduse din grăsime, se învinețea de ciudă, dar tot nu se lăsa. Într-o zi încercă chiar, să bată un internat. Dar protestul fu atât de puternic, atât de spontan, încât nu mai cuteză să facă aceasta, niciodată.

— Dacă se mai repetă asta, — vorbi scurt Grigore, — noi nu mai lucrăm...

Despre rezultatele muncii, spunea cel mai grăitor o vorbă cu duh, aruncată de unul din măștrii de pe șantier.

— Calea asta este ca mănăstirea meșterului Manole : ce se zidește ziua, se dărâmă noaptea !

Și totuși, lucrarea înainta. Incet, dar înainta...

Atunci fură convocați, într-o noapte, toți membrii de partid din echipă. Se țină o ședință scurtă, dar rodnică. Prezida Mihalcea. S'au adus mai multe propuneri, din care s'au ales cele mai potrivite.

— Procedați așa, — încheie Mihalcea, — dar cu băgare de seamă.

Lui Petruț i se păru, că spre el se uită Mihalcea.

Timpul cel mai potrivit pentru a se pune în aplicare noile hotărîri erau orele alarmelor aeriene, când și internații, și soldații, și lucrătorii zilieri, se retrăgeau în șanjurile adăpost.

Într-o astfel de situație, furișându-se până la linie și pornind în-

cet, cu socoteală, să slăbească o traversă, Petruț fu apostrofat de o voce, în aparență severă::

— Ce faci?

Ridică privirea căutând înfrigurat în minte vreo explicație pentru prezența lui atât de nejustificată lângă linie. În față-i, stătea în picioare un om.

N'avea nimic neobișnuit în el, însă după cum era îmbrăcat, în haine modeste și peticite, părea a fi un muncitor.

— Dece strici?

Petruț se răsuca deabinelea și privi din nou omul. Ce să-i spună? Orice ar inventa, nu va fi crezut... Iar apoi... E muncitor, își spuse deodată Petruț și simțind că altă ieșire nu-i, se hotărî:

— Pentruca să nu-i folosească lui Hitler.

Omul se încruntă. Parcă licări o scânteiere de înțelegere în ochii lui.

— De unde ești?

— Din lagăr.

Atunci se așeză lângă Petruț și întrebă iar, cu o voce scăzută, interesată.

— Dar cum lupți? Văd că deocamdată te lupți cu traversa asta...

— Astfel, trupele germane, nu vor mai putea trece pe-aici, spre vale! Nu pentru ei lucrăm?

Omul se dumeri definitiv. După o secundă de ezitare, scoase din buzunar o hârtie împăturită, învelită într'o altă hârtie albă...

— Ia, — spuse el. — E proaspătă. Voi probabil nu aveți în lagăr...

Era cel mai recent număr al „României Libere”.

4.

Curând după aceea, Petruț încetă să se mai ducă la lucru. I se dădură o serie de materiale de prelucrat și transcris, și trebuia să stea câteodată zile întregi, închis într'una din cămăruțele de la capătul barăcilor. Lucra cu mult sârg, căutând să termine totdeauna repede și bine. Participarea activă la pregătirea acestor arme de luptă necesare sutelor de oameni, îi dădea o satisfacție deosebită. Rezista astfel ispitelor, de afară, unde verdeța și florile cerului și adierile, dar mai ales viața oamenilor, îl chemau neîncetat... Când aerul înăbușit și stătut din cămăruță devenea greu de suportat, Petruț se ridica, se uita spre fereastra cu perdeaua trasă, apoi spre măsuta cu foile de țigară scrise, aprindea o țigară și se îndârjea:

— Nu ! Până nu termin tot, nu ies.

Zece zile dură „izolarea” lui Petruț. În ultimele din ele pălise într’atât, încât Boris îl întrebă îngrijorat dacă nu trebuie să fie schimbat.

— Pentruce ? — răspunse mulțumit Petruț ; — Lasă că termin eu..

Cu atât mai fericit a fost, când în ultima zi, veni chiar Mihalcea să-i spună cât de mulțumită e conducerea Organizației de felul cum a lucrat.

— Cu asta ai terminat — îi spuse Mihalcea ; — acum avem nevoie de tine în curte...

Petruț făcu ochii mari, îi răspunse cu obișnuita-i mișcare zămbitoare a sbârciturilor de lângă tâmpile.

— A venit un material nou ; ceva însemnat de tot... S’a format Frontul Patriotic în țară.. Acum du-te...

Și cum Petruț voia cu tot dinadinsul să afle alte amănunte, Mihalcea îl îmbrânci în glumă :

— Du-te... du-te la Zelțer, că o să predea el referatul pentru „Front”, iar tu îl vei prelucra în baraca ta...

Seara târziu, după ce termină expunerea și răspunse celor câteva întrebări, Zelțer mai reținu pentru câteva clipe pe trimișii celor cinci barăci.

— Vedeți... și vouă o să vi se pună probabil o mulțime de întrebări. Oamenii vor fi dornici să afle cât mai multe amănunte, ca de altfel și unii din noi, — zâmbi Zelțer ; — dar vedeți, nu asta e esențialul... Esențialul e să faceți expunerea în așa fel, ca să se înțipărească în mintea fiecăruia, că în țară s’a produs o însemnată deplasare de forțe ; aceasta înseamnă, — și trebuie să se înțeleagă din referat, — că se apropie evenimente mari pentru care trebuie să fim bine pregătiți... Vigilență cât mai ascuțită, unitate, tărie — acestea sunt nevoile momentului. Și curaj... adăugă după câteva clipe de tăcere, Zelțer.

Predarea referatului ceru lui Petruț eforturi deosebite. Urmând pilda lui Zelțer, repeta de câte două și trei ori pasajii întregi ; apoi controla și repeta iarăși, acelaș lucru, explicând cât mai temeinic „esențialul”.

Cu toate acestea, unul dintre responsabilii de grupă tot nu putuse repeta bine referatul. Această nereușită îl necăji. Uneori se gândea, că e numai unul din șase, că e un om nou, proaspăt încadrat alături vedea că nu e vorba numai de un om, ci de un grup de șase oameni ; poate că nici ceilalți n’au înțeles îndeajuns și atunci șase oameni nu vor fi bine înarmați. — Nu, — își spunea el, — nu pot să-i las

aşa. — Se plimba încet la marginea platoului; să propună schimbarea responsabilului sau să le mai prelucrez încă odată... Tocmai acum răsăriră lângă dânsul Ştefan şi Sică.

— Trebuie să stăm de vorbă, — zise agitat Ştefan.

Sică zâmbea.

— Nu e de acord cu mine într'o chestiune personală şi te vrea pe tine arbitru, — explică el.

Smuls din preocupări cu totul diferite, Petruţ nu putu să înţeleagă deodată ce vor prietenii dela el. Prin câteva vorbe glumeţe şi apoi chiar prin rugăminţi stăruitoare ceru să fie lăsat în pace. Ştefan însă insista :

— Nu, nu, e ceva foarte important, de care depinde, poate viaţa mea...

Sică continua să zâmbească puţin ironic, parcă spunând :

— Exagerezi prietene, dar totuşi hai să vorbim.

La insistenţa lui Petruţ amânaseră discuţiile pentru seara. În acel moment, Moise Epuraşul, venit în fugă, îi aduse lui Sică o carte poştală. Aruncându-şi ochii peste ea, Sică roşi de bucurie. Parcă uită deodată, şi de prieteni şi de neînţelegerea cu Ştefan, şi de tot ce era în jurul său. Petruţ recunoscuse scrisul de pe adresă şi-i păru bine pentru bucuria prietenului. Când acesta termină să citească, îi ceru printr'un gest, cartea poştală. Sică însă, se apucă s'o citească a doua oară şi abia i-o întinse.

Jeny scria frumos, plin de avânt, despre primăvară, despre bucuriile ei, despre florile care au înflorit şi despre altele pe care le-a pus la ea în curte, — dumitriţe şi dalii — „ca să le culegi tu", — se termina scrisoarea. Ştefan, care stătea alături şi citea şi el cartea poştală. Aruncându-şi ochi peste ea, Sică roşi de bucurie. Parcă uită

— Vezi, vezi, scrie şi ea despre flori...

Sică răspunse printr'un gest nelămurit, în care erau amestecate şi bunăvoinţa de adineaori şi puţină ciudă.

— E cu totul altceva, — spuse el gânditor, — ea scrie despre florile pe care le voi culege eu ; asta înseamnă acelaş lucru pe care l-am prelucrat noi acum...

Atunci bănuî Petruţ, că în discuţia anunţată se vor ocupa de raporturile dintre Ştefan şi Fany. Mai auzise câte ceva dela Sică în legătură cu unele neînţelegeri dintre cei doi, dar nu le dăduse importanţă. Credea că până la urmă se vor lămuri ei într'un fel. Se mustră în minte, de uşurinţa sa, şi le promise din nou celorlalţi, că seara îşi va face numaidecât „o jumătate de oră" liberă.

Apoi porni să caute pe responsabilul de grupă care nu-şi însuşise

referatul. Li repetă iar, sforțându-se a fi cât mai simplu, cât mai clar. Acum înțelesese însărsit, ce-l frământa pe celălalt, ce-l împiedica să priceapă. Tovarășul îl incurcă deodată cu o întrebare grea, vizând drept în țință :

— Dacă-i așa, dece stăm, dece nu facem nimic ?

Petruț îl lămuri, că ceeace fac, este tocmai în legătură cu evenimente ce se apropie.

— Nu asta, — răspunse parcă abătut, celălalt, — dar dacă ne omoară pe toți ca pe niște șobolani în cușcă...

Petruț simți în această îngrijorare o replică întârziată a diversiu-
nilor lui Stein. Provocatorul nu mai era de mult în lagăr. Fusesse condamnat atunci și fugise, după cum aflaseră ceva mai târziu internații, — de sub escortă, când era transportat spre închisoare... Dar ceva din spiritul lui parcă tot mai plutea în aer...

Il apucă puternic de braț pe cel nelămurit și începu să vorbească tăios.

—... și crezi, că lamentările ajută la ceva... Crezi că vom învinge cu „vai” și cu „dacă” ? Răspunzi pentru șase oameni. Pregătește-i bine... Astfel ajuți cel mai bine tuturor...

Seara fu însă foarte surprins, când în „problemele” lui Ștefan găsi o îndoială asemănătoare :

— Vezi, Petruț, — vorbea emoționat și încurcat acesta, — eu nu știu cum mă iubește ea, căci ori de câte ori ne întâlnim, îmi face un fel de examen asupra a ceeace am învățat.

— Dar ce, tu nu vrei să înveți ?

— Ba da, vreau; dar dece iubește mai mult învățătura mea, decât pe mine ?

— Vrea să te iubească întreg, așa cum ești. Și vrea să fii cât mai pregătit.

— Asta-i spun și eu, interveni Sică, — dar el cu ale lui : nu mă iubește, și nu mă iubește...

Și cum nici Petruț, nici Ștefan nu ripostară, tot Sică continuă :

— Tu ai un fel de teorie, a ta, Ștefane; că nu știi ce va fi, că trebuie să ne bucurăm acum de ce avem, — dragoste, flori... Deăceea ai înțeles din scrisorile lui Jeny, că e vorba doar de flori... deăceea te superi când Fany îți cere să înveți.

— Ba nu, ba nu, — răspunse aproape tânguitor Ștefan — ea-mi spune, că nu mă va lua dacă nu învăț mult mai mult.

Petruț puse atunci mâinile pe umerii prietenului și privindu-l țință, îl întreabă pe neașteptate :

— Spune, Ștefane, dar tu o iubești ?

Ștefan se smuci din strânsoarea mâinilor, fără să-i răspundă; privi undeva departe, peste vârful salcâmilor din crâng unde razele lunii se jucau prin frunze și apoi pe deasupra pământului, parcă numărând licuricii. Își săltă voinicește trupul puternic și sănătos și-i răspunse tare:

— Da!

— Atunci nu te mai gândi la asta. Vă veți lua, ascultă-mă pe mine! Dar, caută să te descotorosești cât mai repede de teoriile acestea putrede, despre care vorbea Sică... Pentrucă, știi, — Petruț se codi o clipă, dar totuși o spuse printre dinți: — miroase a Stein...

A doua zi se duse la aprovizionare, însă în loc să vorbească cu Lenuța, o rugă s'o cheme pe Fany.

— Și pe Lizaveta, dacă are timp...

Se așezară toți trei în sala de mese.

La început, Fany se încăpățână. Roși, întoarse în spre perete ochii săi mari, albaștri, și-și scutură mereu capul într-o parte și în alta.

— N'are importanță dacă-l iubesc... Nu vreau! Dacă nu învață, nu-l iau...

— Inseamnă, că nu-l iubești, — se enervă Petruț.

— Nu, fata se întoarse învolburată, cu ochii scânteind, cu părul vâlvoi, mânioasă... — Nu, n'ai voie să-i spui așa! Îl iubesc, înțelegi, îl iubesc! Mi-e rușine câteodată, dar îl iubesc! Dar ce fel de iubire e asta? — și-și culcă capul pe mâinile întinse pe masă; — parcă numai chipul lui îl iubesc...

Abia atunci interveni în discuție Lizaveta:

— Dar tu ce vrei să iubești, o închipuire? Oamenii iubesc oameni. Dacă-l iubești cu adevărat, să nu-ți fie frică să-l iei așa cum este... Iar dacă nu e tocmai așa cum l-ai vrea, atunci caută să-l schimbi... Ori cum, Ștefan e un luptător. Amândoi luptați pentru aceeași cauză. E muncitor, e drept, e cinsit. Ce mai vrei? Nu învață destul, o să-l ajuți. În viață trebuie să lupți mereu.

Lizaveta se opri o clipă, puse mâna pe capul lui Fany și continuă încet, mângâindu-i părul, — și în dragoste trebuie să lupți, dacă vrei să fii fericită...

Când Fany își lăsă capul în poala Lizavetei și începu să sughiță încet, Petruț ieși.

Seara îi povesti lui Zelțer rezultatele prelucrării, oprindu-se mai ales asupra temerilor și îndoelilor pe care le surprinsese aici-colo. Apoi adăogă:

— Drept să-ți spun, ele m'au pus pe gânduri. Nu că mi-ar fi

frică de ceea ce s'ar putea întâmpla... dar sunt atâția tovarăși de preț aici...

Zelțer nu-i răspunse nimic. Petruț avu din nou senzația că uitase de dânsul, atât de stăruitor privea într-o singură parte. Când îi simți mâna pe umăr, tresări:

— N'avea nici o grijă...

Apoi plecă.

5.

Spre sfârșitul lui Iulie, internații fură opriți să mai iasă la muncă — la calea ferată. O comisie venită de la București să recepționeze prima parte a lucrărilor, le refuzase. S'au găsit nenumărate traverse slăbite, încheieturile dintre șine desfăcute...

Sticleanu veni personal, în grupa comuniștilor, să-i prevină, că „așa nu mai merge”.

Internații strângeau din umeri.

— Nu suntem specialiști. Am lucrat ce ni s'a cerut...

Crețu se învinețea de mânie.

— Vă arăt eu vouă...

Dar de făcut, n'a mai făcut nimic.

În lagăr, totul mergea brambura. În ateliere oamenii se schimbau zilnic. Disciplina se destrăma.

Totuși peste câteva zile s'a cerut o echipă de optsprezece „meseriași”, să lucreze la ridicarea unei biserici într'un sat din apropiere, la Cărbunești.

Uitându-se la cei strânși pentru plecare, Petruț se simțea cuprins de un fel de uimire. Parcă-i alesese cineva pe sprânceană. Toți ca unu: membri de partid, colectiviști devotați.

Printre ei era și Grigore. Când veni să-și ia rămas bun, îl strânse cu putere pe Petruț și-l sărută de trei ori. Acesta îl privi mirat.

— Ce, doar vă întoarceți peste două săptămâni...

Grigore, nu-i răspunse, însă ochii săi parcă spuneau:

— Cine știe?!

Veni luna August, plină de zăduf și neliniște; cu furtuni multe și zile istovitoare. Arșița creștea. Cu o supremă încordare tânjeau în sus crengile arborilor, căutând acolo, mai aproape de zări, un aer mai proaspăt și mai răcoros; iarba de pe marginea potecilor aștepta mereu apa ploilor, iar din acoperișurile barăcilor picurau îndelungat stropi de smolă topită. Dar fiorul încordării creștea și în sufletele oamenilor, odată cu desfășurarea evenimentelor. În nord, marșul

eliberator al Armatei Sovietice înaintase vertiginos, pătrunzând adânc până peste pământul Poloniei ce renăştea... În sud însă, liniştea continua, ca o uriaşă, adâncă simfonie a încordării... Cu toate acestea, se simţea că furtuna se apropie.

— Vei fi în fiecare zi, dela 6 la 9 seara aici între crâng şi grădină în apropierea sârmelor şi vei observa toate mişcările... Imi vei raporta imediat...

Stregov vorbea scurt, grăbit... Îi aruncă apoi lui Petruţ o privire lungă, stăruitoare, care-l făcu să renunţe deîndată la orice întrebări...

În fiecare seară raporta.

Apoi zări parcă şi pe Marius, postat mereu într'un singur loc; mai târziu, acelaş lucru făceau şi Sică şi Boris, şi Brunea şi David... Chiar Mihalcea şi cu Zelţer se plimbau tot mai des pe afară.

I se ceru să facă de gardă şi noaptea. Erau nopţi luminoase cu lună nouă, înmiresmate şi calde.

Intr'o asemenea noapte...

Puţini din lagăr au ştiut atunci, ce s'a petrecut acolo, într'o asemenea noapte...

— Petruţ! Petruţ! Scoală-te imediat!

Cineva îl sgâlţâia cu putere de umăr. Se întoarse fără a se trezi deabinelea. Era aşa de plăcut în culcuşu-i cald, din curte, în răcoarea dimineţii! Băgă capul sub pătură şi adormi iar. Visuri mari îl încercau.

— Petruţ! Petruţ!

Supărat, dădu pătura la o parte şi întredeschise ochii.

Era Ştefan, se așezase agitat pe salteaua întinsă pe pământ.

— Petruţ! Gata... au plecat!

Somnul îi fugi ca o pasăre speriată.

— Cine?

— Ei, cine... băeţii dela Cărbuneşti...

Adună în grabă așternutul şi o sbughi în baracă, să se îmbrace...

Ca fulgerul se răspândi vestea în toate colţurile curţii. Ridicându-se roşu şi somnoros deasupra orizontului, soarele parcă se întreba mirat de ce i-au luat-o oamenii înainte.

Se ceru tuturor să ia măsuri de prevedere. Petruț adună în grabă cele câteva poezii scrise în pădure, le băgă într'o cutie de conserve și porni împreună cu Sică să le îngroape în grădină.

— Ai să ții minte locul?

— Da... în dreptul pomului acestuia, la al patrulea pas...

Curând, apăru în grupă Bontea; era roșu și mai asudat ca de obicei, complet zăpăcit. Căuta pe cineva, cu vădită înfrigurare.

Petruț se plimba cu Rândunescu pe platou. Se înțelegeau cu privire la predarea unui nou referat. Rândunescu nu se grăbea. Zâmbea pe sub mustăți, urmărindu-l pe Bontea.

— Pe mine mă caută...

Intr'adevăr, când îl observă în cele din urmă, Bontea se îndreptă, către ei. Era atât de plouat, clipea atât de jalnic cu pleoapele-i roșii și subțiri, încât lui Petruț mai că i se făcuse milă de el.

— Ce zici, domnule Rândunescu. — începu să se vaite el, — tocmai mie să mi se întâmple așa ceva...

Rândunescu bombăni numai:

— Ce să-i faci? Așa-i serviciul dumneavoastră...

Apoi deodată, parcă pentru a schimba vorba:

— Va să zică, scoatem dela porție douăzeci de oameni.

— Douăzeci? se miră Bontea.

Petruț aruncă și el o privire nedumerită spre Rândunescu. Acesta răspunse calm, sigur de sine:

— Da... douăzeci...

— Dar dece?

— Păi atâția au plecat.

— Nu, optsprezece!

— Eu știu că douăzeci.

— Nu, Rândunescule, — încercă timid să se amestece Petruț, — tu greșești, eu știu că erau...

Dar Rândunescu îl privi tăios, rece.

— Ce te amesteci? — îi spunea parcă, privirea lui.

Petruț tăcu, încurcat.

— Să vedem lista, — propuse Rândunescu.

— Bine, — se grăbi să accepte Bontea și-l rugă pe Petruț să se ducă la cancelarie după ea.

Pe drum, Petruț ceti de mai multe ori cele optsprezece nume, însemnate pe hârtia îngustă. Simți cum îl copleșește o mare nedumerire, prevestitoare de cele mai neprevăzute surprize. Ce vrea Rândunescu? De ce vorbește de douăzeci, când sunt optsprezece? Fără a

spune ceva, întinse lista lui Rândunescu. Acesta o parcurse în fugă și se îndreptă, parcă uimit, spre Bontea.

— Lipsesc doi de pe listă...

Bontea se uita când la el, când la listă.

— Nu... cine zici că lipsește?

— Gheorghiu-Dej și Vidrașcu Ion.

Parcă se rupse ceva în sufletul lui Petruț... i se luminaseră dintr'odată toate gândurile neînțelese, ce-l frământaseră în nopțile de veghe... Cu răsuflarea întretăiată, începu să-și rătăcească privirea împrejur, căutând să găsească și în ochii celorlalți internați aceleași scântei de entuziasm. Dar oamenii se plimbau în jur, la fel de obișnuit, numai ceva mai agitați, din cauza acestor vești.

Auzea ca prin vis continuarea conversației dintre Rândunescu și Bontea.

— Nu se poate, nu se poate, repeta Bontea buimăcit, cu mâinile atârnațe în jos ca niște sdrențe, — nu se poate; ei nu erau pe listă. Erau optsprezece, eu știu...

— Dacă nu erau, înseamnă că au plecat de aici, din lagăr, — răspunse calm și surâzător Rândunescu..

Furtuna se deslănțui. Ziarele se smulgeau cu nerăbdare din mâini.

Petruț stătea singur pe marginea platoului, cu părul răvășit, cu cămașa complet descheiată și cu privirea îndreptată în zare. Cu mâna stângă încerca să-și netezească părul, iar în dreapta ținea între degete o foaie mare de ziar, care se mișca ușor, lovită de vânt.

... și i se păru că este acolo... în Piața Unirii, lângă statuia uriașă a lui Cuza-Vodă, împreună cu mulți oameni, veniți să întâmpine cu steaguri și flori pe ostașii libertății. În mijloc niște tancuri mari, uriașe, iar pe ele, oameni arși de soare, plini de praf, cu privirile aprinse... Cineva vorbește... apoi parcă cineva îl salută, îl ridică pe tanc, să vorbească și el...

Își simți brațul strâns încet, dar energic. Se întoarse speriat, smulgându-se visării :

Era Mihalcea.

— Incepând de astăzi în afară de „Front” se va introduce o nouă formă de organizare, absolut conspirativă; în grupe de câte trei. Tu vei ține legătura cu Stregov. Trebuie să ascuți și să execuți fără discuție tot ce-ți va cere el.

Mihalcea privea serios și concentrat ; nici o sbârcitură nu i se mișca pe față. Adăogă :

— Nu se admite nici o șovăială.

Peste două zile, seara târziu, Petruț preluă dela Zelțer un nou referat. Era o apreciere vastă a importanței istorice a victoriilor Armatei Roșii.

După ce Petruț repetă materialul, Zelțer îl aprobă tăcut, dar adăugă :

— E bine. Numai că trebuie să te oprești mai pe larg asupra rolului pe care l-au jucat detașamentele de partizani.

Se culcă mai devreme, înțelegându-se cu Stregov, că se vor scula amândoi mai de dimineață, pentruca să-i predea întâi lui, referatul.

6.

Când ieși în curte, îl zări pe Stregov lângă poartă, discutând cu un soldat. Soldatul povestea ceva, iar celălalt asculta cu atenție încordată.

Era o dimineață liniștită, plină de adieri ușoare. Soarele nu răsărise încă, dar natura se trezise deja și răsufla adânc, parcă grăbită să soarbă cât mai multă răcoare mai înainte de ridicarea arșiței.

Mergând spre dâșii, Petruț se mira tot mai mult de înfățișarea neobișnuită a lui Stregov. Deosebit de luminoasă i se păruse fața lui. După cum stătea soldatul, rezemat într'un picior, Petruț bănuia că spusese tot ceea ce avusese de spus. Dar Stregov nu-l lăsa; îl suceea mereu cu alte și alte întrebări. Și după fiecare răspuns, parcă și mai mult creștea lumina din ochii și de pe fața sa.

Observându-l, Stregov îi aruncă o privire entuziastă. Strânse apoi cu putere mâna soldatului și porni în întâmpinarea lui.

— Unde ne așezăm ? — îl întrebă Petruț.

— Nicăieri, — răspunse voios Stregov și-l apucă de umeri ; — nicăieri...

Petruț se smuci. Dece glumește Stregov, când știe că el are atâta treabă ?

— Nu trebuie, oare, să-ți predau referatul ?

— Acum n'am timp... Trebuie să mă duc la Chivu.

Și iar îi aruncă o privire de nebunească bucurie. Parcă se adunase tot cerul în ochii lui albaștri, iar un soare nevăzut îl lumina dinăuntru, ca o imensă torță.

— Dar când ? — insistă Petruț.

— Nu știu...

— Cum nu știi? Nu trebuie să ți-l predau mai întâi ție?

— Poate, că nu-l vei mai preda nimănui...

Plecă surâzând, fredonând încet, un cântec vioi, plin de vigoare.

Petruț recunoscă în el marșul partizanilor. Se uită în urma lui Stregov și ridică din umeri. Ce voise să spună? Dar dacă s'a întâmplat ceva?... Trebuie să fie ceva, dacă se bucură el atât de mult...

Porni să se plimbe încet pe aleie, uitându-se atent în jur. Totul părea obișnuit și neschimbat. Acelaș lagăr, aceleași sentinele, umblând pe lângă gheretele lor, aceiași mișcare de început de dimineață — pe lângă bucătărie; câțiva tovarăși sparg lemne, altul deșartă în șanț o marmită cu apă... În jurul barăcilor și pe șanț, oamenii încă dorm... Dintre ei s'a ridicat doar unul... strânge așternutul și merge în baracă, căscând. Totul, ca în fiecare dimineață... Și totuși, amintindu-și de privirea lui Stregov, Petruț nu putea să se debaraseze de o presimțire atât de plăcută și de neliniștitoare în acelaș timp.

— Noroc!

Lângă el trecu repede, aproape alergând, Boris Voronenco. Dar cât de repede trecu! Il întâmpinase cu aceeași privire. Ochiul cenușii al lui Boris, de obicei atât de stinși și inexpressivi, ardeau întocmai ca cei al lui Stregov.

Porni atunci spre bucătărie. De cum intră, rămase năuc. În mijlocul ei, bucătarul șef, un tovarăș chipeș, musculos, bine făcut, stătea lângă masă și tăia carnea cu un cuțit mare de bucătărie. Parcă nimic excepțional — taie carne. Dar cum! Cântând ca un flăcăiandru un cântec vioi și sălăreț, aruncând mereu, în toate părțile, priviri ca de jar.

— Ce te uiți? îl întrebă pe Petruț, — nu m'ai mai văzut nicio dată?

— Dar, de ce ești așa? — îl întrebă Petruț, fără a se mai putea stăpâni.

— Cum așa?

— Așa... sburdalnic...

Bucătarul porni să râdă sgomotos, plin de aceeaș voie bună.

— Va să zică, nu știi?

Petruț aștepta cu nerăbdare.

— Nimic... Dacă știi prea multe, îmbătrânești degrabă...

Și n'a vrut să-i spună nimic. Petruț ieși iar în curte. Pretutindeni întâlnea tot mai multe priviri, aprinse parcă de soarele apărut în spatele barăcilor.

Parcă pricepu ceva... Apărut de undeva, Ștefan îi povesti cu aceeași privire aprinsă de jarul unor vâlvătăi lăuntrice, marea veste.

Când termină, îl îmbrățișă și porni să-l sărute. Cățiva internați se opriră, privindu-i mirați. Petruț se smuci din strânsoare și-și trase prietenul în crâng.

— Petruț... Petruț... plecăm ; ne eliberăm... mi-a spus mie un soldat !

Numai atât aflase.

Peste o jumătate de oră, Stregov veni să-i predea prima comunicare a Partidului, de după 23 August 1944.

Lagărul se răscoli. Orânduirea vieții reglementare, după orar, cu ore fixe de sculare, masă, lucru, a vieții care timp de patru ani domnise nestingerit în lagăr, se prefăcea acum în țandări. Nu mai ieșise nimeni în ateliere. Nu mai voia nici unul să rămână singur. Grupurile de oameni se formau și se desfăceau cu repeziciune, ca apa unei mări uriașe și mișcătoare. Bucuria devenise aproape generală.

Numai câteva fețe cuprinse de spaimă, continuau să-și împrăștie cu disperare și ciudă veninul cuvintelor otrăvite.

— Ei, cine știe cum se vor întoarce evenimentele... nemții sunt încă în țară...

Acelaș lucru îl susținea și Crețu și Poșircă, și încă vreo doi ofițeri... Dar cine-i asculta ? Firele cu care comandamentul legase, timp de patru ani, sute de mii de oameni, căzuseră. Gardurile de sârmă ghimpată dintre grupe fură doborâte ; peste șanțuri, s'au aruncat scândurile dela paturi în loc de podețe. Lacătele dela porți stăteau aruncate în praful cărărilor.

În curte, în barăci, pe alei, în toate părțile se discuta cu aprindere ; fiecare pretindea a fi cel mai bine informat. Vestile veneau cascadă, provocând fiecare câte o explozie de bucurie. Lagărul semăna cu un imens furnicar, cu un fel de iarmaroc ciudat, răscolit de o mare sărbătoare.

Când s'au strâns în sfârșit cu toții în sala de mese, pentru a asculta relatarea oficială și după ce Rândunescu a rostit cuvintele așteptate de ani și ani de zile, pereții șubrezi ai barăcilor se cutremurară de aplauze și urale.

— Am fost însărcinat de către conducerea noastră să vă comunic două cuvinte : **sunteți liberi !**

Timp de câteva minute în șir, uralele nu conteniră ; după ce se citi telegrama în care internații politici dela Tg. Jiu, salutând istoricul eveniment prin care trecea țara, își afirmau hotărîrea de a se încadra cu toate forțele lor în lupta pentru nimicirea fascismului, ele izbucniră și mai tumultuos și mai năvalnic.

Sgomotul bucuriei se înălța spre cer, ca un uriaș strigăt de luptă, spărgând toate zăgazurile, risipindu-se până hăt, departe, dincolo de hotarul sârmelor ghimpate.

Fiecare inimă bătea cu tărie. Vorbind ba cu unul, ba cu altul, Petruț simțea cu precizie, cum i se adună în piept entuziasmul tuturor și cum, — avântat de acest entuziasm, parcă împins de o putere pe care nu o simțise încă niciodată mai înainte, — simțea că plutește și se îndepărtează dincolo de țărnuirea lagărului, contopindu-se cu entuziasmul general, al țării eliberate.

O muncă nouă, neprevăzută, porni cu înfrigurare. Cât mai mulți, aproape toți, trebuiau să fie încadrați în „Front” înainte de despărțire. Se prelucra pe scurt noua situație. Se întocmeau listele de plecare pe direcțiile mai mari. Se luau măsuri pentru asigurarea avutului colectiv. Tuturor membrilor „Frontului antifascist” li se împărțeau sume de bani, necesare primelor zile de trai în libertate. Era atâta treabă pentru fiecare, încât mulți nici nu-și dăduseră seama, când sosise seara.

Stregov îl chemă atunci pe Petruț la o scurtă ședință de Partid. Se cerea, în primul rând, disciplină și vigilență, întrucât situația nu era deloc sigură. Comuniștii trebuiau să dea exemplu de dârzenie și curaj. Totodată se stabiliră noile legături, cine și unde pleacă.

— Tu pleci la București, și menții legătura cu mine, — spusese Stregov lui Petruț.

Aflară apoi, o nouă bucurie: între timp Chivu Stoica și încă 11 tovarăși plecaseră cu mașinile spre București.

Seara, în toate curțile, oamenii s'au strâns grupuri-grupuri, discutând. La marginea crângului, acolo unde iarba reușise să-și păstreze un mic intrând în imperiul galben al pământului bătătorit, se așezară Petruț, Sică, Lenuța, Ștefan, Fany, Marius, Moise Epurașul și încă vreo câțiva tineri.

Și, deși sufletele erau pline de bucuria eliberării se vorbea parcă tot mai încet, în fraze rare și scurte. Noaptea învălui totul în pânzele ei rare, dar pline de tainice înțelesuri. Parcă prin întunericul ei, tinerii căutau să deslușească noile căi, ale vieții atât de atrăgătoare acum; erau totuși destul de necunoscute. Gândul fiecăruia își lua sborul nestăvilit spre — ceeace era atât de aproape și totuși atât de departe, — spre viitor.

Intr'un târziu, Petruț o luă de braț pe Lenuța și făcând apoi un semn lui Sică, pomiră toți trei să desgroape mica cutie cu poezii...

Acolo, aplecat asupra pământului negru și umed, mângâiat de luminile la fel de blânde ale luceferilor, Petruț povesti celorlalți doi, cea mai plăcută amintire din toate cele pe care le trăise în lagăr.

— Știi, parcă știam că trebuie să vină în curând ceva. Eram aproape sigur, de când cu plecarea tovarășului Gheorghiu-Dej. Cu câteva zile înainte, m'a prins odată în curte și m'a luat la o parte. Spunea, că vrea să mă întrebe ceva. Intr'adevăr, mi-a pus o întrebare în legătură cu situația politică din țară. Dar nu m'a lăsat să-i răspund așa cum trebuia, ci a început să-mi povestească el, despre raportul de forțe și alte întâmplări de afară, pe care tocmai le prelucraserăm—despre evenimentele mari ce se apropiau. De câteva ori a repetat: „Se apropie evenimente mari”. Apoi mi-a strâns mâna și așa de lung și de puternic mi-a scuturat-o ! M'a privit atent în ochi și plecat. M'am mirat multă vreme, de ce a făcut aceasta în plină zi... M'am gândit atunci că a făcut probabil un control, să vadă cum mi-am însușit materialul despre Frontul Patriotic și mi-era tare necaz că nu m'a lăsat să-i vorbesc, să-i spun tot ceeace știam... Dar abia după ce a plecat, mi-am dat seama, că de fapt, își luase rămas bun...

Prietenii rămaseră tăcuți câteva clipe. Gândurile fiecăruia au sburât în spre Gheorghiu-Dej și fiecare simți un nou val de bucurie și de încredere. Lenuța rupse de jos o mică floare și o ascunse cu grijă între hârtiile poeziilor.

A doua zi, au părăsit cu toții lagărul dela Tg. Jiu ; de data aceasta pentru totdeauna.

CAP. XVI.

1.

Internații politici din Tg. Jiu n'au izbutit să răzbată până la București. În urma agresiunii hitleriste împotriva capitalei, căile de comunicație au fost întrerupte. Trenul se opri la Piatra Olt, unde, după o scurtă consfătuire, se hotărî întoarcerea la Craiova și rămânerea acolo timp de câteva zile, până la limpezirea situației.

La Craiova li se oferî clădirea unui liceu, ce avea un mare internat, rămas liber vara.

Deși paturile erau neîndestulătoare, fiind pe deasupra lipsite și de saltele și de așternuturi, deși direcția liceului se arată foarte puțin binevoitoare față de nepoștii musafiri, se hotărî totuși acceptarea propunerii. Prin ea, internaților li se puneă cel puțin la dispoziție un

acoperiș și un loc de adunare ! Încolo ? — se va vedea, spuneau unii. Dar Zeltzer, Mihalcea, Brunea, Andrei și ceilalți tovarăși vechi nu-și ascundeau îngrijorarea. Conducerea organizației de Partid trecu într-o cămăruță mică, de lângă dormitoare pentru o scurtă consfătuire. Lângă ușă și mai încolo, pe scară și în curte, au fost instalate, ca și în lagăr, șeturile.

Stând pe scară, Petruț își aduna gândurile. Totul fusese atât de neașteptat. Își aducea aminte, că atunci când era mic, — mai ales în zilele grele — când se culca adesea flămând și tremurând de frig în patul sărac și îngust, îi venea câteodată o idee năstrușnică : ce-ar fi dacă va adormi adânc, adânc, în cămăruța aceea săracă și s'ar trezi deodată într'un castel mare, plin de soare, cu multe flori în curte, cu mulți copii, cu care se va juca și pe deasupra cu multe, multe jucării ! De adormit, adormea copilul în cele din urmă, dar de trezit, se trezea în aceeași cămăruță mică și umedă...

Acum lui Petruț i se părea că s'a întâmplat cu el ceva asemănător visului năstrușnic de altădată. A adormit într'o noapte ca internat, în lagărul păzit de sentinele, fără a avea dreptul de a ieși din grupă, mereu săcăt de șicanele inchiizitorilor și s'a trezit a doua zi liber, într'o țară al cărui popor își afirma hotărârea de a trăi cum dorea și de care se apropiau, ca un fluviu izbăvitor, oștile Țării Socialismului Victorios.

Liber ?

Petruț se forța să-și prindă în conștiință această senzație nouă ; căuta, să-și amintească cum se simțea cu cinci ani în urmă, înainte de a fi arestat... Nu ajungea la nici un rezultat... Atunci parcă era cu totul altceva, parcă nu era el, ci altul...

Deodată se auzi strigat de jos, de o voce bucuroasă, puternică. Se întoarse și porni să coboare alergând, sărind peste trepte.

Era Grigore și încă vreo șase necunoscuți. Fiecare avea pe mână stângă câte o eșarfă tricoloră. Doi, printre care și Grigore purtau puști automate. Prietenii se îmbrățișară călduros, strângându-se de câteva ori.

— Sunt tovarăși din comandamentul detașamentelor patriotice de aici, — îl lămurii Grigore, — vor să vorbească cu conducerea.

Petruț strânse cu putere mâna fiecăruia și apoi îi conduse sus. Grigore rămase afară, controlându-și automatul.

— Vreau să mai vorbim.

Lui Petruț îi păru cât se poate de firească dorința tovarășului său. Povesti, cum au trăit ultimele zile în lagăr. Adăogă apoi :

— Acuma înțeleg de ce ați plecat... de ce ne-am organizat pe urmă, câte trei...

— Da. Am intrat în grupurile de partizani. Cele mai multe s'au format aici, în Oltenia... Partidul a fost informat că Antonescu plănuiește să organizeze rezistența pe linia Olt—Hațeg. Detașamentele de aici, trebuiau să lovească în spatele frontului...

Vorbele simple și puternice ale lui Grigore, începură să-i deschidă acea poartă tainică spre viața nouă și liberă, pe care o simțea mai dăunăzi zăvorâtă.

— Ai participat la vreo acțiune ?

— Odată... am dat în pădure peste o patrulă nemțească... A fost nevoie s'o lichidăm fără sgomot... Vezi, nu trebuia să te descoperi prea devreme, până la un anumit moment...

Apoi zâmbi :

— Iată, că lucrurile s'au întors altfel... Nici n'am mirosit praful de pușcă... La București, se dau acum lupte grele... Aici însă, nemții au fost desarmați fără rezistență.

Petruț se mai interesă de situația politică din oraș.

— Ce spun oamenii despre ultimele evenimente ?

— Tocmai de asta am venit, — răspunse Grigore, — ce să spună ? Cei mai mulți sunt bucuroși... Li se citește bucuria în ochi... Vor să ne ajute... Însă orașul e înțesat cu tot felul de evacuați și dispersați, care nu par a fi deloc mulțumiți... Sunt mulți legionari și tot felul de boieri și speculanți, la care au stat ofițerii nemți ; au apărut peste noapte și din câltați liberali, țărăniști... Ziua vin să se pupe cu noi, iar noaptea se întâlnesc cu legionarii... Nu e sigură situația... Autoritățile, prefectul, primarul sunt cei de ieri, oamenii lui Antonescu... Trebuie să fim cu ochii în patru... Nu e bine că v'ați adunat toți aici...

Tovarășii din Craiova au plecat îndată, împreună cu Zelțer, Mihalcea și încă câțiva tovarăși de răspundere. Li s'au găsit camere în oraș. Restul membrilor de partid, împreună cu toți internații, rămăseră tot în clădirea liceului. Peste noapte au fost puse plantoane la toate intrările...

2.

A doua zi de dimineață mai toți au ieșit în oraș ; continuau să umble tot în grupuri de câte zece-doisprezece. Uneori lui Petruț i se părea că nimic nu s'a schimbat, că merg doar undeva la lucru, iar sentinelele îi urmează din urmă, ca de obicei. Numai că, întocmai cum se întâmpla adeseori și în lagăr, ei nu se prea sinchiseau de soldați.

Abia la prânz, când se pomeni la un moment dat singur, într'un

cartier mai liniștit al orașului, senzația libertății îl cuceră în toată mărția ei. Uităndu-se împrejur, câteva secunde se tot întreba: oare e adevărat? Sunt liber? Liber? Imprejur, totul îi răspundea afirmativ: și cerul adânc al lui August, — tot atât de senin ca și bucuria sa, și copacii de pe stradă, încovoiați sub povara amiezii și casele mici, proaspăt văruiți, cu obloanele trase, și copiii ce se jucau sburdalnic pe stradă, fără să le pese de schimbarea istorică prin care trece țara și iarba ce-i zâmbea ștregărește printre pietrele pavaului și câțiva trecători singurateci ce se grăbeau să se ascundă sub umbra acoperișurilor. Toate îi spuneau: e adevărat, ești liber! Ești liber! Conștiința aceasta a libertății i se păru atât de ciudată, încât se opri buimăcit lângă un copac, sprijinindu-se de el cu o mână. Puse apoi fruntea pe braț și rămase așa, nemișcat. De undeva, de aproape, printr'o fereastră deschisă se auzeau sunetele unei muzici. Cineva cânta la pian. Apoi, din altă parte, i-au cucerit atenția cuvintele unui comunicat ce se transmitea prin radio: „...România în stare de război cu Germania... Orice soldat german înarmat care refuză să capituleze, va fi împușcat pe loc... cine va da azil militarilor din armata germană, va fi pedepsit cu...”

Abia atunci Petruț înțelese, că ceea ce trăiește nu mai este o simplă schimbare de decor, ca atâtea altele, intervenite în scurta dar sbuciumată-i viață, ci o adâncă răsturnare, care la rândul ei nu este decât o părticică a uriașei, a istoricei răsturnări pe care o trăiește întreaga omenire.

Porni încet, dealungul străzilor și pe nesimțite ieși din nou în strada principală. Aspectul ei, îl ului. Strada era plină de lume. În mijloc fugeau cu iuțea, claxonând mereu, automobile, mai încet, parcă supărate, lunecau în tropotul sacadat al cailor, birjele. Pe trotuare — o masă de oameni plimbându-se fără nici un scop, râzând, strigând, gesticulând. Și cu o ascuțită claritate fu izbit Petruț de senzația prăpastiei care îl desparte de această lume.

— Iată-i, — își spuse el, — oamenii despre care povestea Grigore!

I se făcu parcă frig. Senzația înoirii prin care trece țara, se îndepărta; începu să-i apară și ea, ca un vis copilăresc. Cu ăștia să înoriești țara? Cu oamenii aceștia, care în asemenea momente pot să se plimbe liniștiți, gândindu-se doar la măruntele și meschinele lor bucurii și necazuri?

Se opri la întretărirea străzii principale cu o altă, tot atât de populată. Privea în jur cu necaz, cu ură, căutând cu înfrigurare să vadă altceva decât șiruri nesfârșite de cască-gură, fete fardate, tineri pomădați... Și-aduse aminte atunci de cei șase tovarăși de ieri și parcă

luminat de amintirea lor, începu să deslușească în mulțime și alifel de oameni: grăbiți, necăjiți, sărăcăcios îmbrăcați. Ei pentru ce se frământă — se întrebă Petruț, — simt ei întreaga măreție a momentului acesta? Undeva, un drăcușor al îndoielii îi spunea: Nu, nici ei nu se gândesc decât la suferințele lor...

Răspunsul pe care singur și-l dase îl copleși. Ce vor face atunci? Cum vor putea explica tuturor oamenilor acestora că e nevoie de o altă viață, de alte preocupări, care să se ridice dincolo de orizontul jos al intereselor mărunte? Frământat, chinuit, se uită în jur și zări deodată o scenă care prin simplitatea ei, îl lămură și-l liniști pe deplin.

Nu departe de el stăteau doi oameni. Unul era gras și bine îmbrăcat, celălalt puțin adus de spate, slab, în haine sărace de lucru. Grasul număra celuilalt niște bani. Apoi porni să plece, când lucrătorul începu să protesteze. Petruț nu putea desluși fiecare cuvânt, însă înțelegea, că cel plătit nu e mulțumit și cere mai mult. Grasul însă era neînduplecat. Răspunse ceva clătînând din cap și plecă. Celălalt rămase singur, necăjit, privind țință bancnotele ce le ținea în mână. Apoi deodată ridică capul și fără a se adresa cuiva, spuse tare, așa încât Petruț putu înțelege limpede fiecare cuvânt:

— Și ce, crezi că o să mai meargă mult așa? Nu! O să vă tăiem noi ghiarele...

Plin de impresia acestei scene, Petruț urcă strada, grăbindu-se spre liceu.

— Asta e! — își spunea el, — suferințele acestea și mânia care creștea din ele — iată de ce trebuie să ne prindem noi, ca să convințim oamenii să intre într-o nouă viață. A le desluși acest adevăr și a le arăta calea ieșirii din suferință, iată sarcina ce trebuie s'o îndeplinim.

— Dar ce frumoasă e!

Atunci, vag și nelămurit, dar totuși intens, au început să i se contureze în minte proporțiile nebănuite ale răspunderii sale.

În apropierea vremelnicei lor locuințe, — o întâlni pe Lenuța.

3.

În fața liceului era parcul orașului. Un parc mare, plin de umbre, cu copaci înalți, alei șerpuitoare și un lac în mijloc.

Petruț și Lenuța se îndreptară într'acolo. Se luară de braț, lipindu-se strâns unul de altul. Mult timp se plimbară în tăcere. Petruț simțea, că și sufletul prietenei sale este plin de noutatea libertății. Nu era însă cu nimic sigur, că primele ei impresii sunt la fel cu ale sale. Se

temea, ca încercarea de confruntare a sentimentelor să nu strice vraja ce-i cuprinsese pe amândoi. Ii era atât de bine în acest început de după amiază. Parcul era aproape gol. Doar ici-colo, puteai zări printre copaci câte o pereche plimbându-se sau vreun bătrân șezând pe o bancă. Incolo, numai ciripitul păsărilor se amesteca cu liniștea aproape solemnă a umbrelor. Sgomotul orașului ajungea până la ei de undeva de foarte departe, parcă din altă lume.

Când în sfârșit începură să vorbească, temerile lui Petruț se risipiră. Incet și tacticos, Lenuța îl determină să se descarce. Ii mulțumi cu privirile pline de recunoștință, pentru efortul ce făcuse de a-i descurca firul încâlcit al gândurilor.

— Înțelegi, Lenuțo, abia acum mi-am dat seama... adică am început să-mi dau seama, cât de mare e lucrul pe care va trebui să-l înfăptuim...

— Da, — răspundea încet și gânditor Lenuța, — și eu. Știi, astăzi mi s'a părut de câteva ori că m'am născut a doua oară...

— Și mie! Petruț fu sincer mirat de această coincidență; — și mie... Parcă sunt altfel, dar mai tare! Nu-i așa?

— Și mai bun, — zâmbi încetșor Lenuța, aruncându-i pe sub gene o privire șirengărească.

Petruț strânse degetele mâinilor lui mari, arse de soare și-i zise îngândurat:

— Adesea voiam să te întreb, dar nu știu cum, nu-mi venea... Acum, fie. Tu... n'ai necaz pe mine pentru purtarea de atunci, din iarna aceea?

Lenuța se lipi încetșor de el, puse capul pe umăr și închise ochii. Nu răspunse. Vântul, ridicând firele părului auriu, îi gâdila încet bărbia și obrazul.

— Nu, — răspunse într'un târziu Lenuța, — nu, acum sunt sigură de tine... Dar atunci m'am îndoit...

Se așezară pe o bancă...

— Acum, — continuă Lenuța, — acum te iubesc... Te iubesc mult... Mai mult chiar decât în vara aceea... Pentrucă ești în întregime al meu... N'ai nimic ce n'ar putea să nu fie al meu... Și frământările, și bucuriile, și supărările și greșelile tale atunci când se ivesc, sunt ale mele, așa cum sunt sigură că și tot ce e în mine va fi al tău...

Tăcerea pogorî din nou peste cele două capete plecate unul lângă altul. Umbrele porniră să se lungească din ce în ce mai mult, iar de undeva, de departe, ca un snop de flăcări răsbiră printre frunzele dese ale copacilor, razele roșii ale apusului. Părul Lenuței părea aprins.

Petruț puse mâna pe capul ei și începu să-l mângâie încetisor. Apoi sări în picioare, îi apucă ambele mâini și o trase sus, spre dânsul.

— Lenuțo, — strigă el atât de tare, că se speriară vrăbiile din jur; — tu înțelegi ce înseamnă asta? Peste câteva zile ne vom căsători... Vom fi împreună, pentru totdeauna... Cot la cot mereu !

— Pentru totdeauna, — repetă ca un ecou Lenuța.

Se îmbrățișară cu putere și pentru prima dată după o lungă și dureroasă așteptare, își uniră buzele calde și proaspete.

Abia s'au despărțit, când apărură de după colț Ștefan și Fany.

— Știam eu că aicea sunteți, — spuse Ștefan. După cum îi luceau ochii se înțelegea că și între ei se desăvârșise aceeași deplină înțelegere.

Porniră toți patru spre ieșire. Se întâlniră cu un alt grup de tineri, apoi cu încă unul. Împreună, au început să se simtă și mai bine și mai ușor. Porniră, întâi timide și stângace, câteva glume și râsete. Apoi tot mai multe, mai îndrăznețe, până când veselie cea mai plină, sgomotoasă, nestăvilită îi cuprinse pe toți. Parcul se umplu de strigăte. Sgomotul pașilor lor și ecourile glasurilor ce se chemau în întuneric, răsunară până seara, târziu.

4.

Intorși în curtea liceului, observară, că acolo domnește o și mai mare agitație. Rândunescu, numai în cămașă, cu obrajii îmbujorați, cu mustața sbârilită și cu privirea aproape alarmată, îi luă în primire cu o cascadă de reproșuri :

— Unde umblați ? Noi stăm aici ca pe jărat, iar vouă nici nu vă pasă...

Luă la o parte pe câțiva și le explică despre ce este vorba. Comitetul regional al Partidului îi avertiza că este nevoie de noi măsuri de prevedere. S'a aflat anume, că deși cea mai mare parte dintre soldații și ofițerii germani ai garnizoanei locale fuseseră dezarmați și luați prizonieri, în oraș se svonea cu insistență că o parte dintre ei, împreună cu vreo două sute de legionari, s'au refugiat într'o pădure apropiată și că se pregătesc acolo să atace orașul. Nu era exclus, ca liceul în care se găseau câteva sute de comuniști, să fie prima lor țintă.

— Toate acestea nu sunt decât svonuri, — preciza Rândunescu, — nu e cazul nici de alarmă și cu atât mai puțin de panică. Totuși, Partidul a luat unele hotărâri care vă privesc și pe voi.

Rândunescu le explică apoi despre ce este vorba : tovarășii din oraș au procurat ceva arme și le-au predat foștilor internați politici.

Ele urmau să fie împărțite celor de încredere. Se hotărîse de asemenea consemnarea tuturor la liceu și organizarea unui serviciu permanent de gardă.

— Vino cu mine să-ți dau revolverul și ia-ți în primire grupa, — spuse Rândunescu lui Petruț. — Vă vine rândul dela trei la șase.

Peste câteva clipe, stând sus în camera pedagogului, unde se ținuse în ajun ședința de partid și care fu transformată acum într'un fel de cancelarie a lui Rândunescu, Petruț se uita la micul browning ce-i lucea atât de inofensiv în mână. Se simți, din nou, pradă, celor mai năvalnice gânduri.

— Arme! — își spunea el într'una, — arme!

Până atunci nu ținuse vreodată o armă în mână. Fusese arestat înainte de a-i veni termenul să facă stagiul militar, iar în închisoare și lagăre se obișnuise într'atâta să vadă arme la alții, încât împrejurarea de a ține el un revolver în mână i se păru deadreptul miraculoasă.

Se hotărî cu greu să-l pună în buzunar. În cele din urmă, n'avu încotro; doar nu era să-l țină mereu în mână, în văzul tuturor. Eși din cameră și începu să coboare încet scara. Dar greutatea revolverului parcă îl împiedica la mers. Il scoase din nou, îl ținu iar câteva clipe în mână, încercă să-l bage în buzunarul dela spate, apoi în haină. Nicăieri nu stătea bine. În cele din urmă îl lăsă totuși în buzunarul drept al pantalonilor. Când ajunse în sfârșit în curte, i se păru că toți știau că are un revolver și parcă se uitau curioși la dânsul. Se simți încurcat și nu se putu antrena în nici o discuție, deși convorbirile animate ținură până seara târziu.

Grupele de gardă au veghiat, schimbându-se din trei în trei ore.

Petruț își făcu serviciul cu deosebită conștiinciozitate. Din cinci în cinci minute, trimetea câte doi tovarăși să facă ocolul liceului. Din când în când îi însoțea și el, lăsând un locjiitor în curte. Nu scăpa din ochi niciun trecător. Dimineața, raportul lui sună scurt și laconic:

— Totul a fost în regulă.

Petruț își dădea totuși seama, că în acea noapte se terminase definitiv o perioadă din viața sa și începea alta, tocmai aceea la care se gândise pe stradă, — atât de frământat, — și despre care vorbise cu Lenuța. Plimbându-se în lungul curții, cu revolverul strâns în mână, scaldându-și fața în răcoarea proaspătă a dimineții, el înțelese cu deosebită claritate că este ostaș, căci poartă răspunderea pentru securitatea a sute de vieți omenești și nu numai ale celor ce dormeau între zidurile liceului.

— În sfârșit, armele au ajuns în mâinile acelor care știu cum și

împotriva cui, să le mânuiască, — își zise el. Asta înseamnă că vechea stare de lucruri începe să se răstoarne.

Pe deasupra parcului, razele încă nevăzute ale soarelui începuseră deja să lumineze vârfurile copacilor.

5.

Ziua a treia a șederii la Craiova fu foarte agitată. Sosiră știri mai multe, mai bine verificate despre situația din București și aproape toate discuțiile se concentrară în jurul lor. Venirea unui grup de tovarăși din oraș, care dorea să cunoască pe foștii internați politici, prilejui alte manifestații sgomotoase.

La prânz, oamenii avură încă o bucurie. În mâinile lor ajunse primul număr legal al „României Libere”. Ziarul trecea cu iuteală uimitoare din mână în mână. Nimeni nu reuși să-l citească în întregime, pentrucă toți doreau să vadă cum arată, să-și arunce măcar ochii asupra titlurilor.

Dintre toate, unul le apăruse cu deosebire de important: „Poziția Partidului Comunist”. Literele erau mari, groase. Ele parcă anunțau, cu negrul lor ostentativ, sfârșitul perioadei de ilegalitate, se imprimau cu putere în creierul fiecăruia și-l făceau să lucreze cu febrilitate. „România Liberă” este legală! Ea vorbește deschis despre Partid! La București luptă detașamente patriotice! Bodnăraș e comandantul lor! Titlurile ziarului au risipit definitiv și acele mici încercări de evadare în atmosfera idilică a întâlnirii cu libertatea. Grea li se părea țărnuirea între zidurile internatului și refugiul acesta forțat într'un oraș adormit, în timp ce la București se petreceau evenimente atât de hoărătoare, în timp ce se dădeau lupte atât de dârze... Din toate părțile au început să se audă exclamații nerăbdătoare, prin care se cerea plecarea cât mai grabnică spre București.

Ziua trecu în larma desordonată a unor încrucișeri continui de comentarii, de presupuneri, de proiecte și de propuneri care de care mai năstrușnice. Abia spre seară totul se liniști. Intors din oraș, Rândunescu anunță, că nemții au fost respinși și că legăturile telefonice cu capitala despresurată au fost restabilite. Măine va pleca primul tren; cu acesta vor merge și ei spre București. Avalanșa aplauzelor și uralelor acoperi ultimele cuvinte ale vorbitorului.

6.

Începură pregătirile de plecare. Mult a trebuit să alege Rândunescu, până să aibe siguranța deplină că întregul efectiv se găsește adunat pe stradă, între parc și curtea liceului, gata de plecare.

În sfârșit, către ora zece coloana porni. În piața gării îi isbi priveliștea pe care n'aveau s'o uite niciodată.

— Cât o cuprindeai cu ochii — piața era plină de oameni îngheșuiți în cele mai variate atitudini — cari în picioare, cari șezând pe câte o ladă, cari lungiți pur și simplu pe caldarâm — atitudini caracteristice acelora ce așteaptă, ca alții să le hotărăscă soarta.

Jur împrejur luceau baionetele soldaților români. Păzeau prizonieri. Dar ce fel de prizonieri? — Hitleriști!

Coloana foștilor internați politici se opri. Cele câteva sute de priviri se îndreptară toate spre mulțimea cenușie din piață. Discuțiile se potoliră. Trupurile se încordară. În ochi apăru întâi mirarea, apoi indignarea, și în cele din urmă ura și-o neclintită dârzenie. Fiecare trăia întreaga poveste a suferințelor și chinurilor îndurate. Fiecare avea povestea lui, iar poveștile tuturor se contopeau cu durerea țării, cu durerea atâtor și atâtor popoare, cu durerea atâtor și atâtor zeci și sute de milioane de oameni. Fiecare își aduse aminte de câte un frate, o soră, o rudă sau un prieten pierdut din cauza hitleriștilor, de familiile sfărțecate, de anii pierduți după gratii și între sârme, de schingiuirile și torturile îndurate de atâtea vieți răpuse. Toate acestea dela ei au pornit doar! Dela oamenii aceștia în uniforme cenușii. Și iată-i acum sdrobiți, prinși, păziți cu arma în mână! Iar ei, închișii de până mai ieri, sunt liberi, descătușați, cu avânturile îndreptate spre viitor!

Privirilor tăioase îndreptate asupra lor, prizonierii le-au răspuns diferit. Unii se uitau cu indiferență și apatie, alții încercau să schițeze un zâmbet de lingușire și supunere; erau însă și din aceia care-i priveau cu răutate și obrăznicie.

Pentru câteva clipe privirile întâlnite, s'au înfruntat și încordarea tăcută nu fu stingherită de nimeni și de nimic. Deodată însă răsună un cântec. Din oraș, de pe-o altă stradă, cobora spre gară o coloană. Insuflețiți, oamenii cântau voioși un cântec de război. Erau foștii prizonieri sovietici care se îndreptau spre front, să îngroașe rândurile armatei eliberatoare. Ieșiseră și ei dintr'un regim de mizerie și înfometare. Dar nici o urmă de oboseală nu se citea pe fețele lor. Toate sunetele, toate privirile, toate voințele se concentraseră într'un singur și minunat imn al luptei.

Atmosfera aproape solemnă a acestei triple întâlniri fu întreruptă de un incident neașteptat.

O femeie bine îmbrăcată se apropie de o sentinelă și o rugă să-i permită să predea un pachet cu mâncare unui ofițer german. Luat prin surprindere, soldatul încuviință. Conversația fu însă observată de un grup de muncitori ceferiști, care stăteau în fața intrării în clădirea gării.

Plini de indignare muncitorii s'au strâns în jurul ei.

— Nu ți-e rușine, — strigă unul înalt și cărunț, cu fața lungă, liniștită, — după ce ăștia ne-au săracit toată țara, după ce ne-au luat și copiii și avutul, mai vrei să-i dai și de mâncare? Dar ce, nu ești românca?

Femeia se apără. La început cu cinism, privind disprețuitor chipurile nebarbierite ale muncitorilor. Dar, pe măsură ce larma creștea, văzându-se înconjurată din toate părțile de fețe aspre, de mulțimea ochilor cu luciri dușmănoase, începu să se uite speriată în jur, în căutarea unui sprijin.

— A stat la mine acasă atâta timp...

Incerările de apărare nu făcură decât să ațâțe indignarea muncitorilor.

— Te-ai culcat cu el, ai? îi strigă un acar, mic de statură, îmbrăcat în plină vară cu o subă.

Cercul din jurul ei se strângea tot mai mult. O mulțime de curioși apărură în jurul cefiștilor. Vorbele deveneau tot mai amenințătoare și doar prin neașteptata intervenție a unui căpitan român, scăpă femeia teafără.

Pachetul cu mâncare a rămas stingher pe caldarâm. Nimeni nu voia să-l ridice. Oamenii treceau cu desgust peste el, călcându-l cu picioarele și risipind în toate părțile ouă fierte, felii de salam, pachețele cu unt, brânză și marmeladă. Din lovitură în lovitură, toate acestea au fost împinse până în praful de lângă marginea trotuarului. Abia într'un târziu, câteva mâini uscate și cenușii s'au întins flămânde, să le ridice. Erau prizonierii.

Foștii internați politici se grăbiră spre peron, unde-i aștepta trenul de București.

7.

În vagoane, după forfota intrării și a aranjării bagajelor, și după ce trenul se puse în mișcare, discuțiile amușiră aproape cu desăvârșire. Oamenii se strânseră grupuri-grupuri pe lângă geamuri și priveau îndelung afară. Trenul fugea pe câmpiile Olteniei, lăsând de o parte și de alta, șesuri întinse cu copaci pușini, cu sate și cătune, pierdute parcă în albastrul zărilor. Dar prea puțini urmăreau peisajul. Toate gândurile se străduiau s'o ia înaintea mișcării lui. Fiecare căuta să se închipuie la București. Cum îi va primi capitala? Ce-i aștepta acolo?

Fiecare înțelegea, că va avea de înfruntat o viață aspră, cu multe greutăți. Cum va arăta însă, în mod concret, această viață, ce vor

însemna în mod practic greutățile, nimeni nu bănuia decât într'un mod vag, cu totul nelămurit.

Pe măsură însă ce se apropiau de București, le ieșeau în față tot mai multe semne prevestitoare. La Piatra Olt văzură podul distrus de bombardamentele americane, iar solul răscolit de sute și sute de pânii de bombe; parcă s'ar fi jucat acolo un uriaș, care smulsese și aruncase copacii seculari cu aceeași ușurință cu care un copil obișnuit ar fi smuls firicelele de iarbă.

Mai aproape de București, undeva între Pitești și Titu, trenul se opri într'o mică stație, așteptând să se încrucișeze cu un altul. Foștii internați, nerăbdători și din ce în ce mai agitați, stăteau la geamuri, pe platformele vagoanelor, pe scări, peste tot unde puteau privi afară.

Deodată, pe linia vecină, intră gâfâind trenul așteptat. Abia târându-se locomotiva înainta pufăind urmată de un nesfârșit șir de vagoane. Imaginea acestora răscolise până în adânc sufletele călătorilor. Vagoanele erau înșesate de oameni, pline până la refuz. Dar a spune „pline” înseamnă a ascunde totul. În toată lungimea acestui tren uriaș, nu puteai distinge culoarea nici unui vagon înapoia uniformelor kaki. Fiecare vagon părea un imens ciorchine, acoperit de nenumărați soldați, de pe tampoane, scări și podea, până'n creștet. Pe acoperișuri, oamenii erau lungiți unii peste alții, de fiecare geam atârnau ca ciucurii uniforme, de nu puteai să-ți dai seama unde se termină un vagon și de unde începe altul. Intervalele erau tot atât de pline ca și acoperișurile; de la un vagon la altul, oamenii făcuseră punte cu trupurile lor, iar pe aceste punți mai erau așezați alții, în mai multe rânduri...

Trenul se opri alături. Printre foștii internați politici se răspândiră de îndată cuvintele lămuritoare:

— Eroii dela Otopeni!

Atunci, se grupară cu toții la ferestrele din partea trenului sosit. Mai întâi timid, apoi tot mai înflăcărat, începură să adreseze ostașilor cuvinte calde de salut. Ei nu le auzeau. Fiecare dormea în poziția în care oboseala îl doborâse...

— Au luptat încontinuu trei zeci și șase de ore... — se șoptea în vagoane.

Abia târziu de tot, când trenul lor porni să-și rostogolească roțile spre București, soldații din vârful piramidelor de trupuri omenesti, începură să se frece la ochi și priveau mirați la oamenii ce-i aclamau cu entuziasm. Schițară câteva gesturi vagi, și apoi se prăbușiră înapoi...

Gonind în fuga roților trenurile se pierdură din vedere; fiecare se îndrepta spre ținta sa.

În vagoane, discuția se antrenă în jurul celor văzute. Imaginea tre-

nului cu luptătorii dela Otopeni devenise pentru toți o confirmare vie, palpabilă, a gândurilor ce-i frământaseră, în legătură cu asperitatea vieții și greutățile ce-i așteaptă.

— Știi, — spunea gânditor Sică lui Petruț, — mă gândesc că lupta va fi și mai grea decât ne-am închipuit-o.

Petruț avea privirea ațintită afară. În loc de răspuns, el întrebă la rândul său, pe Sică :

— Tu unde pleci ?

— Nu știu încă, cred că la Iași... Dar tu ?

— Deocamdată, rămân la București.

— Și eu, — se auzi de aproape vocea Lenuței.

— Că va fi greu, e clar ; — începu Petruț să răspundă la întrebare — altceva mă frământă... E ceva atât de nou pentru noi toți... Vom ști să sesizăm și să ne orientăm... să găsim calea cea justă?... Că nu vom mai fi ca în lagăr, mereu ajutați și sfătuiți...

— Vom ști !

Întoarseră capetele ; vorbise Fany.

— Dece ești atât de sigură ? — interveni Ștefan ; — va trebui poate, să lucrăm în situații pe care nu le cunoaștem, cu oameni pe care nu i-am mai văzut niciodată.

Fany se așeză lângă Ștefan și-i puse mâna pe umăr. Petruț n'o vedea în întunericul ce se lăsase, dar îi bănuia lucirea ochilor.

— Sunt sigură, — spuse fata, — nu-i adevărat că vom fi singuri. Oare cine ne arăta calea în lagăr și în închisoare ? Cine ne-a învățat să luptăm?... Partidul ! El ne va îndruma și de acum încolo.

— Are dreptate Fany, — revenise Sică... Intorcându-se apoi spre Petruț, schimbă pe neașteptate vorba :

— Tu ce ai vrea să faci ?

Întrebarea îl găsi pe Petruț cu totul nepregătit. Il interesa totuși, încet, se întoarse de la geam și se așeză pe bancă, privind visător în întunericul.

— Știi eu ? — începu el într'un târziu... Aș vrea să învăț...

— Să devii profesor ? — întrebă Ștefan.

— Nu, nu asta... Să învăț oamenii. Să-i fac să înțeleagă rostuirea vieții noi... Știi, — se adresă înviorat lui Sică, — cred că aș lucra cu bucurie într'o editură... într'una care va publica cărțuli mici, populare...

— Da, e frumos, — încuviință Sică, — dar nu mă tentează. Eu aș prefera o muncă vie, cu oamenii...

— Dar ce, — îi luă apărarea Lenuța, — cărțile nu sunt pentru oameni?

— Da, dar atunci când scrii nu știi cine le va citi; pe când dacă vorbești, îți dai seama pe loc de ceea ce înțelege sau nu, fiecare om...

— Atunci, cred că ți s'ar potrivi munca sindicală, — spuse Ștefan.

— Poate...

Pentru câteva momente se așternu din nou tăcerea. O întrerupse mai apoi Ștefan:

— Dar, ce credeți voi, în direcția sportului, va fi de lucru?

— Desigur...

Toți își întoarseră capetele. Era o voce nouă. Apăruse Marius. Fu atras de convorbire și se apropiase fără să fie observat. În spatele lui se mai vedeau câțiva tineri. Curând compartimentul se umplu.

— Eu nu cred, — se împotrivi Fany — că vom avea timp și pentru sport. Avem ceva mai important de făcut... În primul rând avem de învățat și încă mult de tot...

— E adevărat, — interveni Petruț — vom avea mult de învățat, vom avea în primul rând de luptat, dar va trebui să găsim timp și pentru sport. La Doftana am învățat mult, am fost mereu în luptă, dar am făcut și sport.

— În Uniunea Sovietică se dă multă importanță sportului, — adăugă Ștefan.

— Acolo-i altceva, replică Fany, — acolo socialismul e de mult construit...

— Dar ce, parcă nu va fi și la noi socialism?

Cuvintele căzură neașteptate. Cine le pronunțase? Nu se putea desluși din întuneric. Dar fiecare se simți parcă altfel. Câteva clipe tăcură. Apoi, Sică rupse primul tăcerea:

— Așa e... Eliberarea țării de către Armatele Sovietice, înseamnă de fapt primul pas spre socialism...

— Socialism! — pronunță gânditor Petruț, — până acum era ceva așa de îndepărtat... un fel de vis... parcă, nici nu-ți vine să crezi... Noi... fiecare din noi... vom participa la construirea socialismului...

Își scutură părul și întorcându-se spre ceilalți, întrebă cu voce puternică:

— Mă băieți, care s'a gândit vreodată, cum va fi sub socialism?

Nu răspunse nimeni.

— Va fi foarte frumos, — răspunse într'un târziu Lenuța.

— Nu numai frumos, — adăogă îngândurat Sică — vom fi mai aproape de fericire... înțelegi, fericire... nu vor mai fi lipsuri, foame și mizerie...

— În fiecare oraș se vor construi fabrici noi.

— În sate se vor face colhozuri ca în Uniunea Sovietică.

— Se vor ridica mai multe școli, teatre și sanatorii...

Cuvintele lor se amestecau acum înaripate.

— Și stadioane... spunea Ștefan.

— Și grădinițe pentru copii, — grăi Lenuța.

— Și-o universitate la Bacău — ceruse Fany.

— Mai degrabă la Brașov, — obiectă Marius, — ...e un oraș mai mare.

— Și la Bacău, și la Brașov, și în multe alte orașe...

— La București va fi metro...

— Se vor seca și bălțile din jurul Iașului.

— În sate se va aduce electricitatea...

Vocile lor răsunau pline și proaspete, acoperind sgomotul roșilor, pătrunzând întunericul. Deodată, mai dintr'o parte, o altă voce îi opri:

— Așa, așa... de toate vor fi, dar până atunci, mai avem mult de luptat... ați uitat de asta...

Era Mihalcea. Nimeni nu putea să-i vadă fața, dar fiecare deslușea parcă dincolo de perdeaua întunericului, ochii săi luminoși, pătrunzători, plini de bunătate și de voe bună.

— Mă uit la voi, — continuă Mihalcea, — și-mi crește inima. Munții din loc vor fi urniți de avânturile noastre. E bine, că vă gândiți atât de departe. Doar un lucru vreau să vă spun: tot avântându-vă, să nu uitați niciodată să priviți și sub picioare... acolo unde stați. Așa că, până la construirea universităților, să vă pregătiți mai întâi pentru bățăliile ce le vom da acum...

Gândurile fiecăruia sburară spre București. Ce e acolo? Cum se vor întoarce lucrurile?

Tinerii se risipiră pe la locurile lor...

— Petruț, — întreabă deodată Sică, — știi de cine mi-am adus aminte acum?

— De cine?

— De Sampson?

— Care Sampson?

— Nu ții minte? Maistrul ăla, căruia i-ai spus odată pe Vale, încă în 1941, că ești sigur de victoria Armatei Sovietice...

— Ei, da!... Și ce-i cu el?

— Mă gândesc... ar fi interesant să ne întâlnim acum cu el...

— Dar ce nevoie ai de el? — interveni Ștefan.

— Așa, ca să văd, cum arată oamenii ce aveau ca el, o credință oarbă în Germania lui Hitler...

Trenul mergea cu o ușeală sporită. Și pe măsură ce se apropiau de Capitală, deveneau din ce în ce mai tăcuți, mai gânditori...

8.

Trenul se opri într'o gară complet întunecată. Doar ici-colea puteai vedea câte un felinar, albastru, apărând așa, dintr'odată, parcă aprins chiar în locul unde apărea și dispărând apoi, tot atât de neașteptat.

Coborând din vagon, Petruț avu o impresie ciudată: — parcă sosise într'o mică stație, pierdută undeva, în stepile Bărăganului sau prin dealurile Moldovei. Numai asemenea gări de provincie puteau fi lipsite de lumini. Căci în spatele lor se ridică întotdeauna, ca un fel de zid negru, întunericul nopții. Tot așa îi apăru acum gara centrală a Bucureștiului, gara unui oraș cu un milion de locuitori. Întunericul învăluia totul — și vagoanele de pe celelalte linii, și peronul, și clădirile, și oamenii. La început, ți se părea că gara e pustie. Dar oamenii apăreau dintr'odată la distanțe mici, parcă ieșind din pământ.

Vagoanele se goliră repede și torentul de oameni îl împinse spre peron. Acolo auzi deodată o voce puternică, întrebând:

— Cine face parte din conducerea dela Tg. Jiu?

Mihalcea, Zelțer și încă câțiva tovarăși se apropiară de un grup de oameni. Unul dintre aceștia îi întâmpinase cu căldură în glas:

— Suntem delegații Comitetului Județean Ilfov al Partidului Comunist din România și am venit să salutăm, — în numele populației muncitoare din Capitală, — pe foștii internați politici dela Tg. Jiu.

Se adresase apoi, tuturor celor de față:

— Bine ați venit, tovarăși, în Bucureștiul eliberat!

Îi răspunseră urale care spintecară liniștea gării.

După aceasta au început discursurile. Și pe măsură ce vocea secretarului Comitetului Județean creștea, pe măsură ce, prin imagini mai pline, arăta bucuria oamenilor muncii din București de a revedea în mijlocul lor pe acei ce atâția ani au fost jertfe ale fascismului, pe măsură ce se contura în aceste cuvinte calde și hotărâte, perspectiva și încrederea luptei, creștea entuziasmul celor veniți. Uralele au pornit să răsunе mai tare, mai năvalnic.

— Trăiască Partidul Comunist!

— Ura! Ura! Ura!

Sunetele de voci nu mai conteneau. Nu se mai simțeau străini pe acest peron, în aparență atât de neospitalier și răspundeau parcă nu sute și mii, ci zeci de mii de urale, care acopereau lozincile strigate de reprezentantul Partidului:

— Trăiască Armata Roșie eliberatoare!

— Trăiască genialul comandant al Armatelor Sovietice — marele Stalin !

Petruț striga mereu. În aceeaș clipă își reamintea de încăerările din liceu, de primele manifestații antifasciste dela Universitate, iar apoi svâcniră, de undeva din adânc, zilele pline de vâltoare ale lui Februarie 1933. Se revăzu pitulat după tribuna improvizată în hala Atelierelelor Nicolina, de unde vorbea greviștilor, Ilie Pintilie...

— Ura ! Ura ! Ura !

Răguși, dar nu putu să se oprească. Se uită în jur și în ochii celorlalți ceti aceeași dorință nemărginită de a-și exprima cât mai puternic entuziasmul.

Sică, Ștefan, Lenuța, Fany și alți tineri se grupară la un moment dat în jurul lui ; strigau acum în cor, scandând lozincile. În cele din urmă însă, trebui să se liniștească pentrucă luă cuvântul Mihalcea.

Vorbele cădeau grele, ca loviturile unui puternic nevăzut ciocan. Mihalcea invocă, în câteva fraze scurte, suferințele trecutului, pentru a lua apoi angajamente, în numele tuturor celor prezenți :

— Asigurăm Partidul, că toate forțele, toate energiile, toate aventurile noastre le vom dedica luptei și muncii pentru construirea unei Românie noi, libere, democratice și independente...

9.

Grupul porni apoi în spre sediul central al Apărării Patriotice.

Acolo li se făcu foștilor internați politici o primire caldă, tovarășească. Petrecerea dură până în zorii zilei.

Tot acolo întâlniră, pentru prima dată în viața lor, un ofițer sovietic. Omul ședea pe un scaun din mijlocul odăii de vorbă cu câțiva tovarăși. Imprejurul lor însă, nu se desfăcea nici pentru o clipă cerul viu al privirilor curioase. Nu prea înțelegeau ce se vorbea, dar urmăreau cu răsufierea întretăiată, fiecare cuvânt, fiecare gest, fiecare privire.

Ofițerul acesta modest, în uniformă de vară decolorată de soare și cu cismele pline de praf, era unul din milioanele de ostași sovietici, care dela Oceanul Înghețat de Nord și până la Marea Neagră luptau pentru a aduce popoarele eliberate — cele mai de preț dintre bunurile vieții : — pacea și libertatea. Pentru Petruț, omul acesta nu mai era un simplu om, un individ; el reprezenta Armata Roșie; era dovada materială a acelei realități noi, care multora le apărea încă, — în ciuda tuturor evidențelor, — doar un fel de vis frumos... amăgitor...

Nu! De data acesta nu mai era doar vis, ci realitate minunată de frumoasă, mult mai frumoasă decât toate visurile lor, pentrucă ea le

apărea acum din vâltoarea faptelor! Ea era întruchipată în noaptea aceea în chipul acestui om cu fața arsă și obosită, cu părul de culoarea grâului copt, moale și răvășit, cu privirea ageră, hotărâtă și pătrunzătoare.

Mai apoi, grupul lor s'a strâns într'un colț, pentru a-și schimba impresiile. Ștefan nu 'putu sta locului; sărea de pe un scaun pe altul, întocmai unui mânz lăsat să iasă din ogradă, să guste din plin bucuria depărtărilor.

— Mă Petruț, înțelegi măi, — repeta el într'una — e legal Partidul! Se vorbește în plină stradă de Partidul Comunist...

— Și Armata Sovietică, — îl completează Sică, — Armata Sovietică este aici. Nu mai auzim despre ea doar din comunicate, nu mai e nevoie să ne-o închipuim... O vedem... E aici cu noi...

Deodată conversația fu întreruptă de o apariție neașteptată. De undeva, de aproape de tot, se auzi o voce cunoscută:

— Tu ești Voinescule?

Petruț sări.

— Lulu!

Îl scutură de umeri, îl privea din toate părțile și parcă nu-i venea să creadă.

Largi și zâmbitori, plini de bucurie dar și de reținută mândrie, îl priveau cei doi ochi albaștri senini. Aceeași figură mică, îngrijorată, cu pantaloni călcați, cravată frumos făcută, părul pieptănat... Și totuși nu era la fel. Nu crescuse Lulu, dar se făcuse parcă mai colțuros, mai viu la față. Parcă ieșise dintr'o învălmășeală de oameni, care nu se atinsească de costumele lui, ci numai de liniile feții.

— Tu ești?... Dar ce cauți aici?

— Am lucrat până deunăzi la U.T.C. Am luptat în detașamentele patriotice... acum, de vreo două zile, am fost trimis să ajut aici, la Apărare...

Petruț îl așează pe scaun, în mijlocul celorlalți apoi îi ceru să le spună despre alte și alte lucruri. Din toate părțile ploua cu întrebări. Cum e la București? Unde e Partidul? Ce scrie „România Liberă”? Unde trebuie să se ducă să ia legăturile?

Lulu nu putea să răspundă decât la unele. Povesti ceva despre bombardamentele nemțești, despre luptele detașamentelor patriotice și despre despresurarea orașului.

— Acum suntem în siguranță. Avantgarda Armatei Roșii este în apropierea Bucureștiului. Nemții au fugit spre Ploiești. Acolo se vor da probabil lupte și mai grele.

Tot dela Lulu au aflat și primele amănunte cu privire la greutățile în muncă :

— Sunt puțini oameni... iar sarcini mari și multe. Reacțiunea unel-tește prin toate colțurile. Maniu, Brătianu și întreaga lor colecție de „istorici” ar vrea să transforme 23 August într’un fel de alt 10 Mai, cu discursuri zaharisite, fraze goale fără însă a se schimba cu adevărat ceva în viața poporului.

— Bine, la asta trebuia să ne așteptăm, — răspunse Petruț. — Dar știi, vorba ceea, nu întotdeauna se potrivește socoteala din târg cu cea de acasă. Partidul e legal și acum ei nu vor mai putea să împie-dice organizarea masselor muncitoare.

— Așa e... Dar de greu, tot va fi greu. Iată, mâine trebuie să trimi-tem două-trei echipe să ducă alimente avantgărzilor Armatei Sovietice, care din cauza rapidității cu care au înaintat, au venit fără bucătării. Și n’avem oameni destui. Toți sunt ocupați până peste cap. Ba cu repar-tizarea foștilor deținuți și internați politici, ba la spitalele cu răniții dela Otopeni... Peste tot trebuie oameni și iar oameni. De unde să-i iei?

La auzul acestor cuvinte, Sică, care până atunci ascultase conver-sația, interveni deodată :

— De aici.

— Cum de aici ?

— Dar ce, noi nu suntem oameni ?

— Dar nu se poate, — începu să protesteze cu hotărîre Lulu, — voi abia ați venit din lagăr. Trebuie să vă odihniți. Noi trebuie să ne în-grijim de voi, nu să vă punem la treabă.

Petruț porni atunci să rîdă sgomotos.

— Vorbești de parcă nu ne-ai cunoaște. Se vede, că ai ieșit de mult din lagăr. Pentru noi, lucrul cel mai obositor este să n’ai de lucru. Nici nu ne trece prin gând, să scăpăm un asemenea prilej.

Ștefan sări și el :

— Mergem cu toții ! Toți ăștia care suntem aici ! Nu-i așa Fany ? Deodată se ivi o greutate neprevăzută. Tot Sică o observă. .

— Bine, bine, vom merge... Dar cum ne vom descurca ? Nu știm niciunul rusește...

La auzul acestor cuvinte, Lulu se lovi disperat cu pumnul în frunte :

— Vai, cum am uitat... exclamă el disperat.

Și întorcându-se către Sică îi spuse, cu o strălucire șireată în ochi : Indată vă aduc o traducătoare... De mult m’a rugat să vă caut...

Peste câteva minute reapăru împreună cu Jeny. Fata ținea în mână un buchet de garoafe.

Cu toții săriră în sus. Fetele se îmbrățișară.

Apoi veni rândul lui Sică. Stătea ascuns în spatele altora, roșu, emoționat. Dar din toate trăsăturile feței puteai să citești imensa bucurie ce-l copleșise. Jeny îi întinse florile. Le apucă stângaciu și le puse pe bancă, alături. Apoi apucă mâna Jeniei și o strânse tare.

— S'a întâmplat așa cum noi doream... — spuse ea surâzând. Cosițele îi săltau pe piept, iar ochii îi luceau scânteietor și dulce.

— Da, — răspunse înstârșit Sică, — și ce frumos s'a întâmplat...

Aruncă o privire plină de recunoștință către Lulu.

— Măine plecăm cu toții la avantgărzile Armatei Roșii, — hotărî Ștefan.

10.

A doua zi, porniră în pragul dimineții. Soarele se ridicase sus și ardea fețele oamenilor, pietrele caldarâmului și clădirile cu arșița pârjolitoare, aproape de nesuportat, pe care o cunoaște adesea Bucureștiul.

Urcați pe camioanele încărcate cu alimente, care alergau pe străzile orașului, prietenii așteptau cu nerăbdare să iasă din atmosfera năbușitoare a orașului. Când mașinile o apucară înstârșit pe șosea, începură să respire cu lăcomie aerul proaspăt care venea dinspre câmpie.

Curând, sosiră în apropierea păduricii de lângă satul unde era cantonat primul detașament al Armatei Sovietice, ajuns în apropierea Bucureștilor.

La intrarea în pădure, mașinile fură oprite de doi ostași sovietici cu arme automate în mâini. Jeny le arătă scopul venirii lor; unul din ei plecă după comandant. Se întoarse împreună cu acesta. Era un căpitan tânăr, înalt, chipeș, cu fața brună, părul negru, sprâncenele stufoase, ochi scânteietori zâmbea larg, cu întreaga gură, arătându-și cele două șiruri minunate de dinți albi și lucioși. Înaintă către ei cu pași siguri, voioși. Iși strânseră mâinile cu putere, căutând să tălmăcească în înlănțuirea degetelor, bucuria pe care nu știau cum s'o prindă în cuvinte. Grupul porni apoi spre pădure.

În drum spre cantonament, căpitanul le arătă cele câteva zeci de tunuri ale detașamentului. Treceau tăcuți și sfioși, dela unul la altul mângâindu-le încetșor țevele puternice. La capătul celălalt al păduricii, se înălțau două matahale uriașe ascunse sub îmbrăcămintea de pânză impermeabilă.

— Astea-s catiușele! — lămuri căpitanul.

Auziseră atâtea despre ele, atâtea cuvinte de admirație, atâtea de

teamă... Faima Catiușei înaintase ca fulgerul, răspândind peste tot, în drumul ei, încredere printre cei mulți și frică printre dușmani.

O vreme, Ștefan nu-și putu lua gândul dela ele.

— Catiușa ! Catiușa ! Măi băieți, am văzut o catiușă...

Bine dispus, Sică îl ironiză :

— Dar n'ai văzut nimic, Ștefane ! O bucată de pânză...

— Lasă-mă, frate ! Nu ți s'a spus că sunt catiușe ?

Făcură apoi cunoștință cu ostași. Saluturile răsunau scurte și calde. Jeny le traducea cu sârguință, căutând să nu scape niciun cuvânt.

În cele din urmă se retraseră împreună cu căpitanul la umbra unui copac. Olișterul se interesa de fiecare dintre ei, de viața și năzuințele lor. Faptul că nu vorbeau aceeași limbă nu-i împiedică să discute cu sinceritate. Petruț povesti căpitanului cele auzite noaptea în legătură cu uneltirile reacționarilor.

— Va fi foarte greu, — încheie el.

— Nu-i nimic, — răspunse căpitanul... — de greutăți să nu vă temeți ! Voință să fie... Iată, în curând o să-l strângem de gât pe Hitler și apoi o să pornim iar să construim... Și voi o să începeți să construiți... Vom ști să vă ajutăm... Nu e vorba în acest război numai de eliberarea popoarelor de sub jugul hitlerist ; popoarele trebuie să învețe să lupte pentru făurirea unei vieți noi.

— Negreșit, — răspunse Petruț. — Vom lupta și vom munci neobosit. Dar știi, câteodată când mă gândesc la mulțimea sarcinilor pe care le avem în față, la câte sunt de făcut...

— Noi, oamenii sovietici, suntem siguri că poporul muncitor român, având în frunte Partidul său Comunist, va ști să construiască aici o fortăreață puternică a păcii și libertății.

Ascultând vorbele căpitanului sovietic, uitându-se în ochii lui atât de buni și hotărâți, Petruț simți cum aceeași încredere pătrunde, tot mai puternică și în sufletul său. Aici, lângă olișterul sovietic, în mijlocul ostașilor eliberatori își dădeau seama, că de acum, toate greutățile, rând pe rând vor fi înfrânte. Își aminti de ceeace învățase în lagăr despre Revoluția din Octombrie, despre construcția socialismului în Uniunea Sovietică, și, în timp ce Sică vorbea cu căpitanul, gândi :

— Ce sunt greutățile noastre în comparație cu greutățile pe care le-au înfrânt ei?... Fără nici un ajutor din afară... Noi însă vom avea ajutor... ajutorul lor...

— Da, da, — își spuse el, trecându-și mâna prin păr și dând peste cap smocul ce-i cădea în ochi — nu va exista forță care să ne împie-

dice să facem și la noi în țară ceea ce au făcut ei — oamenii cărora azi le datorăm totul, și libertatea, și fericirea.

Rămaseră în pădurice până spre seara. Când soarele coborî dincolo de zidul copacilor, se urcară în camioane.

Mașinile fugeau cu iuteală pe șosea. Vântul răcoros al serii lovea cu putere piepturile oamenilor. Nici-unul nu se ferea de el. Îl primeau în față cu exclamații voioase. Trăgeau cu atâta nesaț în plămâni aerul proaspăt, de parcă sorbeau însăși proaspăta lor libertate.

Se întorceau acum mai plini de încredere în forțele lor, în forțele Patriei, în victorie !

CAP. XVII.

1.

Încă nu se trezise Bucureștiul, când pregătirile pentru primirea Armatei Sovietice începuseră.

În așteptarea zorilor, orașul dormea un somn adânc și greu, asemănător aceluia de care e cuprins un om ce nu a avut timp să închidă ochii, zile în șir. Chinuită de nesiguranță și așteptarea ultimei zile, zdrobită și pustiită de avalanșa bombardamentelor hitleriste, agitată de încordarea luptelor de despresurare duse de detașamentele patriotice și de armată, capitala își trăia acum, tăcută, primele clipe de liniște.

Cu asfaltul și pietrele încă umezite de răcoarea nopții, străzile așteptau ziua cu nouile sale valuri de arșiță. Pe marginea lor, copacii, cu frunzele scorojite de căldură, tânjeau după apă, iar florile de prin grădini și parcuri păliseră mai înainte de vreme.

Pe alocuri, ruinele încă mai fumegau; ferestrele multor case erau oblonite cu scânduri țintuite dealat și numai moloz și sgură rămăsese din zidurile altora. Din loc în loc, plecați pe o coastă, pereții rămași stingheri și fără sprijin amenințau cu prăbușirea. În alte părți, acoperișurile atârnav suspendate deasupra golului ce străjuia ruinele sau își arătau spărturile deschise larg spre lumina plăpândă a începutului de zi.

Dar toate acestea aparțineau trecutului.

În dimineața aceasta, viața își făurea în grabă culcușuri noi. Se trezise începând cu cartierele mărginașe, cu așezările din jurul fabricelor și uzinelor. De aici, din colțurile cele mai răvășite ale ora-

şului, înainta apoi în avalanşe de voinţe răscolite spre centrul adormit.

Cerul se mai ascundea încă după pânza fumurie şi rară a negurilor nopţii, când în curţile fabricilor, în sălile întunecoase ale cantinelor, în birouri, pe coridoare sau pe străzi oamenii se adunau în grupuri, în şiruri sau coloane. Se aduceau flori, cât mai multe flori. Aci, se scriau apoi pancarte, se croiau steaguri cu mătasea subţire şi înflăcărată, se repetau cântece, se pregăteau lozinci. Şi cu cât în partea răsăritului, orizontul se deschidea mai larg şi mai luminat de razele ascunse ale soarelui întârziat, cu atât creşteau şi mulţimile şi febrilitatea pregătirilor. Tot mai înfrigurate deveneau mişcările oamenilor, tot mai nerăbdătoare băteau inimile lor.

Numai în casele cu caturi suprapuse, în apartamentele lor largi, cu camere mari şi nenumărate, luxos mobilate, ferite de lumina ce bătea cu tărie în ferestrele cu storurile trase, oamenii cu feţe posomorâte, buhăiţi şi întunecaţi, întârziiau supăraţi în fotolii, se ghemuiau în faldurile halatelor de mătase grea. Se ascundeau cu teamă de tăria zorilor. Era zadarnic însă ! Cântecul poporului eliberat pătrundea prin ziduri, liber şi ameninţător.

2.

Foşti deţinuţi şi internaţi politici se strânseseră la sediul Apărării Patriotice. La început, grupul lor părea o coloană impozantă, mare şi gălăgioasă ; când se alăturară însă celorlalte ape ale mulţimilor care veneau din toate părţile oraşului se pierdură în învălmăşagul şi fierberea oamenilor.

Cu toate acestea, adunaţi în grup ca de atâtea alte ori, fiecare simţea apropierea tovărăşească a celuiilalt, precum şi ţesătura miilor de fire cu care erau legaţi. Gândurile lor parcurgeau acum şiragul nenumăratelor drumuri făcute împreună, în aceleaşi rânduri strânse şi senzaţia aceleiaşi indestructibile legături. Anii din urmă ai vieţii lor, erau prinşi în reţeaua acestor drumuri făcute în lungul şi latul ţării. Uneori, liniile lor se încrucişau sau se repetau, se întâlneau sau se depărtau, dar toate aminteau de aceiaşi tragică şi îndârjită luptă pentru apărarea vieţii împotriva urzelilor când mai perfide, când făţişe ale specialiştilor în arta exterminării oamenilor. Dela Miercurea-Ciucului la Caracal, dela Caracal la Tg. Jiu, dela Doftana la Caransebeş, dela Mislea la Dumbrăveni, şi apoi drumul dela Tg. Jiu la Vapniarka şi înapoi, drumurile de pe Valea Jiului, în sus şi în jos spre Valea Sadului, în satele de pe poalele Parângului.. atâtea dru-

muri pe care din ce în ce mai uniți le-au străbătut cu jarul încrederii aprins în inimi...

Aceiași prieteni dragi în jur, — gândea Petruț, aceleași luminițe vii în ochii lor! Iată — lângă dânsul merge Lenuța. I-a 'nflorit fericirea'n zâmbet, iar siguranța în gravitatea trăsăturilor feții. Are atâtea flori pe braț și la piept că parcă se clatină sub greutatea lor. Alături de ea, Fany — cu ochi scânteetori, aprinși de parcă ard în ei toate pădurile speranțelor.

În fața lor, Stregov și Ștefan duc o imensă pancartă. Înălți și puternici, o poartă ca pe un scut pe care sunt scrise cele mai curate gânduri de salut ale poporului muncitor. „Trăiască Armata Roșie eliberatoare!” Stregov vorbește mereu și râde ca un copil. Când privirile lor se întâlnesc, Petruț îi simte bucuria din ochii luminoși, deschși ca niște ferestre mari spre soare: — Ce zici? Frumoasă-i această clipă! — așa parcă i'ar spune el.

Râde și Petruț, și înveselit se întoarce către dreapta. Iată l pe Marius. E cu Andrei; cu câtă aprindere vorbesc! Poate chiar acum își amintesc de Valea Jiului. Marius șchiopătează, dar n'a vrut în nici un fel să rămână la sediul Apărării. — Atâta forță mai am ca să nu lipsesc dela întâmpinarea Armatei Roșii! — spusese el. Acum, îl sprijinea Andrei.

Brunea e cu soția. Sunt înstărit împreună! E atât de mică și de plăpândă, că te întrebi cum a trecut prin atâtea opreliști și încercări! Lângă ei e Boris Voronenco. Explică ceva unui tovarăș, pe care Petruț nu-l cunoaște. Poate-i dela Caransebeș...

Răsucindu-se, zări mai în spate și spre stânga o pereche complect absorbită într'o conversație liniștită, molcomă; Era Sică cu Jeny.

Porni apoi să cerceteze figurile celor din primele rânduri... Mihalcea și Zelter păseau în capul coloanei lor. Nu le vede fețele, da'și închipuie cât de dârze și de hotărâte sunt. — Cine știe, câte gânduri nu le frământă mințile în acest moment! — gândi Petruț. Chiar lângă dânsii, își întoarse capul Lisaveta. Il observă și-i surâse. Și știe, că ea se bucură de fericirea tuturor și de fericirea lui...

Înaintea grupului lor flutură steagul. Intinsă, pânda-i roșie tremură în apa vântului, ca o neînteruptă chemare de luptă. Cu câtă mândrie îl duce Aron! Cu capul ridicat, privește înainte, pe deasupra mulțimii, pe deasupra celorlalte steaguri. Zâmbește! Dar cât de puternic îi sunt strânse mâinile pe lemnul dela piept. Alătura de mâinile lui, Petruț zărește aeeva și mâinile lui Iacob... Da... și Iacob și Anton și toți care au căzut pe unul din acele drumuri, sunt printre ei... Aron știe

asta... De aceea zâmbeste atât de fericit... Deaceia poartă steagul atât de sus...

Pe măsură ce înaintau, alte și alte coloane, încărcate cu pancarte, steaguri și flori, li se alăturau de pe celelalte străzi din curțile fabricilor, de pe trotuare sau din grădini și parcuri. Mulțimea se rânduia și creștea într'o uriașă confluență de fluvii omenești, care se revărsau grăbite și însuflețite spre marginea Capitalei.

Pe Petruț îl furase această nemaivăzută mișcare a oamenilor. Cu ochii după fiecare coloană nou sosită, după fluturarea steagurilor și după chemările scrise pe pancarte, se rătăci de grupul său. Se pomeni dintr'odată într'o mare de oameni, îndelung mișcătoare, care-l purta parcă plutind, spre înainte. Oriunde-și întorcea privirea vedea numai fețe pline de entuziasm și bucurie. Din toate părțile se auzeau strigăte lozinci, crâmpEE de cântece se înfiripau. Ici-colo, câte un flăcău chiuia svârlindu-și șapca către cer. Tineri voioși rupeau coloanele și se prindeau în hore ce se roteau din mers... Uitase de ceilalți. Acum alături de umărul său simțea umărul acestor noi tovarăși... Bucuria eliberării îi cuprinse și pe ei...

— Ieri am distrus carcerile... — auzi dela unul din fața sa.

— Fabrica noastră a dat cei mai mulți voluntari în detașamentele patriotice... spunea altul mai dinspre dreapta.

— Am cerut mărirea salariilor...

— Am gonit pe fasciștii dela administrație...

— Și la noi în uzină s'a format un grup al U.T.C.-ului.

— Ieri am ținut prima adunare sindicală... Am demascat pe legionarii ce doreau să se vâre în comitet...

— Măine mergem în delegație la patron...

— Trifu fusese arestat ieri, dar am anunțat „România Liberă” ; după articolul de azi dimineață i s'a dat drumul imediat...

De peste tot, crâmpEEle frazelor îi vorbeau despre aceste gânduri și acțiuni noi, isvorite din viața nouă a primelor zile de libertate. Pentru Petruț, ele se adunau și creșteau în frumusețea și trăinicia unei imagini largi, bogate și fremătătoare.

3.

Dela un timp, coloana înainta din ce în ce mai repede. Din față, îndemnurile se transmiteau pe lanțul oamenilor, grăbite și fără de încetare :

— Mai repede... mai repede...

Cântecele și jocurile încetaseră. Strigătele, glumele și vorbele se răriseră. Oamenii își lungiră și întetiră pașii.

— Iuțiți pasul...

— Au și intrat...

— Primele detașamente motorizate sunt la barieră...

Când strigătul acesta hălădui pe valurile mulțimii, orânduirea coloanelor se sparse. Oamenii rupeau rândurile și o porneau grăbiți într'un trap întins, îngrijorați de întârzierea pe care n'o doreau. Gândul de a nu scăpa momentul istoric al întâmpinării primelor trupe sovietice, îi împingea mereu înainte, reînviindu-le forțele și hotărârea ce-i răscoliseră, ca un început de neașteptată furtună.

Când știrea ajunsese la grosul coloanelor, îndemnurile veneau acum din urmă, și mai vii și mai poruncitoare:

— Grăbiți pasul.. mai repede...

Urișul fluviu al mulțimii mișcătoare se revărsa tumultuos pe albia străzii, ca o rostogolire neogoită de ape ieșite dintre maluri. Steagurile, pancartele și marile buchete de flori pluteau în iureș pe deasupra tuturor ca niște garoafe roșii neorânduit risipite pe undele învolburate. Strada devenise neîncăpătoare pentru mulțimea deslănțuită.

Petruț începu să alerge în pas cu ceilalți. Cu răsufierea întretăiată, cu pumnii strânși, cu luminile bucuriei aprinse în ochi, uitase de toți și toate. Nu-l frământau acum decât o singură dorință, decât un singur gând: să ajungă la timp. Deacea trecea din grup în grup, strecurându-se printre oameni, depășind rândurile.

Deodată, strada pe care înaintau se lărgi neașteptat. Capătul ei dădea într'o piață, după care Petruț ghicise că se găsește bariera. Aici, coloana domolită înflorise ca drumul apelor într'o întinsă și frumoasă deltă, ale cărei brațe vor și se căsnesc să îmbrățișeze marea.

Petruț se oprise în spatele unui zid viu de oameni așezați în cerc, cu neputință de trecut. Se furișă spre casele din jur și se ridică pe treptele pline de oameni ale uneia. Privi. Piața era plină de popor. Numărul oamenilor creștea, pe măsură ce alte grupuri și coloane soseau. Coloana de tancuri și de mașini se oprise cu capătul în mijlocul mulțimii. Lui Petruț tot sufletul îi cânta o minunată și răscolitoare melodie:

— ... privește... privește... mai mult, mai atent... ca să nu uiți niciodată!

Primele mașini militare fuseseră asaltate. Steagurile s'au strâns în jurul lor fluturându-și faldurile purpurii. Mulțimea oamenilor și cu deosebire a femeilor și copiilor ce purtaseră florile, năvălise în urale. La început, brațele cu flori erau întinse soldaților ridicați în camioane;

mai apoi, când aceasta nu mai era posibil, buchetele de flori erau aruncate pe deasupra tuturor soldaților ce le primeau înveseliți. Florile cădeau acum ca o ploaie neobisnuită. Curând, peste fiecare camion covorul lor se strânsese într'un strat gros, din care numai țevile automatelor se vedeau. Uralele începuseră să se înalțe și din mijlocul soldaților. Unii ridicau automatele în soare, strigând în limba lor cuvintele cele mai simple dar pline de miez ale dragostei și îndemnului la luptă. Alții săriră jos și se amestecară cu mulțimea; bucuroși, strângeau în dreapta și în stânga nenumărate mâini ce li se întindeau.

În acest moment, Petruț tresări. Piața se cutremura de uruitul tancurilor. Unul singur reușise să pătrundă până în mijlocul ei, alăturându-se camioanelor. Se oprise în vuietul aclamațiilor. Soldații de pe dânsul salutau cu florile ce le adunau grămezi, grămezi... Din mijlocul turelei se înălța un steag uriaș, roșu aprins, ca sângele. În jurul lui, câțiva soldați își săltau automatele pe deasupra capetelor, scuturându-le în entuziasmul acestei noi victorii. Câțiva din mulțimea ce fremăta de bucurie săriseră pe tanc, trasi de mâinile întinse prietenos. O femeie cu un copil în brațe ajunsese până lângă șenile. Comandantul îi apucase copilul și-i ajutase și ei să se urce. Sprijinit de țeava tunului, — întors spre limpezimea zărilor, ofițerul se ridicase în picioare atingând cu creștetul pânza steagului. În stânga, ținea copilul strâns la piept, iar în dreapta, automatul ridicat ca un scut, spre apărarea lui.

Într-o clipită numai, uralele mulțimilor de pe tot platoul pieții au isbucnit ca o furtună. Ploaia de flori cădea acum peste ofițer și steag, peste soldații din jurul turelei, peste carapacea de fier a tancului. De acum încolo, Petruț, nu mai zărise decât flori și steaguri, oamenii îmbrăcați, mâini fluturate și iarăși flori... peste tot numai flori... flori... ca niciodată, altundeva.

4.

Cuvântul de ordine se răspândise cu o iuțeală de fulger.

— Toată lumea, în Piața Universității! Va vorbi tovarășul Gheorghiu-Dej!

Din toate părțile, marea de oameni se urni din loc, se răsuci și porni în direcție opusă, spre centrul orașului.

Petruț mergea grăbit, alăturându-se ba unui grup, ba altuia. Îi făcea o deosebită plăcere să asculte vorbele oamenilor. Toți vorbeau despre bucuria acestei zile, despre schimbările pe care le-a adus în viața și munca lor. Dar mai ales, vorbeau despre perspectivele viitorului. Când intra în vorbă cu un tânăr i se păru că-l cunoaște

de multă vreme. Și poate, — cine știe? —, prietenia aceasta își avea rădăcinile în trecutul luptelor duse prin lagăre și închisori...

Ajuns în Piața Universității, îl uimi mulțimea ce se strânsese aici. Tot spațiul dintre cele trei rânduri de clădiri era plin de oameni. Înțelesese, că nu va fi chip să răsbată mai departe. Capetele tuturor erau îndreptate spre balconul unei case, unde în mijlocul unui grup, recunoscu pe tovarășul Gheorghiu-Dej.

Încercă atunci, să-și facă loc în direcția aceea. Dar cu toată străduința sa, totul fusese în zadar. Zidul trupurilor omenesti era de nepătruns. Rămăsese locului, obosit și posomorît, nemulțumit de ceea ce putea să vadă.

Deodată se auzi strigat. Era Sică; în dreapta și în stânga lui, Lenuța și Jeny. Se salutară voioși. Întâlnirea îl bucurase peste măsură. Gândul de-a-și găsi un loc mai bun și mai potrivit, îi frământa și pe ei. Tovarășul Gheorghiu-Dej trebuia să nceapă a vorbi din moment în moment și iată, că ei nu-l puteau nici vedea, nici auzi, mai bine.

— Știți, ce? — li se adresă deodată Jeny. — Am o propunere. Hai, și-om intra în universitate. De-acolo, dela etajul doi, vom vedea totul, ca'n palmă...

— Minunat! — îi răspunse Petruț. — Tii, ce deșteaptă ești tu, Jeny.

Pomiră într'un suflet. Înăuntru găsiră și alți oameni cu deosebire studenți și studente. Ocupară toți patru, marginea unei ferestre. Aplecați peste pervazul acesteia, priveau acum mulțumiți marea capetelor de jos. Pe toată lărgimea ei, piața era plină până la refuz. Mulțimea se mișca asemenea unui lan de grâu copt, răscolit ușor de boarea înserării.

— Câți oameni or fi aici? — se întreba Petruț. Nu-și putea da seama. Nu mai văzuse niciodată până acum, atâta popor. Simțea însă, cum toți aceștia sunt uniți prin aceeași mare nemărginită bucurie, — prin aceleeași largi și înflăcărâte năzuinți. Dorințele și visurile tuturor se închegau în imaginea vieții noi pe care o așteptau.

Cu ochii închiși, Petruț retrăia fugăr cele mai grele momente atât de apropiate, și care-i păreau deodată și atât de îndepărtate... liniștea apăsătoare din grupă în dimineața zilei de 22 Iunie 1941, năvala cotorpitoare a hitleriștilor, luptele din lagăr, drumurile de pe Valea Jiului sau cele dela un cantonament la altul...

— Și cât de siguri eram totuși, că vom ajunge să trăim și ziua de azi, vorbea Petruț, fără a se adresa cuiva.

Dar parcă ghicise gândurile celorlalți:

— Tii minte cât de greu se lăsau conduși unii, — răspunse ca

un ecou, parcă tot numai pentru el, Sică.

— Unii, fără a ne fi dușmani, ne credeau nebuni când spuneam că nu poate să nu învingă Armata Roșie.

— Da, da...

— Ții minte pe Sampson?

— El parcă s'a lăsat convins....

Petruț tăcu. Retrăi cu putere emoția acelor clipe când durerea pentru cotopirea nemiloasă a pământului sfânt al Țării Sovietice, izbucni în afirmarea sa neclintită a certitudinii, că într-o zi oștile eliberatoare vor intra și în Berlin.

— Și vor intra...

Cuvintele răsunară tare, răspicat.

— Unde?

— În Berlin...

Jos, strigătele, uralele și chiotele se întetiră. Aveai impresia că dacă ai sări în stradă n'ai putea ajunge până jos — ai rămâne plutind în aer pe aripile lozincilor strigate.

Petruț tresări.

Cu ochii ațintiți spre freamătul mulțimii, i se păru, că printre miile de oameni plini de bucurie și entuziasm, distinge o figură cunoscută — figura maestrului Sampson de pe Valea-Jiului.

— Parcă e el!

— Cine?

— Sampson...

Sică se uită în direcția indicată dar nu recunosc pe nimeni.

— Nu văd...

— Dar cine e? — nu se mai putu reține și se amestecă în cele din urmă Jeny.

— Un om simplu, — răspunse gânditor Sică, — ca mulți alții, în felul său cinstit, dar care fusese orbit de primele succese ale lui Hitler... Acuma i s'a părut lui Petruț, că l'a zărit aici, în mulțime, printre noi...

— Tot ce se poate, — replică Jeny, — eu în munca mea am întâlnit mulți ca dânsul... Acuma sunt aici...

Își întrerupseră brusc convorbirea, sguduiți de senzația neașteptată a liniștei. Larma se potoli. Într'un gând își îndreptară privirile spre balconul casei din cealaltă parte a pieții. De acolo, puternică și apropiată, atât de cunoscută, răsunase caldă vocea tovarășului Gheorghiu. Dej.

— Tovarăși...

Ca și ceilalți, parcă contopit cu respirația reținută a mulțimii, Petruț sorbea cu nesaț cuvânt după cuvânt.

Înțelesurile lor i se azeau grele în suflet, ca niște pietre de temelie a luptei și muncii pe care o vor duce de acum. Gheorghiu-Dej vorbea despre bucuria imensă a poporului, despre cotitura aceasta mare din istoria țării, despre însemnătatea eliberării noastre de către Armata Sovietică, despre minunatele perspective deschise de această eliberare. Dar vorbea în acelaș timp și despre dușmanii dinăuntru și din afara țării, despre fasciștii deschiși sau deghizați, despre Germania hitleristă — nenimicită încă. Arătase și calea luptei în noua situație: toate forțele pentru distrugerea fascismului în interior... totul pentru sprijinirea luptei împotriva hitleriștilor cotropitori... Totul pentru întărirea prieteniei de arme româno-sovietice...

Glasul său calm, așezat și plin de bărbăție, chema masele muncitoare din întreaga țară să-și înzecească eforturile pentru atingerea acestor țeluri. Petruț știa, că în primul rând, — lor — celor căliți în lupte, li se adresau aceste cuvinte.

De jos, uralele și strigătele lozincilor reîncepuseră:

— Trăiască Partidul Comunist!

— Trăiască Marea Uniune Sovietică!

Mulțimea pornise iar să se agite; se striga, se chiuia, se aruncau pălării și șepci în sus. Steagurile se fluturau ca la un început de luptă.

Coborîră grăbiți. Sgomotul uralelor și strigătelor se ridica și se întindea tot mai puternic tot mai cuprinzător. Dintr'o parte începuse cântecul. Primele cuvinte, abia deslușindu-se, răsleje, fură reluate de alte glasuri mai dârze, mai puternice. Curând, toată mulțimea se uni într'un glas solemn:

... să fiarbă 'n inimi răsvrătirea,
să'nceapă-al lumii vechi apus...

5.

La sediul Apărării Patriotice, de peste tot se auzea zumzetul luării de rămas bun. Mihalcea cu Zelțer plecau la Iași; Sică cu Jeny trebuiau să-i urmeze peste două zile. Ștefan și Fany erau trimiși la Bacău. Stregov pleca la Constanța. Marius și Velceanu la Brașov, Andrei la Timișoara, Grigore la Galați, Boris cu Lisaveta la Craiova, iar Rândunescu la Turnu-Severin. Brunea cu nevastă-sa, David și alții, rămâneau la București. Toți promiteau să scrie, să nu întrerupă legăturile ce i-au strâns atât de puternic și de tovărășesc, în lagăre și închisori.

— Tu, — i se adresase Mihalcea lui Petruț, — vei veni probabil tot la Iași... Te-am cerut la Comitetul Central... Așa, că ne vom revedea în curând...

Petruț îi prinse mâna și-l trase încurcat mai într'o parte.

— Ar fi bine, așa... — începu el cu tremur în glas. — Totuși, nu știu când voi sosi... Te-ai ruga ceva...

— Spune, Petruț!

— Vezi, tu ajungi înaintea mea acolo... până vin eu, poate vei putea să treci... și pe la mormântul ei...

Lacrimile îi umeziră ochii. Înăbușit cu hotărîre, suspinul i se înno-dase în gât, oprindu-i răsufierea.

— Lasă, Petruț... tocmai acum... n'avea grijă, îți promit...

Mihalcea îl strânse cu putere la piept și apoi îi mângâie capul ce i se plecase pe umăr. Apărută de undeva, cu îngrijorare în privirile ochilor mari, Lenuța îi prinse brațul și ieșiră...

6.

Afară, inserarea cobora călduță și liniștită. Mergeau alături, prinși de mână, zâmbind înveseliți ca doi copii porniți pe joacă. La primul colț se opriră. Petruț simți în pumnul său svâcnitura sângelui ce bătea în degetele Lenuței.

— Știi, Petruț... am vorbit cu soră-mea... n'are nimic împotrivă... de astăzi, ne dă camera aceea liberă despre care vorbisem...

Tăcut, Petruț o îmbrățișă în plină stradă. Apoi își prinseră iarăși mâinile, și cucerii de farmecul acestei fericiri, porniră și mai avântați, înainte. Parcă sburau. În fața lor se deschidea aievea visul atât de îndelung așteptat. De azi încolo vor urca împreună nesfârșitul lui suuș.

Când să treacă bulevardul însă, fură opriți de rândurile oamenilor îngrămădiți pe trotuar. Il vedeau cum își fluturau saluturile cu batistele, cu șepcile, cu florile ce le aruncau pe drum. Trecea o coloană de tancuri sovietice. Uruitul lor domina toată larma și toată întinderea orașului. Sub șenilele lor, pământul se cutremura.

Cu mare greutate își făcură loc până lângă bordura străzii. Prin fața lor treceau greoaie alte tancuri.

Deodată se opri chiar lângă ei o mașină mare, luxoasă; amândoi își întoarseră involuntar capetele. Zăriseră atunci, ieșit afară, un cap mare, gros și roșu. Privea înainte, întrebându-se de cauza opririi. Când pricepu, se aprinse de ură.

Petruț privea țintă la fața roșie, buhăită. Se frământa să-și amintească :

— Unde l-am mai văzut ?

Dar deodată, apăru lângă fața-i roșie, un bot imens de câine, lătrând.

„Trăger!” — își aminti atunci Petruț și se aplecă spre Lenuța, să-i

povestească. Priveau amândoi curioși spre automobil. Trăger simți și el ochii lor ațintiți asupra sa. Intoarse o privire schimonosită, înciudată. Se uită atent la Petruț și parcă se întrezări și în ochii lui o licărire de amintire. Câteva clipe se înfruntară. Apoi Trăger, trase repede geamul în sus. Dinăuntru mașinii se auzea doar lătratul furios al câinelui.

Însă tancurile, aidoma unor blocuri uriașe și masive de fier, se rostogoleau nepăsătoare și mândre, mereu înainte spre linia frontului.

La un semn nevăzut, toate își opriră mersul de reptilă, rânduindu-se pe caldarâm, în linii de câte trei. Când unul se opri lângă locul unde stătea Petruț și Lenuța uralele mulțimii creșcură și alte flori cădeau pe țeasta-i de oțel.

Grăbită, Lenuța își scoase din buzunarul dela piept al bluzei c mică floare de câmp, presată și uscată.

— O mai cunoști, Petruț?

Celălalt, însă, privea nedumerit, întrebător.

— Am rupt-o în noaptea când am desgropat poeziile tale... Frumoasă amintire... nu-i așa?

Privind floarea se lipiră strâns unul de altul. Petruț îi prinse mijlocul cu o mână și începu s'o strângă, încet încet. De pe tancul din fața lor, un tânăr ostaș sovietic își arătase zâmbetul larg, luminos, tot atât de luminos ca fericirea lor. Petruț o lăsă pe Lenuța și-l salută cu entuziasm, cu ambele mâini ridicate. Soldatul răspunse fluturându-și chipiul. Incordată, Lenuța sări pe neașteptate și-i aruncă floarea ce le-amintea de drumul de luptă al vieții și al dragostei lor. Soldatul o prinse din sbor și o sărută privindu-i pe sub sprâncene.

Tocmai atunci, tancurile smuciră. Cântecul de fier al măruntaelor lor începu pe neașteptate. Și parcă se auzea în el cântecul tuturor victoriilor din istoria luptelor pentru libertate.

Tabloul care pentru câteva clipe părea definitiv statornicit își reîncepu mișcarea în uralele mereu mai însuflețite ale mulțimii.

Unul după altul, tancurile treceau încet, ca la defilare. După ele, altele și altele, și apoi, în tot acest prim ceas al înserării, șiruri nesfârșite de mașini și tunuri, cu mii și mii de soldați pe ele, porniră să se scurgă pe străzile Bucureștiului, printre oameni, urale, steaguri și flori.

În urma lor, vântul aducea din marea și minunata Țară a Socialismului, miresmele dătătoare de viață și de încredere în noui și noui victorii.

SFĂRȘIT

LA MAȘINA DE SCRIS

Fereastra-i larg deschisă
și prin frunzișul tânăr
se cerne ziua deasă.

Rețele de lumină
se joacă pe pereți.

O rază, albă, caldă
căzu pe mâna mea.
M'opresc din scris.
Pe masă
scrisori, adrese, planuri
stau teancuri lângă teancuri —
de multe ori și flori.
Și azi am margarete.

Apăs ușor acuma
pe clapele mașinii —
sunt ca o pianistă
ce'ncearcă-o melodie.

Sunt zile
când mi-e ciudă
că melodia noastră,
a scrisului pe clape,
se pierde prea încet —
ca ploaia care cade
pe acoperișuri toamna.

Da, cât îmi e de dragă
această melodie!
Căci știu că e o frază
din marea simfonie,
din simfonia muncii.

*) Tânără poetă, publică pentru prima dată.

Colega mea, Ioana,
e-acuma în concediu.

Ca azi mi-aduc aminte...
Era'ntr'o după-amiază
când mă'ntorceam spre casă.
Naimea mea — Ioana,
care-și ducea de mână
un năpârstoc de fată,
cu ochi mirați și vii.

Un ciripit ușor
mi-atrase luarea aminte :
— Plecăm chiar mâine, mamă ?
— Chiar mâine, draga mea.
— Și cât ne mai desparte ?
Mai este până mâine ?
Și e departe marea ?
— Nu este prea departe.

Mănuțe moi și roze
bat vesele din palme :
— De-abea aștept s'o văd !

Și m'am simțit atunci
atât de mulțumită :
scrisesem în ajun
tabelul de concedii.

Și iarăși mi-am dat seama
cât de legată-i munca
pe care-o facem noi
de viața noastră nouă.

.....

Sunt singură'n odaie.
Acum s'a înserat.
Inchid o clipă ochii...
Sunt singură ? Nu sânt.
Ca mine-s milioane
de oameni pe pământ.

PRIETENEI MELE INVĂȚĂTOAREA

Te-am văzut, draga mea Aura,
în acea dimineață de primăvară,
cum grăbeai pasul, printre căsuțele de bolovani,
afumate de mizerie și de anl,
pe ulița satului spre școala primară,
unde te-așteptau pui de oameni
să-i înveți literele frumoase ca brândușile,
să le deschizi spre slova cărții ușile.

Nu te văzusem de mult:
veșnicii mi-au părut zilele și anii
cât am fost plecat.

În acea dimineață, draga mea,
soarele răsărise odată cu țărani
ce plecau la arat
o ciocârlie se'nălța, stingher,
să stingă ultima stea
de pe cer.

Din toate curțile, peste ulucile proaspete,
dela ferestrele deschise larg acelei dimineți
te'ntâmpinau cuvinte noi:
— „Să ne trăești, domnișoară, să ne trăești,
bucavnele copiii noștri să ni-i înveți!”

Simții de-odată că mi-s ochii uzi,
dar mi-am astupat gura, să nu mă auzi.

Ți-am văzut apoi fetele și băieții în clasă —
păreau mici Robinsoni neînfricați ai pădurii
cum ascuțeau (ți-era mai mare dragul)
plaivasele mici, cu briceagul.

Intr'una aş fi stat, să-l tot privesc,
cum caligrafiau cu încredere
pe portativul tăblițelor negre
slovele strânse la stat, guralive,
despre noul stat,
despre gospodării colective.

Răsuna până hăt, la fântână
corul micuților silabisind apăsător și rar
pe noul vremilor abecedar :
„a de mână,
„a de tipar” ;
și vrăbiile, spălându-și penele în livada cu soare,
băteau din palme îngânându-i întruna :
„b mic,
„B mare”.

Râdeau obrații copiilor durdulii,
când te-aplecăi să le arăți în carte
vorbele ce nu prea erau descurcate
pentru mintea lor de copii,
și când le povesteai ca un sfătos bătrân
acestor oameni de mâine,
slobodă seminție,
despre lumea în care nimeni, n'o să mai fie
nici rob, nici stăpân...

Când m'ai zărit în ușă cum te priveam,
ai simțit inima că ți-a scăpat
și ai prins-o amevoie pe hârtie,
te-ai roșit toată
și călimara prea s'a fâstâcit (pe masă s'a vărsat).

Atunci,
pe nesimțite m'am strecurat afară
și am rătăcit mult timp peste ogoare,
lăudându-mă zărilor până'n seară
că iubita mea e învățătoare.

SUNT O COLECTIVEANCĂ BĂTRÂNĂ

Sunt o colectiveancă bătrână
Din Republica Populară Română.
Sunt de 80 de ani trecuți,
Dar te rog să mă asculți.

Am fost săracă de când sunt,
N'aveam petec de pământ.
Acum am însă din belșug.
Deși al bătrâneței betesug,

M'ă slăbit din putere,
Totuși muncesc cu plăcere,
Muncesc din suflet, cu avânt
Fie vreme rea sau vânt.

Pun mâna pe sapa grea,
Și mă duc la câmp cu ea,
Mă duc prin loc ca gândul
Să scot cu tineretul rândul.

Să fie rod din belșug pe ogoare,
Liniște și pace între popoare.

*) Autoarea este o bătrână colectivistă de 80 ani, membră a Gospodăriei Agricole Colective „30 Decembrie”, din com. Șeica Mare (Târnava Mare). Publicăm versurile sale de mai sus, — document emoționant și pilduitor, smuls din frământarea vie a vremii noastre.

GEORGE DEMETRU PAN

TE-AJUNGE MÂNIA POPORULUI, TITO!

La muchea hotarului,
sub poala Almasului,
viers de fluer prin obcini,
noapte mută la vecini...
Cătu-i Dunărea de lată
pulbere de-argint e toată;
valul fuge orb la vale...
întâlnește luna'n cale,
luna parcă nici nu-l vede,
valul și-o anină'n plete,
— pân' la ziuă n'o mai pierde.

Linșteea un glonț o taie,
valu'n spume se desfoaie.
Strigă-un om pe malul sârb,
răgușit, cum sună-un hârb,
fuge... iată-l... e în apă...
glonțul setea și-o adapă
pigulind valuri mărunte.
Pe un șlep sar sus, pe punte,
muncitori ce-au încărcat
stive de butuci de brad.

Tot mai slab fugarul strigă.
Muncitorii, Stan Verigă
și Boldescu zis Svârluga
se aruncă'n apă fugă.
După ei și Ghiță Stancă :
— „Nu-l lăsa, că se îneacă !”

— „Unde-o fi? Pe-aici pe-aproape;
vor în apă să-l îngroape.
Iată-l în bătaia lunii
— măi, și cum mai trag nebunii! —
Nu-l lăsară. L-au cuprins
— ardea luna... jar încins...
Li s'a aninat de gât.
„Brat", le-a spus sârbește. Atât.

„Frate" — așa i-au spus și ei...
l-au adus pe mal tustrei.
Au văzut că are-o rană
La picior. Dașa, vădama
ce-avea câneapă la baltă,
alergă și ea să-l vadă...
l-a 'ntrebat pe om sârbește
cine e, cum se numește.

— „Slavko, spuse, oțelar;
de-am trecut peste hotar,
credeți-mă, nu-i ușor,
țara mea e sub zăpor;
țintuită-i sub lăcată,
dar n'o sta ea ferecată!
Am trecut. De nu treceam
sub pământ acum eram.
Ghiță Stancă n'are-alin,
bate inima-i din plin...
Fapta nu și-o vrea târzie;
ia cămașa, și-o sfâșie,
rana'n ea să i-o'nfășoare.

Luna-i albă... parcă-i soare...

Stau în jurul lui de-a roată,
toți pun întrebări deodată.
Omu-a prins să povestească:
Dașa să tot tălmăcească...

— „Iugoslavia, salbă-aleasă
— a durerilor mireasă;
cer de tuci, de plumb i-apasă

fața blândă, luminoasă.
 Greu e greul-greului
 în țara călăului.
 Nu ai voe să privești
 răsăritu'n zări frățești...
 nici să cânti, focul să-ți stângi,
 nici să râzi și nici să plângi...
 nici în ape să te scalzi
 ori să bei răcori de brazi,
 nici ce-î adevăr să crezi
 și nici drumul drept să-l vezi.
 Ci trudești din zori în noapte
 să duci beznele în spate..."

De durere 'mpovărat,
 Slavko 'ncet s'a ridicat;
 gemea... rana nu-l ierta,
 pumnul, steag și-l înălța :

— „Jugoslavie, salba neagră
 n'ai s'o porți vieța'ntreagă,
 n'ai s'o porți vieța toată,
 că prin beznă și prin zloată
 din robie să te scoată,
 ai mereu mai vrednici fii —
 Sreten... Branko... mii și mii ;
 ai fii vrednici, comuniști,
 să te scoată din restriști.

C'a sbucnit în țară-o fiară,
 pradă, sfâșie, omoară ;
 lanu'l face piatră seacă,
 și ia munții și-l desbracă.
 În jurul Cetinjelor,
 în desișul brazilor
 cad părinții pruncilor
 de glonțul udbașilor,
 și cad mume și nurori
 cum cad toamna mii de flori
 — dară glasul țării crește,
 ura valul și-l grăbește,"

2.

Dunărea la vale-și poartă
 unda verde, înspumată —
 de pe-un mal pe altul vezi
 sate ,ape, munți, livezi.
 Slavko s'a urcat pe-un deal
 ochii-i trec din mal în mal ;
 vânt ușor... o zi senină...
 inima-i n'are hodină,
 gându'n țară-i rătăcește,
 cu ai săi frați robiți vorbește...

— Fecioraș, fecior muntean,
 tu Dușan și tu Iovan,
 tu din Muntenegru, frate
 din câmpiile Croate,
 din Slovenia miner
 ori din Bucovcea oier,
 tu plugar, tu cărturar
 lupța vă adună iar ;
 pe drumeagul cu lumină,
 lângă munca din uzină,
 iată că vă strângeți rândul,
 pe călău înfricoșându-l ;
 și de ce frica'n el crește,
 jafuri... crime-și întetește;
 pretutindene revăd
 silnicii, omor, prăpăd..."

Iarnă adâncă. Neaua-i pân' la piept aproape ;
 geru-ți prinde țurțuri până și de pleoape.
 Fug bărbații, strada plină e de larmă,
 când și când se-aude cum tușește-o armă...
 — „Ce este ?”... — „Udbaşii vin cu forța iară
 să ne ia la muncă... spun ei: voluntară”.

Nici dărab de pâine, nici de mămligă ;
 boabe fierte-o mână ; ura'n tine strigă :
 taie în pădure lemne, 'ntregi parcele,
 și la tine-acasă nu ai nici surcele ;
 trântorii, yankeii, doarmă la căldură,

tu în ger trudește, munca ți se fură...

— „Pentru chinul ăsta oare-or da vre-o plată?”

— „Nu. Dar n'avea grijă... noi le-om da odată!”

Din o sută patru au rămas doar șapte;
au fugit în codri și în munți, prin sate.
Fuge azi și Jarko; vor rămâne șase;
străjile-s băute, urlă mânioase...
Lunecă rachiul pe gâtlej, de dușcă;
viscolul, cu dinții lui de ghiță mușcă..

Jarko-i vede turtă — va lua o mână
de găteje... așchii. Maică-sa, bătrâna,
zace 'ntr'o cocioabă colo'n suburbană;
zace... și o roade frigul ca o rană.
O să facă focul, s'o'ncălzi cu ele...
n'au să sărăcească pentru trei surcele.
Ca să i se umple de amar paharul
îl văzu și-l prinse'n ghiara lui primarul.
A chemat udbașii. Mult se bucurară
că îl au pe bietul Jarko'n a lor ghiară.

— „Ai cenușă'n vatră... asta vrea să'nsemne
că fugind, măi Jarko, ai furat din lemne.”

Și i-au pus pe creștet un desag cu oase
dintr'un hoit... Ca hoitul omul să miroase.
Cobză îl legară de-un copac, cu funii,
și'ncepură-asupră-i să asmuță câinii .
Au sărit flămânzii câini pe el, o droaie,
lacomi îl înhață, sgârie, jupoaie...
Nu ajung desagul... ochii-i scot cu colții
— face haz primarul cu udbașii, hoții...

Peste noapte strajă au lăsat în lege;
se temeau de oameni: „au să ni-l deslege!”
L-au găsit slugoii degerat, dar strânșii
pumni stau gata, parcă, să lovească'ntr'înșii.

Impânzit-au zorii satul Borovjice;
soarele-și ridică holda lui de spice
ca de aur roșu. Bat în porți udbașii

— și scrâșnesc țărani, le blestemă pașii.
Sunt la Branko'n ușă. Stară-mă zăvorul.
Dau cu patul pustii. Năvălesc ca norul
de lăcuste. Acasă-i singură nevasta ;
Înțelege : azi pe ea căzu năpasta.

— „N'ai dat anul ăsta vită, cum se cere ;
a venit sorocul ; ți-o luăm, muere.
Hai la grajd, aicea iscălește'n grabă ;
mișcă, nu sta, țoapă, am și altă treabă.”

— „Nu-mi luați vacuța — am copii, ca mâine
om muri de foame... jefuiți de pâine...
grâul ni-l luarăți, orzul și ovăzul,
că de-atâtea lacrimi îmi secă și văzul.”
Nu vor să audă.

„Așa cere Tito !”

Și spre grajd femeea crunt au îmbrâncit-o.
S'au trezit copiii și au prins să plângă.

— „Râzi, udbaș cu gura neagră și nătângă.
Asta vă e legea. Țsta-i Tito ! Cere —
și-mi ucide țâncii. Dea cei cu avere...
Parcă n'ați ști : Spasici are patru vite
și Jupanschi șase, grase, împlinite.
Ei cu hitleriștii mers'au mână'n mână
fiul meu cel mare e în munți, țărână ;
partizan... cu Branko a luptat alături !”

— „Ia-o ! și ograda poți cu ea s'o mătur.”
Urlă plutonierul — zbirii o înșfacă
... și rânjesc chiaburii. Cum să nu le placă ?
Tot ei au în mână pâinea și cușitul,
și azi tâlhăriei firul împletindu-l...

Țipă-amarnic plozii... rup întreaga zare...
vaca le-au luat-o... și măicuța moare...
e desdimineață, dar parcă e noapte
și-au dat buzna lupii, le-au sărit în spate,
i-au trântit și viața însăși le-a'ncolțit-o
— și e'n fruntea haitei, plin de sânge, Tito...

3.

Au pornit Branko strungarul
lângă Milotin acarul
și cu ei Jivko, plugarul,
pe cărare de lumină
să le fie lupta plină.
Mii de frați le însoțesc
drumul lor muncitoresc,
și se-avântă pături-pături
comuniștilor alături !

De pe străzi de sânge ude
glasul patriei s'aude :
— Haidarăți frățâni, sculați,
cu toți mâinile vă dați,
de călău țara scăpați.
Că oriunde-i jale deasă
comuniștii nu se lasă,
că oriunde-s lupte crunte,
comuniștii sunt în frunte .

Iar din negrele uzine
de pe câmpuri și din mine,
din munții neîmpăcați
până'n codri'ngândurați,
glasul nu cunoaște lanț :
— „Codrulene-codrulean,
steaua roșie ni-i aleam ;
fruntea nu ți-o apleca,
creanga nu ți-o scutura ;
fă-ți din trunchiuri brațe large,
iar din creangă tae..ți ghioage,
cum ne facem noi din brațuri
mii și mii de mii de lațuri,
ca să tragem la județ
întreg stolul hrăpăreț,
într'o țeapă uriașă
toată banda ucigașă.

Fruntea'n soare sârbi, croați,
voi muntenegreni, fărtați,
bosniaci, sloveni, dalmați,

steag în inimile toate
flacăra nădejzii arde —
secerea și cu ciocamul
vor zdrobi curând dușmanul.”

Cât un purec și-a simțit-o
inimă'n piept Iuda-Tito,
când vuind a auzit
al mulțimii glas cumplit.

Stă'n bârlog de aur fiara,
de pe culmi se lasă seara ;
soarele'n ferestre 'nfige
sulite ce parc'ar frige,
că într'un ungher s'ascunde ;
spaima'n oase îi pătrunde.
Și cu'ncetu'n cuibu-l umbre
prind ca oameni vii să umble
— și-oamenii îi spun pe nume :
Tito, fiară

fără țară...

inimă în tine n'ai,
arde locul unde stai,
șuerând șerpește treci
pe-ale patriei poteci,
vătaf peste suferință,
ucigaș fără căință
ocrotit de patrafir,
casap în haine de fir,
șarpe cu venin în colți,
slugă la yankeli hoți...
sânge, aur și minciună
ți-au făcut viața bună
și fac, viperă flămândă,
să-i fii patriei osândă.

Ticălosul auzea
ura lumii cum creștea,
toți gealații și-l chema,
că simțea că se'neca...
Djillas, Pjade, Rankovici,
câini mai mari și câini mai mici,

toată țara o 'nhățau,
vлага toată i-o storceau.
Veneau cioclii din Wall-Street,
să vadă dac'a murit —
cu pumnale-o străpungeau
și vestminte-și împărțeau:
Ti'o treizeci de arginți,
bancherii munții cerniți.
Iuda jelekul * broboada,
și bancherii țara... prada.

Dară inima nu sta
înodată 'ntr'o basma
și băgată'n buzunar
de un cămătar tâlhar.
Ci în negrele uzini
ard în suflete lumini.
Lupta e pe metereze
și privirile-i sunt treze:
să țintui nu-i cu puțință
comunista ei voință.

Și nici depărtate sate
nu se lasă înjugate,
ci fug muncitori țărani
cu voinți de partizani,
cu nădejdea la acele
mari lumini de roșii stele...
Urcă'n munții nesfârșiți,
de soare acoperiți,
de soare încununati
de tâlhari ne'ngenunchiați;
sus în codrii cu scoruși,
cu răcori pe potecuși,
urcă printre brazi prieteni,
pe cărările cu cetini;
munca nu vor să și-o dea,
câini să sature din ea...
ci învață-a luptei carte.
Știu ei că'n uzini, în toate,

*) Haină națională în Iugoslavia.

se-ascut arme muncitoare
la foc de Soare-Răsare...

4.

Dup'o săptămână pleacă Slavko. 'N vale
Reșița un crâng e; cântă 'n el furnale
E un sârb... Dumitru, maistru-prim aicea,
mic de stat, în muncă sprinten ca elicea.
Nu e mult de-atuncea.... nu trecu nici anul,
mult se străduise Mitru, bănățeanul..
Pe hârtia albă — alb steag de mătase
nopți și nopți de-arândul, calculând... schițase.
— „Cowperii consumă fără noimă gazul,
scot ventilatorul și-o scădea tirajul;
aerul în cowperi mai puțin să intre,
și-i mai mic consumul; — uite-așa, Dumitre!
N'o mai fi risipă... prețul fontei scade
la mașini, unelte, cu-atât drag lucrate..
Mai multe-or să vină în uzini, pe-ogoare,
pentru lupta păcii... arme muncitoare.”

Tocmai sunt în șarje, Mitru, topitorii,
încordați asemeni strunelor viorii.
Slavko dă binețe, mâna le-o întinde.
N'au schimbat trei vorbe — umezite-și simte
meșterul Dumitru genele cărunte..
după cum i-i felul, n'a spus vorbe multe:
— „Ce-i la voi pe-acasă? Ia mai spune, frate?

— „Silnicii... omoruri... văl cernit pe toate.
Mi-au rămas acolo un flăcău... femeia..
dar mânia-și crește, flacăra, scânteia!”

Mitru își ridică pumnii ca de fontă,
parc'ar vrea să prindă 'n ei întreaga boltă.
— „Va simți el Tito ale urii grindeni,
când au să-l îngroape-adânc, de pretutindeni.
Nu ești singur Slavko; lumea o privește!
prin Apelul Păcii lupta noastră crește..
Tito vrea războiul — cum îi cer stăpânii;
noi vrem primăvara și vrem pacea lumii.”

Slakvo ia și dânsul tocul și semnează,
ochii țării sale-s în privirea-i trează;
iar Dumitru-i strânge mâna muncitoare,
pacea, vrerea, munca, într'un șir să sboare
frământând frățește-a luptei caldă pâine;
zorii nu-s departe — ei vestesc: azi... mâine...
vânturat ca pleava o să fie Tito!

Inima acasă Slavko și-a simțit-o,
goarnă-a bucuriei, c'a țâșnit pe rină
larg șuvoi de fontă — cântec de lumină.

Și cu mâna-i ca de stei
iar ia Slavko-acel condei,
scrie vorbe'nflăcărâte
ca săgețile 'ndreptate
către miezul răului,
spre fruntea călăului.

Și scria cuvinte tari
despre mârșavii tâlhari;
își punea vieța 'n ele
și mânia'n slove grele;
în jurnalul sărb turna
aprigă mânia sa,
mânia poporului
spre spaima călăului.

Cum scriu mulți frățâni de-ai lui
turnând para focului
asupra călăului...

Peste coama munților
se înalță glasul lor,
ca o torță luminoasă,
ca o armă uriașă...

Pătrunde jurnalul 'n țară
peste negrele hotară...
peste Dunărea hoinară;
și trecut din mână'n mână

stol voințele le-adună —
mari voinți de muncitori
poariă slova prin vultori
dela ucenicul mic
pân' la muncitor voinic ;
aplecați-s pe ziar
și țaran și cărturar.

Stau în case și în munți
oameni tineri și cărunți,
toți sorb slova ca pe-o miere,
o scânteie ce nu pierе,
ci e steag și'ndemn aprins
pentru lupta ce s'a'ncins.

5.

La Milocer, la palat,
în amurgul destrămat,
trag mașinile la scară..
Vezi din ele cum coboară
ofițeri împintenați,
speculanți și fabricanți.
diplomați yankei, o droaie ;
Tito li se încovoae...

În săli mari, sub candelabre,
nu-și trec vremea cu palavre,
ci'ntre ei se'ncing la vorbă
care cum să bage'n torbă
din câmpiile mănoase —
țara goală cum s'o lase,
țara cum să și-o mai vândă,
s'o arunce în osândă,
spre război să o îndrume,
și mai mari averi s'adune ;
să strângă dinari mai mulți
în vreme ce sârbi desculți
să-și dea viața pentru ei
și pentru bancheri yankei.

Iar prin colțuri mai tăcute
 tănuiesc unelte slute.
 Sunt în fracuri și sutane
 cu pistoale-americane...
 au privirea 'ncețoșată,
 colții de spioni și-arată :
 „ni l-au înhățat pe Rajk
 pe Del Mestri, corbul laic...
 și pe Kostov 'l-inhățară
 — am pierdut bună brațară.”

Lupta nu cunoaște mila,
 cată-a le stârpi prășila.
 Nu-i putea Truman, tâlhare,
 ca să iei Balcanii'n ghiare
 — ghiarele lui Tito-al tău
 vor fi frânte pe ilău...

Stau bogații și cinează,
 pe la mese mari se-așează,
 Tito bună gazdă este
 până'n zori benchetuește,
 la popor nici nu gândește.
 Și șampania curge val
 în pahare de cristal,
 dopuri sar în salve scurte,
 Tito-și saltă șapte burte.
 Lângă el o femeiușcă —
 gura-i râde, ochii-i mușcă...

Zinca, Zinca, grele pleoape,
 din New-York, din negre ape,
 Wall-Streetul te-a pescuit,
 de spioană te-a tocmit,
 cu un sârb te-au măritat,
 lui Tito 'n brațe te-au dat,
 să-i încânți urechea groasă
 tu, cu gura veninoasă...

Și'ncepe Zinca să cânte,
 ochii de cățea și'nvârte,

Tito către ea zâmbeste,
zâmbetu-i se'mpleticește...

Zinca-și poartă'n zulufi părul,
foametea roade poporul ;
Zincăi în mașini i-e sborul,
Zinca are sălbi, inele,
dă poporul biruri grele ;
umblă'n sdrențe muncitorul ;
Zinca'n rochii de mătăasă,
boala-i la țaran în casă ;
Zinca-i numai diamante,
țara trântori duce'n spate.

6.

Flueră sirena la Zemren. Răscoală.
A rămas în plină zi uzina goală.
Au ieșit în curtea largă muncitorii ;
cerul, greu de ură, își adună norii.

— „În zadar ne puneți baioneta 'n coaste ;
n'o s'aveți voi rodul greu al muncii noastre.”

Dușan al lui Slavko foc pune'n cuvinte,
glas de milioane-i glasul lui fierbinte :
— „Libertate ! Pace ! Tito vrem să plece...
el și toți călăii.” Fără veste, zece
tancuri „Nord-Atlantic” fabrica 'nconjoară ;
puști automate latră'n fapt de seară.
Mai târziu trec dube — noaptea le înghite
— fulgeră 'n răspântii jarul din cuvinte :

— „Jugoslavie, salba neagră
n'ai s'o porți vieața 'ntreagă ;
n'ai s'o porți vieața toată,
că, prin negură și zloată,
din robie să te scoată,
ai mereu mai vrednici fi...
Sreten... Branko... mii și mii.
Ai fi vrednici, comuniști,
să te scoată din restriți.”

7.

În miezul oraşului,
inima Belgradului
o roade ca buba rea
temniţa Glavniacia.
Glavniacia, cetate
cu ziduri groase, înalte,
ce de regi a fost durată,
iad să fie, pentru „gloată”...
Acum Tito e aici
gâde, temnicer şi bici.
Garduri de sârmă ghimpată
a întins în ţara toată,
iar în temniţă trecea
fir electric prin reţea;
vai de cine-o atîngea...

Pe sub boltiţele reci,
broaşte, şerpi şi liliaci,
în celulele de-o schioapă
curge de pe ziduri apă,
doar printre zăbrea de fier
flutură-o basma de cer...
Zac în lanţuri ruginite
inimi de oţel, călite;
comuniştii patrioţi
zac încarceraţi de hoţi,
de bandiţi blestemaţi,
de bancheri şi de magnaţi
şi de-al lor slugoi murdar:
Tito, iudă şi tâlhar.

Glavniacia nu doarme.
oase-ar vrea mereu să sfărme
— alte oase de martiri,
sub bocanci ţintaţi, de zbiri,
ori sub stei, sub roata grea,
cum Tereza pedepsea...
ori ce vânt de libertate,
ori ce sete de dreptate.

Dară când coboară seara,
cerul arde cum e para,
inima și ea se face,
ca o flacără gonace...
Și-atunci glasuri, mii și sute
fără frâu încep să cânte —
și'n miezul Belgradului,
spre spaima călăului
urcă pân'la el rafala —
tună Internaționala.

Dușman al lui Slavko e după zăbrele ;
flacăra din suflet n'o sting zile grele.
Știe că nădejdea ne'ngrădită, vie,
e în lupta care a'nceput să fie
de pe-un ceas pe altul mai înverșunată.
Și îi sboară gândul spre pribeagu-i tată.
Sboară către Slavko. Unde-o fi acum ?

Îi răspunde albul zilelor într'una :
E în drum spre steaua roșie și vie
ce i-a scos odată țara din robie...
E în drum spre omul cel mai drag din oameni
— sboară spre victorii, sboară către Stalin.

8.

Se strâng pumnii în uzine,
pumni ce știu să lupte bine,
se strâng pumnii pe ogor,
pumni ce vor lupta cu spor,
cresc cu vârf și îndesat,
ca grâul de soi, măscat ;
și stejarii își încoardă
fiecare creangă-o joardă ;
vor și fașii fără nume
să fie buzduge bune.

9.

Noaptea deasă, beznă grea,
gardă pretutindenea ;

gărzi pe străzi și'n poartă gardă,
în curte și în livadă...
Sub ferestrele-amorțite
alte gărzi stau, picotinde.
Miezul nopții sună-o goarnă,
fiara'n somn mereu se'nțioamnă;
doarme fiara și visează...
... i se pare că e trează,
bate'n poartă... a venit
ceas din urmă, ceas cumplit.
Jivko, Bramko, Milovan
vin cu strunguri, să-i ia span,
muncitorii și țărani
nu se'ncurcă în jelanii
ci vin să-i îngroape anii;
câtă frunză, câtă iarbă,
toți de Iuda Tito'ntreabă,
brațe săbii, mâini viteze,
viața vin să i-o reteze.

Fără târg, fără tocmeală,
fără altă socoteală,
vin cu toți la răfuială.
Urc' la dânsul la castel,
sgârçi e pielița pe el;
vin tiptil și vin târâș,
printre stânci și printre târși,
lupte dau cu gărzile
smulgându-le armele...

Urcă mame cu copii
și bătrânii colilii.
Și cu ei vin munții'nalți
și vin codrii legănați —
munți cu crestele în soare
și în brațe cu izvoare...
Vine câmp și vine luncă
ochii mârșavi să i-l smulgă;
și vin fabrici și uzini
să nu mai vadă lumini.

Tot poporul urgisit
tot norodul jăcmănit

sus pe culme a răzbit.
Ca un pește pe uscat
se svârcole Tito 'n pat,
se trezea 'n sudori scăldat,
în șpăngi de groază luat,
că 'nainte-i mai erau,
în mers aprig se mișcau
sub ferestrele-amorțite
alte cete răzvrătite...
Frica'n laț îl înhăța,
pe jos mi se svârcolea,
toți căței și-i chema:
— „Ce-i cu gloatele-adunate,
sub ferestrele'noptate?”
— „Sunt străjerii, mareșale,
paznicii măriei tale.”

Au privit unii la alții
s'au posomorât gealați:
și-a ieșit din minți călăul,
s'a deschis în față-i hăul..
să fugim, că ne omoară
și pe noi, zăluda fiară.

Tito'nțelegea prea bine,
milă-i se făcea de sine
cum n'avu încă de nime.
Bea până se îmbăta,
de masă se rezema,
lângă masă adormea,
și-atunci și mai rău visa —
se visa că atârna
jos în piață la Belgrad
ca o cârpă pe un gard.

Intr'un ștreamg se legăna,
ca un stârv ce putrezea.

Și veneau corbii, veneau
carnea de i-o stâsiau

aşa cum i se cuvine
celui ce a supt grăsime
din sudoarea mulţilor,
din hrana desculţilor,
din sângele omului,
din răcoarea pomului.

Vis e Tito! Vis cumplit..
Măine fi-va împlinit!

Peste tine va cădea
greaua Glavniacia..
Slavko se va'ntoarce-acasă..
şi cu inimă setoasă
Iugoslavia întreagă
drumul vieţii o să-l meargă,
şi-o să samene comori
din care vor creşte flori
roşii cum e soarele
ce-a unit popoarele..

Soarele Kremlinului
cât largul seninului
e şi-o fi pământului:
steag de luptă neînfrânt
drumul vieţii luminând,
păcii trainic legământ
şi Wall-Streetului mormânt..

Iar pe câinele de pază
ura lumii-l sulitează
cu a Păcii albă rază..
Nicăeri, pe nicio mare,
nici pe-o glie, nici pe-o zare
n'o avea Iuda scăpare.

Merg popoare neclintit
lângă'naltul Răsărit,
ca lâng'un viteaz părinte,
strajă Păcii, neclintite.

Fruntea'n soare sârbi, croați,
voi muntenegreni, fărtați,
bosniaci, sloveni, dalmați...
roșie'n inimile toate
flacăra nădejzii arde :
secerea și cu ciocanul
vor zdrobi curând dușmanul.
Că oriunde-i jale deasă
comuniștii nu se lasă,
și oriunde-s lupte crunte
comuniștii sunt în frunte.

TEORIE ȘI CRITICĂ

HORIA BRATU

MESAJUL LUI BALZAC

„Comedia Umană” a fost citită de mine încă acum 20 de ani... și am simțit în ea geniul lui Balzac și l-am iubit cu o dragoste fierbinte, cum îi iubești doar pe prieteni. Dar când mai târziu în Rusia a apărut traducerea operelor complete ale lui Balzac, am citit de două ori toate aceste cărți și am înțeles toată măreția acestui scriitor, dimensiunile epice ale talentului său care m’au captivat. Lărgimea planurilor lui, curajul gândirii, justetea cuvântului, — îl fac unul dintre cei mai mari învățători ai lumii”.

Gorki face această apreciere asupra operei marelui scriitor realist în 1919, doi ani după instaurarea puterii sovietice, cunoscând desigur indicațiile lui Marx din „Capitalul” în legătură cu „înțelegerea adâncă și justă (de către Balzac n. n.) a raporturilor reale dintre oameni”. Vorbind despre timpurile uceniciei sale literare, Gorki a arătat cât de mult îi datorază lui Balzac, cum opera acestuia i-a ajutat să prelucraze impresiile sale de viață, să le ordoneze și să le interpreteze: „Bunicul meu a fost un om crud și zgârcit dar nu l-am văzut, nu l-am înțeles atât de bine cum l-am văzut și l-am înțeles după ce am citit romanul lui Balzac „Eugenie Grandet”. Mai mult încă, Gorki arată într’un loc cum din opera lui Balzac a înțeles pentru prima dată că o

carte posedă proprietatea de a demonstra că într’un om există laturi pe care nu le-am văzut și nici nu le-am cunoscut”. („Articole literare: „Cum am învățat să scriu”, Ed. Cartea Rusă).

Toți democrații revoluționari ruși l-au apreciat mult pe Balzac. Astfel Cernișevski semnala importanța educativă a lui Balzac, din a cărui operă se desprinde imaginea societății burgheze a timpului său. Chiar în momentul în care Marx scrie „Capitalul”, Belinski, într’o recenzie consacrată cărții lui Balzac, „Istoria celor 13” sublinia puterea creatoare a lui Balzac: „Uitați-vă la Balzac: atât de mult a scris omul acesta și totuși se poate găsi în povestirile sale măcar un personaj care să semene cu un alt caracter sau personaj?”

Multitudinea aceasta de tipuri nu formează însă o lume aparte „un univers închis” creat de autor, ci cuprinde varietatea de „caractere tipice în situații tipice” ale societății franceze din timpul restaurației (1815—1830) și ale monarhiei din Iulie (sub Ludovic Filip, 1830—1848). Opera lui Balzac zugrăvește aspectele principale ale acestei epoci — epocă de dezvoltare a societății burgheze: prăbușirea ultimei încercări a reacțiunii nobiliare de a-și redobândi puterea, creșterea forței „aristocrației financiare”, ma-

ales în perioada care se întinde dela căderea imperiului până la revoluția dela 1848.

Balzac are astfel prilejul să zugrăvească desumanizarea omului în societatea capitalistă, într'un moment în care „goana după aur” luase proporții nemaîntâlnite și imprima societății franceze pecetea ei caracteristică: „Nu burghezia franceză stăpânește sub Ludovic Filip, ci o țacțiune a ei, bancherii, regi ai bursei, regi ai căilor ferate, proprietari de mine de cărbuni și de fier, proprietari de păduri, o parte a proprietății latifundiare care se raliase cu ei, — așa zisa aristocrație financiară. Ea era instalată pe tron, ea dicta legi în Cameră, ea împărțea funcțiile publice, dela minister până la debșul de tutun”. (Marx, „Luptele de clasă din Franța” în „Opere Alese”, vol. I P.M.R. pag. 124).

Tocmai această parte a burgheziei este zugrăvită cu deosebită ascutime de Balzac: „A avea sau a nu avea rente, iată chestiunea” — spune Balzac, parafrazându-l pe Shakespeare prin gura unui personaj de al său („Vărul Pons”). Autorul vede însă că jocul mare, de bursă, nu se desfășoară între „oi”, ci „între păstori”. „Foarte pușini oameni sunt în stare să ia parte la o asemenea bătălie” — spune Balzac în romanul „Casa Nucingen”. Iau astfel parte la această „cursă a arginșilor” Nucingen și Claparon mari bancheri escroci, stăpâni ai bursei, speculând asupra lipsei de numerar prin introducerea în circuitul financiar a unei cantități imense de polițe și cambii cu care cumpără mărfurile pe care le vând apoi pe bani numerar, la prețuri exorbitante; câștigând sume fabuloase prin lansarea de dividende fictive, p în scăderea bruscă a cursului rentelor, ruinând mii și zeci de miu de întreprinzători mici și mijlocii, dirijând din umbră o armată de misiși, de agiotori, de „agenși de bursă” („Casa Nucingen”, „Cesar Birotteau”);

ia parte Vautrin, ocnaș evadat, acum mare om de afaceri, regele șantajului, lucrând sub diferite nume, având oameni lui până și în serviciile secrete, până și la arhiepiscopie („Moș Goriot”, „Ultima încercare a lui Vautrin”, „Ferragus”); ia parte Gobseck, starostele cămătarilor, acaparând pe nimic averile nobililor, cumpărând cu sume ridicule, polițele creditorilor înfricoșaji — și protestându-le la momentul potrivit („Casa Nucingen”, „Gobseck”, etc.) Aceștia deșin prin întepuși și puterea politică.

Cine erau ei?

Marx arată că: „aristocrația financiară, în metodele ei de câștig și în plăcerile ei, nu e nimic altceva decât renașterea lumpenproletariatului pe înălțimile societății burgheze”. (Marx-Engels Opere Alese, Vol. I, pag. 126). În această postură îl găsim pe Vautrin — unul din marii rechinii ai „Comediei Umane”, fost ocnaș, hoț de drumul mare și ucigaș, pe domnul Lucien de Rubempré — îmbogățit din banii unei prostituate. Balzac condamnă originea acestor averi: raptul. Cumpărarea pe sume derizorii a bunurilor expropriate și scoase la licitație în timpul Revoluției de guvernul iacobin — iată originea averii avarului din Tours, — Grandet; Foametea provocată înadins în timpul revoluției prin speculații comerciale, urmărind ridicarea prețului pastelor făinoase — iată originea averii lui Goriot. Asasinatul săvârșit în scopul preluării moștenirii și apoi absolvit prin prescrierea pedepsei, — iată originea bogatei dote a angelicei Victorine Taillefer. Moștenitorii acestor jefuitori — fie copiii bunului și mărinimosului David Séchard, nefericitul inventator răpus de capitalism din „Iluzii Pierdute”, fie caritabila domnișoară Grandet, sau domnul președinte al Consiliului de Miniștri Eugen de Rastignac — sunt oameni de „bună condiție”, „elita societății pariziene”. Cu drept cuvânt, Balzac poate spune că „banii, chiar dacă sunt pătați de sânge sau noroi, nu tră-

dează nimic și reprezintă totul" în societatea burgheză.

Averile se valorifică și se măresc în cadrul combinațiilor financiare, față de care „*asasinatul la drumul mare pare o operă caritabilă*” („*Crinul din vale*”): Îndatorarea statului era unul din mijloacele cele mai folosite pentru aceasta.

Marx spune: „*Tocmai deficitul statului era obiectul speculațiilor ei și izvorul ei principal de îmbogățire... (al aristocrației financiare, n. n.). Și fiecare împrumut nou era pentru aristocrația financiară un nou prilej de a escroca statul ținut în mod artificial pe marginea falimentului: el trebuia să se înțeleagă cu bancherii în condițiile cele mai defavorabile. Fiecare împrumut nou oferea un nou prilej de a jefui publicul care-și plasa capitalurile în rente de stat, prin operațiuni de bursă în al căror secret era inițiat guvernul și majoritatea parlamentară. În general, nestabilitatea creditului public și cunoașterea secretelor de stat dădeau bancherilor și afiliaților lor din Camere și de pe tron, posibilitatea de a provoca oscilații extraordinare, brusce, în cursul hârtiilor de stat, oscilații al căror rezultat permanent trebuia să fie ruina unei mase de capitaliști mai mici și îmbogățirea fabulos de rapidă a marilor speculanți*”. (Marx-Engels — *Opere Alese* vol. I pag. 125). În mare parte Balzac prezintă concret această situație și chiar generalizează: „*A forța statele europene să împrumute cu 10—20 la sută, a câștiga acești 16 sau 20 la sută cu capitalurile publicului, a răscumpăra „en gros” industriile, punând mâna pe materiile prime, a întinde omului de afaceri o frânghie pentru a-l ține pe deasupra apei, tocmai atât cât să-și mențină antrepriza sa asfixiată, în stârșit a câștiga toate aceste bătălii bănești, constituie marea politică financiară*” („*Casa Nucingen*”).

Ruinat e și micul burghez César Birotteau, atras de mirajul marilor speculații de bursă. Falimentul său este falimentul micii burghezii franceze, „*decadența*” sa

reprezintă fenomenul de pauperizare a micului capitalist ruinat de marele capital.

În „*Țăranii*”, Balzac a zugăvit cu multă forță modul în care țăranul sărac este exploatat de chiaburul cămătar. Întreg sistemul prin care chiaburul Rigou reușește să reducă pe țăranii din satul său la starea de argați permanenți, este demascată de scriitor. Vorbind despre acest roman, Marx spune în vol. III din „*Capitalul*”:

„*În ultimul său roman „Țăranii”, Balzac, în genere admirabil în ceea ce privește înțelegerea adâncă a relațiilor reale, zurgăvește perfect telul în care țăranul sărac împlinește pe gratis diferite munci pentru cămătarul său, pentru a-și păstra bunăvoința lui și totodată își închipuie că nu-i dă nimic cămătarului, întrucât pentru dânsul propriu zis munca nu cere cheltuială. Astfel cămătarul impune doi iepuri dintr’odată. El își economisește cheltuiala pentru salariu și totodată prinde în pânza de păianjen cămătărească țăranul pe care îl distruge rapid rupându-l dela munca pe ogorul său propriu*”.

Faptul că opera lui Balzac a fost luată drept exemplu pentru întărirea și ilustrarea unor teze științifice într’o operă fundamentală cum este „*Capitalul*” constituie una din cele mai înalte prețuiri ale realismului marelui scriitor. Engels a arătat că a învățat din opera lui Balzac, în ceea ce privește cunoașterea societății franceze — chiar în ceea ce privește amănuntele economice — „*mai mult decât în toate cărțile istoricilor, economiștilor și statisticienilor de profesie ai epocii lui*” impune. Dar clasicii marxism-leninismului au apreciat opera lui Balzac nu numai ca o bogată sursă de informații prin faptele și detaliile ei, dar și prin veracitatea și tipicitatea personajilor. În „*Opisprezece Brumar al lui Ludovic Bonaparte*”, vorbind despre „*armata particulară*” a lui Ludovic Bonaparte (așa zisa Asociație dela 10 Decembrie), Marx dă numește pe un „*stâlp*” al asociației cu numele unui personaj din „*Comedia*

Umană": „Ne putem imagina această pătură suspusă a Asociației lui 10 Decembrie, dacă ne gândim că Veron-Crevel era moralistul ei...”, iar în subsolul paginii, Marx notează: „În romanul său „Cousine Bette” (Verișoara Bette), Balzac întâlnește pe Crevel, pe care l-a schițat după proprietarul ziarului „Le Constitutionnel”, dr. Veron, pe filistinul parizian, ticălos până la măduva oaselor”. (Marx-Engels Opere Alese, Vol. I, pag. 339).

Felul în care Balzac ne prezintă „problema banului” și a originii averilor burgheze ne permite înțelegerea uneia din teoriile de bază, din miturile așezate zisei „democrații burgheze”: „Teoria posibilităților egale, a șanselor egale”. Scribii Wall Streetului — fără teamă de ridicol — afirmă că fiecare „vânzător de zăce” are posibilitatea — în Statele Unite bineînțeles — să devină „milionar”, că în această posibilitate „constă esența democrației burgheze”. Mitul fordismului, colportat prin filme și prin romane, încearcă astfel să adoarmă pe naivi. De fapt însă, această „teorie” diversionistă, tinde să justifice origina criminală, gangsterească, a averilor și „ascensiunilor” trustmanilor. Un jurnalist american remarcă în mod cinic într-un ziar, acum câțiva ani, că toți marii industriași și bancheri americani au suferit condamnări penale, chiar închisoare — și aceasta în strânsă legătură cu origina averilor lor. „Biografia adevărată a oricărui financiar american ar îngrozi pe oricine” — a răspuns scriitorul american Meyers criticului reacționar De Voto, care se lamenta că literații americani nu socot pe trustmani și pe acoliții lor drept „eroii epocii”.

În această direcție este semnificativ și faptul că opera lui Balzac a fost întâmpinată cu aceleași obiecții de o mare parte a criticii burgheze (Brunetiere, Lemaître). Această formulă a „fordismului” — după cum reiese dealtfel și din romanele lui Balzac, — constă în faptul că orice criminal de rând, dacă e consecvent în ci-

nismul său, are șansa să devină business-man în societatea imperialistă. Soarta micilor burghezi, care se lasă amăgiți de filmele cu oameni ajunși milionari peste noapte este însă cu mult mai rea, chiar decât aceea a lui Birotteau. Posibilitatea acesor identificări dovedește tocmai valabilitatea tipurilor lui Balzac.

Zugrăvind cu fidelitate fenomenele vieții, Balzac, în ciuda „simpatiilor sale de clasă și a prejudecăților politice” (Engels) a putut vedea limpede contradicțiile antagonice din sânul societății burgheze: „Viața poate fi considerată ca o luptă perpetuă între bogați și săraci... În ciuda îmbunătățirii aparente, imprimate ordinei sociale prin mișcarea dela 1789, abuzul necesar pe care îl constituie inegalitatea averilor, s'a reconstituit în noi forme”.

Vorbind despre „mincinoasa egalitate politică” — Balzac arată că Franța nu este decât „o democrație a bogaților”. Întreg pasagiul extras din „Tratat al vieții elegante” tinde să demonstreze cum revoluția franceză, eliberând poporul din lanțurile feudalismului, l-a încătușat în lanțurile noi ale capitalismului și „democrației” burgheze.

Numeroasele pasagii în care Balzac expune aceleași vederi ne arată cum marele scriitor căuta în mod febril răspuns problemelor ridicate de viață. Căci, studiind societatea capitalistă, Balzac îi vede anomaliile și vrea sincer să găsească soluții. De aceea el nu se dă înapoi de a-i critica ascuțit toate hădoșeniile. În calitate de scriitor, Balzac coboară din cer pe pământ.

Dacă Balzac a văzut limpede hădoșeniile societății burgheze dacă el a denunțat originea marilor averi, și a zugrăvit realist pe potențaii Franței din acea epocă, — perspectiva dezvoltării societății, a drumului ei de viitor, i-au scăpat totuși. Cu toate că o desvelit cu scalpelul nemilos al chirurgului tarele societății burgheze, tocmai în timpul monarhiei din Iulie—epocă de aur a capitalismului hădăreț — personal, el a rămas la convin-

gereea că numai puterea nemărginită a monarhiei poate stăpâni interesele particulare (deci pe capitaliști) — și aceasta în numele a unei așa zise „origini” divine a regalității. Iată de ce, uneori, în loc de a chema la luptă, Balzac ajunge să propovăduiască ideea că mulțumirea și fericirea nu vin și nu trec fără canon, că satisfacerea dorințelor îl consumă pe om și că moartea nemiloasă îl așteaptă pe acela care bea prea mult din cupa fericirii. („Pielea de măgar”). O astfel de teorie creștinească nu are nimic de-a face cu adevărul vieții, așa cum îl prezintă el însuși în zdrobitoarea majoritate a operelor sale, așa cum îl deduce și cititorul în ciuda teoriilor lansate de autor. Acest fapt a fost pus în evidență în mod strălucit de Engels care considera drept o măreață victorie a realismului esența operei lui Balzac: faptul că Balzac, în pofida ideilor sale reacționare, a reușit să vadă, pe adevărații reprezentanți din acea vreme ai masselor populare, acolo unde ei se găseau, în lagărul republicanilor. Prin opera sa Balzac a desmințit concepțiile politice (monarhism, religie, stințenia proprietății private) pe care le afișa.

„Este drept, din punct de vedere politic, Balzac a fost legitimist. Măreața sa operă este o elegie neîntreruptă cu privire la iminenta năruire a societății înalte; simpatiiile sale se află de partea clasei condamnate la pieire. Cu toate acestea satira sa n'a fost niciodată mai ascuțită, ironia mai amară, decât atunci când îi pune pe aristocrați să acționeze, bărbați și femei, pe care îi simpatizează profund. Singurii oameni despre care vorbește cu o admirație deplină sunt tocmai dușmanii săi înveterați, eroii republicani din Cloître Saint Merri, oameni care în acea perioadă (1830-1836) erau cu adevărat reprezentanții masselor populare. Faptul că Balzac a fost nevoit să meargă împotriva propriilor simpatii de clasă și a prejudecăților politice, faptul că el a văzut iminența năruirii aristocraților săi iubiți și i-a înfăți-

șat drept oameni care nu merită o soartă mai bună, faptul că el vedea pe adevărații oameni ai viitorului acolo unde ei puteau fi găsiți cu adevărat în acea vreme, toate acestea le socot drept una din mărețele victorii ale realismului, una din caracteristicile mărețe ale bătrânului Balzac”. (Engels: „Scrisoare către miss Har-kness” Aprilie 1888). Acest fapt, nu a scăpat nici celor mai apropiați contemporani și prieteni ai scriitorului ca Hugo sau George Sand.

„Tocmai societatea este condamnată în opera sa — scrie George Sand în 1853. În ceea ce privește opiniile sale relative la epoca pe care a străbătut-o, acelea pe care le-a afectat el, sunt în mod radical distruse și măturate în fiecare rând de puterea propriului său suflu”.

Cine citește romanele lui Balzac, este imediat izbit de sarcasmul cu care el zugrăvește în mod satiric, cu deosebită forță, decăderea feudalismului și demască ipocrizia preoților. Există numai puține excepții, excepții care prin slăbiciunea lor artistică confirmă regula?

Majoritatea preoților din „Comedia Umănă” sunt oameni care se ocupă în mod exclusiv cu treburile lumești. Astfel este preotul Janvier, din „Medicul de țară” care se silește, după cum spune personagiul însuși, să „adapteze dogmele religiei catolice la vederile administrative ale reacționarilor”; astfel este abatele Birotteau sau Gabriel de Rastignac, care, așteaptă un prilej de avansare. „Religia — spune în romanul citat ducesa de Langeais — „este vedeți dvs., legătura care permite bogățiilor să trăiască liniștiți”. Ducesa de Langeais se hotărăște să meargă duminică la biserică fiindcă „fiecare trebuie să tacă ceva pentru partidul său”. „Religia este o necesitate politică” — spune ea, — un instrument propriu de guvernare”, spune Balzac.

Aceasta este — în fond — adevărata concepție despre religie a lui Balzac și ea va transpare, chiar împotriva „simpatiiilor

de clasă și prejudecăților sale politice" Iată de pildă „Medicul de țară”: Balzac vrea să examineze mijloacele prin care poate fi rezolvată problema țărănească, felul în care poate fi îmbunătățită soarta țăranului, precum și problemele administrației rurale. Se vede din felul în care e construit eroul său principal — medicul Benassis — că acesta ar trebui să fie purtătorul de cuvânt al opiniilor politice — conservatoare — ale autorului, adică a ceea ce Engels a numit concepția sa legitimistă. Acest Benassis, care, după cum spune singur, a suferit mult în tinerețea sa aventuroasă — ajuns la maturitate se potolește și se stabilește într'un sat sărac, hotărându-se, pare-se, să-și inchine viața în folosul oamenilor. În scurt timp, el devine propriu zis „salvatorul satului” căci el îl scapă de rahiitici și cretini, dă consultații pe gratis, construiește un sat nou cu proprii bani — mutând întreaga populație în case frumos văruite și expediind pe bolnavi în spitale; mai mult încă, acest medic de țară îi învață pe preot, pe notar, și pe diferiți pacienți aflați sub îngrijirea sa — ca de pildă, pe celebrul comandant Genestas — arta de a guverna, cerând un regim politic autoritar, o teocrație, care să poată ține în frâu masele populare. Benassis va fi înzestrat cu toate atributele devotamentului și sacrificiului de sine, căci acest nobil medic va muri chiar în exercițiul funcției sale, plâns de întreaga populație. Ținând seama de aceste însușiri excepționale, ar reieși că autorul a vrut să facă din Benassis un personajiu exemplar.

Intențiile legitimistului Balzac sunt însă trădăte de pana realistului Balzac. Căci în ciuda faptului că el atribue un surplus incredibil de calități lui Benassis — creind un tip neverosimil de samaritean, — în măsura în care acest medic are anumite trăsături realiste, el este concludent nu pentru tezele afișate, ci tocmai împotriva lor. Înălăturând cu ușurință ornamentațiile false care-l împodobesc și care îi sunt

prost ajustate, cititorul descoperă adevăratul fond, adevărata față a acestui Benassis. Acesta își pierde astfel aureola lui falsă, căci și naivii vor râde cu hohote, auzind despre construirea unei comune prin inițiative „particulare” desinteresate, ba chiar din inițiativa unui om care face în mod deschis profesiune de credință anti-democratică. Absurditatea faptului este evidentă și este puțin probabil că Benassis va impresiona cititorul prin aceste laturi. Dincolo de aceasta, pătrunzând în „intimitatea” personajului, cititorul descoperă însă altceva: descoperă orgoliul nemăsurat ascuns sub o falsă modestie al unui „administrator improvizat” care lansează sentințe reacționare, personaj lugubru și onctuos, simulând onestitatea și intențiile caritabile, îl descoperă infinit respingător și josnic, infinit antipatic și mediocru. Cititorul capătă impresia că, în ciuda calităților cu care își înzestrează eroul, simpatia lui Balzac nu merge către acest personaj, ci îl lasă în mare măsură pradă observației critice. Cuvintele lui Benassis demască și nu a pără extrema dreaptă. Iată de pildă o mărturisire antirevoluționară, care ar putea fi considerată — prin cinismul neobrăzat și prin ipocrizia ei insultătoare — drept o „gață” de către cei mai înverșunati reacționari.

„...Contractul social va trebui să fie totdeauna un pact veșnic al celor care stăpânesc, împotriva celor care nu stăpânesc nimic. După acest principiu, legile vor trebui făcute de către cei care profită de pe urma lor, căci ei trebuie să aibă instinctul conservării și să prevadă primejdiile care-i pândesc”. Care sunt aceste primejdii? Proletarii, poporul care „trebuie să rămână totdeauna sub tutelă”, fiindcă — spune el cu trufie — „declara clasa săracă și suferindă incapabilă de a participa la guvernământ”.

Pentru aceasta, Benassis cere neutralizarea elementelor fruntașe ale poporului, neutralizarea acelor eroi republicani de care Balzac vorbește cu atâta simpatie în

„Iluzii pierdute”. Iată expusă cu cinism teoria necesităţii stîmulării oportunismului şi carierismului pentru a lipsi clasa muncitoare de cele mai bune forţe:

„Dacă eu cer — spune Benassis, — legi viguroase pentru a comprima massa ignorantă, vreau ca sistemul social să aibă în acelaş timp reţele slabe şi elastice, pentru a lăsa să se ridice din mijlocul masselor toţi acei care vor şi se simt în stare să se ridice spre clasele superioare (adică exploatatoare, n. n.). Orice putere tinde la conservarea sa. Pentru a trăi — astăzi şi altă dată guvernele trebuie să-şi asimileze oamenii puternici, oriunde s'ar găsi, pentru a face din ei apărătorii lor, şi să răpească masselor oameni energici şi capabili, care le trezesc şi le ridică. Oferind ambiţiei căi uşoare şi aspre... un stat previne revoluţiile...”

Cu multă limpezime Balzac îl arată pe eroul său împotriva „conştiinţei”, „libertăţii”, împotriva „dreptului de alegere”. Ca un bun precursor al fasciştilor, Benassis cere interzicerea libertăţilor individuale.

Că acestea sunt ideile proprii ale medicului de ţară, se vede din felul în care el accentuează persoana proprie — „eu” — şi mai ales prin felul ironic în care îl priveşte autorul. Benassis vorbeşte cu o astfel de infatuare, încât notarul îl crede vreun om de stat ratat. Dealtfel teoriile lui Benassis sunt în deplin acord cu viaţa şi cu faptele sale din tinereţe şi Balzac nu scapă niciun moment firul care ne permite să înţelegem cum de a ajuns eroul său să vorbească despre „neobrăzarea poporului”. În tinereţe, medicul de ţară ademenise o biată fată săracă, pe care, în momentul când primise o moştenire, o părăsise, lăsând-o cu un copil. Căci aşa cum mărturiseşte singur, aceasta îi era o piedică în ascensiune. Idealul lui era de „a găsi o femeie care să-l înveţe manierele elegante, care să-l introducă pretutindeni unde va putea găsi relaţii bune pentru viitorul său”.

Preotul Janvier, care nu pare un teoretician de forţă, nu se lasă mai prejos, ci

interzice... dansul, „ca o cauză a imoralităţii care tulbură pacea şi corupe moravurile dela ţară”. El mai este enervat şi de faptul că „s'a început să se discute creştinismul, în loc să i se practice maximele”. În sfârşit în acest complet de farisei, Genestas reprezintă militarismul bonapartist. Din oameni de teapa acestora se vor recruta Weyganzii, De Gaulle-ii de mai târziu, adeptii „noului ordin fasciste”.

Într'un alt roman („Mărirea şi decadenţa lui César Biroteau”) proprietarul de parfumerie César Biroteau, trebuie să fie „un martir al cinstei comerciale”. De torită ambiţiei sale nemăsurate de îmbogăţire, el cade victimă maşinaţiilor urzite de interpuşii marelui capital, care-l antrenează în periculosul joc de bursă, — aducându-l în cele din urmă în stare de faliment; în ultima parte a cărţii este reabilitat. Se vede deci că, Balzac ar vrea să demonstreze, că virtutea şi cinstea dovedite de ambiţiosul proprietar de parfumerie, nu rămân cu totul ignorate. Dar César Biroteau e un om cinstit, aşa cum înclină să creadă autorul? Nici decum, şi meritul lui Balzac este de a nu se fi lăsat antrenat de simpatiile sale preconceptuate „inventând” un personaj artificial, ci de a fi construit pe Biroteau pe baza realităţii, creînd una din cele mai ascuţite satire a micului burghez. Din carte rezultă că „onorabilul comerciant îşi consolidează întreg comerţul prin combinaţii tot atât de oneroase caşi cele care-l vor ruina: cumpărarea de rente dela naivii prinşi în panică în momentul crizei, cumpărarea de te enuri pe un preţ de nimic dela cei ameninţaţi cu ruina, emiterea unor poliţe fără valoare, a unor cambii fictive, etc. Baza „poziţiei independente” a lui Biroteau este în fond o şarlatanie, căci toate uleiurile pe care le fabrică şi le vinde, „uleiuri care au salvat dela pieire popoarele antichităţii”, sunt apă chioară. Biroteau va cădea — nu din cauza cinstei, pe care n'o are, ci din pricina concurenţei hrăpăreţe pe care e bazată

societatea burgheză. El va fi astfel victima infinitei dorințe de parvenire de care e împins. Nu este deci de mirare că acest burghez hăpăreț a tras în muncitori în anul 1830 — că este un reacționar înca- nat, tot așa cum peste un secol el nu va pregeta să aplaude regimul din Vichy și regimul marșalizat.

Și în „Medicul de țară” și în „Mă- rirea și decadența lui César Birotteau”, Balzac a lăsat faptele să vorbească din- colo de simpatiile și prejudecățile sale. Și aceste fapte denunță rapacitatea burgheză, ne determină să urmărim în mod deschis ultra reacționarismul reprezentanților ei, ne în- învăță deasemeni să cunoaștem pe burge- zii timpului nostru.

La fel se va întâmpla când va vorbi despre aristocrații „de spiță veche”. „Satira sa nu a fost niciodată mai ascuțită, ironia mai amară, decât atunci când îi pune pe aristocrați să acționeze, bărbați și femei pe care îi simpatizează profund”. (En- gels: Scrisoare către Miss Harkness). Dela aristocrați ca baronul Hulot (din „Verișoa- ra Bette”) acest ireductibil desfrănat care preferă să-și lase familia să moară de foame decât să renunțe la viața sa destrăbălată, dela viconte de Marsay, care trăiește și se ridică de pe urma fe- meilor, — până la ființele „delicate” în genul „virtuoasei” doamna de Mortsau din „Crinul din vale”, sau a mult răbdătoa- rei Adelina de Hulot, acești nobili sunt departe de a fi depozite de virtuți ci mai degrabă monumente de ipocrizie.

Faptul că Balzac nu a putut să depă- şească limitele mentalității sale de clasă și să devină un scriitor revoluționar, se dator-esc în primul rând, concepțiilor sale legitimiste, retrograde. Dar, în același timp, trebuie avut în vedere că marele realist și-a scris opera sa într-o epocă în care clasa muncitoare din Franța era lipsită de o ideologie științifică, și nu era încă des- tul de puternică, pentru a avea o influ- ență determinantă asupra operei lui Bal- zac. De aceea în mai toate cele 97 de lucrări terminate ale „Comediei Umane”

(cu excepția câtorva romane), proletariatul rămâne absent. Când va vorbi despre el, sporadic ca în romanul „Facino Cane”, Bal- zac îl va zugrăvi cu simpatie, cu înțeleș, dar mai mult ca o masă amorită, nedife- rențiată, pe care o compătimentește, dar nu- mai atât.

Deaceea Balzac nu vede soluția con- tradițiilor fundamentale care stășie so- cietatea burgheză și nici factorul p. inci- pal, care va determina această soluție. În Revoluția din 1848, proletariatul apare pentru prima dată ca o „clasă pentru sine”, ca o clasă care-și afirmă în mod hotărât prezența în viața politică. Dar în acest moment opera lui Balzac este încheiată.

Trebuie ținut seama că începuturile de romancier ale lui Balzac s’au făcut sub semnul celei mai puternice ostilități a burgheziei timpului său și că pentru a contracara această ostilitate și a-și asigura o posibilitate de editare și de vânzare a operelor sale, este posibil ca Balzac să fi făcut unele concesii în opi- niile alifiate, nu în operă. Aceasta poate fi încă una din condițiile care au influen- țat asupra creației sale. Timp de ani întregi el a fost silit să lupte din greu, scriind — pentru a-și câștiga existența — câte cinci-șase romane senzaționale pe an. Dat fiind că operele sale (ca „Iluzii pierdute”) au fost supuse persecuției poli- țienești sau chiar interdicției (ca de pildă interzicerea accesului op-erelor sale în Rusia la istă, sub pretext că ar fi sub- versive), nu este exclus ca, pentru a câș- tiga o relativă independență, el să fi făcut anumite concesii aparente, pentru a avea posibilitatea de a condamna și mai vârtos — sub adăpostul acestora — societatea în care trebuia să trăiască.

Balzac a prins atât de bine mecanismul societății burgheze, a zugrăvit atât de adânc o seamă de tipuri fundamentale ale acestei societăți, încât ope- a lui de- mască chiar aspecte ale societății capita- liste din faza imperialistă, când exploa- ta ea omului de către om, venalitatea fi-

nancierilor, etc. îau aspecte din ce în ce mai ascutite, mai respingătoare. Nucingenii continuă să domnească peste Franța, ruinând mii de părtași mărunți și încrezători, care le aduc ultimele lor economii; Birotteau continuă să dea faliment, Vautrin-ii din Missisipi l au adus la putere pe Mister Truman.

Aceasta se datorește, desigur, capacității lui Balzac de a zugrăvi tipurile fundamentale ale clasei burgheze în devenire, desprinzând din generalitatea socială acele împrejurări care condensează multitudinea situațiilor și sugerează varietatea lor posibilă. Plehanov, comentând istoria literară a lui Lamson arată cum „*pașiunile*”, așa cum i se ofereau de societatea burgheză a timpului său... au crescut și au evoluat (subliniat de Plehanov n.n.) *într'un mediu social dat*". De aceea personagiile sale devin reprezentative pentru categorii diverse. Odată personagiile selectate din realitatea socială, Balzac urmărește de-a-semeni individualizarea, concretizarea personajilor sale, neprecupețind pentru aceasta nici un efort.

Un citat din romanul „*Facino Cane*” — unul din puținele în care Balzac vorbește despre proletariat — aruncă o lumină vie asupra metodei sale de creație. „*Când între 11-12 noaptea, se întâmpla să întâlnesc câte un muncitor cu soția sa, întorcându-se împreună dela Circ, îmi plăcea să-i urmăresc... auzind acești oameni puteam să le intru în piele, să le pătrund viața, să le simt sacii în spinare, să merg cu picioarele în pantofii lor rupți; dorințele lor, nevoile lor, totul trecea în sufletul meu, sau sufletul meu intra într'al lor*". Balzac a avut o intensă experiență de viață — datorită mai

ales lungii perioade de timp petrecute în birourile notarilor, unde a învățat să cunoască mobilul individualismului burghez, mașinațiile și combinațiile prin care poate fi întoarsă legea, secretele procedurii judiciare, etc. Dar, pentru a cunoaște realitatea, el mergea direct în mijlocul oamenilor.

În opera sa, Balzac nu utilizează metode de „introspecție” psihologistă pentru zugrăvirea personajilor. Scriitorul ne face să pătrundem în interiorul personajilor sale, pornind dela exteriorul lor, dela manifestările lor vizibile. El dă întâi indicații asupra particularităților fizice ale personajilor sale, indicații bazate pe un excepțional dar de observație: stabilește o dependență care nu are nimic cu paralizismul vulgar științific psiho-fizic dominant în epocă, ci conferă un puternic aer de realitate concretă, care face o puternică impresie asupra cititorului, căci aceste personaje ne obligă astfel să le scrutăm ca pe niște ființe vii, prin mijloacele cele mai bogate ale observației noastre. Autorul și le impune, ne obligă deci să luăm atitudine față de ele, să le urim sau să le iubim. Personagiile acționează, vorbesc și se desvăluie complet în cursul acțiunii. Noi ne apropiem de aceste personaje atât de mult, încât putem prevedea cum ar acționa în alte împrejurări.

Citind despre mașinațiile perfide urzite de ticăloșia capitaliștilor din timpul său, despre lipsa lor totală de scrupule, luând conștiință despre viața lor respingătoare, despre uneltirile lor murdare, noi învățăm să cunoaștem și mai bine aspectele hâde ale imperialiștilor din timpul nostru, noi învățăm să-i urăm cu și mai mare

putere pe Gobseck-ii, pe Nucingen-ii, pe Rastignac-ii și pe Crevel-ii de astăzi. Constatând mârșăvia lor „față de carne asasinatului la drumul mare a devenit operă caritabilă” — noi ne dăm seama că acești ticăloși sunt în stare de cele mai mari crime. Nucingen-ii de astăzi sunt mai periculoși, mai înrâiți, decât cei din timpul lui Balzac. Li recunoaștem după lăcomia și ura lor mârșavă față de popoare, și față de proletariat, groparul orânduirii capitaliste. Fața le e ceva mai lividă, și rictusul de pe buze trădează o furie cu greu stăpânită, furie stărnită de acțiunea maselor populare care se opun intențiilor lor. Nucingen-ul de astăzi uneltește în spatele ușilor capitonate din Wall Street; el nu mai speculează — ca în bunele vremuri de altă dată — sticlele de vin pentru armatele de ocupație din Paris, ci acum produce și vinde bombe — bombe așezate în stive, destinate să ucidă populația civilă. Fie că se cheamă Pierpont, Morgan sau Baruch, Vickers, Dulles sau Adenauer, el mângâie cu plăcere gurile tunurilor construite în uzinele sale, speculând viețile omenești la bursa războiului. Predecesorul său de acum o sută de ani își plătea uneltele pentru ca ele să joace rolul unor mici negustori onești la adunările depunătorilor de economii, topind rezistența și neîncrederea acestora. Acum, Nucingen-Schneider își plătește deosemeni uneltele — socialiștii de dreapta, Jarry și Crottat se numesc astăzi Jouhaux-Shumacher, Browder sau Titel Petrescu. Crottat pretindea că „Nucingen te cam

jupoaie, — în fond e băiat bun... și fără oameni ca el nu poți trăi”. Nu pledează domnul Saragat aceeași teză?

Nucingen-ii noștri care se numeau Auschnit sau Aristide Blank, Marghiloman sau Brătianu, au ruinat între cele două războaie mii de naivi, au jefuit finanțele țării și au vândut țara Kelleri-ilor străini; ei n’au ezitat să tragă în țărani, în muncitori, ei au adus dușmanul în țară — dușman care se numea Hitler și nu Pitt, Ribentrop și nu Metternich; ei au vândut nu vinul podgoriilor ci petrolul subsolului, nu esența de parfum din Chatigny ci grâul din Bărăgan și Banat. Mai târziu au vrut — ca și bătrânul Goriot — să infometeze populația, să mărească efectele secetei; au emis „hârtie” inflaționistă — ca și vicleanul Claparon — și au manevrat de gringolada cursurilor la bursă; au lansat mărfuri cu gajuri fictive — întocmai ca și Keller, neuitând nici jocul „stopării” creditelor. Astăzi Nucingen-ii noștri n’au murit, deși au fost scoși din jiljurile consiliilor de administrație; ei stau în dosul perdelelor mucegăite, în casele îngropate într’o tăcere sumbră — pândind cu coada ochiului ce se petrece afară. Pe Rubempré, scriitorul care s’a vândut banului îl întâlnim în România burghezomășierească în coloanele fițuicilor de șantaj, poate fi găsit și acum la New-York, în Fleet-street — sau la Belgrad și semnează după împrejurări fie Sartre, fie Lippman, fie Mircea Eliade.

Și Vautrin-ul de astăzi care a lucrat fie în Gestapo ca Ramkovic sau a „activat” în vre-o asociație „filantropică” de tipul Klu-Klux-Klamulaj ca Penderbgast,

Vautrinul O'Harna care-și ascunde în su-tană mâinile sale înroșite de sânge — operează mai de zor decât ar fi putut-o face cinicul lor predecesor cu mijloacele sale rudimentare. Ca și falsul abate de Herrera, el se teme să nu i se descopere de către popor adevărata identitate, adevărata intenție. El nu există numai în birourile legațiilor sau prin saloanele nunciaturilor — ci, strecurându-se printre oamenii muncii, încearcă să saboteze, să lovească pe la spate, să răspândească svonu i. Benassis se numește astăzi James Burmham, câștigându-și o faimă sinistă. Nu un umil preot îi aduce acum felicitări, ci însuși arhiepiscopul Spellman...

Chiaburului Rigou i s'a tăiat din ghietre; în țara noastră el privește acum cu furie cum vechii săi „iloi" s'au trezit sub conducerea fraților lor dela orașe — la o viață nouă.

Oamenii cinstiți care în vremea lui Balzac și astăzi încă în țările capitaliste sunt apăsați de exploatarea capitalistă, își gătesc — în țările eliberate de sub dominația capitalului, posibilitatea dezvoltării lor, a valorificării aptitudinilor lor.

În țara Socialismului, în țările de democrație populară, savanții de tipul lui D'Arthez, nu mai mor de foame, ci ei contribuie la prosperitatea țării, au mijloacele pentru cercetarea științifică. Deaceia, nu este deloc de mirare că, cu prilejul centenarului, zărele reacționare franceze l'au declarat pe Balzac „depășit". Burghezia se teme de opera marelui realist.

În romanele sale, evenimentul capital este limpede de la început. De pildă romanul „Verișoara Bette" începe cu o

conversație, care se întinde pe aproape 30 de pagini. Nimeni nu i-ar putea reproșa lui Balzac lungimea acestei conversații sub pretext că nu ar exista „mișcare" căci ea nu este un dialog sterp, ci un început dramatic al conflictului, care se va desvolta și care va pune în lumină toate personagiile ce vor intra apoi în scenă.

Balzac își făcea un titlu de glorie de a face operă de savant și el doilea să îndeplinească sarcina unui istoric al epocii sale, deși se intitula, modest, numai „secretar" al societății timpului său. Critica burgheză a tras concluzia că Balzac ar fi disprețuit literatura și n'ar fi avut încredere în forța artei. În realitate, prin preocupările sale pentru știință, Balzac înțelega să reacționeze împotriva „Artei" cu majusculă, împotriva „artei pure", a subiectivismului „turnului de fildeș", împotriva promovării pe primul plan a psihologismului, a romantismului sterp.

Pretinzându-se doctor în științe sociale, Balzac își manifestă voința de a oglindi viața, de a generaliza experiența sa de viață, de a da valoare de cunoaștere operei sale. Tendința sa de a generaliza în imagini trăsăturile caracteristice ale fenomenelor vieții, lăsând la o parte ceea ce este secundar, întâmplător, — este profund artistică și tocmai aceasta i-a permis să realizeze tipuri puternice. Tocmai în acest sens, scriitorii noștri pot învăța din măiestria lui Balzac.

În opera lui Balzac, elementul critic este cel esențial, căci autorul a zugrăvit o societate în care omul se degradează, în care nu există un erou pozitiv. Nea-

vând în fața sa, în toată forța ei, acea clasă care i-ar fi putut oferi elementele creierii unui erou pozitiv, clasa reînnoirii sociale, clasa transformatoare a orânduirii sociale, lui Balzac îi este dat să zugrăvească numai partea care se descompune.

Istoria literară are sarcina ca, privind în mod științific opera lui Balzac, să combată noțiunile neștiințifice ale istoriografiei literare burgheze, care vorbea despre romane „balzaciene”, în legătură cu operele contemporane, în care nu numai că realitatea zugrăvită nu oglindea noua dezvoltare a orânduirii sociale, care să confere dreptul acestor romane de a fi socotite ca oglindind fidel viața și tradiția balzaciană, — ci reprezenta un pas în urmă chiar față de realismul lui Balzac. Ceeace constituia acum 100 de ani meritul lui Balzac, nu poate fi meritul unor lucrări scrise la 70-80 ani după el, în cu totul alte condiții.

Scritorul de astăzi are în față o umanitate pe care nici măcar nu putea s'o imagineze Balzac. Balzac ne învață să vrem o viață mai bună pentru oameni. Dar dacă el n'a știut cum trebuie să fie o astfel de viață, oamenii muncii de pe întregul glob pământesc știu — o sută de ani după moartea lui Balzac — că aceasta este calea descoperită de făuritorii socialismului științific, calea pe care a pășit și pășește proletariatul revoluționar sub steagul lui Lenin și Stalin, făurind primul stat din lume — Uniunea Sovietică — unde au dispărut de mult Nucingen-ii, unde s'a stins spița Rastignacilor și Vautrin-ilor, a dispărut morala lui Gobsek și Rigou. Aici, sub conducerea Partidului bolșevic crește și se dezvoltă omul nou al epocii staliniste. Drumul acesta este drumul întregii omenii progresiste.

EUGEN LUCA

O POEZIE A VIETII

Când Veronica Porumbacu și-a publicat primul ei volum de poezii, cititorului nu i-a fost greu să deslușească, dincolo de buchiile versurilor, drama ce se consuma în sufletul poetei.

Veronica Porumbacu se arăta în „Visele Babei Dochia” o poeză dornică să rezolve probleme mari, o poeză care încerca să se apropie cu sufletul deschis de oamenii anonimi, ca, spre pildă, de nativa munteancă din umbra Negoilui, Maria.

Dar: universul pe care și-l creiase poeta noastră, un univers limitat, înțesat de vrăji, descântece și blesteme, o împiedica să se realizeze. Dorința ei de a reda artistic măreția umană, nu se traducea în poezie prin glorificarea omului care desghioacă migălos învelișul tainelor ce-l înconjoară și mușcă apoi cu sete din miezul ce l-a aflat, ci prin evaziuni în afara lumii în care trăia.

Poeta se simte doar apăsată de atmosfera grea a orașelor de provincie, de singurătatea cenușie în care se sbate:

Astăzi vorbesc violet.

Mă mistuie strada, amară,

*Din când în când, hamalul aduce un
colet,*

și iarăși lumină de ceară.

(Sibii)

Ca să se smulgă acestui plictis, ea nu încearcă o comuniune cu oamenii, ci eva-

ziuni în ținuturi îndepărtate, nedeterminate.

Spune: știi tu ce-i dorul de ducă?

Nu știi

*Dac'aș fi pasăre, mi-ași lua sborul cu
ele,*

să merg anume în iernatic!

(Căutare)

Uneori însă, poeta vede în aceste evaziuni mai mult decât o posibilitate de a și satisface setea de necunoscut: o posibilitate de realizare a personalității ei destrămate.

Aș vrea să beau răcoarea

din alte fântâni, și din

orașe cu miezul

mai mustos și mai plin.

(Miros de drum)

În versurile din această perioadă, deși are conștiința propriei ei valori umane („În mine simt un imens univers”), poeta se sbate sub greutatea unei forțe exterioare, care o apasă cu putere.

Dar sunt un atom.

Nu știu de unde vin sau mă duc.

(Căutare)

Desechilibrul moral este destul de frecvent la omul ce trăiește în jungla capitalistă. Deoarece, în această societate, omul este robul, nu stăpânul forțelor de producție menite să-i ușureze, să-i îmbogățească și să-i înfrumusețeze via-

ja. Dar Veronica Porumbacu nu înțelege cauzele sociale ale propriei ei depersonalizări, și aceasta, fiindcă din conștiința ei n'au dispărut încă unele elemente mistice. Aceste elemente se află la baza unei serii întregi de poeme pe care Veronica Porumbacu le scrie în această perioadă. Astfel, poeta are un cult deosebit pentru natură, care întruchipează pentru ea puteri oculte ce ne covârșesc.

Uite: sub noi umblă pământul.

*Calci în picioare semnele unde se
seamănă,*

calci, și nu te închini.

*Noi ne naștem în țarină,
vitele, pe islazuri.*

*Râsete, zloate, necazuri,
toate vin din pământ
și'n pământ se îngroapă.*

(Rădăcinile)

Poeta se simte neputincioasă să înfrunte aceste forțe. Ea înalță, temătoare, rugă, și este înfricoșată de fatalitatea împlinirii unor blesteme pe care nu știe cine și de ce le-a aruncat asupra-i.

Doamne, jar și pojar...

Blestematu-ne-ai iar?

(Ceară rău)

Elementele de misticism se traduc și prin folosirea abuzivă a imaginilor cu iz bisericesc, prin atenția deosebită pe care o acordă Veronica Porumbacu superstițiilor și practicilor legate de ele. Misticismul acesta reclamă un limbaj obscur, imagini obscure de care poeta ueză cu prisosință.

Am spus mai sus că Veronica Porumbacu, chiar în perioada amintită, încearcă să se apropie de omul simplu. Dar ea nu reușește să-l cunoască, deoarece interesul ei este atras mai mult de pitoresc. Deaceia, adesea, poeta se mulțumește să creioneze doar, în linii șterse, anumite personaje („Strigătură”) sau se rezumă să enunțe o temă pe care însă nu o dezvoltă, ca în poezia „Spital”, de pildă.

*De mult, când s'a logodit,
a plecat din sat o Marie.
Cred că aici s'au stârșit
anii de ucenicie.*

În dorința ei de a se depăși, de a se elibera, de a se apropia de oameni, de a se realiza, pe de o parte, și în neputința de a se smulge universului pe care și l-a creiat, pe de altă parte, se află rădăcina dramei pe care o trăia Veronica Porumbacu în acea epocă.

Și drama o trăia poeta într-o vreme când proletariatul nostru, în fruntea întregului popor muncitor, desăvârșea revoluția burghezo-democratică și se îndrepta spre înăptuirea dictaturii proletariatului în țara noastră. Lupta aceasta era atât de înverșunată, încât nu putea rămâne fără repercusiuni și asupra poeziei Veronicăi Porumbacu. Poeta se smulge solitudinii și visurilor ei de evaziune. Ea coboară în stradă, manifestează în mulțime, luptă alături de ea.

Țip pe uliți cu oamenii.

În oaste cu ei svărl sulii

să'mpuște toți dumnezeii mărunți!

Dragostea cu care o înconjoară oamenii muncii îi redă liniștea după care a tânjit atât.

Mă iubesc copiii desculți

ei sunt fiii mulți

ai pământului

(Fără titlu)

Poeta, care scriind „Cartea de vise” ne invită să le tălmăcim singuri, dobândește acum conștiința necesității de a spune lucrurilor pe nume, pentru a fi înțeleasă de toți.

*S'a spart coaja cuvintelor —
nici eu nu știu când*

(Poezie)

Ea e uimită de frumusețea nouă a cuvintelor simple.

*Miezul e proaspăt și crud,
cu miros de brazi străvezii.*

*Clinchetul altfel l-aud :
are zimți aurii.*

(Poezie)

Dar Veronica Porumbacu rămâne încă în această perioadă cu o viziune tulburătoare a lucrurilor, a evenimentelor pe care le trăiește. Ea cântă dorința omului de a domina forțele oarbe ale naturii (*Turnul Babel*); dar, în lupta cu seceta, omul iese cel învins.

Dealtfel ea vede construcția noii lumi încă foarte haotic. O vede ca un fel de reeditare a poveștii Turnului Babel, cu singura precizare că

*„astăzi nu se mai năruie
turnul zidit în poveste”.*

De aceea, și în imagistica poetei persistă elemente mistice, nebulose.

*(„Când mi s'au pus lumânări la căpătâi,
le-am stins pe toate”*

„nu-mi plac praznicile lângă momâi”

„bat mălăniile în toate noroaiile”

„pe malul ferestrelor fumegă

rugul evului chel”

„omul ia cerul drept prescură”

etc.).

Doborîrea monarhiei, Naționalizarea, au deschis poporului muncitor posibilitatea de a trece cu elan la construirea orânduirii pe care a visat-o. Inceputul construcției socialismului în țara noastră, construcție în care poeta noastră se simte angajată, reclama o poezie nouă. Ajutată ideologic de Partid și folosind din plin experiența sovietică (Veronica Porumbacu a tradus din poezii sovietice), poeta noastră începe să privească lucrurile cu un ochi mult mai limpede, dobândește o perspectivă partinică și o conștiință partinică, și își făurește astfel o personalitate poetică proprie.

Veronica Porumbacu privește cu un ochi critic activitatea ei anterioară :

*A vrut un hoț odată,
care-o mârșoagă avea,
s'o treacă'n lumea toată
drept un Pegas sadea.*

și râde cu un râs sănătos nu numai de

*„mârșoaga” ei, dar și de admiratorii
naivi ai acestei înșelătorii.*

Căzură mulți în mreajă :

— Ce ploaie de culori !

*Și câte-un nimb de vrajă —
țesură uneori.*

Cu mult humor, ea arată în fabulă că pentru tratarea noilor teme, vechile instrumente poetice sunt cu totul inutilizabile.

Dar când fu să-și urnească

Pegasul depe stânci,

mârșoaga vru să pască,

se poticni în brânci

și-aripa ei beteagă

se sfărâmă 'n talaș...

(Celui ce nu are nimic de spus)

Poeta va aborda acum temele noi ale construcției socialismului cu mijloace noi. Veronica Porumbacu renunță deaceia la orice obscurități, începe să folosească versul regulat, cântărește greu fiecare cuvânt înainte de a-l așterne pe hârtie. Și nu-l pune decât acolo unde el are forța de a desvălui cititorului o semnificație, de a sugera un sentiment.

Poemele Veronicăi Porumbacu din volumul *„Anii aceștia”* o înfățișează ca o personalitate bine conturată, cu nota ei proprie în ansamblul poeziei noastre progresiste, cu o experiență atât de bogată încât, în multe direcții, ar putea servi de îndreptar tinerilor poeți.

Care este elementul specific al poeziei din acest volum ? Spre deosebire de unii poeți, Veronica Porumbacu nu celebrează numai evenimentele, faptele realității noi, ci se străduiește și reușește adesea, să oglindească artistic influența acestor evenimente în mentalitatea oamenilor muncii, transformările care se petrec în om, pe baza și sub impulsul schimbărilor de structură și a educației făcute de Partid. În felul acesta, poeta ne redă artistic tocmai esențialul faptelor pe care le trăim, ea ne desvăluie fenomenul cel mai profund și cel mai greu de sesizat dintre toate fe-

nomenele la a căror desfășurare asistăm: înnoirea omului, făurirea unei morale noi, infinit superioare.

Un exemplu ar ilustra grăitor superioritatea acestei poezii. Poetul ieșan Al. Popovici, într'un poem, reușit în ansamblul său, celebra inaugurarea unui cămin cultural sătesc în localul unei foste căr-ciumi. Veronica Porumbacu, când atacă o problemă similară, cum ar fi, de pildă, aceea a deschiderii politehnicei muncitoarești, nu se rezumă numai la enunțarea faptului. Ea ne prezintă oamenii care se află în amfiteatrul Politehnicei și scoate în relief cât de mare este dorința lor de a-și însuși elementele științei înaintate, de a crește.

*E-o sete'n noi cum n'a fost în niciunii
și cu nimic n'ar fi de săturat:
pentru părinți și pentru toți străbunii,
ce n'au putut să'nvețe niciodată'.*

(Politehnica muncitorească)

Esențialul nu constă numai în faptul că s'a deschis o școală nouă pentru muncitori, ci în aceea că noii elevi sunt hotărâți să învețe cu dârzenie, că această școală nu corespunde deci, numai unei necesități de ordin practic, ci și unei nestăvilite nevoi de cultură a masselor. Elevii aceștia învață pentru a construi mai bine, mai temeinic, viața nouă, socialistă. De aceea, în urma lecturii acestui poem, cititorul rămâne cu impresia certă că elevii de astăzi vor fi cu totul alți oameni când, peste doi ani, se vor ridica de pe băncile universității; el câștigă vi-ziunea creșterii noastre economice și culturale, dobândește perspectiva măreață a dezvoltării Patriei noastre.

Un alt exemplu edificator în acest sens îl constituie poemul „Șah la club”. Autotarea se ferește să ne țină o predică despre importanța șahului, sau să încerce să schițeze, de pildă, bucuria muncitorilor când li se anunță, într'o ședință de sindicat, că li s'au cumpărat câteva jocuri de șah. Poeta ni-i prezintă pe muncitori trăind cu intensitate fazele jocului.

*La club alți doi cu statul lor se-adună,
Pe obraji le cad tășii de astinjit
ce se cojesc târziu în solzi de lună,
fără ca șahul să-și fi dat obștesc
stârșit.*

*Din ochi se'ntreabă încruntați, pe unde
porni-va turnul negru la atac.
Și când regina albă se ascunde
trei fețe într'un zâmbet se destac.*

Și ca să ne sugereze noutatea pe care o reprezintă pentru muncitor jocul de șah, Veronica Porumbacu ne arată delicateța, stângace oarecum, cu care el mișcă piesele:

*Dintre tovarăși el e'nțăiul care
a luat în mâna lui pioni și regi,
încet, să nu-i fărâme în strânsoare,
să le deslege jocul seri întregi.*

Veronica Porumbacu știe să ne des-văluie noul prin om și în om. Ori care ar fi tema pe care o tratează, obiectivul ei central rămâne același: omul.

Când tineretul nostru presta muncă voluntară pe Valea Jiului, la Agnita Botorca, la Salva Vișeu sau în Lunca Dunării, numeroși poeți au plecat pe șantiere. Dar în versurile lor, poeții aceștia se mărgineau să sugereze vag avântul întrecerilor socialiste, sau să-i îndemne pe flăcăi să muncească mai cu spor printr'o serie de lozinci și chiote, care, prin ele înșile, n'aveau nimic poetic.

Gavril Mihai, poet talentat de altfel, striga de pildă: *dați-i ghes tășurile 'ntoarce!* sau; „*Aruncă târnăcopul!*” „*Sus lopata!*”, atunci când nu nota telegrafic impresii culese cu un ochiu superficial: „*Stânca sare'n așchii!*”. „*Bolovanii, rostogol măsoară valed'n lung!*”.

Veronica Porumbacu arată nu numai cum se transformă natura, atunci când omul este decis s'o înfrunte, dar cum omul însuși crește, se înalță, în toiu al acestei bătălii. Iată un flăcău de pe șantier scriind a lor săi: „*În fața lui porțile școlii în fiecă an s'au închis!*”. Dar:

Aici abia, pe șantiere, luat-a condeiul
în mână.

De șaisprece ani e pe lume, dar scrie
de o săptămână.

— Știi taică, el scrie acasă, înspre'nde-
partatul lui soț,
de vre-o săptămână, m'ăi crede? eu
om sunt cu adevărat!

Flăcăii aceștia, veniți din toate păr-
țile, s'au luminat aci într'atât, încât unii
au putut fi primiți în rândurile Partidului:
Iar eu duc cu mine în satul în care
alți zori se deschid,
cu dorul de apele tale, și roșul car-
net de Partid!
(Cântarea Jiului)

mărturisește un băietan care a lucrat pâ-
nă la închiderea șantierului.

În poemul „Tovarășul Matei a primit
„Ordinul Muncii”, eroul se transformă
în tolu luptei pe care o dă. Iată-l
după victorie, cum judecă el însuși pe
Matei care a pormit bătaia!

Să'ntrunt neîncrederea, nu știam cum.
Curaj poate aveam, dar nu multă
mintă.

Răbdare, nici cât un pac de tutun...
Dar azi pot privi înainte.

Dar vezi că de azi am încredere'n
mine
și dor de mai bine.

Dela izbucnirea bătaioasă, fremătândă,
a „flăcăilor” din „Cântarea Jiului”
până la imaginea inovatorului dârz, și
stăruitor, cu o bogată viață sufletească,
din „Tovarășul Matei a primit „Ordinul
muncii”, — este tocmai distanța care
marchează o etapă importantă, o treaptă
calitativ nouă în dezvoltarea construirii
socialismului. Căci tocmai adâncirea,
dezvoltarea noiei atitudini față de
muncă — abia întezărită în munca vo-
luntară de pe șantier, — cristalizată în
focul muncii planificate din fabrici, uzine,
deci dezvoltarea trăsăturilor omului nou,
i-a permis poetei să obțină o mai reali-
zată portretizare a omului muncii în „To-

varășul Matei...” — decât în „Cântarea
Jiului”.

Esențial, însă, pentru înțelegerea poeziei
Veronicăi Porumbacu nu e numai faptul
că poeta caută să ne înfățișeze omul
nou care se făurește, dar că acest om
trăiește în poezia ei, că el are o perso-
nalitate a lui proprie, care îl distinge de
tovarășii săi.

Muncitorii au morala lor. Pe baza
acestei morale, în anumite împrejurări, ei
acționează, în mod spontan, identic.
Nu există om al muncii, de pildă, care
să nu urască cu o ură nepotolită duș-
manul de clasă, care să nu încerce să-i
paralizeze brațul criminal înainte de a fi
intrat în acțiune; nu există comunist
care să nu caute să ridice politicește
oamenii cu care vine în contact.

Dar fiecare dintre acești comuniști
are propriul său fel de a fi. Unul e mai
grav, altul mai glumeț, unul mai hotăr-
ât, altul mai avântat. Fiecare dintre ei,
lucrează pe aceeași linie, pentru atinge-
rea aceluiaș obiectiv, dar în felul lui.

Aceasta a înțeles Veronica Porum-
bacu. Și din această cauză, în poezia ei
personagiile nu figurează ca niște abs-
tracțiuni, doar prin numele lor, ci sunt
concrete, vii.

Într'o baladă, Veronica Porumbacu ne
vorbește despre o comunistă, care se
eliberează din închisoare și se avântă
cu forțe sporite în luptă. Dar comunista
aceasta nu este o figură abstractă, ci
ca femeie, nu este lipsită de o oarecare
cochetărie. De aceea, de îndată ce se
vede dincolo de zidurile umede ale tem-
un om real. Ea nu este lipsită de oare-
care cochetărie. De aceea, de îndată ce
se vede dincolo de zidurile umede ale
temniței,

mâna vru s'o'ntindă
să ia un ciob din preajma ei,
și să se uite în oglindă”.

Dar cei zece ani petrecuți în dosul
gratiilor au lăsat urme adânci. Eroina
noastră se cutremură când își vede chipul

în oglindă, are senzația unei prăbușiri, o doare crud tinerețea ofilită.

*Sunt zece ani: cu manifeste
umbla o fată... ărsul spic
din părul fetei unde-i este?
Cum? nu se vede azi nimic?
Atunci și tinerețea n'reagă,
În urma ei să fi rămas?
Oglinzii-i cere s'o n'țeleagă.
Privind-o mută de un ceas.*

*Și corzile pe care cânt.
Ar trebui să rup odată
Durerea-i n'o poți spune blând.
Cum?, ea să fie aceeași fată?*

Când un tovarăș însă se apropie de dânsa și-i cere să vorbească poporului care așteaptă cu nesăț vorbele ei, toată tinerețea-i clocotitoare reinvie dintr-o dată :

*...Atunci când a ieșit pe poartă.
Un cânt în piept i s'a suit,
Și iat-o se îndreaptă'n umăr.
În August douăzecișitrei
Întâmpină cu ochiul tânăr
Viață dinaintea ei.*

(Baladă)

Comunistă aceasta nu e văzută schematic, ci în adâncime, cu multă înțelegere psihologică și căldură. De aceea, poezia nu mișcă doar straturile superficiale ale sufletului nostru, ci ne răscolește adânc.

Pentru ca oamenii din poemele ei să aibă viață, Veronica Porumbacu nu face nici abuz de portretistică, nici psihologism. Ea știe însă să găsească trăsătura de caracter cea mai semnificativă, trăsătura de caracter care să ușureze desfășurarea imaginației noastre și să ne permită să completăm mintal tabloul, să depășim sensul strict al cuvintelor.

Astfel autoarea nu ne face portretul fizic al lui Gavroche, nu ne face biografia lui amănunțită, nu arată cu precizie cauzele care l-au determinat pe băiețuș să se sacrifice pentru victoria revoluției. Aceasta nu înseamnă totuși că noi nu-l vedem pe copil în toată măreția eroismului său. Că Gavroche e un copil, ne-o

spune zeflemeaua lui Gros Jean care îl numește Moș Gavroche, ne-o spune faptul că el

*cu mâneca își șterge mucii
care-i atârnă'n furjuri lucii.*

Că el e un copil al străzii ne o spune argoul pe care-l folosește :

*Ni s'a 'nfundat acolo-șă.
Cartușe ioc, strada s'a 'ncins,
Ne umflă focul... ce veji face?
Tușește pușca în Paris.*

Despre curajul lui Gavroche și înaltul său simț de responsabilitate nu ni se vorbește abstract, discursiv. În câteva versuri însă este concentrat tot eroismul micului parisiian.

*De nu merg, praf e baricada
Și de n'ajung, Jacques, faci tu treaba!*

Dacă Veronica Porumbacu reușește să creeze oameni vii, aceasta se datorește și faptului că ea nu sărăcește realitatea, n'o simplifică. Ca Matei să biruie, ca să-și ducă la capăt inovația, el are de dus o luptă surdă dar grea cu muncitorii înapoiați de tipul lui Stam, care-l zeflemisesc, caută să-l abată de pe drumul cel bun, îl iau mereu în răspăr.

Ce e Matei?

*Toț pompei mai zici un descântec?
Mă făcă, abia ți-a mijit un tulei
Și'ncepi o poveste cu cântec.*

Lupta aceasta nu e ușoară. Matei s'ar descuraja, poate, dacă nu i-ar veni într-ajutor tovarășul Vărar, secretarul de partid.

*Ușor e să fii azi aici, mâine — unde?
Imi spune atunci secretarul.*

*Dar crezi tu că oamenii altfel vor fi?
De nu s'au schimbat, să-i schimbăm...
Ei, răspunde!*

Arătând greutățile care au stat în calea inovatorului, poeta n'a reușit numai să oglindească veridic realitatea din fabricile noastre, ci să arate și rolul de organizator și îndrumător al Partidului.

De fapt, lupta se dă între două atitudini opuse față de muncă; pe de o parte, la Matei, există o asemenea contopire între interesele personale și cele colective, încât am putea spune că el simte „fizic”, „durerile uzinei”. El este cu totul stăpânit de ideea inovației!

...Nu. Hotărât nu-mi dă somnul de urmă.
mâna moale de ce nu mi-o'ntinzi?
Gândul, aceleași nopți albe îmi scurmă,
fășnind sub pleoape din mii din oglinzi.

Neliniștea-mi fierbe și azi în bulboane
și în urechi îmi umblă ca'n scoc
pocnetul jevii ce nu vrea deloc
să stea un ceas fără toane.

De cealaltă parte, nea Stan încarnează rămășițele mentalității burgheze: abrutizat de nepăsare și indolență mic bugheză, el nu vrea să strice „rânduiala veche”.

„Ei, spune Nea Stan, tot pocnind-
bocănind

„a mers pân'acum aparatu’.
„Tu te foiești ca viul argint...
„E'n joc uzina lui tat'tu’?

Arătând greutatea care au stat în calea inovatorului, poeta a reușit să oglindească realitatea din fabricile noastre, să arate rolul de organizator și îndrumător al Partidului. Căci punând personajul să acționeze în situații diverse, ea i-a desvăluit toate valențele sale sufletești, iar noi îl vedem întreg, crescând, depășindu-se mereu, înfrângând îndoeli și cucerind victorii. Biruința aceasta, care a presupus înfrângerea unor greutăți, e autentică și de aceea ne impresionează puternic.

Și tocmai fiindcă influența Partidului se manifestă în împrejurări concrete, figura secretarului de partid, Nicu Vărar, nu rămâne o abstracție, ci devine o prezență vie, caldă, umană.

Poeta reușește să arate și acțiunea transformatoare a muncii asupra membrilor din colectiv; până în cele din urmă, în acțiunea de punere în practică a ino-

vației este antrenat și Pârvuei, muncitor cu o mentalitate înapoiată, dar priceput; prin acest personaj poeta ilustrează puternic valoarea de exemplu pe care o au strădaniile muncitorilor frunțași ce contribuie la ridicarea conștiinței de clasă a întregului colectiv. Subliniind rolul transformator al muncii, al colectivului; punând în centrul acțiunii omul nou, muncitorul înaintat care, reînoid procesul producției, se schimbă pe sine și contribuie la creșterea tovarășilor săi de muncă, poemul „Tovarășul Matei a primit „Ordinul muncii” este una din cele mai valoroase realizări ale liricei noastre având ca temă — munca socialistă.

Unii poeți însă ne vorbesc numai despre izbândă, fără să ne arate drumul care duce la ea. De aceea, această izbândă e lipsită de conținut, ea nu ne poate impresiona. Iată, de pildă, pe Victor Felea poet nu lipsit de talent de altfel, cântând succesele unei țesătoare frunțașe în muncă:

Războiul mecanic bate ca o inimă,
bate mereu
Muncitoarea lucrează la mai multe
războaie și nu-i vine greu
Pentru că e tânără și vrea să
muncească și are
Brațele vii și frumoase și-o față
rotundă și plină.

Țesătoarea poetului ardelean culege bucuriile, nu le cucerește. O astfel de țesătoare care câștigă bătălia fără eforturi, care nu pune suflet în muncă, nu poate fi dată drept exemplu. O astfel de „victorie” ca aceea din poezia lui, mobilizează.

Fiindcă Veronica Porumbacu, este c poetă autentică, care cunoaște omul și ni-l înfățișează în toată măreția înorii sale, înore care se petrece sub impulsul Partidului, în cadrul regimului de democrație populară, ea a înțeles că a-și lipsi eroii de anumite sentimente omenești, înseamnă a-i sărăci, a-i schimonosi, a-l degrada chiar. De aceea, ea face parte

dintre primii noștri poeți care au abordat într'un chip nou tema dragostei.

E drept, oarecari încercări de a scrie o nouă poezie de dragoste au mai putut fi înregistrate. Dar, în multe cazuri, poezii nu făceau decât să-și anunțe iubitele că înțeleg să le iubească la alt mod decât își iubeau poezii burghezi iubitele lor.

Noi nu ne vom plimba finându-ne
de mână

ca doi muți
sub clarul de lună.

Nu-ți voi închina nici șapte ode
și nici n'am să bocesc în vreo romanță.

își amenință iubita (destul de prozodic dealtminteri) George Brezeanu.

Alteori, poezii care au abordat această temă s'au mulțumit să-și anunțe iubitele că, alături de dragostea ce o nutresc pentru ele, își vor exprima și dragostea pentru realizările clasei muncitoare. Așa procedează, de exemplu, Ben. Corlaci, în poezia „Cântec de primăvară”:

Cânt șantierul crescut pe maidan,
Cânt rădăcinile primului plan.
Laolaltă cu dragostea mea pentru tine
Mărie, sălaș de albine.

În ultima vreme, s'a putut observa, în unele cenacluri mai ales, tendința de a se încetățeni o manieră tot atât de convențională de a cânta dragostea: aceea de a prezenta doi tineri care-și vorbesc simlutan de iubirea lor și de producție.

Nimic din toate acestea nu vom întâlni în poezia Veronicăi Porumbacu. Aceasta, pentru că poeta noastră nu este o romantică mimând pe realista și pentru că ea fuge de convențional. Aceasta, pentru că ea este o poetă realista, și atunci când arată pe muncitori iubind, aceștia sunt vii, naturali.

Muncitorii, în poezia ei, se îndrăgostesc, își șoptesc vorbe dulci ca toți îndrăgostiții dar nu-și fac declarații emfatice de nici un fel. Ei se iubesc cu adevărat și nu parodiază dragostea. Când sunt

nevoii să se despartă, suferă. Și suferă când nu sunt alături. Dar suferința aceasta nu are nimic comun cu suferința amanșilor din poeziile romantice. Ea nu slăbește energia eroilor, ci o crește.

Cea din urmă oară o strânge'n brațe
„Fata mea”, îi spune, „vrei să-mi scrii?”
Zice ea privindu-l drept în față:
„Ai s'auzi de mine într'o zi”.

(Cântec)

Desigur dragostea câștigă în intensitate pe măsură ce eroii își descoperă unii altor calități noi. Fiindcă muncitorul prețuește femeia ca pe o tovarășă de muncă și luptă. Dar aceasta nu înseamnă să-i pui pe îndrăgostiți să se întrețină numai despre probleme mari. Iată cum ne desvăluie Veronica Porumbacu creșterea sentimentului pentru fata iubită atunci când tânărul descoperă calități pe care nu le-a bănuț:

La cinci părți de ring lucrează odată
tata ce-a iubit-o lângă țarm.
„De-ași putea cu dragostea mea, toată
depărtarea dintre noi s'o stărn!

Poeziile de dragoste ale Veronicăi Porumbacu exprimă energia, optimismul, sănătatea morală a muncitorimii, de aceea ele servesc marea cauză a clasei noastre muncitoare, cauza construirii socialismului.

În legătură cu această poezie, trebuie să subliniem un alt merit deosebit al Veronicăi Porumbacu. Ea este printre primii poeți din generația tânără care a scris versuri de calitate pentru a fi puse pe muzică. Ea și-a dat seama că poporul muncitor are nevoie de cântece și această nevoie nu poate fi împlinită de „poezii” de care uzau până mai ieri editori de teapa lui Țicu Eșeanu. Fiindcă aceste cântece trebuie să constituie un imbold la muncă, la o viață sănătoasă, să fortifice sufletele, nu să le corupă.

Cântecul a fost un gen foarte disprețuit de esteții noștri dintre cele două războaie, care predicau „arta pură” pentru „elitele rafinate” și considerau degradant pentru

poet să scrie după cerințele publicului larg. Aceasta, deși cântece au scris poeți de talia lui Pușchin, deși „Lorelei” a lui Heine, a devenit una din melodiile cele mai iubite ale poporului german, deși în țara noastră existau frumoase tradiții în acest sens. Au fost puse pe note poeziile lui Eminescu „Ce te legeni codrule” și „Mai am un singur dor”, precum și multe din romanțele lui și o serie întreagă din poeziile lui Coșbuc. Se bucurau de o mare popularitate romanțele poetului socialist Traian Demețrescu.

Între cele două războaie, cei mai mulți dintre poeții noștri au încetat să mai scrie pentru popor. Deși, așa cum spunea odată poetul sovietic M. Isacovschi, nu există o bucurie mai mare pentru un poet decât să-și audă versurile cântate de tineri care ies voioși din fabrici sau din școli, de țăranii care se duc să sămene pâine, de soldații în marș.

Unii scriitori cu vederi democratice au înțeles aceasta chiar în vremea în care dictau în „republica literelor” esteți mărginiți ca Dragomirescu, sau „rafinați” ca Zarișopol. Astfel, G. Topârceanu cerea poezilor să renunțe la imitația servilă a poezilor decadenți din Apus și să scrie cântece „pentru fata din atelier și școlărița codană”.

Mihai Beniuc scrisese el însuși o serie întreagă de poeme care puteau fi puse pe note.

Meritul Veronicăi Porumbacu este de a fi înțeles importanța problemei, de a fi îndemnat — prin propriul ei exemplu — pe creatori în această direcție. Veronica Porumbacu a scris cântece a căror valoare artistică nu rezidă numai în melodia compusă pentru ele, ci și în text. Și când spunem aceasta nu ne referim numai la „Cântecul de spus cu armonica” din care am citat mai sus, ci la o serie întreagă de poezii ce pot fi foarte ușor puse pe note: „Mierla lui Ilie Pinti-lie”, „Cântecul lui Pablo Neruda”, etc.

Dar poezia Veronicăi Porumbacu mai

ridică o problemă nu lipsită de interes. aceea a reportajului poetic. Veronica Porumbacu scrie o astfel de poezie, izbutind să creeze o poezie de calitate. Să luăm de pildă poemul intitulat: „Schijă”.

Autoarea se află într'un vagon de tren și notează tocmai ca un reporter tot ceea ce vede: un tânăr care citește „Vânătoare de lupi” de Petru Dumitriu, un gazetar care scrie un articol despre victoriile obținute la o schelă petroliferă prin folosirea metodelor sovietice, o muncitoare care-și conduce fiul la o școală, recruții care cântă veseli.

Cum a reușit poeta să creeze din aceste elemente, poezie? Ea a ales acele elemente care desvăluie fenomene esențiale ale realității noastre în continuă transformare, elemente care desvăluie noul vieții noastre, le-a condensat și ni le-a prezentat într'o succesiune rapidă, așa încât ele să sugereze cititorului mult mai mult decât ar spune aceleași fapte luate izolat și în așa fel încât ele să se întregască într'un tablou sugestiv. Apoi, ea nu s'a rezumat doar la înșiruirea lor într'un ritm rapid și într'o anumită gradație. Participarea afectivă a poetei la faptele narate străbate cu putere în fiecare vers. Cititorul este mișcat de acest lirism străbătând o operă literară care-i oferă o imagine vie a marilor prefaceri pe care le trăim.

Tocmai de aceea poemul „Schijă” este un reportaj poetic, o operă valabilă artistică, care servește interesele clasei muncitoare. Există o diferență esențială între un astfel de reportaj poetic și un simplu reportaj versificat, care nu are o valoare artistică și trebuie deci respins cu hotărâre ca operă literară. O astfel de „poezie” nu ne poate produce nici o emoție. Din nefericire însă, adesea se mai confundă încă aceste două genuri. A povesti un fapt oarecare în versuri nu înseamnă încă a face poezie. Poezia presupune o bogăție de idei și sentimente, exprimate prin imagini artistice în așa fel încât să aibă forța de a exercita o influență asupra cititorului. Ori aceasta

nu se poate face versificând simplu un reportaj searbăd.

Dacă Veronica Porumbacu a oglindit în poezia ei în deosebi schimbările care se produc astăzi în conștiința omului, aceasta nu înseamnă că ea a neglijat faptul că poezia este o armă și că pentru ca această armă să fie eficace, ea trebuie înmănată luptătorului în momentul în care îi e necesară.

De aceea Veronica Porumbacu se menține mereu — și aceasta este un merit — în actualitate.

Când s'a aniversat promulgarea Constituției noastre, poeta a fost prezentă în paginile revistelor cu un poem în care a reușit să prindă semnificația adâncă a noii noastre legiuri.

Constituția — spune ea —

„e-o carte cheie.

ce sparge porțile râsului și ale

privirii senine”,

„O carte din care cresc... școli mari

și cămine”.

(Poveste dintr'un nou abecedar)

Când în Chili, bandiți în uniformă de poliști, bandiți înarmați și plătiți de Wall-Street, goneau dealungul țării să dea de urmele marelui poet Pablo Neruda al cărui cântece erau murmurate de toți minerii, pescarii, marinarii și micii fermieri, Veronica Porumbacu scrie un poem care ne sugerează dragostea caldă pe care poporul i-o poartă cântărețului gonit de tirani:

Dar unde-i Pablo'n astă vreme?

Seniorul urma i-o pierdea,

Dar robii știu că pot să-l cheme oriunde, în America.

Când guvernării americani din Paris refuză viza unor delegați ai Congresului Mondial al Partizanilor Păcii, poeta scrie un poem în care desvăluie cu multă forță de convingere zădărnicia eforturilor disperate ale imperialiștilor :

*S'o găsi s'arunce vreunul
un zăbranic peste soare,*

*sau să strângă râu'n cupă,
vreun nebun s'alerge după
urma vântului, s'o prinză?*

În acest poem — inspirat dintr'un fragment al cuvântării lui Frederic Joliot-Curie la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii — se arată însăși perspectiva luptei pentru pace traică :

Bate, bate-un vânt de pace.

Nu vor alții să-i deschiză?

Larg poporul îi destace

Porțile, și fără viză

(Adevărul fără viză)

Când imperialiștii americani au trecut de la tactica de ajătare la un nou războiu, la agresiunea deschisă, trimițându-și oștirile de mercenari în Coreea, Veronica Porumbacu a scris un puternic poem în care imaginând o convorbire cu dansatoarea An-Sen-Hi, reușește să ne dea o imagine zguduitoare a tragediei sudcoreenilor sub regimul trădătorului Li Sin Man.

La Nord e tinerețea lumii,

În Sud sunt temniți și dolari

În dans tu nu uitaî vreodată

— ca și acasă'n Phyongyang —

de sora ta ingenunchiată,

de frații înșirați în ștreang.

Și mâna-ți unduia pe scenă.

cosind un câmp de sânge ud:

gemeai când stășiau hiene

poporul coreean din sud.

Poeta a isbit deasemeni să găsească expresia cea mai potrivită a solidarității poporului nostru muncitor cu lupta eroică a poporului coreean care, sub conducerea lui Kim Ir-Sen, dă grele lovituri invadatorilor canibali:

Avem, doar, fată coreeană,

aceleași steaguri la catart,

flămândul din Fu-San te cheamă,

și strigătele lui mă ard.

Iar o izbândă a lui Barta,

minerul nostru, va porni

ca vântul să străbată harta,

să te 'ndrăgească, An-Sen-Hi.

În felul acesta, Veronica Porumbacu a adus o contribuție apreciabilă la lupta pentru pace.

Faptul că am vorbit despre meritele poeziei Veronicăi Porumbacu, nu ne împiedică să vedem limitele poeziei sale.

Și limita cea mai importantă o constituie faptul că poemele ei au adesea un aspect contemplativ, static, nu sunt încă suficient de dinamice, de combative. Este semnificativ faptul că dușmanul de clasă apare prea puțin în poezia Veronicăi Porumbacu și mai ales lupta împotriva lui. Deaceia, nici creșterea omului nou — temă asupra căreia ea se apleacă atent și cu emoție comunicativă — nici viața colectivă a maselor pe care deasemenea încearcă să o zugrăvească, nu sunt înfățișate cu toată vigoarea necesară. Adesea ne sunt numai descrise static, nu prezentate dinamic în procesul lor de dezvoltare în condițiile de inversunată luptă cu dușmanul de clasă, condiții caracteristice construirii socialismului într'un regim de democrație populară.

Dar în ultima vreme, poeta a făcut progrese serioase și în această direcție. Măturie sunt poemele „An-Sen-Hi” și „Mama”.

În „An-Sen-Hi” ni se arată plastic cât de înversunată este ura imperialismului împotriva poporului nostru, împotriva tuturor popoarelor iubitoare de pace.

Ne dușmănesc pe amândouă
aceiași mari zarafi yankei;
iscoade ne trimite ei nouă
iar vouă'n stolul plumbii grei.

Versurile ei sunt o chemare la întărirea vigilenței, la lupta hotărâtă împotriva dușmanilor păcii.

Noi liberi ridicăm pereții
și casa proaspătă o vrem;
voi stăpâniți hotarul ceții
cu ostile lui Kim Ir-Sen.

Da, An-Sen-Hi, e zlua plății!
Poporul ți-i de jug sătul.

În „Mama”, Veronica Porumbacu zu-

grăvind o țărancă de tip nou, insistă asupra vigilenței de care ea dă dovadă față de dușmanul de clasă, asupra urii ei împotriva chiaburilor ce vor să-i lase copiii flămânzi, asupra hotărârii cu care dănsa luptă împotriva acestor vrăjmași. Când vor chiaburii să 'ndese'n cota lor nisip și grâu hoșește la grămadă, — și cred astfel s'aplece 'nșelător, cântarul înspre partea lor de pradă.

desleagă mama sacii, hotărît,
și scoate-un pumn de grâu și de țărână,
să-l dea apoi chiaburilor pe gât,
cu gustul țărnei veșnic să rămână!

Când încă-i vede-acum turși prin ierbi,
ici s'vonul, colo focul să-l așeze,
ea'mplântă sapa'n cuibul lor de șerpi
cu țiii'n rând luptând pe metereze.

Prezentând-o pe mamă în focul luptei de clasă, poeta are posibilitatea de a contura cu multă forță personalitatea puternică a acestei femei eliberate de exploatare, constructor hotărît al socialismului.

Veronica Porumbacu — repetăm — știe să prindă aspecte semnificative ale vieții noastre noi. Dar de câte ori încearcă poeme mai vaste, anumite stângăcii ies la iveală. Ea știe să contureze cu precizie un om, să pătrundă până în resorturile intime ale sufletului său. Dar de câte ori încearcă să prindă sufletul unui colectiv, sufletul masei, ea eșuează.

„Valea Jiului”, de pildă, în ansamblul său, nu este un poem reușit, fiindcă masa brigadierilor nu trăiește ca atare în poem. În poem trăiesc doar câțiva brigadieri luați individual. Deasemenea concepția poetei cu privire la relația dintre om și natură e falsă: elementele naturii cedează cu generozitate, până la urmă, oamenilor.

Dacă în general poemul nu ne satisface, nu putem totuși nega frumusețea anumitor fragmente luate separat, ca de pildă „Cântul V”. Ori aceste fragmente au valoare, tocmai pentru că aci-

Veronica Porumbacu merge pe linia care îi este proprie: se rezumă la un singur aspect al realității, bogat în semnificații însă, se rezumă la un singur om a cărui transformare o urmărește cu interes.

Poemul „Tovarășul Matei” a primit „Ordinul Muncii” este hotărât superior „Văii Jiului”, dar nici aici nu există o creștere gradată, sunt pasagii statice, iar uzina nu ne e prezentată în ansamblul ei, ci doar prin câțiva inși. După lectura acestei opere, care, în intenția autoarei, trebuia să fie un poem încheiat cititorul rămâne cu impresia unei înodări artificiale a mai multor poeme, care, luate izolat, au valoare, dar a căror substanță se diluează tocmai prin acest procedeu. Veronica Porumbacu trebuie să depună în această direcție eforturi sporite.

Uneori, poeta nu-și concentrează obiectivul asupra aspectului cel mai semnificativ al fenomenului pe care și-a propus să-l trateze. Așa, de pildă, în poemul „Verificare” Veronica Porumbacu a încercat să arate cum și-a crescut Partidul oamenii săi. Dar s’a oprit la un fapt care nu e semnificativ pentru creșterea politică a unui membru de partid, ci pentru creșterea nivelului cultural al maselor populare în general: la alfabetizare. Desigur, Partidului i se datorește faptul că milioane de oameni au învățat buchiile și cifrele. Dar munca de creștere a oamenilor în cadrul Partidului a fost mult mai vastă și mult mai adâncă; și aceasta nu reiese din poezia Veronicăi Porumbacu.

O altă poezie în care poeta se menține la suprafața temei este „Referatul”. În acest poem se înregistrează doar vizita revizorului Eminescu într’un sat, lipsa de ospitalitate a notarului care locuiește în școală. Poezia nu ne sugerează însă dragostea lui Eminescu pentru popor, revolta pe care i-a provocat-o halul în care se găseau școlile sătești. Poeta putea să facă aceasta nu verificând referatul lui Eminescu către minister, ci sugerându-ne în câteva trăsături starea de spirit a lui

Eminescu în momentul când alcătuia raportul.

În ceea ce privește limbajul poetic al Veronicăi Porumbacu, trebuie să subliniem ca un merit deosebit al poetei, faptul că a introdus în poezie o serie de termeni tehnici. Numai teoreticienii burghezi considerau termenul tehnic ca nefiind potrivit pentru poezie. În fapt, nu există termeni poetici și termeni nepoetici. Totul este însă în funcție de modul în care poetul folosește acești termeni ce-i îmbogățesc limba, îi perfecționează instrumentele lui de lucru. În orice caz, în poezie nu este recomandabil abuzul termenilor tehnici, după cum nu este recomandabil abuzul abstracțiunilor. Abuzul termenilor tehnici într’o poezie duce la ermetism, deoarece în felul acesta poezia devine accesibilă numai unei anumite categorii de cititori.

Veronica Porumbacu nu ocolește întotdeauna complet această primejdie.

Termenul tehnic trebuie folosit numai acolo unde el este absolut indispensabil și într’un context de imagini care să-i permită poetului să-i dea o valoare sensibilă.

Dacă acestea sunt în general calitățile și limitele poeziei Veronicăi Porumbacu, noi nu putem trece cu vederea faptul că în volumul „Anii aceștia” figurează încă unele piese care nu sunt în spiritul volumului, care nu fac corp cu restul poemelor și amintesc în mod neplăcut de o fază de mult depășită de poeta noastră.

Astfel „Prin ierburile aprinse” și cântecul dela pag. 49 sunt poezii lipsite de un bogat conținut, poeta urmărind doar să obțină unele efecte muzicale.

„Doica mea” este scrisă într’un ton sentimental, lipsit de adâncime. Compasiunea pe care o nutrește pentru bătrâna la al cărei sân a crescut se referă mai mult la persoana poetei decât la aceea a doicii „cu fața de ani scrijilată în aspră culoare”. Poeta nu plânge atât moartea doicii, cât faptul că a pierdut o ființă care-i dăruia ei toată dragostea de care era capabilă.

De dorul de mine, cu scâncetul unei
feștile
S'a stins înspre vară, — așteptându-mă
și în ăst an.
— Cu gândul vreau azi să mă'norc
spre întâiele-mi zile:
Eu bat: spune doică, nu vii să m'aștepți
sus, la geam ?

Iar confesiunea femeii din „Vorbește
bătrâna mea doică” poartă amprenta
unei artificialități izbitoare.

Mai există deci în poezia Veronicăi
Porumbacu elemente care amintesc de
faza reprezentată prin volumul „Visele
Babei Dochia”. Totodată este însă evident
că, în general, poeta a depășit această
fază, scriind versuri care, deși nu încă
suficient de combative, sunt strâns legate
de actualitate, oglindind eforturile oame-
nilor muncii în lupta pentru construirea
socialismului.

DESPRE CAETUL CULTURAL C. G. M.

Vorbind despre sarcinile care stau în fața scriitorilor și artiștilor din țara noastră „Scânteia”, organul central al Partidului Muncitoresc Român, scria cu prilejul Concursului Cultural organizat de C.G.M., în luna Iulie „...scriitorii și artiștii noștri au datorita de cinste să dea echipelor artistice sindicale tot mai multe poezii, scenete, cântece pe măsura exigențelor mereu crescânde ale masselor de oameni ai muncii, iar organele C. G. M. să vegheze ca cele mai valoroase creații artistice să fie larg difuzate în massă”. („Tot sprijinul concursului cultural organizat de C.G.M.”-„Scânteia”, Nr. 1784). Unul din aceste organe despre care vorbește „Scânteia”, este *Caetul Cultural*, editat de Confederația Generală a Muncii, în scopul de a oferi echipelor artistice sindicale un repertoriu ales, bogat și variat, pe baza căruia să se poate alcătui programe de un înalt nivel politic și artistic, contribuind astfel la ridicarea politic-culturală a masselor.

Caetul Cultural a intrat în al patrulea an de apariție regulată. El se prezintă azi ca un veritabil volum de literatură, cu un număr de pagini între 60 și 100. Tipărit în 10.000 exemplare, *Caetul Cultural* este destinat să ajungă — și de bună seamă ajunge, în mâinile colectivelor artistice sindicale; materialul literar din paginile sale este învățat, apoi

recitat, cântat, sau jucat de cei peste 100.000 membri ai acestor colective, în fața sutelor și sutelor de mii de oameni ai muncii dela orașe și sate. Mai mult decât la numeroase alte publicații de literatură, materialul publicat de *Caetul Cultural* pătrunde departe în mase. Prezența aceasta continuă în frontul luptei pentru construirea socialismului, contribuție însemnată la înfăptuirea revoluției culturale în țara noastră, preocuparea de a se situa mereu în actualitate, — sunt fapte care dovedesc înțelegerea din partea colectivului redacțional a rolului mare pe care-l are această publicație în acțiunea de ridicare a nivelului politic și cultural al masselor muncitoare, și în același timp sunt fapte care indică și marea grijă cu care Uniunea Scriitorilor, Uniunea Compozitorilor, ziarele și revistele, trebuie să ajute *Caetul Cultural* ca să-și îndeplinească din ce în ce mai bine sarcinile pe care le are.

Două sunt de fapt direcțiile de dezvoltare a activității *Caetului Cultural*, așa cum le indică organul central al Partidului: în primul rând de a publica în fiecare număr un material astfel întocmit, încât să poată constitui programul, sau cel puțin scheletul de program al unui festival dat de o echipă artistică sindicală; în al doilea rând de a căuta ca materialul să fie de cea mai strictă

actualitate, răspunzând sarcinilor imediate care stau în fața poporului muncitor, să fie de un înalt nivel ideologic, și, în același timp, ca fondul de idei al operelor publicate să fie exprimat într-o formă artistică de asemenea de un înalt nivel.

După cum se constată cu claritate din aceste direcții de activitate, caracterul esențial al *Caetului Cultural*, sarcina sa primă, care-l deosebește de toate celelalte ziare și reviste în care apare literatură, constă în a publica opere bine încheiate: poeziile, cântecele, scenetele, schițele, monologurile, etc. — cele mai valoroase, cele mai puternic realizate, prin urmare cele care oferă siguranța unei pătrunderi mai adânci în masă, prin conținutul lor de idei, prin forma lor artistică. Acest material, *Caetul Cultural* îl obține fie din publicațiile noastre de muzică și literatură, prin Uniunea Compozitorilor sau a Scriitorilor, fie prin legătură directă cu compozitorii și scriitorii, formându-și astfel un corp de colaboratori. În plus, când e vorba de alcătuirea unor numere festive, cum sunt cele pentru 1 Mai, 23 August, 7 Noiembrie — numere care trebuiesc pregătite și tipărite cu un anumit timp înaintea acestor date, pentru a da posibilitate colectivelor artistice să învețe materialul — este necesară o legătură strânsă a redacției *Caetului Cultural*, nu numai cu creatorii, dar și cu redacțiile ziarelor și revistelor, pentru a obține și publica la vreme acest material.

Pe drumul îndeplinirii acestor sarcini, *Caetul Cultural* a înregistrat, referindu-ne mai ales la numerele apărute în 1950, realizări de seamă. Astfel, au apărut în paginile sale lucrări ca: un fragment bine ales din poemul „Grivița Vie” de Dan Deșliu (nr. 2); poemul „Cărăușul” de poetul chinez Tian-Tsian (nr. 4); puternicul poem „În numele vieții — semnează” de Dan Deșliu (nr. 6). De asemenea ca realizări pozitive trebuiesc socotite poemele publicate aici pentru prima oară: „Lupta docherilor” de C. Ghiban (nr. 6),

„Luftie Islam” de G. D. Pan (nr. 7), precum și traduceri ale unor admirabile poeme din literatura sovietică, precum: „Puterea Britaniei” de Al. Maiačovski (nr. 5) și a mai multor poeme de M. Isacovski (numerele 1 și 2).

Se poate afirma pe drept cuvânt că între celelalte sectoare ale acestei publicații, sectorul de poezie al *Caetului Cultural* este cel mai la înălțime, prin faptul că a publicat un material variat, a desbătut într-un mod combativ, mobilizator, problemele cele mai importante într-o formă artistică merituosă.

Dar preocuparea de a publica poemele cele mai valoroase și într-o realizare cât mai înaltă, nu a fost socotită totdeauna de colectivul redacțional al *Caetului Cultural* drept o sarcină permanentă. Numai așa se poate explica de ce până acum *Caetul Cultural* n'a publicat de exemplu vibrantul poem „Semnați Apelul păcii” de A. Toma, apărut în „Scânteia”. În schimb au fost publicate poeme ca „Noi suntem mulți și apărăm pacea” și „Pe-aceia va trece Canalul” de Victor Popa (nr. 4) poeme care, în ciuda intențiilor laudabile ale autorului, prin alegerea unor teme de mare actualitate, rămân niște lucrări nerealizate, aflate abea în faza începuturilor. Primul este lipsit de combativitate, prezintă lagărul păcii mereu în defensivă, mereu dând înopoi, în fața ofensivei lagărului războiului; al doilea zugrăvește Canalul ca pe un element decorativ, într-un pastel—dealtfel plin de prozaisme—pe care autorul îl închină Dobrogei, și în care lipsesc oamenii conduși de Partid, în lupta împotriva dușmanului de clasă și pentru transformarea naturii.

Redacția *Caetului Cultural*, a pierdut uneori din vedere faptul că această publicație nu este un laborator literar, deschis doar începătorilor într-ale poeziei, ci are o misiune cu totul aparte și cu totul proprie între toate publicațiile de literatură dela noi: aceea, de a oferi colectivelor artistice sindicale opere încheiate, combative, cât mai perfecte, tocmai pen-

trucă pătrund în mase foarte largi.

Deficiența aceasta, ca e se cere grabnic și cu hotărâre lichidată, pentru a da *Caetului Cultural* adevăratul său rol, nu se manifestă însă numai în domeniul poeziei, ci și al cântecelor. „Scânteia” semnală încă la 18 Mai unele cântece care au ajuns să fie cunoscute de numeroși oameni ai muncii și purtate din gură în gură, fără însă a figura în *Caetul Cultural*. Colectivul redacțional n'a ținut seama de această critică, n'a aplicat-o și în celelalte sectoare de activitate.

În privința cântecelor trebuie subliniat că, în paginile *Caetului Cultural*, au apărut într'adevăr melodii și texte valoroase, cum e de exemplu „23 August” de A. Mendelsohn, cu versuri de Maria Banuș, sau „Marie, lele Marie” de Ion Dargomir, cu versuri de Valentin Strava (nr. 8). Combativitatea și actualitatea acestor cântece, melodiile lor pline de viață și avânt, le dau o mare putere de pătrundere în mase. În vădită contradicție față de acestea și chiar față de propria melodie, sunt versurile lui Cristian Sârbu pentru melodia „Cântec de 1 Mai” de Ludovic Feldman: poetul face un pastel în care cântă o primăvară fericită, dar în care nu se vorbește nimic despre lupta de clasă, despre socialism, despre pace. Aceste versuri nu izbutesc să mobilizeze pe oamenii muncii, nu atrag atenția asupra luptei de clasă, asupra sarcinilor de construire a socialismului și apărare a păcii.

Lungimea poemelor publicate este de asemenea o problemă pe care redacția *Caetului Cultural* n'a rezolvat-o totdeauna în mod just. Anul trecut mai apăsăru în paginile *Caetului* poeme cu luggimi nefolositoare, ca „Mesaj pentru armatele muncii” de Petru Vintilă, sau „1 Mai” de Mălina Cajal (nr. 5 1949). Asemenea poeme sunt greu de învățat, de recitat și devin obositoare pentru ascultători. În numerele pe 1950, deficiența aceasta a fost în mare măsură lichidată. Totuși se impune o selecție încă mai atentă, mai

ales la materialul inedit, și o vigilență mai sporită, pentru a evita publicarea unor poeme nerealizate, fără calități artistice, cu un fond greu de identificat, pentru a evita poemele care se aseamănă între ele. Astfel, se poate face o deosebire prea mică între poemele „La vechea Poartă-Albă” de Octavio Păler (nr. 6) și „Pe-acea va trece Canalul” de Victor Popa (nr. 4), despre care a mai fost vorba: același pastel sărăcit prin lipsa omului, același istoric al peisagiului dobrogean în timpul regimului burghez-moșieresc. Impresia de șablon este singura care se formează, dar chiar luată și se parat, poemele nu ajung să ne convingă.

Un sector de mare importanță al *Caetului Cultural* este cel consacrat monologurilor, dialogurilor și scenetelor.

Dialogul „Reacționarii” de Hary Negrin (nr. 7) aduce în scenă doi „naționalizați”, care se demască reciproc, apoi se iau la ceartă. A arăta formele prin care burghezia reacționară exploata poporul muncitor, este bine; a arăta că dușmanul de clasă pierde din ce în ce mai mult terenul de sub picioare, sub loviturile maselor muncitoare conduse de Partid, este de asemenea bine; dar a afirma că poporul german în întregime dorește războiul și este gata să-l facă, că reacționarii nu întreprind ei singuri nimic ci așteaptă totul dela imperialiștii anglo-americani, că sunt desbinați, strecurând astfel ideea că ei n'ar constitui un pericol, toate spuse în versuri prea multe — aceasta nu mai este bine, aceasta poate duce la adormirea vigilenței revoluționare. De aceea, o realizare de merit este dialogul satiric „Exproprierea urbană” de I. C. Poiană și Gabriel Teodorescu, care arată clar că dușmanul este încă destul de periculos, că lupta de clasă ia forme variate și tot mai ascuțite, mergând dela svonuri până la sabotajii și crime; mai mult, dialogul

aduce și elementul pozitiv, plin de combativitate, al luptei pentru pace.

Probleme importante ridică scenetele. Ca și poemele și cântecele, specii literare de proporții reduse, scenetele au o mare putere mobilizatoare. Ele luminează un singur moment al realității dar în așa fel ales, încât este un moment nodal, în care se întâlnesc toate firele acțiunilor de mai înainte și ale celor ce vor urma.

Caetul Cultural a publicat în fiecare număr câte una sau două scenete, originale și traduceri din literatura sovietică. Cele mai multe dintre ele constituie succese. Este vădită preocuparea colectivului redacțional de a oferi în acest sector teme variate și actuale. Se pot cita ca realizări de merit scenetele originale: „Cine a scris” de Ene Stanciu (nr. 5) în care sunt combătute metode și atitudini vechi în muncă, „Pe-aceia va trece Canalul” de St. Horia (nr. 4) care deși cu unele deficiențe (transformare bruscă, neașteptată, a unui personaj, atitudini care nu reies din acțiune) oglindește într-un mod convingător un aspect al luptei de clasă la Canalul Dunărea—Marea Neagră.

Deasemenea reprezintă succese ale *Caetului Cultural*, publicarea scenetelor sovietice ca: „Adevărata fericire” de I. Ialuner (nr. 8), „Rivalele” de Anna Brodele (nr. 7), sau „Viscolul” de Vera și Victor Zverev (nr. 3) — lucrări care scot puternic în evidență trăsături ale omului sovietic și dau astfel oamenilor muncii din țara noastră exemple luminoase.

În piesele originale o deficiență aproape generală o constituie lungimea: pagini întregi de dialog mai puțin folositor acțiunii, încarcă scenetele cu un balast care îngreunează nu numai jocul scenic, dar în primul rând înțelegerea temelor. O altă deficiență constă în faptul că scenetele cu subiecte din sectorul agricol sunt toate construite pe același calapod, cu același conflict la bază, acțiuni asemănătoare până la confundare, personajii

aproape identice, — mai mult chiar, aceleași greșeli. Este vorba despre scenetele: „Care pe ca e” de Marin Gîrgorescu (nr. 1) „Trofim proorocul” de Toma P. Șipoteanu (nr. 2) și „Foc de tăpșan” de Horia Clopotaru (nr. 7). În toate, conflictul este determinat de contradicția dintre soți: unul a intrat în gospodăria colectivă, celălalt nu vrea să intre. Vine un chiabur care încearcă să organizeze un sabotaj cu ajutorul personajului șovăitor, acesta cade în mreaja chiaburului până când tovarășul său de viață e în pericol de moarte și atunci totul se schimbă: chiaburul e demascat, iar personajul șovăitor se înscrie în gospodăria colectivă. Mai mult chiar, în primele două scenete paralelismul conflictului, acțiunii, personajilor, merge până la coincidența replicilor.

Aceasta sărăcește viața, crează o imagine falsă asupra luptei de clasă la țară în perioada trecerii spre socialism. Dar chiar luate separat, aceste scenete sunt neveridice, și adesea sunt lipsite de calități artistice. Chiaburii intră în casele oamenilor din sat ca la ei acasă și pun la cale crime, fără nicio teamă, ba chiar cu ajutorul țăranilor muncitori; personajii așa zise pozitive dau dovadă de o uimitoare lipsă de vigilență: chiaburii incendiază recoltele, otrăvesc vitele gospodăriei, ca și cum n'ar exista nici o pază.

Este aici un semn că redacția n'a acordat o atenție egală întregului material teatral publicat în *Caetul Cultural*. Lipsa aceasta este mai veche și încă n'a fost lichidată complet, după cum se vede; în nr. 5 din 1949, o scenetă, în general bine construită, — „Ultima zi” de Gh. Neguriță — tratând problema birocratismului se împotmolea la sfârșit într'un desnodământ lipsit de concluzie, de perspectivă. Deficiența aceasta se manifestă și în indicațiile de regie. La sceneta amintită, autorul indicațiilor în loc să lămurească în ce fel trebuia construit un anumit personaj pe scenă, declara: „nu putem spune cu prea multă limpe-

zime dacă autorul a vrut să-l satirizeze sau nu". Este lesne de înțeles că din această indicație un muncitor regisor nu numai că nu va câștiga nimic, dar va fi derutat în munca lui.

În numerele pe 1950, nu mai există desolidarizări de acest fel ale regizorului față de personajele pe care le prezintă. În genere însă, majoritatea indicațiilor de regie sunt judicioase și dau un ajutor real echipelor ce vor monta spectacolul. Astfel, sunt indicațiile pe care le dă la sceneta „Care pe care”, regizorul Radu Miron. Autorul caută să pună în valoare puținele elemente pozitive din text și din acțiune, dând indicații prețioase și folositoare; meritoase sunt și indicațiile date de regizorul Mugu: Mar-dan.

Nu același lucru se poate spune însă despre cele semnate de Paul Mihail Ionescu, care înlocuiește indicațiile de regie prin rezumarea acțiunii și încă într'un mod greșit. Astfel, despre piesa „Trofim proorocul” se spune că „oglindește în întregime un aspect al luptei de clasă”, că atât „într'un chip cât se poate de lămurit, toate tertipurile, șiretlicurile, mârșăvile pe care le întrebuințează chiaburii satelor...” (sublinierile noastre, n. a.). A spune că o scenetă oglindește toate formele luptei de clasă, înseamnă de fapt a reduce lupta de clasă la un singur aspect al ei. Altfel, ca în piesa „Rivalele”, același semnatar al indicațiilor va denatura intențiile autorului sovietic, arătând că două din personaje sunt niște burghezi înrăiți, când de fapt ele au doar slăbiciuni trecătoare, împotriva cărora luptă cu hotărâre. Colectivul redacțional trebuie să

dea o atenție sporită indicațiilor de regie, deoarece ele sunt, de multe ori, singurele îndrumări pe care le primesc colectivele artistice sindicale în montarea unui spectacol.

În alcătuirea *Caetului Cultural* este vizibilă o evoluție față de anul trecut și chiar față de primele numere ale anului acestuia. Materialul publicat aduce teme actuale, cu o tot mai sporită combativitate, cu calități artistice de un nivel din ce în ce mai ridicat. Dar această evoluție poate fi dusă și trebuie să fie dusă mai departe. Astfel, este necesar ca lupta pentru pace să fie mai puternic vizibilă în *Caetul Cultural* tocmai în poemele care tratează teme din activitatea oamenilor muncii, să străbată ca un fir roșu, să devină preocuparea centrală care se leagă de eforturile poporului muncitor, în toate domeniile. Întrecerea socialistă, lupta împotriva șovinismului și pentru înfrățirea naționalităților conlocuitoare, combate ea superstițiilor, demascarea agenților imperialiști, a titoiștilor, apoi creșterea nivelului de trai al oamenilor muncii, sunt teme asupra cărora este necesară o mai mare stăruință; trebuie semnalat numărul prea mic de teme din sectorul industrial — acestea apar întâmplător în *Caetul Cultural*, care a acordat până acum un spațiu mai mare sectorului agricol. Este necesar ca aceste teme să constituie o preocupare centrală a colectivului redacțional.

Deasemenea, literatura satirică a fost slab reprezentată în paginile *Caetului Cultural*; satira este o puternică armă de luptă, care poate fi întrebuințată cu

succes. În sfârșit, este necesar ca prezența în actualitate a acestei publicații să se manifeste și prin prezentarea unui mai bogat material festiv, legat de aniversările datelor mai importante din trecutul de luptă al clasei muncitoare, al Partidului.

Sarcinile *Caetului Cultural* sunt mari. Drumul parcurs până aici este marcat de o seamă de succese. De o mare importanță în ridicarea nivelului politic-cultural al masselor în acțiunea de construire a socialismului în țara noastră,

Caetul Cultural își poate îndeplini sarcinile sale pe de-o parte prin antrenarea mai activă și mai consecventă a creatorilor de muzică și literatură, prin ajutorul ziarelor și revistelor, prin sprijinul Uniunii Compozitorilor și a Uniunii Scriitorilor, — pe de altă parte prin sporirea vigilenței față de materialul publicat, prin aprofundarea și aplicarea în practică a ajutorului dat de organel central al Partidului, prin străduința de a continua și de a desvolta succesele obținute pe drumul străbătut dela apariție până în prezent.

UN LUPȚĂTOR DELA 48 „UITAT” *)

Publicarea volumului de Opere Alese ale lui Cezar Boliac, cu un interesant studiu introductiv de Victor Adrian, constituie un pas înainte în acțiunea de valorificare a moștenirii literare.

Căci, dintre scriitori legați de anul revoluționar 1848, Boliac este poate cel mai puțin cunoscut, cel a cărui operă a fost mai mult tănuțită de burghezo-moșierime printr'o adevărată conspirație a tăcerii. Și lucrul nu-i deloc întâmplător. „Vina” pentru care-l condamnase fără apel istoria literară burghezo-moșierească este tocmai ceea ce constituie de fapt marele merit al acestei opere, motivul prețurii pe care i-o acordă azi clasa muncitoare: caracterul progresist, revoluționar, al scrierilor sale.

Într'adevăr, prin activitatea sa politică și scriitoricească, Cezar Boliac a fost un luptător revoluționar. Membru în Societatea Filarmonică, sub a cărei platformă culturală se ascundeau țeluri politice progresiste, participant activ la acțiunea de răsturnare din 1840, apoi la lupta pe care, sub lozincă Dreptate-Frăție, o ducea „Societatea Literară” din 1842; surghiunit în repetate rânduri și chiar aruncat în închisoare, Boliac și-a făcut de timpuriu practica de luptător, împletind-o cu documentarea teoretică în chestiunile sociale și punându-și scrisul în slujba ideilor pentru care milita. În anul revoluționar 1848, are misiunea de a răscula populația Capitalei, este apoi membru în Consiliul Municipal și Secretar al Guvernului provizoriu, membru în Comisia pentru eman-

ciparea țiganilor, participă la mișcarea populară care eliberează guvernul provizoriu arestat de complotiști, etc. După înăbușirea revoluției, izbutește să evadeze de pe vaporul care transporta pe fruntașii revoluționari arestați și duce o intensă campanie pentru înfrățirea unguirilor și românilor în lupta pentru răsturnarea regimului feudal. Ca și alți refugiați politici, ajunge, după diferite peregrinări, la Paris, fără a renunța nici o clipă la nădejdea de a vedea împlinite țelurile dela 1848. În 1857 se întoarce în patrie și participă la viața politică a țării până în 1881, când moare, lovit de paralizie.

Toate aceste fapte sunt povestite destul de amănunțit în studiul introductiv. Autorul a căutat și a izbutit să lămurească temeinic condițiile economico-sociale ale vremii. Deosebit de prețioase ni se par cele două pagini în care, foarte concis și clar, sunt puse la îndemâna cititorului câteva precizări teoretice cu privire la caracterul revoluțiilor burgheze în general și a celei dela noi în special. Se ajunge astfel la concluzia întemeiată:

„Prezența unor idei socialiste în ideologia lui Cezar Boliac se explică, așa dar, nu numai prin acel „exces de activitate revoluționară” (comun oricărei revoluții burgheze) de care vorbește Engels, dar și prin tendința revoluționarilor consecvenți — proveniți din chiar sânul burgheziei — de a-și depăși pozițiile lor de clasă, împinși la aceasta tocmai de lășitatea specifică a burgheziei din secolul al XIX-lea, îngrozită de isprăvile proletariatului din țările cele mai înaintate”.

Un merit de seamă al lui Victor A-

*) Cezar Boliac, Opere alese, Editura de Stat, 1950 (cu un studiu introductiv de Victor Adrian).

drian este și acela de a fi urmărit procesul de dezvoltare al scriitorului studiat. Ar fi fost însă mai simplu și mai indicat să nu revină de două ori asupra acelorași chestiuni, ci să întâlnească procesul de construire a operei, fazele ei de dezvoltare, în chiar cuprinsul capitolului biografic. Autorul studiului distinge în opera lui Boliac trei etape: aceea a începuturilor literare (Versurile din 1833, drama „Matilda”, Meditațiile); aceea pe care o denuște „revoluție și poezie”, pentru că „poezia îi oglindește în general ideile revoluționare și pentru că revoluția îi dă putere să devină un autentic poet” (poeziile dintre 1842—1857); înstărit, perioada ultimă, în care avântul revoluționar se stinge treptat și în care Boliac se ocupă în special cu gazetăria. Trebuie subliniată aici concluzia importantă — verificată și în dezvoltarea altor scriitori — cu privire la legătura strânsă dintre participarea autorului la mișcarea progresistă a vremii și valoarea artistică a operei sale.

O atare prezentare a procesului de construire a operei ni se pare, în linii generale, justă. Am avea însă de făcut, două observații. Prima se referă la delimitarea perioadei revoluționare. Ar fi greșit să lăsăm cititorilor impresia că această perioadă merge până la întoarcerea lui Boliac în țară, că ea include deci în întregime vremea șederii sale la Paris. Ar fi fost poate necesar ca Victor Adrian să țină seama aici și să insiste asupra unui fapt pe care l-a consemnat, de altfel, în altă parte a studiului. Ce-i drept, înăbușirea revoluției nu-l dezarmează pe Boliac, ci-l îndârjește. El cugetă asupra cauzelor înfrângerii: trădarea moderatilor care au pactizat cu boierii, lipsa unor acțiuni energice din partea fruntașilor consecvenți, pierderea sprijinului masselor țărănești.

În „Ciocoi din revoluție” — poezie datată Brașov 10 Decembrie 1848 și care, de altfel a fost sistematic exclusă din edițiile ulterioare — Boliac spunea:

„Num’opinca, sărăcuja,
Numa ea nu ne-a’nșelat

Dar ciocoi gulerati
Sunt la inimă spurcați.

Că eu bine-am spus, săracu:
Eu v’am spus, numai decât
Că n’ai să te’mpaci cu dracu!

Și noi tot cu evanghelii
Din balconuri predicam;
Tot spuneam parascovenii
Și-i iertam, ne împăcam,
Dar ciocoi gulerati,
Ei rânjeau că-s rău spurcați.

Boliac își dădea deci seama în mod clar atunci, după înfrângerea revoluției, cât de necesară ar fi fost o acțiune energetică, neșovăielnică, fără „împăcări”. Este semnificativ faptul că poezia lui cea mai combativă, aceea care îndeamnă direct la luptă necruțătoare — la nevoie cu vărsare de sânge — este scrisă după 1848:

Pâinea, fierul o rodește;
Tot cu fierul ne-o păstrăm;
Ea e-a celui, ce-o muncește;
Trântorilor n’o mai dăm.
V’am cerut, de milă, dreptul
Cu tocmeală între frați
Nu vreți? Ni-l ținem cu pieptul
Și veniți de ni-l luați.

Dar dacă momentul de combativitate maximă se situează după 1848, dacă poezii cu accente revoluționare sunt datate din primii ani dela Paris, socotim că nu este indicat să includem în general, vremea șederii sale în Capitala Franței, în perioada sa revoluționară. Căci accentul principal în acești ani, sensul în care evoluează, este părăsirea treptată a poziției combative, revoluționare. În contact cu realitățile din Franța unde, la 1848, burghezia își dăduse arama pe față ridicându-se împotriva prole-

tariatului — după cum amintește și Victor Adrian, Boliac începe să dea înapoi. Inspăimântat ca orice burghez de spiritul revoluționar consecvent al proletariatului, el renunță la socialismul utopic din tinerețe și se ascunde în dosul lozincilor burgheze despre caracterul sacro-sanct al proprietății individuale, al familiei și religiei.

A doua observație a noastră se referă nu la delimitarea etapelor, ci la felul cum a fost urmărit însuși procesul de desvoltare a scriitorului.

Ar fi fost de dorit ca Victor Adrian să dea mai multă atenție dinamicii acestui proces, să caute explicația scăderilor serioase din ultima perioadă în anumite limitări existente chiar în perioadele anterioare. Desigur, ar fi nedrept să i se reproșeze autorului prefeței că a trecut complect sub tăcere limitele concepției lui Boliac. Avem însă impresia că a alunecat prea ușor asupra lor, mulțumindu-se să precizeze că Boliac nu s'a ridicat și nu putea să se ridice până la socialism științific, ci s'a oprit la socialismul utopic și să menționeze că, în ultimii ani ai vieții, el a alunecat tot mai mult pe panta naționalismului și a șovinismului burghez.

Luptător hotărât împotriva regimului feudal, de pe urma căruia suferise și el în mod direct, poetul ce „cânta iobagul și-a lui lanțuri de aramă” nu s'a rupt totuși complet și fără urme de influența clasei din care făcea parte. Într'un articol din Decembrie 1851, publicat în „Republica Română”, trecând în revistă păturile și clasele sociale, pentru a arăta că toate suferă de pe urma unei minorități infime de 15 familii de mari boeri, el se adresa și „fraților” săi din „a doua și a treia clasă de boieri”, integrându-se în această categorie: „Sunt dintre voi”... „Noi suntem cinci mii de familii”.

Nu trebuiesc trecute cu vederea mai cu seamă abaterile grave din ultima perioadă, abateri ce nici nu se limitează numai la naționalism și șovinism burghez. La 1852 de pildă, într'un articol-profesiune

de credință, publicat în „Românul” Nr. 29, el se străduiește să dovedească nici mai mult nici mai puțin că el și tovarășii săi de luptă dela 1848 n'au avut nimic comun cu „roșii”, „teroriști”, nici cu „socialiștii”. În dorința sa de a se „discuța” el ajunge să condamne vehement socialismul: „Sunt diferite sisteme de socialism: toate însă pretind să prefacă societatea întreagă din temeliiile ei”... „socialiștii au vrut doar stricarea familiei, supărarea religiei în ființă și desființarea proprietății individuale prin asociație”.

Astfel de atitudini nu trebuiesc trecute cu vederea, nici minimalizate. Ori, într'acolo duce o afirmație ca aceea a lui Victor Adrian care, vorbind despre această perioadă când Boliac își părăsește ideile revoluționare, declară: „Boliac va păstra, însă, consecvența democratică”. Despre ce fel de consecvență democratică mai poate fi vorba în astfel de condiții? Și cum se pot explica aceste manifestări cu caracter reacționar, dacă afirmăm categoric că el „nu cade, însă nici o clipă în mrejele monstruoasei coaliții”? Cum altfel ar fi putut deveni el — așa cum recunoaște și autorul studiului — un apărător al „ordinei burgheze”, deci al burgheziei care a pus mâna pe stăpânire în condițiile istorice cunoscute?

Desigur, slăbiciunile, petele de umbră — aceste înfrângeri ale sale în lupta cu ideologia clasei dominante, nu reprezintă partea cea mai însemnată, cea mai viabilă din opera lui Boliac. Nici măcar a lui Boliac cel din ultima fază a activității sale, când înfrângerile sunt mult mai dese, contradicțiile mult adâncite.

Iar aceste limite, slăbiciuni și scăderi importante nu trebuiesc trecute ușor cu vederea, nu trebuiesc minimalizate.

Autorul studiului ar fi procedat mai just, dacă se străduia să adâncească, să explice contradicțiile existente. Aceasta nu ar fi dus la o diminuare a valorii operei, ci la o mai bună înțelegere a ei, la privirea într'adevăr științifică bazată pe privirea critică.

Căci în Boliac sunt numeroase elementele care îndreptăţesc pe deplin preţuirea pe care azi, în acţiunea ei de restabilire a adevărului istoric, i-o acordă clasa muncitoare.

El şi-a concentrat atenţia asupra problemelor sociale, a înfăţişat realist suferinţele exploataţilor. (Sila, Muncitorul, Clăcaşul, Țiganul vândut, Se naşte sau se face omul, etc.).

Şi-atunci muza-mi despletită,
La o uşă de bordei,
Geme, cheamă umilită
Prunci ce rod mălai de mei;
Sau pe lâng'o vatră'n feşe
De Țigani ce n'au mâncat
Plânge lâng'o frumuseţe
Ce biciul a stâziat

Văd îndat' o copilă
Oltencuţă cu ochi vii —
Numa'n zdrenţe-a ei fotiţă
Cum o bate un zapciu,
(„Se naşte sau se face omul”, 1850).

Şi sfidând mizeria celor oprimaţi, huzurul claselor stăpânitoare :

Când cină vă aşteaptă în sala de mâncare
Şi'n giurul vostru vase cu flori mirositoare
Vă'mbată de miros
Când ochii vi se pierde pe mese încărcate
De-argint, de porţelanuri, cristaluri tot
săpate,

D'un viu foc luminos ;
Şi când pe masa voastră cea plină de
legume
Ce globu'ntreg produce, d'esenţe şi de
spume,
De vinuri spumegând,
Vedeţi indestularea ce cară, grămădeşte
Ş'un şir de servi în preajmă c'alert, vă
ocoleşte
Punând şi ardicănd.

(Cărnăvalul, 1840)

Boliac pătrunde mai adânc, el descoperă cauzele situaţiei pe care o înfăţişează: ex-

ploatarea omului de către om.

Sărăcii duc povară; iar rodu-l ia bogatul
În lumea asta rea.

(Sila, 1840).

El demască pe exploataitori şi pe slugile lor, arătând că întreg aparatul de stat justiţia, clerul, etc. stau în slujba „proprietarilor”. Autorităţile din sat „sunt date în dispoziţia unui epistat al proprietarului moşiei sau al arendaşului care, după ce îşi face singur când vrea şi cum vrea dreptate, cere şi spre ajutoru-i câte unul sau mai mulţi dorobanţi dela sub-cârmuitor ; şi acesta este dator, logiceşte vo. bind, să dea dorobanţul fără opunere, ori când i se va cere : căci puterea lui, fiinţa lui chiar emană dela proprietar şi s'ar socoti foarte logiceşte sub-cârmuitorul un rebel, un apostat principiului fiinţei sale, dacă ar cugeta să se opue cererii şi voinţei proprietarului ce l-a ales pentruca să fie al lui” („Mozaicul social” în „Românul”, 11 Iulie 1861).

Aceeaşi idee o exprimase Boliac şi în versuri :

După ce prin asupriie
Stoarceţi ca proprietari,
Veniţi iar ca stăpânire,
Născociţi la biruri mari
Ş'apoi v'aşezaţi pe jeşe
Jefuind ca dregători !
Scripitori cu'ntrade feşe,
Jupuiţi pe muncitori.

(Clăcaşul, 1851).

Şi dacă uneori a înclinat spre soluţii utopice, de „convingere” a exploataţilor, de împăcare între clase, poetul a ştiut la un moment dat să se ridice până la înţelegerea necesităţii luptei împotriva „Ciocoilor guleraţi”.

În studiul „Despre poezie”, din 1847, el mersese chiar mai departe cerând — e drept pe calea socialismului utopic — ca societatea să fie construită din temelie altfel : „să facă ca populi prin cultivare, să se organizeze şi să se cârmuiască de sine în viaţa publică şi în dregătoria publică :

să facă staturile libere și proprietate comună a populilor ca un product al tuturor membrilor statului...”, să facă ca nici o parte a societății să nu stea în inactivitate la republică; să facă ca proletarul cel necultivat, cel lipsit astăzi de cultură spirituală și de îndestulare materială să se ardice prin educația generală la cetățeanul actual, la demnitatea de om...”

Foarte interesante sunt și ideile lui Boliac despre artă. Prin studiul amintit ca și prin alte câteva scrieri, el se dovedește nu numai cel dintâi poet social al nostru, dar și unul dintre primii care și-au teoretizat poziția față de artă. Ar fi fost deaceia indicat să se analizeze mai de aproape și mai sistematic acest document deosebit de important pentru istoria teoriei noastre literare, care este studiul „Despre Poezie”. S’ar fi putut indica și limitele, slăbiciunile (coloratura utopică; explicarea aspectelor pe care le fa cultura, arta, prin condițiile de climă, ca la Mme de Staël, de pildă); dar s’ar fi putut insista în deosebi asupra elementelor valabile. Ar fi fost astfel util să se amintescă și felul atât de interesant cum pune Boliac, la 1847, problema adevăratei libertăți a artistului, condiționând-o tocmai prin legătura cu poporul, cu lupta lui pentru progres. Numai așa își dobândește artistul locul ce i se cuvine în societate spune Boliac: „Pentru ce poezii n’au astăzi în Statuti influența ce o aveau în antichitate? Pentru căci atunci poezii erau ai popurilor, nu ai castelor”. Punându-se în slujba acestora, făcând artă „pură”, el se coboară la rangul de simpli saltimbanci care amuză pe niște îmbuibăți. își pierd libertatea și demnitatea. Ajung „să crează că ei nu sunt pentru altceva decât numai ca să surăză și să celebreze plăcerile și crimele lor și că treaba lor ar fi să scape numai cu cerul și cu acele afecții domestice și amoroase, cu acele boale sau infirmități ale inimii omenești...; să crează că sunt numai un fel de muzici, pictori sau baletisti și proprii a se întrebuința numai spre trecerea castelor aristocratice”.

Acestor idei le-a rămas credincios Boliac și în perioada din urmă a activității sale, când cu toate slăbiciunile și contradicțiile sale accentuate atunci, a știut să se ridice la luptă împotriva teoriei artei pentru artă, promovată de exponentul cultural al burghezo-moșierimii, Junimea.

Atât ca poet, cât și ca teoretician literar și om politic, meritele lui Boliac sunt deci însemnate și ele rezultă clar din volumul publicat de Editura de Stat, volum în care operele sunt alese cu discernământ critic și rânduite sistematic. (Despre rosturile literaturii, Poezii, Articole, Excursiune arheologică) cu respectarea consecvență a ordinei cronologice. Ni se par însă neglijente acele câteva indicații bibliografice vagi, în care nu se menționează numele articolului, ci se spune: „Titlu dat de noi. Fragment dintr’un articol publicat în revista X).

Studiul introductiv scoate clar în evidență importanța operei lui Boliac și acesta este unul din marile lui merite. Pentru a-i fixa mai precis locul în istoria literaturii române, pentru a se evita unele nelămuriri și exagenări, ar fi fost însă de dorit să nu lipsească anumite considerații comparative cu alți scriitori ai epocii. Utilă ar fi fost de pildă, îndeosebi referirea la Bălcescu, — pentru a se arăta că, deși printre cei mai înaintați oameni ai vremii, Boliac nu este totuși egalul lui Bălcescu, — precum și referirea la Alecsandri, pentru a se arăta că este mult mai consecvent decât acesta, chiar atunci, când, în perioada ultimă, și Boliac se îndepărtează destul de mult de avântul revoluționar din perioada 1848. Tot astfel, o comparație cu Ellade Rădulescu sau Kogălniceanu și Al. Russo ar fi înlesnit stabilirea valorii deosebite la operei sale de teoretician progresist al artei.

Instărsit, referirea la Gr. Alexandrescu ar fi slujit pentru a scoate în evidență dificultățile cu care aveau de luptat poezii din prima jumătate a secolului XIX pentru a mlădici limba și a exprima într’o formă

corespunzătoare un conținut bogat de idei.

Problema aceasta a formei în opera lui Boliac este foarte interesantă. Pe lângă lucrurile juste indicate teoretic și în treacăt de Victor Adrian, credem că era necesar să se arate că valoarea artistică a celor mai bune poezii scrise de Boliac vine din acel bogat conținut de idei exprimat simplu, direct, convingător, mobilizator (Clăcașul); din zugrăvirea realistă a vieții (tabloul pregătirilor mondene în „Carnavalul”) și că, din contra, multe din nereușite se datoresc neeliberării de clișee artificiale (formule retorice discursive, invocații mitologice clasicizante, atitudini-clîșeu „romantice”, etc.).

O problemă importantă, care a fost cu totul omisă în studiul introductiv este aceea a interesului manifestat de Boliac pentru folclor, atât în calitate de cercetător, cât și în calitate de poet care știe să prelucraze, să valorifice materialul folcloric în creația sa originală („Maria din Besda”, „Meșterul Manole” și în special vigurosul, combativul „Cântec Oltenesc”).

Nu trebuie să uităm însă că spațiul rezervat studiului introductiv este foarte restrâns, ceea ce face ca munca prefațatorului să fie deosebit de spinoasă, căci i se cere ca, în limita a 20-30 pagini să înfățișeze științific și clar viața și opera scriitorului reconsiderat.

Cu lipsurile semnalate — lipsuri care cer anumite precizări suplimentare, — noul volum apărut în Colecția de Opere Alese ale clasicilor români, aduce o contribuție de preț pentru cunoașterea tradiției progresiste a literaturii noastre. Chiar dacă actualizarea nu a fost făcută explicit, cititorul de azi va putea desprinde cu ușurință, citind textul și studiul introductiv, mesajul pe care îl conține opera lui Cezar Boliac: îndemnul de a sta mereu în slujba poporului, de a crea opere realiste, legate de actualitate, cu un bogat conținut de idei; opere combative care să fie o armă de luptă împotriva dușmanului de clasă și a ideologiei lui; opere construite și verificate

cu ajutorul metodei prețioase a muncii în colectiv :

„Un mai mare număr împreună desbate ideile fiecăruia câștigate în parte, tăgăduiește cele greșite, dezvoltă cele sănătoase și dă suflet celor ce se pot îndrepta” (Scrisoarea către Const. Negruzzi, 1836).

„Nu, junci poeți români! Nu, vă lăsați încredințați că poezia nu este altceva decât a spune frunză verde, că politica este un venin omoritor al vieții. Misiunea poeziei este de a întări sufletele prin pictura patimilor, mizeriilor și măririlor umanității; de a înălța adevărul, dreptatea, de a nobila libertatea; de a se coborî în anima poporului, a căuta durerile lui, lacrimile lui; de a tulgera fie apăsătorii lui cu fulgerul muzei, de a-i da curaj și energie, de a cere progresul, de a lupta spre a împinge neamul omenesc către ursite mai fericite: de a răzbuna o patrie când ea geme în prada apăsătorilor; este un puternic ajutor al moralei și al civilizațiunii, un inamic teribil al barbariei, al arbitrarului. Amar acelor care deturnă poezia din calea ei și vor să o facă instrument al moliiciunii sufletelor! al depravațiunii animei!” (Articol în „Trompeta Carpaților”, 11 Aprilie 1867).

Eugen Campus

CREȘTE UN TINERET MINUNAT ÎN UNIUNEA SOVIETICĂ *)

În timpul războiului împotriva cetroptorilor hitleriști, în gara unui oraș din Uniunea Sovietică stătea, puțin dezorientat, Costea Malâșov, supranumit mai târziu „Puștiul” — care-și pierduse geamantanul în care se găseau și actele lui de identitate. Ce se va petrece oare cu acest băiețuș venind dintr-o regiune îndepărtată a Taigăi, din Rumeanșevca?

În grelele condiții de viață din acea perioadă, marile mașini ale industriei grele

*) I. Licstanov, „Băiețandru din Urali”, Editura Tineretului, Buc. 1950.

sovietice din imediata apropiere a frontului erau demontate și transportate de parte, în Urali. Aici se puneau bazele noilor unități industriale, care trebuiau să furnizeze frontului cât mai mult armament. Oamenii sovietici, fără excepție, își încordau puterile pentru a înfrânge cu un minut mai devreme fiara fascistă, pentru a salva întreaga omenire dela prăpăd.

Costea Malășov e luat și trimis, împreună cu un grup de copii, undeva în Urali. În mijlocul colectivului de muncă al uzinei, însuflețit de o fierbinte dragoste de patrie, ajutat de ceilalți copii și de tovarășii lui mai vârstnici, Costea își desvoltă toate posibilitățile lui creatoare, devine un om adevărat, un stăhanovist, candidatul al Comsomolului.

În oricare țară de regim capitalist, un băiețel rămas singur pe străzile unui mare oraș ar fi umblat în neștire și până la urmă ar fi pierit, cu siguranță, de foame, lăsat în voia soartei. Puterea sovietică însă, chiar dela începutul instaurării ei, a avut ca preocupare principală și grija de copii. Epoca războiului civil lăsase în Rusia, drept moștenire, eşaloane întregi de «bezprizornîi» — copii părăsiți — ai căror părinți pieriseră, și care rățaceau bolnavi și aproape sălbăticiți din loc în loc. Dar ei n'au fost lăsați să piară de foame, în voia soartei.

„Poemul Pedagogic” al lui Macarenco, are drept subiect aplicarea metodei pedagogice sovietice, reeducarea unui astfel de grup de copii. Crescuți și educați cu nesfârșită răbdare și dragoste ei, au căpătat încrederea în viață; din rândurile lor au ieșit emeriți oameni de știință, inovatori, eroi ai muncii socialiste.

Perioada în care este plasată acțiunea povestirii lui I. Licstanov, cu toate condițiile ei particulare, are un aspect cu totul altul decât al epocii ce urmează imediat după Marea Revoluție din Octombrie. Baza materială a puterii sovietice a fost consolidată. Nu mai poate fi vorba de eşaloane de copii părăsiți, rățâcind în neștire. De mult timp, ele fuseseră lichidate. Copiii sovietici se bucură, acum,

de o viață fericită, fără pereche în lume. Dar criminala invazie fascistă pârjolește totul în calea sa. Familii întregi sunt ucise, ținuturi întregi trecute prîn foc și pară. Mulți copii rămân orfani, mulți dintre ei au un tată sau un frate pe front. Și foarte mulți din ei au fost împiedicați de invazia fascistă să urmeze calea firească a vieții, să treacă pe la cursurile institutelor sau universităților. Bestiala furie fascistă n'a putut însă atinge puterea de luptă a poporului sovietic, care, dămpotrivă, creștea odată cu ura împotriva invadatorilor și al cărei element principal e nesfârșita dragoste de patrie. Mulți dintre tineri se înrolează în detașamentele de partizani, unde ajung să facă nepieritoare fapte eroice. Alții încep să lucreze în fabrici și uzine. Într'un fel sau altul, copiii sovietici participă în mod activ la lupta împotriva fascismului. Ei se călesc în timpul luptei, cresc, se curăță de slăbiciuni, își verifică puterile. Unul dintre acești copii este și Costea Malășov. După cum spuneam, în perioada războiului sunt transportate, în Urali, la adăpost de front, sute și sute de mașini: strunguri, mașini de geluit, de șlefuit, perforatoare, mașini perfecționate sau tipuri mai vechi, unse cu un strat gros de grăsime galbenă ca să nu ruginească.

— „De unde-s venite astea, nene? întrebă Costea.

— De unde, parcă eu știu de unde? Poate dela Sud, poate din Leningrad. Ai noștri le-au adus ca să nu încapă pe mâna fascistilor”.

Pe una din mașini băieții văzură, scrise cu vopsea albă, următoarele cuvinte: „Cu această mașină, în ziua de 20 Iunie 1941, am bătut recordul în producție cu șase sute cinci zeci la sută peste normă. La 25 Iunie am plecat să-i nimicesc pe fasciști. Adio mașinuță! Simion Craveț”.

Aceste mașini sunt luate în primire de luptători din frontul intern. În lipsa multor ființe scumpe, plecate pe front — Seva, Costea, Linocica, Catia, Colea Gruhih sunt repartizați la secția de me-

canică a tineretului. Până să ajungă, la rândul lor, muncitori calificați și inovatori, acești copii străbat un drum lung, plin de greutate și de învățăminte. Dar dela început, ei sunt îndrumați să pună în practică cunoștințe mai vechi, cu care veniseră în uzină și care, până atunci, erau considerate de copii ca niște simple jocuri. În felul acesta, ei izbutesc să aducă neprețuite servicii Patriei lor. De pildă, Costea învățase, în taigă, mai mult din joacă, să mănuiască foarte bine ciocanul. Știa să bată cuie cu o repeziciune uluitoare. Detașat pentru o bucată de vreme la filiala uzinei, stimulat de prietenul său mai mare, Mișa Polianciuc, el îmbunătățește metoda de muncă la confecționarea lăzilor în care se împachetau cartușele ce trebuiau trimise în primele linii. Indemnarea lui la bătăutul cuelor capătă o nouă semnificație, din clipa când e pusă în mod conștient în slujba colectivității. Potrivit metodei sale stahanoviste, el pregătește prima grupă de instructori. Dar Puștiul nu rămâne la filială, el nu se lasă cucerit de aceste prime succese în muncă. Ci, pentru a-și putea ajuta cât mai bine țara, el se întoarce la uzină, trecând la o muncă mai înaltă, calificată. Malășov începe să învețe mănuierea strungului. El va ajunge, dar nu cu ușurință, un muncitor calificat, un inovator.

Raporturile de viață în interiorul acestui grup de copii, raporturile de tovarășie, în genere, precum și relațiile dintre copii și adulți, importanța lor în timpul creșterii și desvoltării personajilor, e o problemă căreia Licstanov îi dă o deosebită importanță în povestirea sa. În nerăbdarea lui de a deveni inovator în muncă, de a depăși norma, Puștiul, trecând la inovație înainte de a cunoaște temeinic procesul tehnic propriu-zis, strică un strung — o mașină veche, un „Busch” care i se părea că se târăște prea încet. Lucrul acesta era extrem de grav. O mașină scoasă din procesul muncii micșorează producția pentru front; pe de altă parte — o hotărâre luată de unul singur, fără ca ea să fi primit, în prealabil, con-

simțământul conducerii uzinei, e un grav act de indisciplină în muncă. Costea crede că fapta lui îl descalifică pentru totdeauna în fața tovarășilor, dar secretarul organizației de partid și directorul uzinei îl ajută pe Costea în această grea situație. Ei îl fac să înțeleagă importanța greșelii lui și-l anunță că nu va mai primi decorația pentru care fusese propus în urma excepționalei munci dela filială. Dar în același timp i se dă posibilitatea să se reabiliteze. Aceasta e în genere atitudinea celor vârstnici față de greșelile și elanurile necontrolate ale tinerilor. Toate greșelile sunt analizate în mod obiectiv, cu deamănuntul, pentru ca din fiecare să poată fi scoasă o învățătură de preț. La rândul lor, încetul cu încetul, copiii se ajută între ei pentru lichidarea greșelilor. Orgoliul nejustificat, invidia, dorința de evadare sau neîncrederea în forțele proprii, toate acestea dispar în timpul muncii în fabrică, sub îndrumarea organizațiilor de tineret și de partid. În locul lor își fac loc cu putere încrederea în muncă, spiritul de echipă, dorința fierbinte de a deveni cât mai folositor Patriei. Spiritul de inițiativă crește. Copiii își iau angajamente în muncă, pe care le duc la îndeplinire trecând peste orice greutate. Pe umerii lor Războiul de Apărare a Patriei a pus o nouă și grea răspundere. Ei vor să fie demni de încrederea care li se arată.

Eroii acestei povestiri par uneori luminați de o lumină dublă: de cea obișnuită, care fășnește din însăși activitatea lor zilnică, principală, dar și de una care vine parcă din basme. Unele din capitolele cărții lui Licstanov sunt intitulate: „Chemarea Taigăi”, „Talismanul”, etc. În aceste capitole e vorba de amintiri din viața pe care Costea o dusesse — înainte de a veni la uzină — pe nestârșita câmpie de zăpadă, și a cărei imagine trăiește încă puternic în el. E vorba de legendele din Taigă (pe care i le istorisea tratele său mai mare, Mitri, plecat acum spre front), de cel mai bătrân manș-vogul, Volotca Bahtiarov, care te

poate conduce prin ceața albastră spre Lacul Stânt, cu fundul căptușit în întregime de grăunțe de aur. În prima etapă a muncii lor în uzină, unii dintre copii sunt seduși de fantastica povestire a lui Costea despre aurul din taigă. Inchipuindu-și, în naivitatea lor, că ar putea aduce de acolo mari cantități de aur, în schimbul căruia s'ar putea procura cu mai multă ușurință arme pentru front, câțiva dintre ei (Seva și Colea) se gândesc să organizeze o expediție în taigă. „Nu ne vom opri decât atât aur cât ne trebuie pentru încălțăminte și cheltueli mărunte, — spun ei. Restul îl predăm. E nevoie de mult aur cu care pot fi cumpărate tancuri și fel de fel de arme”.

Pe măsură ce înaintează în muncă, ei părăsesc însă gândul acestei expediții. Ei înțeleg că aurul în schimbul căruia se pot procura fel de fel de arme, nu-i în taigă. Ei înțeleg că acest aur îl constituie mâinile lor tinere, care trebuie să devină mereu mai îndemânate, disciplina în muncă, respectarea angajamentelor luate, studiul serios. Mai târziu, după ce prima brigadă ostășească de tineret e organizată în uzină și unii dintre ei ajung comandanți de brigadă, câștigând steagul întrecerii socialiste în cinstea lui 1 Mai, copiii privesc cu surâsul pe buze planurile lor mai yechi de explorare a Taigăi. Această lumină de basm se șterge. Ei sunt acum oameni noi, oameni adevărați, unii dintre ei chiar membri ai Comsomolului.

Nu e posibil să zugrăvești în mod veridic realitatea sovietică, fără să desvălui în toată profunzimea și strălucirea lor, figurile membrilor de partid. Povestirea lui Licstanov e străbătută dela un capăt la altul de astfel de oameni. Ei sunt Serghei Stepanovici, organizatorul de partid, întors invalid de pe front, inginerul Pavel

Petrovici Balachin sau chimista Nina Pavlovna. Acești oameni sunt prezenți peste tot unde e nevoie, ei sunt tot timpul în frunte, găsesc în cele mai grele situații soluțiile cele mai potrivite și, prin exemplul lor în muncă, stimulează și pe ceilalți tovarăși.

Din cele grătate mai sus se poate vedea că subiectul acestei povestiri îl constituie descrierea felului în care a cunoscut viața de fabrică, într-o perioadă dată, cum a participat la ea, cum a crescut și s'a maturizat un băiețel din Taiga îndepărtată. Ochii lui de copil sau deschis larg, reflectând în ei lumea realității sovietice. În nenumăratele fragmente ale povestirii sale, I. Licstanov urmărește neconștient caracterul fiecărui personaj, dezvoltarea lui determinată de noile condiții de viață. Deaceia, fragmentele povestirii sale nu pot fi separate de tema principală, ea fiind o operă unitară ca intenție și ca execuție. Destinele eroilor sunt strâns legate de istoria locului, determinate de condițiile obiective ale perioadei date. Istoria uzinei, importanța dezvoltării ei în efortul eroic al poporului pentru victoria finală, sunt împletite cu viața eroilor. Uzina, „Polul Nord”, pădurea acoperită de ceață în care, în fața ochilor uimiți a lui Seva și Costea, apar uriașele tancuri, fabricate peste plan în cinstea lui 1 Mai, nu sunt niște simple decoruri, întâmplător alese pentru plasarea unei acțiuni interesante.

Elementul motor în desfășurarea subiectului îl formează munca, inovațiile, întrecerea socialistă, elanul pe care îl însușă oamenii sovietici, tineri sau vârstnici, nestârșita lor iubire de Patrie. Având, așadar, la baza lui munca și acțiunile eroilor, subiectul e legat în același timp, în mod inseparabil, de caracterele

care se desvoltă și ies la iveală și în timpul acțiunii. După cum spune Gorki, subiectul îl constituie istoria „formării și organizării diferitelor caractere”. În această carte nu intervine nici o „dinamică” exterioară, nici o întorsătură bruscă, nici o ciocnire sau intrigă care să nu fie cerută în mod imperios de ideea centrală a povestirii. Ea se citește cu viu interes.

Din punct de vedere pedagogic, poezia este deosebit de importantă. Urmărind viața și dezvoltarea acestor copii, I. Licstanov ne arată în același timp metodele noi ale pedagogiei sovietice bazate pe încredere, spirit de inițiativă și care are drept scop creșterea de oameni liberi, conștienți, folositori Patriei — precum și locul deosebit pe care copilul îl ocupă în societatea socialistă.

Virgil Teodorescu

CÂNTĂREȚUL NĂZUINȚELOR POPORULUI BULGAR

Este interesant de arătat că primele trei culegeri de versuri care l-au făcut cunoscut pe Ivan Vazov — poet național al poporului bulgar — au fost tipărite la București. Debutul și-l face de altfel publicând o poezie într-o revistă bulgară care apărea la Galați.

Dacă deci, nu se poate vorbi despre prezenta traducere a Editurii de Stat ca despre prima culegere de versuri din Vazov apărută la noi în țară, totuși această ediție, cuprinde primele sale traduceri în românește, primul contact al marilor mase de cititori cu lirica unui mare poet al țării vecine. Politica nefastă de clasă, dusă de regimul burghez-moșieresc, n'a permis — timp de 80 de ani — tipărirea unei plachete, din opera unui poet, a cărui primă perioadă de activitate este puternic legată de țara noastră.

După marele poet și revoluționar Hristo Botev, — Ivan Vazov, este figura cea

mai puternică a literaturii bulgare. El este poetul unei perioade eroice din istoria poporului bulgar — și în genere este considerat cel mai mare poet al Bulgariei de după epoca eliberării de sub jugul otoman (1879) — creind el însuși o epocă în literatura bulgară, printr-o jumătate de secol de activitate literară. Opera sa este uriașă, atât prin volumul ei, prin importanța pe care o are pentru dezvoltarea limbii și literaturii bulgare, cât și prin forța ei educativă, contribuind la creșterea în spirit patriotic a mai multor generații de tineri.

Din cele peste 800 de poezii, cât cuprinde opera lui Ivan Vazov, în ediția Editurii de Stat găsim o serie din cele mai reprezentative. Temele acestor poezii, străbătute de lirism patriotic, sunt temele cele mai importante ale istoriei poporului bulgar, în perioada luptei pentru eliberarea sa de sub jugul otoman și imediat după eliberare.

O primă preocupare care relevă caracterul profund popular al operei lui Ivan Vazov, este faptul că el a înțeles să facă din poezia sa o tribună a ilustrării și popularizării în mod combativ a celor mai însemnate momente istorice din lupta revoluționară a poporului bulgar.

Într-o mare parte din poeziile sale apar figurile scumpe ale luptătorilor din renașterea bulgară: Hristo Botev, Dimităr Blagoev, Levschi, Cocio Cistemenschi, luptători de mare avânt, care au chemat masele populare la luptă împotriva asupritorilor otomani.

Tema care străbate aceste poezii este contrastul între trecutul de luptă, între patriotismul înflăcărat al luptătorilor renașterii bulgare și venalitatea burgheziei, care a trădat revoluția și a înlocuit exploatarea feudală a opresorilor turci printr-o nouă exploatare, cea capitalistă. Trecutul nu servește astfel poetului pentru a fugi de realitate, ci este prezentat noilor generații ca un îndemn de a continua lupta străluciților înaintași, împotriva nedreptăților de tot soiul:

*) Ivan Vazov, Poezii, Editura de Stat, Buc. 1950.

O, mândră răscoală ! O, sumbră răscoală !
O, zile 'ndoliate și zile de fală !
Te'nalț, epopee, căci toți te-au uitat,
Amarnica faptă din aprig vealeat.

(Cocio)

În cadrul acestor poeme, deși autorul se raportează în primul rând la anumite aspecte ale teroarei crunte dinainte de eliberare, el găsește în același timp modalitatea de a biciui anumite aspecte ale exploatării, care, deși într-o altă formă, se păstrează și după ce jugul feudal turcesc a fost înlăturat. Astfel Vazov are versuri pline de o puternică indignare împotriva tiranilor care împilează poporul, vizând de data aceasta fără îndoială pe noii asupraștori ai poporului bulgar, cocoșiți pe tronul dela Sofia :

Tirani ! Zadarnic vă trudiți voi !
Că-i de nestins ce nu se stinge !
Și flacăra ce-o 'năbușiți, greoi
Ca un vulcan vă va încinge !

Sunteți pe moarte, putreziți de vii,
Pieriți cu'ncetu'n bezna-adâncă.
Cu toții, tronuri și împărății
Și viermii care vă mănâncă.

(E de nestins ceeace nu se stinge)

În versurile din prima perioadă, înainte de eliberarea țării de sub jugul otoman (1879), Vazov își îndreaptă ascuțișul operelor sale împotriva stăpânilorilor și uneltelor lor, recruțați din feudalii bulgari, din intelectualii corupți, din elementele carieriste, care socoteau stăpânirea otomană, drept un moment prielnic pentru ascensiunea lor. În poemele în care atacă jugul străin („Levski”, „Cu toții să ne vadă”, etc.), Vazov se referă mereu la aceste elemente care, împinse de egoism și servilism, predicau desnaționalizarea și acționau ca agenți ai turcilor. În același timp, el nu scapă prilejul de a biciui și pe cei care, din comoditate și din lașitate, se desinteresau de lupta poporului lăfăindu-se liniștiți acasă, cunoscând însă bine

că această rămânere la o parte este o trădare („Epopeea celor uitați”).

După eliberarea de sub jugul otoman, Vazov demască starea jalnică a țării, putreziciunea păturilor capitaliste, jaful burghez. Tocmai vechii trădători ai luptei poporului pentru independență, vor fi aceia care vor încerca să se folosească de roadele victoriei întărind și mai mult exploatarea. Alături de ei vor veni elementele șovăelnice, care aprobaseră în mod formal revoluția națională, dar se temeau în fond de urmările ei; și împreună, în locul jugului turcesc, vor institui o monarhie de tip prusac, aducând Coburgii în țară. În Bulgaria burghezo-moșierească, tocmai din aceștia se va recruta casta militaristă, de tipul junkerilor prusaci care va fi pătura extremistă, instrumentul cel mai activ și mai retrograd al clasei dominante și al exploatării.

În opera sa poetică Vazov urmărește tazele trădării, și atacă violent diferite aspecte ale exploatării burghezo-moșieriste. În timp ce luptătorii pentru libertatea poporului se aflau pe câmpul de luptă, rezistând până la capăt (Cocio Cistemenschi), sau cădeau sub securea călăului (Levski), trădătorii și uneltele exploatarelor din lăuntru și din afara țării, se lăfăiau liniștiți acasă, satisfăcuți de prețul trădării („Epopeea celor uitați”).

Poetul îi apostrofează cu indignare :

Tăceți mai bine-odată, bieți flașnetari
din piață
Ce veac al libertății numirați astă viață !
Sforari ce cu palavre prin bălciuri
ne-asurziți :
Progres, dreptate, cinste ! O, fraze
de smintiți !
Nu ne întindeți spada ! Ci tremurați
migelnic !
Cum de numirați mare acest vealeat
nemernic ?

Ura abia comprimată, nu va întârzia să se reverse cu violență împotriva avocaților minciunii și a stăpânilor lor.

Vazov schițează tabloul sumbru al țării bulgare strivită sub cisma streină :

Din Dunăre'n Egee și până la Ohrida
Nenorocit norodul își dumică obida,
In codru, în câmpie, prin văi, prin orice sat
Doar vaiete întâmpini și chin nemângâiat.
(Veacul)

De remarcat că, așa cum poetul înțelegea înainte să facă o despărțire între poporul care luptă și exploatații, tot astfel, în „Veacul”, el socotea că nobilimea bulgară este răspunzătoare în aceeași măsură de tragedia țării ca și stăpânii cu tes din Constantinople, Nicopole și Vidin. Coarda aceasta a urii împotriva boerilor vibrează cu deosebită forță în opera lui Vazov și este una din temele mari ale liricii sale.

Poezia „Cu toții să ne vadă” este un document al stării jalnice în care burghezo-moșierimea aruncase țara.

Poetul povestește o călătorie prin țara îndoliată. În fața ochilor i se descoperă o priveliște groaznică : este imaginea Bulgariei feudale, a unei țări asupra căreia mizeria și-a întins aripile : „Să vină cu toții să ne vadă”. Acest apel cu care este întâmpinat poetul răsună în bordee, în cătune, îl strigă mamele ai căror copii au pierit de mizerie sau sub cismele jandarmilor, îl strigă nevestele ai căror bărbați au fost trimiși în neagră pribegie, îl strigă toți cei covârșiți de disperare, care imploră ajutor și o soartă mai bună, — care așin calea poetului pentru a-i arăta în ce degradare cruntă trăesc fiii poporului.

„Pământ gol” — exclamă Vazov, privind imaginea dezolată a pământului bulgar pustiit :

Pământ gol ! Și izul și fumul te-ogoaie.
Ca'n temniță zac în îngusta odaie
Ființe și sdrențe 'n aceeași grămadă,
Stăpâni lângă vite 'n scâlâmbie gunoacie.

Cu toți să ne vadă !

În accente zguduitoare autorul zugrăvește imaginea Bulgariei feudale, imagine care a dăinuit până în trecutul apropiat, până în momentul în care masele populare conduse de Partidul Comunist Bulgar și-au luat soarta în propriile lor mâini. Imagine care pe noi, ne zguduie cu atât mai puternic cu cât ea este aidoma aceleia care a dăinuit până nu de mult și în România burghezo-moșierescă; în sfârșit imagine care rămâne un teribil act de acuzare împotriva burgheziei din toate țările aflate încă în lanțul imperialist care menține popoarele asuprite atât în propriile lor țări cât și în colonii. Și dacă în locul bașibuzucilor veniți să „restabilească ordinea”, astăzi aspiră la această onoare, mercenarii lui Truman, dacă Bidault, Queuille, Bevin, aplică aceleași metode ca și pașa din Vidin, dacă mizeria din India sau din noua Anglie rămâne în fond la fel de înfiorătoare — nu este mai puțin adevărat că domniile exploatații, a căror bandă își are centrul la Wall-Street vor avea până în cele din urmă, prin acțiunea masselor populare, același sfârșit pe care l-au avut pe timpuri și osmanlâii din Constantinople datorită luptei revoluționare a popoarelor din Balcani, ajutate de poporul rus.

Vazov este conștient și înțelege forțele care au contribuit la eliberarea poporului său; de-aici și înflăcăratele ode închinatelor celor „uitați” lui Radeschi („Radeschi”), Botev („El nu moare”). În același timp el își îndreaptă cu recunoștință ochii spre prietenul și ocrotitorul poporului bulgar, poporul rus, ai cărui soldați vărsându-și sângele în câmpiile bulgare în anii 1876—1878 au adus independența poporului bulgar; el știe că avântul revoluționar al luptătorilor înarmați se datorește în mare măsură faptului că ei au folosit experiența și exemplul democrațiilor revoluționari ruși, el știe cât de mult datorează popoarele din Balcani poporului rus:

Cuvânt iubit, nume curat !

O, te slăvim, Rusie dragă !

Prin beznă tu ne-ai luminat,
Tu ești nădejdea noastră 'ntreagă !

Și când ne-apasă mai greoi
În inimi gândul întristat,
Optzeci milioane pentru noi
Se-aud, inimi frățești cum bat !

Și prietenia neclintită a poporului rus, îl
determină să privească viitorul cu încre-
dere. Versurile în care Vazov vorbește
de aceasta, pot fi socotite o admirabilă
previziune poetică :

O, ne va'ntinde iar din zare
Un braț puternic de titan.

(Rusia)

În acelaș timp, Vazov demască târgul
criminal al politicienilor apuseni care vin-
deau Bulgaria asupra turcii, în schim-
bul concesiunilor pe care le smulgeau
sultanului, în diferite părți ale imperiului
otoman. Vazov înfierează pe maeștrii
„meselor rotunde” (Disraeli, Bismark)
care, cu un zâmbet perfid, stabileau
„echilibrul” european pe spatele popoa-
relor asuprite („Veacul”).

Biciuitoare sunt acele versuri în care
el smulge vâlul ipocrit al Vaticanului, al
Papei dela Roma, care nu pregetă când
este vorba de câștiguri bănești și de
înăbușit libertatea popoarelor, să se alieze
cu turcii („...Cruntul idol ce'n Vatican
coboară și-i aliat cu turcii...”).

Trăgându-și încrederea din istoria plină
de luptă a poporului, strâns legat de țara
și de oamenii a căror soartă grea în
vreme de asuprire o plânge, Vazov înalță
cântece pline de slavă pământului natal,
Patriei — și oamenilor care o locuiesc.
Sunt puține poeme în literatură care să
exprime cu atâta patos, și atâta lirism
sentimentul înălțător al dragostei de
Patrie :

O, Patria mea dragă, cât de frumoasă
ești !
Cu bolta-ți nesfârșită, adâncă, străvezie !

Câte priveliști rare cu farmec te îmbie
Într'una să le cauți, mereu să le privești.
O patria mea dragă, cât de frumoasă ești !

Vazov iubește oamenii țării sale, istoria
și natura Patriei Sale. Sentimentul naturii
este puternic dezvoltat în opera lui Ivan
Vazov, care a și debutat cu o poezie
cuprinzând o puternică și măreață viziune
plastică, a peisagiului sălbatic al munților
Bulgari („Bradul”-Galați 1872). Este
drept că în ultimele poezii citate viziunea
lui. Contemplând ceea ce a rămas din fosta
prinsă de condițiile exploatare; în schimb
în „Ruinele locului natal”, Vazov vede
dincolo de învelișul strălucitor al naturii,
mizeria din colibe prizărite pe întinsele
câmpii, pârjolite de soare. Isvorul argintiu,
verdeea pădurii, nu-l induc în eroare pe
autor; în această poezie, găsim într'adevăr
nota care deosebește pe Vazov de ma-
joritatea poezilor romantici „paseiști” eu-
ropeni, chiar în momentul în care abor-
dează o temă favorită liricii timpului :
„poezia ruinelor”. În ruinele casei natale,
Vazov vede ceva mai mult decât un
motiv pentru a deplânge trecerea timpu-
lui. Contemplând ceea ce a rămas din fosta
sa casă, el întrezărește printre ruinele
casei — nu fantomele tradiționale liricii
romantice, ci aripa grea a mizeriei, ur-
mele devastării produse de cotropitorii
otomani, vântul distrugător al năvălirii :

Doar, ici-colo, vezi chipuri triste, mute,
Năluci sbughind pe ulița beteagă.
Fete-ofilite, văduve tăcute
Ce mai trăiesc doar geamăt să culeagă.

Vazov vede în munca liberă de exploa-
tare chezășia ridicării poporului; el deose-
bește munca liberă de „truda” — munca
silnică pe pământul exploatatorilor :

O, trudă ! Câți îți știm neagra secară
Ce'n nădușeli fierbinți e dumată ?
Și traiul crunt și viața prea amară
Ce-o duc cei ce muncesc fără de plată !
(Munca)

Dar din felul în care este conceput de pildă poemul „Ogorul” reiese că autorul un avea totuși o viziune istorică a ceea ce va însemna munca liberă în societatea eliberată de exploatare. El compune prima parte a operei sale în epoca în care proletariatul bulgar nu devenise încă principala forță progresistă în societatea bulgară. Iar mai târziu, spre sfârșitul sec. XIX, când proletariatul bulgar va prelua conducerea luptei revoluționare, Vazov va continua să fie un mare poet progresist militând pentru un ideal de libertate și progres, dar rămânând în același timp pe pozițiile realismului critic, pe care nu va isbutit să-l depășească până la urmă. Vazov combate în poezia sa pe cei care urmăresc să falsifice linia revoluției burghezo-democratice și biciuște cu mare înverșunare pe micul burghez, care prin politica sa egoistă, prin pretinsa sa atitudine de așa zisă „neintervenție” și prin aerele sale ridicole de „independență” — când în realitate se afla la remorca moșierilor și profitorilor hrăpăreți — a ușura reacțiunii preluarea puterii. Critica pe care o face Vazov micului burghez, este aceea a unui intelectual progresist care este împotriva lașității, oportunismului.

În poezia „Mijlocul de a nu avea dușmani”, el ilustrează un personaj, în care încarnează însăși tactica filistinului, care aplică politica struțului, politica neutalității, pentru a ieși nevătămat din desfășurarea evenimentelor.

Cu smerenie-mi plec fruntea
spre cei tari, spre cel bogat
și de-aceea într-una's vesel
și în sine-mi împăcat.

Dealtfel, acest personaj „târșitor”, emite o întreagă filosofie a mediocrității netulburate, a lașității care asigură liniștea sufletească :

De principii și convingeri
Nu mă leg, ci în discuții
La păreri mi-ascund cu grijă
Capul în nisip, ca struții.

Vazov combate defecțiunile care încearcă să se insinueze în rândurile luptătorilor progresiști, cu ajutorul „argumentelor de bun simț” și vede în această predică — chipurile rațională — o propagandă perfidă pentru depunerea armelor. De fapt întreaga poezie este o biciuire a atitudinii mic burgheze, capitulante în fața luptei democratice pentru independență și pentru dreptate socială.

Cu aroganță și cu infatuare, micul burghez perorează sentențios :

„Umilit mă plec adesea
„În schimb drumul mi-este drept.

Vazov, încearcă să găsească în toate sectoarele realității izvoarele din care poporul bulgar își trage rezistența. El descoperă în limba bulgară un izvor inepuizabil care dă trăinicie ființei naționale, meterezi invincibil în fața colonialiștilor mătură a capacității de rezistență a poporului. Poezia constituie, în ansamblul ei, o aspră acuzație împotriva cosmopoliților care considerau că limba e „vulgară” — incapabilă să exprime „simțiri înalte”.

Cuprins de indignare, poetul promite să demonstreze frumusețea limbii bulgare prin opera sa poetică :

O ! am să șterg noroiul tot de-aici !
Și-am să le-arăt cum strălucești ca sorii !
Din frumusețea ta voi face bici
— Voi pedepsi pe toți clevețitorii.

(Limba Bulgară)

Vazov simte în ființa sa poetică mii de forțe care-i permit să se afirme purtător al mesajului masei populare. Aceasta-i permite să se încreadă în trăinicia de bronz a operei sale. Ca și Pușchin cu un secol mai înainte, Vazov afirmă :

O ! se va stinge steaua mea odată
Și din țărână-mi ierburi s'or ivi,
Mulți mi-or huli sau plânge viața toată
Dar cântecele-mi tot se vor citi.

(Cântecele mele)

Lirica patriotică a lui Vazov a primit o influență sănătoasă, proaspătă, regeneratoare din contactul cu poezii ruse: Pușchin, Lermontov, Necrasov, pe care-i cunoștea și-i prețuia încă din fragedă tinerețe. Dealtfel, multe poezii au motive asemănătoare liricii rusești, și poartă ca motto versuri rusești. Dar mai ales suflul revoluționar, democratic, al versului său vine din contactul cu marea lirică rusă. Vazov prețuia deasemenea și pe Hugo. Este interesant de arătat influența poezilor noștri pașoptiști asupra operii lui Vazov (mai ales la începuturile sale poetice), așa cum menționează însuși poetul, care, vorbind de poezia lui Bolintineanu și Alecsandri arată că aceștia „au influențat ritmurile multora din poeziile mele”.

Dealtfel este și explicabilă această influență, nu numai prin contactul direct cu poezia noastră, ci datorită unor condiții sociale asemănătoare, care au îngăduit asimilarea și fertilizarea acestei influențe. Tonul polemic — în înțelesul bun al cuvântului — din unele istorioare morale sau din mici piese, în care se desenează usturător portretele societății burghuoz-moșierești a timpului, aduce ceva din atmosfera poeziilor satirice și chiar a fabulelor lui Alexandrescu (ca în „Să ne te tângui”, sau în „Mijlocul de a nu avea dușmani”).

Vazov utilizează pamfletul, satira, însă cu o mai ascuțită intenție politică, decât Bolintineanu și Alexandrescu, cu un scop mai direct, mai practic.

Traducerea semnată de Val. Cordun și M. Cristescu, are, în general, meritul de a comunica ideile lui Vazov. Totuși, o atenție mică au dat-o traducătorii transpunerii acestui text în formă artistică. În comparație cu traducerea unor poeme („E de nestins ce nu se stinge”, „Să nu te tângui”, „Rusia” și „Cântecele mele”) apărute în revistele noastre cu ocazia centenarului, traducerea poemelor din acest volum se găsește într-o inferioritate vădită. Din mulțimea de exemple care ni se oferă, să spicuiem, astfel, câteva dintre

expresiile nepotrivite care falsifică însuși textul, compromițându-i semnificația. În loc de „ce sguduitoare priveliște” reține rindu-se la un câmp acoperit de cadavre, autorii traduc prin „ce mândră panoramă”, ceea ce dă un aspect eroi-comic întregii descripții. Deasemeni, de pildă, începutul „Epopiei celor uitați” — prin traducerea prozaică, distorsionează intenția autorului, căci până în cele din urmă, cititorul nu știe dacă se află în fața unei viziuni solemne a lăcașului bisericesc de care este vorba, sau dacă se găsește în fața unei subtile și ironice parafrazări a meditației religioase.

În același sens, înțelesul unor versuri esențiale din mai multe poeme rămâne confuz nu numai din pricina unei interpretări neadecvate dar chiar din pricina unei tălmăciri complet neomăneste. Astfel leit-motivul poeziei de la pag. 44 sună: „Cu toți să ne vadă!” Cititorul se întreabă cu drept cuvânt ce vrea să însemne această expresie. Dacă până la stârșit cititorul, în urma lecturii poemului, își va da seama de sensul acestui vers, expresia nu rămâne mai puțin greșită din punctul de vedere al limbii noastre. Instârșit o altă deficiență a traducerii multor versuri este prozaismul: traducerea inexactă se împletește cu traducerea apoetică a multor versuri. Astfel, în minunatul poem „Cântecele mele”, una din strofe sună în felul următor:

Adie'n ele clocotul fierbinte
Ce din Balcani se'nalță'n armonii,
Ale norodului victorii sfinte.
Deaceea într'una mi se vor citi.

Un „clocot fierbinte” ce din Balcani se înalță în „armonii” este în același timp și apoetic și ilogic. Dealtfel topica versului este greșită căci așa cum sunt așezate versurile rezultă că acest clocot fierbinte nu este numai „armonie” ci reprezintă „ale norodului victorii sfinte”, ceea ce e în întregime proprietatea traducătorilor. Comparând textul cu originalul, vedem că

aici nu este vorba numai de greșeli de gramatică sau confuzii, ci pur și simplu de o traducere extravagantă, care are prea puțin comun cu textul lui Vazov. În bună traducere românească aceste versuri sună în felul următor (cităm după traducerea apărută în „Scânteia”):

Răzbate'n versuri vântul dintre brazi
balcanicele piscuri naurate
și gloria poporului viteaz
deaceea ele nu vor fi uitate.

În același fel este tradusă și poezia „E de nestins ce nu se stinge”, unde textul suferă de prozaisme ce-l copleșesc. Multe versuri nu pot fi citate din pricina lipsei totale de formă artistică.

Grija deosebită pentru traducere, atât în ceea ce privește fidelitatea față de textul original, cât și cu privire la realizarea artistică, este o problemă de fond, peste care nu se cuvine a se trece cu ușurință. Numai o traducere îngrijită poate pune în valoare conținutul viu al operelor — izbutind astfel să răspundă scopului urmărit: a pune în mâna masselor muncitoare o literatură pornită din dragoste pentru popor și care cheamă la luptă.

Dar, oricare ar fi slăbiciunile traducerii de față, ea este cu totul binevenită. Ea face cunoscută poporului nostru o operă de mare valoare a literaturii poporului-frate bulgar, contribuind astfel într-o însemnată măsură la cimentarea unor legături care devin tot mai strânse. Marele poet al poporului bulgar, Ivan Vazov, a fost, în timpuri grele, de cruntă asuprire și exploatare, un cântăreț al năzuințelor de înfrățire care însufleteau deopotrivă poporul bulgar și român. Opera lui, falsificată în țara sa de baștină rămăsese aproape necunoscută la noi. Astăzi ea începe să aibă o largă răspândire, contribuind la lupta ambelor popoare, ale căror culturi sunt îndreptate, prin conținutul lor, spre un scop măreț: lupta pentru construirea socialismului și pentru pace.

Teodor Mihăilescu

„AȘA E VIAȚA” în America imperială *)

Reprezentant de frunte al literaturii progresiste americane, Albert Maltz se situează pe o poziție combativă, militând în slujba aspirațiilor poporului său. Pentru că a îndrăznit să zugrăvească, în activitatea sa literară și publicistică, trezirea conștiinței de clasă a oamenilor muncii, mișcarea masselor largi pentru pace, destrucerea demascată a politicii ce urzește deslănțuirea unui nou război mondial a actualilor conducători ai Statelor Unite, Albert Maltz a fost aruncat în închisoare. Semnificația adâncă a procesului „celor zece din Hollywood”, consecințele îngrijorătoare pentru viitorul poporului american, ale condamnărilor luptătorilor și oamenilor de artă progresiști, Albert Maltz le-a desvăluit în discursul pe care l-a ținut la Los Angeles, chiar înainte de a intra în închisoare. „Ar trebui să fii orb” — a spus el — „pentru a privi astfel de evenimente ca fapte ale câtorva indivizi, sau ale câtorva comitete reacționare. Dimpotrivă, a venit timpul când trebuie să ne dăm seama că aici este în cauză întregul mecanism al guvernului nostru, pe plan politic ca și pe plan executiv”.

Întreaga activitate literară a lui Albert Maltz este pătrunsă de ideile progresiste ce însuflețesc pe scriitorii care își aleg temele din viața de luptă a proletariatului american.

„Așa e viața”, nuvela apărută recent în „Editura tineretului”, înfățișează un moment tragic din viața unui negru — unul din cei 15 milioane de negri — victime ale urii rasiale, mai cu deosebire înrădăcinată în sudul Statelor Unite.

Marii scriitori ruși și sovietici s'au ridicat adesea împotriva formelor barbare pe care le îmbracă ura de rasă în America, Corolenco, Maicovschi, și-au spus părerea lor în această privință, iar Gorki a scris rânduri pline de indignare cu privire la persecuția negrilor. „Europa, spunea, în

*) Albert Maltz „Așa e viața”, Editura Tineretului, Buc. 1950.

1906, marele scriitor, „nu cunoaște fapte atât de respingătoare ca persecuția oamenilor de culoare, cu toate că ea e atinsă de o altă maladie rușinoasă: antisemitismul. America, de altfel, este și ea la fel de contaminată”.

Întâmplarea care, în această povestire, aduce moartea tânărului negru George Butcher e un „fapt divers”; dar un fapt tipic ridicat de talentul scriitorului până la proporțiile unui adevărat rechizitoriu, desvăluind înfățișarea plină de ipocrizie și cruzime a clasei dominante în Statele Unite.

Every Smallwood este unul din acei bogați plantatori, puțini la număr, ce stăpânesc nestărușite întinderi de pământ din sud. Plantația sa de bumbac din ținutul Clarabelle cuprinde o suprafață uriașă, iar casa în care locuiește — clădită într-un stil cu totul modern, înconjurată de vegetația luxuriantă a unui parc imens — constituie un prilej de necontenită invidie din partea vecinilor.

Pe terasa conacului Smallwood, în fața șevaletului, pictează. Chipul său cu trăsături frumoase, este întunecat. Moșierul nu este un om fericit. În copilărie îl necăjea statura sa mică. Acum, deși afacerile merg bine și a putut aduce anume îmbunătățiri plantației, deși este acționar al torcătoriei și are o nevastă frumoasă, pe care o iubește și copiii minunați, Smallwood nu se simte fericit. Nici nu știe ce e fericirea — pentru ce merită să trăiești. „El știe doar un singur lucru: că ceea ce îi place Miercuri te va plictisi Vineri. Și la vârsta de treizeci și opt de ani, când apasă asupra lui atâtea răspunderi, când a izbutit să obțină atâtea succese în afaceri, i s'a făcut chef să se apuce de pictură”. Numai aici, în fața șevaletului el uită pentru câteva ore de afaceri.

Dar Every Smallwood mai este nemulțumit și de altceva: pe neașteptate i-a venit o pacoste. Negrul Butcher a îndrăznit să ridice mâna asupra unui alb, l-a lovit pe Ed Bailey, administratorul moșiei. Mister Bailey s'a îmbătut într-o seară, s'a

legat de o negresă, o fetiță de zece ani; a încercat să o violeze; atunci a trecut pe acolo George Butcher; l-a rugat pe administrator să plece — acesta n'a vrut și l-a lovit pe George. George a sdrobit falca lui Mister Bailey. Smallwood va trebui să aranjeze cât se poate de bine această afacere. „Nicio atitudine lipsită de manieră. Nu va îngădui nimănui să-i fie bătută sau linsă negri”. Pe de altă parte însă, „nu poate fi iertare pentru negrul care a lovit un alb”.

Ipocrizia și ferocitatea care se ascund sub înfățișarea plină de distincție rafinată a bogatului plantator, sunt urmărite cu o corosivă ironie de autor. A fost chemat șerful Tochow. Smallwood și Tochow hotărăsc ce-i de făcut cu tânărul negru. George e un mușcător minunat. El va trebui speriat nițel — și totul va fi în regulă. Mai ales că doamna Smallwood l-a rugat pe soțul ei, ca după ce bumbacul va fi cules să i-l cedeze ei pe George, care ar putea fi un bun șofer. Deci, în nici un caz negrul nu va trebui să intre la închisoare. Tânărul negru e adus pe terasă. Smallwood ar vrea ca George să mărturisească greșala sa, să-și ceară iertare, să arate că îi pare rău de ceea ce a făcut. Dar George are o purtare de neîngăduit. Îi spune lui Smallwood ce crede el despre această întâmplare:

— Nu, sir! Dacă va fi nevoie, voi face tot așa. Dacă în locul lui Bailey ar fi fost un negru, ai noștri l-ar fi linsat pentru o asemenea faptă!”. Această atitudine hotărâtă stârnește riposta lui Tochow:

— Negrii sunt linsați pentru fapte ca a ta... Cel fel de vorbă-i asta? Negrul și albul, între ei e o mare deosebire. Nu uita asta”.

Ura lui George se deslănțuie. El îndrăznește să-i spună lui Smallwood că minte când îi promite că-l va pedepsi pe Bailey — îi aruncă în față tot ceea ce crede el despre judecata albilor. „Sufărințele și nedreptățile, disprețul și amara, îngrămădite de-alungul unei vieți întregi, năvăleau, jâgneau afară în strigătele lui deslănțuite”.

Și rafinatul, distinsul Smallwood, cel care nu era la fel „cu cei sudici”, acei „albi gentlemani” care se distrează liniștind, îl lovește pe negru în obraz.

Soarta lui George e hotărâtă. El va trebui să stea un timp la închisoare. Dar șeriful va trebui să aibă grije ca nimeni să nu se atingă de el. „Smallwood oțtă. Cel puțin a procedat cinstit. Care planator ar fi procedat astfel cu un negru. Da, viața e crudă. Ea strivește aidoma unei roți. Și fără voie devii crud”.

Finalul capătă un ritm accelerat, acțiunea se precipită. Negrul e luat în mașină spre a fi dus la închisoare. Pe drum, după ce a înghițit o cantitate de whisky, deadreptul uluitoare, șeriful născocoște, spre a se distra, o farsă sinistă. El reușește să-l facă pe negru să creadă că mașina lor ar fi urmărită de prietenii lui Bailey: ca să-l răzbune pe acesta, ei ar gonii acum pentru a ajunge din urmă mașina șerifului și a-l linșa pe George. Acesta, înebunit de groaza savant alimentată de șerif, sare din mașină, voind să fugă, dar este împușcat pe loc.

Autorul izbutește să întărească pe exponenții celor două forțe pe care se susține societatea capitalistă: de o parte marele latifundiar, în persoana căruia exploatarea feroce se ascunde sub masca unui om rafinat, cu vederi liberale — de cealaltă parte, șeriful, nealța slugarnică, polițistul obtuz, care servește plectat pe cei ce-l plătesc și umilește pe cei ce depind de el. „Bani, asta e, Charlie, bani! Iar omul se târăște în genunchi în fața celor care-i au”, — spune el subalternului său. Această este filosofia lui cinică. „Eu îmi păstrez locul pentru că plătesc cui se cuvine. Da, sir!... Ling tălpile celor de care depind și mie mi le ling cei care depind de mine”.

În cadrul unei acțiuni care, mai ales spre sfârșit, ia forme intens dramatice, drama sufletească a tânărului negru este urmărită atent, cu o lucidă observație psihologică.

Totuși, evoluția personajului principal ne-ar fi îndreptățit să pretindem ca revolta sa să se fi rezolvat printr-o luare mai activă de poziție față de nedreapta judecată a persecutorilor săi. Într-adevăr, eroul moare, încercând, într-un moment de disperare, să fugă. În acest fel, faptul că eroul povestirii capătă conștiința demnității sale nu depășește stadiul unui protest trecător și nu devine un factor de luptă și revendicare. Insistând, apoi, cu deosebire asupra personajilor albilor, aduși, de-alungul întregii povestiri, în primul plan, în timp ce acțiunea negrului se mișcă într-un plan subordonat, — drama pe care acesta o trăiește și căreia îi cade victimă își pierde valoarea sa social-mobilizatoare, iar semnificația adânc umană a personajului se estompează.

Ca o consecință a acestei optici trebuie considerat, desigur, și faptul că întreaga acțiune se dezvoltă într-un stil cu multe apropieri proprii mijloacelor cinematografului. Personajul acționează oarecum pantomimic, iar întregul final — cu drumul spre închisoare, în timpul căruia groaza de linșaj a negrului ajunge la paroxism — dă impresia unei succesiuni de scene dintr-un film cu urmăritori și urmăriți.

Cu toate acestea, nuvela lui Albert Maltz, scrisă într-un stil sobru, cu scurte notații incisive, constituie un document al formelor înfiorătoare pe care le ia ura de rasă.

Eroul povestirii lui Maltz se revoltă și, treptat, această revoltă ia proporții mai ample, mai conștiente ale urii îndreptățite împotriva discriminării rasiale. George Butcher simte, la un moment dat cum crește în el conștiința demnității sale, pe nedrept umilită, el e cuprins de „valul de mândrie și demnitatea omenească care îl saltă sus, pe culmea sa”. Dar el se oprește aci.

Pătruns de o adâncă înțelegere, Maltz a scos în lumină ceea ce e nou în viața omului de culoare — trezirea conștiinței

sale față de nedreapta orânduire a unei societăți care îl oprimă.

Din acest punct de vedere, povestirea lui Albert Maltz, dovedește, încă odată, justă orientare — pe calea luptei împotriva exploataării capitaliste, împotriva neofascismului și războiului — spre care se îndreaptă scriitorii americani progresiști combatanți activi ai frontului păcii, democrației și socialismului.

Tașcu Gheorghiu

O CARTE PENTRU TOATE VÂRSTELE *)

S'au împlinit la sfârșitul primăverii acesteia, patru decenii dela moartea marelui realist critic american Samuel Clemens, cunoscut sub numele de Mark Twain.

Viața și opera sa, atât de mult îmbinate, au dat îndelung de lucru istoriei literare burgheze, specializată în denaturări. Oricât de îmbrobodit în formule și categorii „estetice” sau victimă a conspirației tăcerii, Mark Twain rămâne, așa cum arăta criticul sovietic M. Mendelson, „unul dintre scriitorii ale căror acuzații aduse imperialismului american reamintesc democraților, cinstiți din Statele Unite că se pot sprijini pe cele mai bune tradiții ale literaturii americane, în lupta lor împotriva tendințelor expansioniste ale capitalului monopolurilor americane, împotriva ajățătorilor la război”. Lectura cărții publicate de Editura Tineretului este deopotrivă de plăcută cititorilor de toate vârstele.

Peripețiile pline de haz la care participă cei doi copii plini de imaginație și de îndrăzneală — Tom Sawyer și prietenul său Huck sau Huckleberry Finn — ne atrag încă. Numai că alături de sburdălnicia plină de viață a celor doi eroi

ai lui Twain, descoperim în Aventurile lui Huckleberry Finn, dincolo de succesiunea rapidă a extraordinarelor lor pățanii trăsături noul și adânc. În cartea aceasta, scrisă la persoana întâia, — în care Mark Twain îl pune pe însuși Huck să-și povestească isprăvile. — autorul ia o mai fermă atitudine față de „America de aur”, — pe care o prezentase mai puțin critic în Tom Sawyer; el demască ceea ce capitalismul a murdărit și a năruit din lumea pionierilor, din cealaltă Americă, atât de dragă scriitorului. Cu această carte, Mark Twain începe să-și exercite talentul său de maestru al satirei, de maestru al criticii realiste a societății burgheze.

În prefața lui Tom Sawyer (1876), scriitorul arată că majoritatea „aventurilor” povestite acolo sunt adevărate și că „însuși Huck a trăit aveau, în vreme ce tovarășul său Tom întrunește trăsăturile mai multor colegi de ai săi”. Urmarea aventurilor lui Tom Sawyer, romanul Huckleberry Finn, a apărut opt ani mai târziu și constituie o capodoperă a literaturii americane. Cu toate acestea, după un tratat oficial: „monoliștii noștri și unele biblioteci pentru copii o mai privesc încă pieziș pentru implicațiunile ei sociale”. Și, din punctul lor de vedere, ideologiile imperialismului american sunt îndreptățiți să privească pieziș această carte „în care un copil sărac și curajos, scăpat de sub tutela „filantropilor” boqați și afaceriști, observă lucruri pe care educația lor burgheză le trece voit cu vederea și, prin atitudinea lui face să renască în inimile cetărilor americani încrederea în virtuțile democratice ale poporului”. Fiindcă Huck Finn, spre deosebire de Tom Sawyer, nu este un simplu băiețandru de „familie bună”, amator de aventuri, ci un copil de pripas, oțelit de asprimea unei vieți care, într-o Americă neideală, însemnează în primul rând apriga luptă pentru existență. Huck înfrunghiează, în intenția scriitorului, copilul în sufletul căruia pulsează puternicul spirit al neînfricăților „oameni dela

*) Mark Twain, „Aventurile lui Huckleberry Finn”; trad. de O. Monta, Ed. Tineretului, București, 1950.

frontieră" de altă dată — atât de adesea evocați de Fenimore Cooper, Melville și întreaga literatură americană romantică, — oameni a căror lege se inspiră din Declarația de Independență, și din principiile Președintelui Lincoln.

Poate că Huck dovedește în povestirea întâmplărilor sale un humor și un spirit de observație care depășesc posibilitățile unui mic erou de roman picaresc american. Istorisind nemaipomenitele lui pățanii (captivitatea în baraca tatălui său, fuga pe plută de-alungul fluviului, întâlnirile cu tot felul de oameni, etc.), el surprinde, în același timp, elementul de decădere în viața concetățenilor săi (și aici se situează în special capitolele privitoare la cei doi escroci și hăituirea negrului Jim). Povestirea se împletește cu descrierea plină de simpatie a oamenilor simpli și nevoiași de pe malurile Missisipiului. Mark Twain urmărește și caracterizează cu netăgăduită duioșie acțiunile micului său erou.

Aventurile romantice ale lui Huck, într-o lume în care omul este zdrobit sub puterea crescândă a banului, nu părăsesc însă niciun moment terenul realității. Huck nu devine niciodată o fantomă, un simplu purtător de cuvânt lipsit de viață proprie. Măestria lui Twain constă tocmai în această deplină și subtilă cunoaștere a firii copilului, în strănsa ancorare în realitate a celor mai variate întâmplări. Peripețiile lui Huck sunt mari, prin proporțiile pe care le capătă în imaginația și sensibilitatea copilului, iar autorul ni le transmite sub această formă, impunându-ne unghiul de vedere al eroului său. Fără voia sa, cititorul se pomenește interesat în reușita vreunei șotii de a lui Huck, șotie pe care o admiră, alături de micul erou, atunci când acesta spune: „nici Tom Sawyer n'ar fi fost în stare să născocască un plan mai minunat!"... În curând, cititorul îndrăgește marele fluviu, atât de prietenos pentru Huck și Jim, tremurând totuși de emoție, împreună cu ei, în nopțile întunecate, brăzdate de fulgere și populate doar de imaginația bogată a

copilului și de spaimele bunului negru. Imbinarea fericită a fantasticului cu realul este una din principalele calități ale cărții.

Dar Huckleberry Finn nu este numai o admirabilă carte pentru copii și tineret, sau numai o spirituală satiră socială. Reunind aceste două caractere, romanul lui Twain se înalță pe culmile literaturii realiste din trecut, prin viața pe care o dă acțiunii, personajilor și descrierilor de natură, prin inteligența ascuțită și plină de duh a autorului, pretutindeni prezentă, și, în stârșit prin dovada profunde cunoașteri a poporului american — cu elanurile și mărginirile lui de atunci —, pe care Twain o dă în permanență.

O altă calitate a lui Twain este căldura comunicativă și poezia stilului său. Din nefericire, de aceasta nu-și pot întru totul da seama cititorii versiunii românești, neîndeajuns lucrate. Lăsându-se probabil furată de conținutul captivant al povestirii, traducătoarea a neglijat calitățile de poet-sagist ale acestui îndrăgostit al navigației, care a fost Mark Twain.

Ceea ce mai supără la lectura acestei traduceri este monstruoasa limbă pe care Jim este obligat să o vorbească. E drept că negrul Jim vorbește într-o englezească stâlciită. Slavia nu erau trimși să învețe carte. E firesc, deasemenea, ca tinerii cetitori să se amuze urmărind vocabularul particular al lui Jim. Lucrul acesta l-a știut și autorul, prezentând totuși pe Jim cu simpatie. Dar vorbirea stâlciită a lui Jim respectă o serie de reguli; acelaș cuvânt este folosit și pronunțat la fel, la locul cuvenit din frază. Acest „slang" (vorbire deosebită) al negrilor americani are și o literatură proprie, orală, astăzi îndelung comentată. Paul Robeson cântă adesea cântece negre cu cuvinte luate din această vorbire. Dar a fost o greșală să se pocească — așa cum l-a venit în minte traducătorului grăbit, — toate cuvintele rostite de Jim, transformându-l într'un fel de creatură inferioară, adică luând față de acest important personaj tocmai con-

trariul atitudinii luate de însuși Huckleberry Finn.

Editarea în românește a romanului lui Twain ne mai prilejuește o ultimă observație, care se potrivește și altor cărți publicate de Editura Tineretului. Această este: mai multă grijă în execuția grafică. Exemplarul de care ne-am folosit pentru această recenzie a trebuit să fie schimbat de câteva ori, din pricina numeroaselor pagini cu neputință de citit. Tocmai celtorului tânăr trebuie să i se dea cărțile cât mai bine tipărite și mai îngrijit editate, ca să i se deschidă gustul pentru lectură.

Huckleberry Finn este o carte care se citește și se recitește oricând cu egală plăcere: spiritul democratic de care sunt pătrunse cărțile lui Mark Twain, adâncă lor umanitate și sinceritate îi acordă acest privilegiu.

Mark Twain este unul dintre clasicii străini cari se bucură de cea mai mare popularitate în rândurile cetitorilor sovietici. A. Fadeev a omagiat opera marelui scriitor realist, care „face o critică acerbă meschinăriei, cupidității, ipocriziei și ignoranței Americii capitaliste și care a desvăluit într'un chip veridic antagonismul dintre bogăție și mizerie”. „...Este cert — a adăugat Fadeev — că Tom Sawyer, Huck Finn, precum și oamenii de pe Mississippi sunt personaje cu trăsături romantice, întruchipări ale idealului moral pozitiv al lui Mark Twain”.

Este semnificativ faptul că istoria oficială a literaturii americane, își oprește comentariile critice și biografice în preajma ultimului deceniu din viața și activitatea lui Mark Twain. Sursa acestei discriminări? Mister! Acest mister a fost elucidat definitiv de critica literară sovietică. Ceeace a demonstrat că această misterioasă tăcere este explicabilă prin atitudinea dâră și combativă adoptată de marele scriitor, în ultima perioadă a activității sale, față de imperialismul agresiv american. Într'adevăr, deși situat pe pozițiile „ultimilor mohi-

cani ai democrației burgheze” cum îi numește Lenin — adânc nemulțumit de exploatarea tot mai nemiloasă patronată de capitalismul monopolist intrat în fagașul imperialismului, — Mark Twain înțelege în curând că America a intrat pe calea agresiunilor militare dictate de bancheri și industriași. Pamfletele sale anti-imperialiste înfierează războaiele de jaf și cotropire duse de anglo-americani în Filipine, în Africa de Sud și în China. El detestă „patrioții” răsăriți din dosul gheșurilor de bancă, clicile militariste venite să calce în picioare tradițiile de libertate ale poporului american. Profund atașat acestor tradiții, dezolat și încoțit de ostilitate, Mark Twain stârșește prin a crede că America a renunțat definitiv la ele: „Să păstrăm vechiul drapel — scrie dănsul într'un ultim articol — dor să vopsim cu negru dungile lui aibe, apoi, în locul stelelor, să arborăm capul de mort”...

Indignarea adâncă și sarcasmul plin de desnădejde al lui Twain este explicabil prin aceea că, om al secolului trecut, nu putea vedea, dincolo de limitele „ultimilor mohicani”, cum crește puternic mișcarea muncitorească — și cum aceasta preia și duce mai departe cele mai bune tradiții de luptă ale poporului, spre a înfrunta, în noile condiții create, America bancherilor și a clicilor imperialiste. El a pesimist, totuși, ridicându-se din sânul națiunii americane, — ca și Walt Whitman, predecesorul său, — „seminția proaspătă și puternică a viitorului”, cealaltă Americă, iubitoare de pace și libertate. Astăzi, în condițiile tot mai accentuatei fascizări a Americii, frunzașii intelectualității progresiste din Statele Unite, prin glasul lui Howard Fast declară: „întunericul groaznic al acestei ultime nopți a capitalismului monopolist începe să coboare asupra minunatului nostru pământ, asupra poporului nostru... Noi nu ne înfricoșăm de ea, pentru că suntem încredințați că victoria forțelor păcii, victoria poporului este sigură”.

Mihnea Gheorghiu

BIBLIOGRAFIE

EDITURA P.M.R.

CLASICII

MARXISM-LENINISMULUI

FR. ENGELS, Războiul țărănesc german — ed. II, (146 pag., lei 40).

V. I. LENIN, Opere vol. I, (552 pag., lei 150).

I. V. STALIN, Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei, ed. II (176 pag., lei 50).

I. V. STALIN, Răspuns unor tovarăși (16 pag., lei 6).

POLITICE

*** Hotărîrea C. C. al P. M. R. asupra rezultatului anului școlar 1949/1950 și pregătirii anului școlar 1950/1951 în învățământul de partid (20 pag., lei 4).

V. 'LUCA, Să îmbunătățim schimbul de mărfuri între oraș și sat (20 pag., lei 4).

I. CHIȘINEVSCHI, Gorbels-ii iugoslavi în slujba atățătorilor la război (20 pag., lei 4).

C. PARVULESCU, Despre morala proletară (48 pag., lei 8).

M. FARKAȘ, Armata iugoslavă în mâinile imperialiștilor anglo-americani (16 pag., lei 4).

*** Pentru pace și o viață mai bună să înșămăntăm bine și la timp ogoarele noastre (36 pag., lei 6).

*** Dece a intrat Maria Zidaru în Gospodăria Agricolă Colectivă (36 pag., lei 6).

*** Tov. Ion Lungu a înțeles rostul colectărilor (36 pag., lei 6).

IN AJUTORUL ACTIVISTULUI DE PARTID

*** Să păzim ca lumina ochilor carnetul de partid (24 pag., lei 5).

PENTRU CURSURILE SERALE DE PARTID DELA SATE

*** Banda fascistă a lui Tito jefuiește țărănimea muncitoare în folosul chiburilor și al imperialiștilor americani și englezi (30 pag., lei 5).

PENTRU CERCURILE DE POLITICA CURENTĂ

*** Să întâmpinăm Congresul Comitetelor de luptă pentru pace din R.P.R. cu noi victorii în lupta pentru îndeplinirea înainte de termen a planului de stat pe 1950 (16 pag., lei 4).

PENTRU CERCURILE DE POLITICA CURENTĂ DELA ORAȘE

*** Lupta împotriva fasciștilor titoiști — o sarcină a tuturor oamenilor cinstiți din lumea întreagă (32 pag., lei 5).

*** Victoriile poporului coreean dovedesc forța de neînvins a partizanilor păcii și exprimă hotărîrea popoarelor de a sdrobi actele de agresiune ale imperialiștilor atățători la război (16 pag., lei 4).

PENTRU CERCURILE DE POLITICA CURENTĂ DELA SATE

*** Să luptăm pentru îndeplinirea planului de colectări! (16 pag., lei 4).

IN LIMBA GERMANĂ

J. STALIN, Über den Marxismus in der Sprachforschung (40 S, Lei 8).

J. STALIN, Zu einigen Fragen der Sprachforschung (13 S, Lei 5).

*** Resolution der Plenartagung des ZK der RAP über die Ergebnisse der Überprüfung der Parteimitglieder und über die Aufnahme neuer Mitglieder in die Partei (24 S, Lei 4).

*** Die Arbeit in der Kollektivwirtschaft ist die Quelle des Wohlstandes der Kollektivbauern (46 S, Lei 6).

*** Wer sind die Kriegsbrandstifter? Wer sind die Verteidiger des Friedens? (32 S., Lei 6).

*** Wer sind die Feinde der Vereinigung und Verbrüderung der Werktätigen (32 S., Lei 6)).

EDITURA DE STAT

LITERATURA

- VEHBI BELA, Nuvele albaneze (148 pag., 60 lei).
 ROMAIN ROLLAND, Inimă vrăjită, vol. IV (468 pag., 180 lei).
 I. OLTEA, Economile Zamfirei (broșură CEC) (52 pag., 9 lei).
 H. de BALZAC, Eugenie Grandet (180 pag., 100 lei).

MUZICA

- LEON KLEPPER, Cântec și dans (20 pag., 120 lei).
 *** Cântecele oamenilor muncii (vol. II), (100 pag., 215 lei).
 LUDWIG FELDMAN, Studii melodice pentru vicară, Caetul I (80 pag., 24 lei). Caetul II (10 pag., 16 lei).
 *** Cântece în cinstea zilei de 23 August (32 pag., 50 lei).

POLITICE

- *** Adevărata înfățișare a raiului sionist din statul Israel (32 pag., 5 lei).
 A. ȘAPIRO și S. MIHAILOV, Planul american de ajutorare a Europei (192 pag., 45 lei).
 COSTIN MURGESCU, Lupta pentru cauciuc (38 pag., 20 lei).
 L. LEMIN, Economia engleză și planul Marshall (38 pag., 20 lei).
 G. L. BONDAREVSCHI, Criza sistemului colonial (110 pag., 25 lei).
 LIUBA CHIȘINEVSCHI, Protecția muncii în U.R.S.S. (32 pag., 6 lei).

TEHNICE-ȘTIINȚIFICE

- N. D. LEVITOV, Schițe de psihologie pedagogică (192 pag., 120 lei).
 *** Electricitatea un ajutor prețios al țărănimii muncitoare (32 pag., 6 lei).
 I. DUBROV, Primul ajutor în muncile subterane (40 pag., 20 lei).
 B. ZAHARESCU, Despre univers, Ed. II (36 pag., 7 lei).
 I. CRASNOSELSCHI, Cooperativa de producție meșteșugărească (84 pag., 20 lei).
 AL. ROSETTI, Influența limbilor slave meridionale (98 pag., 100 lei).
 MARIUS STURDZA, Tehnica de hidro și balneoterapie (240 pag., 250 lei).
 *** Indrumări pentru planificarea costurilor de producție și a reducerii prețului de cost în industrie, Ed. II (48 pag., 72 lei).

AGRICOLE

- *** Creșterea oilor caracul și aprecierea mieilor după blănițe (164 pag., 170 lei).
 M. S. SAVITCHI, Factorii biologici și agrotehnici ai recoltelor mari de cereale (188 pag., 100 lei).

EDITURA ACADEMIEI R. P. R.

- P. CONSTANTINESCU-IAȘI, Din activitatea lui Hristo Botev și a altor revoluționari bulgari la București (92 pag., 40 lei).
 *** Buletin științific, Tom II nr. 4 seria medicină (104 pag., 50 lei).
 *** Buletin științific, Tom II nr. 4 seria Fizică-Chimie (112 pag., 50 lei).
 A. V. OBRUCEV, Realizările geologiei sovietice (12 pag., 20 lei).
 ALEXANDRU RAU, Oțelurile speciale (28 pag., 20 lei).
 *** Studii, An III, Nr. 3 (220 pag., 100 lei).
 OCTAV ONICESCU, Inducția mecanicii onculatorii din cea corpusculară (24 pag., 20 lei).
 M. I. VINOGRADOV și S. MUSHELISVILI, Matematica sovietică (16 pag., 20 lei).
 F. I. IOFFLE, Teoria și practica fizicii sovietice (16 pag., 20 lei).
 SERGIU VASILACHE, O nouă metodă de calcul a rețelelor electrice (16 pag., 20 lei).

EDITURA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTA

- EUGEN JEBELEANU, Poeme de pace și luptă (88 pag., 70 lei).
 GEORGE MACOVESCU, Viața și opera lui Alexandru Sahia (83 pag., 40 lei).
 MARIN D. MARIN, Minunatele isprăvi ale lui Păcală (192 pag., 90 lei).
 I. C. BUTNARU, Dreptatea nu-i pe cea lume (96 pag., 40 lei).
 DAN DEȘLIU, În numele vieții (88 pag., 60 lei).

CARTEA POPORULUI

- EUGEN FRUNZA, Sub steagul vieții (64 pag., 24 lei).
 I. AMĂRASCU, Însemnările unui bibliotecar (32 pag., 12 lei).

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

- MIRON COSTIN, Letopisețul Țării Moldovei (88 pag., 20 lei).

GRIGORE ALEXANDRESCU, Poezii alese (168 pag., 32 lei).

I. BUDAI DELEANU, Tiganiada (256 pag., 45 lei).

H. de BALZAC, Cămătarul (Gobsek) — Cu un studiu introductiv de Marcel Cachin (96 pag., 25 lei).

BELLA ILLES, Cânt omul și luptele lui (144 pag., 35 lei).

COLECȚIA „ALBINA”

ȘERBAN NEDELCU, Danie chiaburească (32 pag., 5 lei).

VALERIU BUDURU, Cota lui Badea Pătruț (32 pag., 5 lei).

MIHAIL DAVIDOGLU, Nunta (32 pag., 5 lei).

MIHU DRAGOMIR, Chiaburul e dușmanul păcii (32 pag., 5 lei).

EDITURA „CARTEA RUSA

*** Veniturile colhozului (32 pag., 10 lei).

M. AUEZOV, Abai (348 pag., 125 lei).

V. RUBIN, Cultura putredă a atâtea torilor la război (32 pag., 10 lei).

A. ȘUR, Un minut, Ed. III (148 pag., 30 lei).

V. PANTIELEV, Prima săptămână (132 pag., 60 lei).

E. MEZINCESCU, Grafica Sovietică (112 pag., 70 lei).

I. DUBKOVESCKI, Pe căile care duc spre comunism (116 pag., 20 lei).

ARCADIE CULEȘOV, Comuniștii (72 pag., 50 lei).

I. TURGHENIEV, Rudin (124 pag., 40 lei).

V. S. SUHORUCHIH, Microscopul și Telescopul (68 pag., 20 lei).

IURI JUCOV, În apus cupă război (312 pag., 120 lei).

C. SIMONOV, Umbra străină (84 pag., 45 lei).

V. FOMENCO, Oameni obișnuți (52 pag., 12 lei).

V. HVOSTOV, Politca Externă Stalinistă (60 pag., 20 lei).

ILYA EHRENBURG, Cinci țări (60 pag., 16 lei).

I. SMIRNOV, Din istoria construirii socialismului (244 pag., 95 lei).

EDITURA TINERETULUI

LITERATURA

M. SADOVEANU, Povestiri din trecut (72 pag., 30 lei).

A. ALEXE, Tovarășul cel nou (48 pag., 14 lei).

V. VALCU, Viața eroică a utecistului Petre Gheorghe (32 pag., 10 lei).

G. D. PAN, Ciotul (64 pag., 18 lei).

JULES VERNE, Copiii căpitanului Grant (284 pag., 180 lei).

LITERATURA PENTRU COPII

I. VASILENCO, Steluța (112 pag., 30 lei).

Z. BALANDINA, Însemnările unei instructoare de pionieri (204 pag., 65 lei).

B. EMELIANOV, Orașul din pădure (48 pag., 25 lei).

*** Motănaș Poznaș (32 pag., 15 lei).

L. PETRESCU, Cercul nostru de meteorologie (68 pag., 22 lei).

*** Viața fericită a tinerilor colhoznici (64 pag., 12 lei).

PUBLICAȚII PERIODICE

*** Pentru Săzătorile Noastre Nr. 9 (32 pag., 50 lei).

*** Poezie, cântec, joc, Nr. 7 (32 pag., 40 lei).

SZTALIN: A marxizmusról a nyelv-tudományban (36 old., 8 lej).

SZTALIN: A nyelv-tudomány néhány kérdéséről. (12 old., 4 lej.)

VASILE LUCA: Javítsuk meg a város és falu közötti áruforgalmat (20 old., 4 lej.)

I. CHISINEVSCHI: A jugoszláv Göbbelsek a háborús uszítók szolgálataiban. (18 old., 4 lej.)

*** Lenin és Sztálin a nő felszabadulásáról. (32 old., 6 lej.)

*** Mit adotti a Román Népköztársaság dolgozó néptünknek. (32 old., 15 lej.)

*** A békeért, a jobb életért, végezzük jól és idejében a vetési munkálatokat. (36 old., 5 lej.)

*** Ion Lungu elvtárs megérte a beszületések célját. (36 old., 6 lej.)

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice, privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

Ne vom strădui să răspundem tuturor corespondențelor noastre în cel mai scurt timp.

R E D A C Ț I A : Bd. Ana Ipătescu, 36. București, 3
Telefon: 2.29.82 și 2.14.91.

ADMINISTRAȚIA: Bd. Ana Ipătescu, 39. București, 3
Telefon: 2.40.70.

ABONAMENTE ANUALE

Instituții de Stat, Organizații de masă și abonamente individuale	lei 1200
Intreprinderi economice	lei 2400

Cont virament Banca de Stat, 070502

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării Dir. Exp. Poștale nr. 167.220/1949